

STUDII

DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ

VOLUME XV, ISSUE 2, JUNE 2019

VOLUME XV, N° 2, JUIN 2019

VOLUMUL XV, NR. 2, IUNIE 2019

Revistă editată de / revue éditée par / journal published by:
UNIVERSITATEA DE VEST „VASILE GOLDIȘ” DIN ARAD, ROMÂNIA

în parteneriat cu / en partenariat avec / in partnership with:

**LE DÉPARTEMENT DE ROUMAIN
D'AIX-MARSEILLE UNIVERSITÉ, FRANCE**

**LE CAER - EA 854
D'AIX-MARSEILLE UNIVERSITÉ, FRANCE**

**LE CIRMI
DE L'UNIVERSITÉ PARIS 3 – SORBONNE NOUVELLE, FRANCE**

**FACULTATEA DE FILOSOFIE,
DEPARTAMENTUL DE LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ,
UNIVERSITATEA NOVI SAD, SERBIA**

**UNIVERSITY FRIEDRICH SCHILLER JENA,
INSTITUTE FOR SLAVIC LANGUAGES, JENA, GERMANY**

**INSTITUTUL DE STUDII BANATICE „TITU MAIORESCU”
AL ACADEMIEI ROMÂNE FILIALA TIMIȘOARA**

**L'ASSOCIATION INTERNATIONALE DE PSYCHOMÉCANIQUE DU LANGAGE (AIPL),
PARIS, FRANCE**

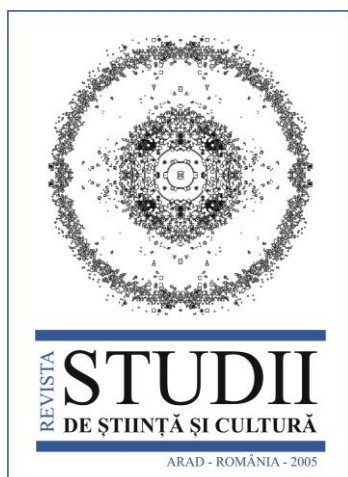
UNIVERSITATEA ROMA TOR VERGATA, ITALIA

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „ALEXANDRU D. XENOPOL”, ARAD

TIPOGRAFIA GUTENBERG – EDITURA GUTENBERG UNIVERS, ARAD

UNIVERSITATEA DIN ORADEA, ROMÂNIA

**„Vasile Goldiș” University Press
Arad – România**

ISSN 1841-1401 (print)
ISSN - L 1841-1401
ISSN 2067-5135 (online)

BDI Index Copernicus International

Revistă **evaluată pozitiv**, după criteriul citărilor, în **I. C. Journals Master List 2017**, cu un scor **ICV** (Valoare Index Copernicus) de **67,53 puncte**.

Colegiul editorial / Editorial Board:

Editor-șef/Editor-in-Chief:

Prof. univ. dr. emerit Alvaro ROCCHETTI, Université Paris 3, Sorbonne Nouvelle, France

Director executiv/Executive Director, Redactor-șef fondator/Editor-in-Chief founder:

Prof. Vasile MAN, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România

Director adjunct/Adjunct Executive Director:

CS Dr. Viviana MILIVOIEVICI, Academia Română, Filiala Timișoara

Coeditori/Co-Editors-in-Chief:

Acad. Eugen SIMION, Academia Română, Președinte al Secției de Filologie și Literatură,

Director al Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române

Acad. Prof. univ. dr. Thede KAHL, University of Jena, Germany

Acad. Mihai CIMPOI, Academia de Științe a Republicii Moldova

Prof. univ. dr. Louis BEGIONI, Universitatea Roma Tor Vergata, Italia

Prof. univ. dr. Emilia PARPALĂ, Facultatea de Litere, Universitatea Craiova, România

Prof. univ. dr. Rodica BIRIȘ, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România

Conf. univ. dr. Virginia POPOVIĆ, Universitatea din Novi Sad, Serbia

Consiliul științific – Referenți/Scientific Board:

CS Dr. Viviana MILIVOIEVICI, Academia Română, Filiala Timișoara, Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”

Acad. Mircea PĂCURARIU, Academia Română, Filiala Cluj-Napoca

Dr. Doru SINACI, Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol”, Arad

Prof. dr. Dres. H. c. Rudolf WINDISCH, Universität Rostock, Germania

Prof. univ. dr. Sophie SAFFI, Université d’Aix-Marseille AMU, France

Prof. univ. dr. Gilles BARDY, Université d’Aix-Marseille AMU, France

Prof. univ. dr. Ștefan OLTEAN, Universitatea „Babeș Bolyai” Cluj-Napoca, România

Prof. univ. dr. Teodor Ioan MATEOC, Universitatea din Oradea, România

Prof. univ. dr. Marina Puia BĂDESCU, Universitatea din Novi Sad, Serbia

Prof. univ. dr. Iulian BOLDEA, Universitatea „Petru Maior” din Târgu-Mureș, România

Prof. univ. dr. Elżbieta JAMROZIK, Instytut Kulturologii i Lingwistyki Antropocentrycznej Wydział Lingwistyki Stosowanej, Warszawa, Poland

Prof. univ. dr. Lucian CHIȘU, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, Academia Română, București

CS III Dr. Grațiana BENGĂ-ȚUȚUIANU, Academia Română, Filiala Timișoara, Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”

Conf. univ. dr. Romana TIMOC-BARDY, Université d’Aix-Marseille AMU, France

Conf. univ. dr. Speranța MILANCOVICI, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România

Conf. univ. dr. Stăncuța DIMA-LAZA, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România

Conf. univ. dr. Mihaela BUCIN, Universitatea din Szeged, Ungaria

Secretariat de redacție:

Redactori-Traducători:

Ioana NISTOR, Biblioteca Universitară „Tudor Arghezi”, UVVG, Arad, România;

Eudochia VOLONTIR-SEVCIUC, Université Paris 4, Sorbonne Nouvelle, France

Design: Otilia PETRILA

Foto: Virgiliu JIREGHIE

Administrator Site: Viviana MILIVOIEVICI

Adresa / Editorial Office: Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România
310025 ARAD, Bd. Revoluției nr. 94-96; telefon: 0040/0257/280335; mobil 0724039978;
fax 0040/0257/280810; www.revista-studii-uvvg.ro, e-mail: vasileman7@yahoo.com

Copyright © 2010
„Vasile Goldiș”
University Press

Revistă fondată în anul 2005, indexată în Bazele de Date Internaționale (BDI) CEEOL (www.cceol.com) din Frankfurt, Germania, EBSCO Publishing din Statele Unite (www.ebscohost.com), INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL, Varșovia, Polonia (www.indexcopernicus.com) și DOAJ LAND UNIVERSITY LIBRARIES, Suedia (www.doaj.org). THE LINGUIST SUA, Revistă științifică evaluată și clasificată de CNCS, 2012, categoria B, profil umanist, domeniul FILOLOGIE.

CONTENTS / SOMMAIRE / CUPRINS

I. ROMAN CULTURES – ROMANIAN CULTURE / CULTURES ROMANES – CULTURE ROUMAINE / CULTURI ROMANICE – CULTURĂ ROMÂNEASCĂ

Coordinator/Coordinateur/Coordonator:

Alvaro ROCCHETTI, Viviana MILIVOIEVICI 7

Sophie SAFFI 9

Different Syntax Solutions of the Adjective Epithet in Italian and French

Différentes solutions de syntaxe de l'adjectif épithète en italien et en français

Francesco PARISI 19

The *chronogénèse* and the *sens-événement*: from the *image-temps* by Guillaume to the *image-temps* by deleuze

La *chronogénèse* et le *sens-événement*: de l'*image-temps* de Guillaume à l'*image-temps* de deleuze

La *chronogénèse* e il *sens-événement*: da l'*image-temps* di Guillaume a l'*image-temps* di deleuze

Nabila LARBI 29

Written production in the evaluation sphere

La production écrite dans la sphère évaluative

La produzione scritta nella sfera valutativa

Tamar GARIBASHVILI 37

Discourse analysis from the perspective of the influence of new technologies

L'analyse du discours sous l'optique de l'influence des nouvelles technologies

Stăncuța Ramona DIMA-LAZA 45

An overview of major literary trends

Une présentation générale des plus importants courants littéraires

O prezentare generală a celor mai importante curente literare

Simona ZAHARIA 51

Another type of Sadovenian (re)writing: The Avatars of *Stories* (1904)

Un autre type de (re)écriture Sadovenienne: Les avatars des *contes* (1904)

Un alt tip de (re)scriere sadoveniană: Avatarurile *povestirilor* (1904)

Diana Cătălina STROESCU 55

A dialogue between Bulgakov and Vonnegut. The postmodernist dismantling of the novelistic conventions

Un dialogue entre Bulgakov et Vonnegut. Le démontage postmoderniste des conventions romanesques

Bulgakov în dialog cu Vonnegut. Demontarea postmodernistă a convențiilor românești

Cati GRIGORE (CIOBANU) 61

Emil Botta – the poetic of elements. *Mab* – the descent into the inferno

Emil Botta – poetica elementelor. *Mab* – coborârea în infern

II. GERMAN CULTURE / CULTURE ALLEMANDE / CULTURĂ GERMANĂ

Coordinator/Coordinateur/Coordonator:

Rodica BIRIȘ 65

Rodica Teodora BIRIȘ 67

Mehrsprachigkeit und bilingualismus in Rumänien

Multilingvism și bilingvism în România

III. SLAVIC LANGUAGE AND CULTURE – ROMANIAN LANGUAGE AND LITERATURE / LANGUE ET LITTÉRATURE SLAVE – LANGUE ET CULTURE ROUMAINE / LIMBĂ ȘI CULTURĂ SLAVĂ – LIMBĂ ȘI LITERATURĂ ROMÂNEASCĂ

Coordinator/Coordinateur/Coordonator:

Virginia POPOVIĆ 71

Eufrozina GREONEANȚ 73

Romanian farmers and and german craftsmen. Case study: the village Nicolinț in the Serbian Banat

Țărani români și meșteșugari nemți. Studiu de caz: localitatea Nicolinț din Banatul Sârbesc

IV. TRANSLATIONS – TRANSLATION STUDIES / TRADUCTIONS – ÉTUDES DES TRADUCTIONS / TRADUCERI – TRADUCTOLOGIE

Coordinator/Coordinateur/Coordonator:

Vanda STAN, Mirel ANGHEL 83

Mirel ANGHEL 85

The specific approach of teaching romanian to preparatory year students at the Technical University of Civil Engineering Bucharest

Specificul predării limbii române studenților anului pregătitor de la Universitatea Tehnică de Construcții București

V. SCIENTIFIC CULTURE / CULTURE SCIENTIFIQUE / CULTURĂ ȘTIINȚIFICĂ

Coordinator/Coordinateur/Coordonator:

Eugen GAGEA 89

Vasile MAN, Viviana MILIVOIEVICI 91

The legacy of dignity – Aurel Ardelean

Moștenirea unei demnități – Aurel Ardelean

Mirela KOZLOVSKY 95

The traditions – forms of ethnic and cultural legitimacy

Les traditions – formes de légitimité ethnique et culturelle

Tradițiile – forme de legitimare etnică și culturală

Rudolf WINDISCH, Thede Kahl 105

Eine Begegnung in Wien

Florica R. CÂNDEA 107

Eminescu – geniul pustiu al literaturii române și marea sa iubire, teatrul

VI. BANAT STUDIES / ÉTUDES DE BANAT / STUDII BANATICE

Coordinator/Coordinateur/Coordonator:

Viviana MILIVOIEVICI 109

Viviana MILIVOIEVICI 111

Sorin Titel's perception regarding the passion for reading

À propos de la passion de la lecture dans la vision de Sorin Titel

Despre pasiunea lecturii în viziunea lui Sorin Titel

Delia BADEA 117

Sorin Titel: crossing the labyrinth or a parable of depersonalization

Sorin Titel: la traversée du labyrinthe ou la parabole de la dépersonnalisation

Sorin Titel: traversarea labirintului sau parabola depersonalizării

Dana Nicoleta POPESCU 121

Emilia Lungu-Puhallo, a feminist prose writer

Emilia Lungu-Puhallo, une prosatrice féministe

Emilia Lungu-Puhallo, prozatoare feministă

VII. BOOK REVIEWS / CRITIQUES DE LIVRES / RECENZII

Coordinator/Coordinateur/Coordonator:

Emilia PARPALĂ 125

Dumitru MIHĂILESCU 127

Viviana Milivoievici, *Secvențe culturale din Banat. Studii și cercetări*, Prefață de Thede Kahl, Postfață de Vasile Man, Arad, Editura Gutenberg Univers, 2019, 285 p., ISBN 978-606-675-197-1

Silvia C. NEGRU 131

Timpul cultural al Banatului – imaginea lui nobilă și creatoare

Viviana Milivoievici, *Secvențe culturale din Banat. Studii și cercetări*, Prefață de Thede Kahl, Postfață de Vasile Man, Arad, Editura Gutenberg Univers, 2019, 285 p., ISBN 978-606-675-197-1

Renate WINDISCH-MIDDENDORF 135

Panaït Istrati, *Nerrantsoula*, Roman (Arco Verlag, Wuppertal-Wien, 2018; hrsg. mit Nachwort von Heinrich Stiehler), ISBN 978-3-938375-88-4

Renate WINDISCH-MIDDENDORF 137

Manfred Winkler, *Haschen nach Wind. Die Gedichte*. Monica Tempian – Hans-Jürgen Schrader (Hrsg.), Arco Verlag, Wien / Wuppertal, 2017, ISBN 978-3-938375-87-7

Virginia POPOVIĆ 141

Lucian Marina, *Monografia Redacției Române a RTV Novi Sad. 1975-2015*, Novi Sad, Editura S.L.R., 2018, 288 p., ISBN 978-86-88717-09-0

Dumitru MIHĂILESCU 145

Vasile Man, *Destinul Poeziei*, Arad, Editura Gutenberg Univers, 2019, 175 p.

Instructions for Authors	147
Instructions pour les auteurs	150
Instrucțiuni pentru autori	153

Subscriptions	156
Abonnements	156
Abonamente	157

**I. ROMAN CULTURES – ROMANIAN CULTURE /
CULTURES ROMANES – CULTURE ROUMAINE /
CULTURI ROMANICE – CULTURĂ ROMÂNEASCĂ**

Coordinator/Coordinateur/Coordonator:

Alvaro ROCCHETTI

Viviana MILIVOIEVICI

DIFFERENT SYNTAX SOLUTIONS OF THE ADJECTIVE EPITHET IN ITALIAN AND FRENCH

DIFFÉRENTES SOLUTIONS DE SYNTAXE DE L'ADJÉCTIF EPITHÈTE EN ITALIEN ET EN FRANÇAIS

Sophie SAFFI

Professeure de linguistique italienne et romane,

Aix Marseille Université, CAER

E-mail: sophie.saffi@univ-amu.fr

Abstract

We study in a comparative and psychomechanical perspective, the different syntax solutions of the adjective epithet in Italian and French from a corpus of Italian graphic novels and their French translation. We propose the functioning of the system of these languages which are both close and different as regards the distribution of the informative role given to morphology, syntax and prosody. Finally, we present the observations of cognitive psychology concerning the preparation and production of discourse segments.

Résumé

Nous étudions dans une perspective comparative et psychomécanique, les différentes solutions de syntaxe de l'adjectif épithète en italien et en français à partir d'un corpus de romans graphiques italiens et de leur traduction française. Nous proposons le fonctionnement du système de ces langues à la fois proches et différentes quant à la répartition du rôle informatif imparti à la morphologie, à la syntaxe et à la prosodie. Nous présentons pour finir les observations de la psychologie cognitive concernant la préparation et la production de segment de discours.

Keywords: Syntax, semantic, adjective, Italian, French.

Mots-clés: syntaxe, sémantique, adjectif, italien, français.

Notre étude porte sur les différences de syntaxe entre l'italien et le français quant à l'emploi de l'adjectif qualificatif préposé ou postposé, à partir d'un corpus de romans graphiques italiens et de leur traduction française. La difficulté réside dans la proximité et non dans l'éloignement de ces deux systèmes et du système de leur langue-mère, les différences flagrantes dans la construction du discours sont induites par de légères différences dans le système de langue sous-jacent. L'examen de corpus réels sert à faire le lien entre les représentations en langue et les manifestations en discours, dans une approche théorique guillaumienne de Psychomécanique du langage.

Pour le présent exposé de linguistique comparée des langues romanes, nous avons élaboré un corpus d'occurrences d'emplois de l'adjectif épithète à partir de la transcription de 2 romans graphiques italiens et de leur traduction en français (Bonaccorso, Rizzo : 2009 ; Stassi, Di Gregorio : 2006). Le dessinateur Claudio Stassi, co-auteur de la BD *Brancaccio*, est né en 1978 à Palerme, où il vit encore aujourd'hui. Giovanni Di Gregorio, le scénariste, lui aussi est né à Palerme. Marco Rizzo, le scénariste de *Peppino Impastato*, est né à Trapani, il vit et travaille aujourd'hui à Turin tout en étant journaliste pour plusieurs publications en Sicile. Lelio Bonaccorso, le dessinateur, est né à Messine en 1982. Il vit à Palerme, où il travaille en tant que graphiste et professeur à l'école de bande dessinée. Il faut tenir compte du fait que les auteurs de notre corpus

sont tous des méridionaux, ce qui peut avoir un impact sur les données recueillies, la variété régionale pouvant prendre son autonomie par rapport au système de la langue standard. Cependant, ces effets restent limités car ces auteurs font partie de la population culturellement favorisée avec une forte maîtrise de la langue, et on peut considérer que le système standard reste potentiel.

Dans un corpus de 168 occurrences en italien, et 143 occurrences en français, d'adjectifs épithètes (incluant les substantifs, participes et locutions employées comme adjectifs ; mais ne prenant pas en compte les adjectifs ordinaux, indéfinis, démonstratifs et possessifs), nous avons relevé qu'en italien l'emploi de l'adjectif épithète préposé ou postposé représente 2,6% des mots du texte en italien, 2% en français. On constate que :

- Dans 66,6% des cas en italien (et 78,3% en français) la syntaxe de l'adjectif est identique dans les deux langues.
- Dans 44% des cas en italien (et 51,7% en français) les solutions sont différentes dans les deux langues.
- Dans 8,3% des cas en italien (et 9,7% en français) la syntaxe de l'adjectif est opposée : il est préposé dans une langue et postposé dans l'autre, et vice-versa.
- Dans 35,7% des cas en italien (et 41,9% en français) des solutions alternatives à l'emploi d'un adjectif sont utilisées.

On remarque que les ordres de grandeurs sont équivalents dans les deux langues.

Observons plus en détails les solutions alternatives à l'emploi de l'adjectif épithète. Quelle que soit la solution, là aussi les ordres de grandeurs sont équivalents dans les deux langues. Des différences s'observent parfois entre les différents auteurs.

Parmi les deux cas de figure les plus récurrents, le premier est celui d'un adjectif postposé en italien et un complément du nom (ou un complément d'attribution, une locution adverbiale ou participiale) en français (8,9% des items italiens et 10,4% des items français).

Branca 145

-Don Puglisi voleva togliere i ragazzi dalla strada, sottraendoli così al potere mafioso...

(-Don Puglisi voulait arracher les jeunes à la rue, les faisant échapper ainsi au pouvoir de la mafia...)

Branca 150

L'unica cosa buona sono gli amici, anche se mi sfottono perché non so dare bastonate come loro.

(La seule chose de bien c'est les amis, même s'ils se moquent de moi parce que je sais pas me battre comme eux.)

Le second cas de figure le plus représenté est celui de la présence d'un adjectif préposé en italien sans équivalent en français (7,1% des items italiens et 8,3% des items français).

Peppino 119

-Basta con le vecchie tende...passeremo ai bungalow!

(-On va arrêter avec les tentes... On va passer aux bungalows !)

La traduction française n'a pas retenu l'adjectif *vecchie*, s'il avait été traduit le français présenterait la même configuration syntaxique que l'italien (*les vieilles tentes*). Ici le traducteur a dû faire le choix de supprimer un adjectif pour occuper le même espace de la bulle tout en traduisant les formes verbales synthétiques italiennes (*basta* et *passeremo*) par des formes analytiques composées de plusieurs mots et qui prennent donc plus de place (*on va arrêter*, *on va passer*).

Des solutions alternatives à l'emploi d'un adjectif sont utilisées dans les deux langues, en plus du complément du nom (ou un complément d'attribution, une locution adverbiale ou participiale). Il s'agit de l'emploi de l'adjectif comme attribut du sujet en italien :

Branca 125

-Bravo, Pietro. Lo sappiamo tutti che sei un cristiano a posto... e poi le tue pannelle sono le migliori di Palermo.

(-C'est bien, Pietro. On le sait tous ici que tu es quelqu'un de bien... Et puis tu fais les meilleures panelle de tout Palerme.)

Et en français :

Peppino 163

-Ecco il nostro bel rivoluzionario di 'sta gran minchia.

(-Ah, il est beau notre révolutionnaire à grande gueule...)

Une autre solution alternative à l'emploi d'un adjectif en italien est l'emploi d'un suffixe, en général un suffixe diminutif en lieu et place de l'adjectif français *petit* dont l'emploi est bien plus généralisé que celui de son équivalent italien *piccolo* dont la distribution est en concurrence avec divers suffixes :

Peppino 136

-E ci sarà un bellissimo porticciolo dove approderanno tutte le nostre puttane, [...]

(-Et un joli petit port d'où toutes nos putains pourront débarquer, [...])

Branca 134

-Un'immaginetta... che la beata vi accompagni e vi protegga sempre!

(-Une petite image... Que la bienheureuse vous accompagne et vous protège pour l'éternité !)

Les rares suffixations de ce type ayant survécu en français sont exceptionnelles et ne sont plus perçues comme des constructions de discours mais comme de nouveaux substantifs, des constructions de langue : *une femmelette* n'est pas une petite femme mais un homme lâche, *une maisonnette* n'est pas seulement une petite maison mais la maison des lutins, des nains et autres farfadets des contes de fée (Saffi, 2001).

En français, une autre solution alternative à l'emploi d'un adjectif est l'emploi d'une proposition, le plus souvent une relative :

Peppino 166

-Maresciallo! Conferma l'ipotesi di un attentato terroristico finito in tragedia?

(-Maréchal ! Vous confirmez l'hypothèse d'un attentat terroriste qui a mal tourné ?)

Branca 112

“La cosa bella era che nonc'era nessuno. Avevo il treno tutto per me.”

(Ce qui était bien, c'est qu'il y avait personne. J'avais tout le train pour moi.)

En ce qui concerne la syntaxe de l'adjectif épithète, les systèmes italien et français optent pour les mêmes solutions dans plus de 60 % des items de notre corpus. Au sein de ces 60%, plus des deux tiers des adjectifs sont postposés (soit 38,3% des items), le tiers restant est préposé (ce qui représente 22,1% des items). On constate que dans les deux langues, la postposition de l'adjectif épithète est majoritaire.

Dans le langage, il y a, partout et toujours, apport de signification et référence de l'apport à un support. Un mot est un apport de signification et il se destine à un support. La relation qui s'établit entre l'apport et son support est régie par le mécanisme d'incidence. Or, l'ordre des mots au sein de la phrase ou du syntagme est conditionné par ce même mécanisme d'incidence. L'incidence est soit interne, soit externe. Elle est interne lorsque l'apport et le support ne peuvent être dissociés. C'est le cas du substantif. L'incidence est externe quand l'apport et le support de signification sont dissociés et que le support est pris en dehors du mot-apport de signification. L'incidence externe est dite de premier degré lorsqu'elle se fait à un support possédant lui-même une incidence interne. C'est le cas de l'adjectif incident au substantif : dans it. *la borsa nuova* (fr. *le sac neuf*), *nuova* est incident à *borsa*, tout comme *neuf* est incident à *sac* en français. L'incidence externe est dite de second degré lorsqu'elle opère indirectement à l'endroit du mécanisme d'incidence en fonctionnement (Boone & Joly, 1996 : 229-231). C'est le cas de l'adverbe dans *mon sac tout neuf*, *tout* est incident à l'incidence de *neuf* à *sac*.

Branca 106

-Andiamo! Ché tra poco inizia a piovere e mi si rovina lo zainetto nuovo!

(-On se casse ! Il va flotter et je vais abîmer mon beau sac tout neuf.)

En français comme en italien, la syntaxe permet à l'adjectif d'être antéposé ou postposé à son support. Mais cela ne va pas sans conséquences sémantiques, résultat d'un glissement de l'incidence de l'adjectif : dans *questo bello zainetto*, *bello* interfère dans la relation qui s'établit entre le démonstratif et le substantif au sein du syntagme *questo zainetto*, il est donc indirectement incident à l'incidence de *questo* à *zainetto*. De la même façon, dans *ce beau sac*, *beau* est indirectement incident à l'incidence de *ce* à *sac*. Autrement dit, et pour reprendre les termes de Gustave Guillaume : « l'adjectif, passant, par position, d'une incidence de premier degré à une incidence de second degré, suffisamment précoce, s'est adverbialisé » (Guillaume, 1989 : 123).

La théorie de Guillaume s'applique également au latin *mutatis mutandis*. Pour Dirk G. J. Panhuis (1982 : 9) et Jean Perrot (1978), l'ordre des mots en latin détermine « la perspective communicative de la phrase », « l'organisation du message » ou « la structuration de la phrase » et l'ordre des mots serait d'autant plus motivé au niveau communicationnel, qu'il est libre au niveau grammatical :

[...] l'ordre des mots serait une structure informative d'autant plus importante en latin qu'il est dégagé de toute fonction syntaxique grâce au jeu des formes casuelles et des prépositions (Perrot, 1978 : 21).

L'analyse de Perrot décrit une situation similaire, que l'on peut transcrire dans les termes de Guillaume de la manière suivante : l'adjectif latin antéposé serait incident à l'incidence de la désinence casuelle au sémantème, donc de seconde incidence, alors que l'adjectif latin postposé serait de première incidence puisqu'opérant sur le mot c'est-à-dire le bloc déjà formé sémantème + morphème.

Gustave Guillaume donne de nombreux autres exemples : « *Une folie apparente*, c'est une folie qui se traduit par des signes évidents. *Une apparente folie*, c'est une folie simulée, qui n'en est pas une : une contrefaçon de la folie » (Guillaume, 1989 : 124). C'est quelque chose qui est apparemment de la folie. Pour reprendre notre exemple de *la borsa nuova* vs. *la nuova borsa*, le premier est un sac neuf, nouvellement fabriqué ou acheté, le second est un nouveau sac, cette nouveauté peut être compatible avec le fait que le sac soit déjà usé (don, achat d'occasion). Selon les notions mises en présence, la nuance peut être subtile, comme c'est le cas ici, et parfois les emplois considérés synonymes par les locuteurs. Mais si l'on étudie de près la répartition, elle est toujours motivée par cette nuance d'« adverbialisation » de l'adjectif qui distingue un sac intrinsèquement nouveau (*una nuova borsa*), d'un sac dont la qualité ajoutée est d'être neuf (*una borsa nuova*). De la même manière, *l'unica cosa* (la seule chose) est unique dans sa manière d'être une chose, ce qui la distingue d'une chose commune mais qui serait isolée dans un contexte précis (*la chose seule*), ou encore *l'unico figlio* (le seul fils) est, du point de vue du père, le seul enfant qu'il ait jamais eu et donc sa conception du fils est indissociable de l'unicité, alors que *il figlio unico* (le fils unique) appartient à une catégorie de fils, ceux dont la caractéristique est d'être unique, de ne pas avoir de fratrie, sans que cela affecte la constitution de la notion de fils.

La traduction de l'italien au français, ne conserve pas toujours les subtilités de la pré- ou postposition de l'adjectif, les choix du traducteur se font selon un faisceau de critères parmi lesquels la fréquence d'emploi peut l'emporter sur une nuance quand l'enjeu sémantique est mineur et que la facilité de compréhension de la situation prend le dessus. Par exemple, la nuance entre « avoir un nouveau scooter » et « avoir un scooter neuf » est levée par la seconde partie de la phrase qui indique le faible kilométrage. Et le choix du traducteur peut également s'expliquer par le fait que le scooter est très certainement volé. Mais dans la version originale italienne, le jeune délinquant considère ce scooter « emprunté » comme neuf, comme dans l'item Branca 106 (*lo zainetto nuovo!* vs. *mon beau sac tout neuf*).

Branca 100 in Brancaccio (2006 et 2007), p. 14.

Par ailleurs, le signifié du syntagme résulte d'une sémantèse, mouvement de pensée dans lequel interviennent tous les éléments constitutifs du syntagme. Dans l'item Branca 100, les syntagmes italien et français ne présentent pas une composition totalement identique et le choix de l'article défini ou indéfini a un effet non négligeable sur les nuances de sens obtenues en discours : *il motore nuovo* est la notion globale de motocyclette par opposition aux autres moyens de transport, alors qu'*un nouveau scooter* est un exemplaire de la notion de scooter (Guillaume, 1975).

Selon les notions mises en présences, la postposition peut n'être quasiment jamais employée car la sémantèse qui en résulterait n'aurait pas de cohérence dans la plupart des contextes. Ainsi les syntagmes **amici nuovi* et **amis nouveaux* se rencontrent rarement contrairement aux constructions *nouveaux amis* et *nuovi amici*. En effet, dans ces dernières, il est question, grâce à l'« adverbialisation » de l'adjectif, de la manière d'être *nouvellement* ami, ce qui correspond à la plupart des situations de rencontre. Par contre, dans les premières constructions, l'idée de nouveauté s'exprime après que le concept même d'ami a atteint sa visée finale, et sa complétude, avant d'être caractérisé. Or dans une rencontre, une fois forgée l'amitié, il n'est plus vraiment question de nouveauté. De même, la Madone est saintement vierge et non pas une vierge qui présente la qualité d'être sainte. La sainteté est intrinsèque à la constitution d'une personne d'après les préceptes de l'église, c'est pourquoi l'emploi de l'adjectif se trouve presque toujours préposé (*San Bernardo, Sant'Elena* etc.). On trouve cependant les expressions exclamatives *Madonna Santa! Madonna Santissima!* où la postposition exceptionnelle de l'adjectif vient renforcer l'exclamation.

En italien et en français, la position de l'adjectif joue un rôle sémantique mais il n'y a pas de différence grammaticale dans la relation adjectif-nom selon l'antéposition ou la postposition. La proximité du nom suffit à déterminer que ce dernier est le support de l'adjectif.

Par comparaison, en anglais, l'adjectif est antéposé au substantif. Quand le substantif s'est actualisé dans le discours, il n'y a pas d'au-delà nominal. La pensée ne peut pas dépasser la limite que représente l'actuel pleinement acquis. Gustave Guillaume remarque qu'en anglais, comme en allemand, l'expression du temps est aussi soumise à cette règle d'or : on ne dépasse pas l'actuel (Guillaume, 1993 : 260). Hormis la voie lexicale (*an interested man* vs. *a strange man*), l'anglais n'a pas d'autres solutions que de s'en remettre aux contextes prosodique, interlocutif et de référence pour expliquer la nuance sémantique entre *a curious man* (*un curieux homme*) et *a curious man* (*un homme curieux*).

Le locuteur francophone est perturbé par les accentuations italienne ou anglaise car, dans son système de langue, la position de l'accent étant régulière et récurrente, c'est un indicateur fortement prédictif. Il n'a donc pas l'habitude d'y porter une attention particulière. Les nuances de la construction du sens sont surtout lisibles dans l'ordre des mots de la phrase, comme nous l'avons vu avec la syntaxe de l'adjectif.

	LATIN	ITALIEN	FRANÇAIS	ANGLAIS
Syntaxe	très souple	souple	rigide	très rigide
Prosodie	accent mélodique + rythme quantitatif (III ^e s. av. JC) puis accent d'intensité (latin tardif)	accent mobile	accent fixe	accent très mobile
Morphologie de mot	très importante	importante	Peu	Pas
Mot	hétérogène	hétérogène	homogène	homogène
Construction du sémantème	en langue	en langue et en discours	en discours	en langue et en discours

Les vecteurs de l'information (morphologie, syntaxe et prosodie)

En français, la syntaxe aide au déchiffrement du message car elle est assez rigide pour que le changement de position d'un mot ait des conséquences sémantiques, comme nous l'avons illustré avec l'adjectif, et dans le même temps, elle est assez souple pour qu'il coexiste en langue (en puissance) plusieurs possibilités de construction de discours (en effet) avec les mêmes éléments. Par comparaison, la syntaxe anglaise est si rigide qu'elle n'offre qu'un seul choix quant à l'ordre des mots de la phrase, et c'est la prosodie qui prend le relais. On peut dire que, dans le système français, c'est la position de l'accent qui est rigide en ce sens qu'il ne peut pas s'éloigner de la frontière finale du sémantème. Ces faits découlent de la construction du mot qui diffère d'une langue à l'autre. Le français ne construit pratiquement plus de mots, surtout dans le domaine nominal, mais des syntagmes et des phrases. Le mot est pris comme un bloc sémantique inanalysable et l'accent tombe régulièrement à la fin d'un mot ou groupe de mots, et coïncide ainsi avec la fin du sémantème. Le processus de déflexion et d'antéposition de la morphologie est encore plus avancé en anglais, la morphologie a même quasiment disparu du système verbal et la syntaxe est d'autant plus stricte. Cependant, et contrairement au Français, le locuteur anglais a encore conscience de construire les sémantèmes (préfixe + radical + suffixe), c'est pourquoi il jalonne d'accents le parcours d'élaboration du sémantème.

Le mot anglais est homogène, tout comme le mot français c'est un sémantème, mais le mot italien est hétérogène : il rassemble en lui les informations sémantiques et une part des informations morphologiques car le processus de déflexion est moins abouti dans cette langue. La frontière finale du sémantème est mobile et avec elle l'accent qui la marque. Le locuteur italien, comme son homologue anglais, a conscience de construire ses mots, et lui aussi emploie le déplacement de l'accent pour en faciliter la compréhension. Dans le système italien, le partage du rôle informatif s'équilibre entre une syntaxe souple, un accent mobile et une morphologie de mot.

Avant de présenter les résultats d'expérimentation en psychologie cognitive concernant la planification à l'oral dans la production de syntagmes, il convient de rappeler avec quelle prudence doivent être traités les données produites par les neurosciences.

Pour Guy Tiberghien (2007), Professeur à l'Institut des Sciences Cognitives de Lyon, on ne peut pas observer la pensée dans le cerveau y compris grâce aux nouvelles techniques d'imagerie cérébrale, pour au moins deux raisons. « La première est que la pensée en tant que telle n'est pas directement observable, c'est une entité hypothétique. La pensée ne peut qu'être inférée ou reconstruite à partir des comportements et de leurs réalisations (artistiques, scientifiques, etc.) qui sont eux observables. Deuxièmement, il n'est pas possible d'observer directement la pensée ou les pensées dans le cerveau car le cerveau ne pense pas, sauf métaphoriquement. Il n'y a pas des individus qui pensent. La pensée ne peut être comprise hors de tout contexte culturel, historique et social. »

Par ailleurs, toujours selon ce chercheur, il ne faut pas croire que ces méthodes vont permettre de localiser sans ambiguïtés des entités dans le cerveau qui sont par ailleurs mal définies : « Les conclusions de certaines études deviennent même scientifiquement très discutables quand il s'agit de localiser dans le cerveau des entités pour lesquelles on ne dispose pas

encore de connaissances empiriques suffisantes ou consensuelles. Par quel miracle des entités cognitives mal définies pourraient-elles être précisément localisées dans le cerveau ? Il faut donc être particulièrement prudent et critique à l'égard de nombreuses recherches [...] (Bonin, 2013 : 67)

Des études conduites chez des singes ont montré qu'il n'y a pas création d'expressions, de phrases alors que l'être humain est capable de créer de nouvelles expressions (Bonin, 2013 : 18).

[...] le langage se met en place très rapidement chez l'enfant. À grands traits, et suivant Levelt (2001), tous les enfants normaux apprennent la langue de leur milieu à un âge très précoce. La plupart commencent à babiller à l'âge de 7 mois, produisent quelques mots aux alentours de leur premier anniversaire, atteignent un vocabulaire de 50 mots six mois plus tard, produisent leurs expressions à plusieurs mots vers la fin de leur deuxième année de vie, et commencent à exprimer des relations syntaxiques au moyen de prépositions, auxiliaires, inflexions et de la position des mots lors de leur troisième année. À l'âge de 5 ou 6 ans, l'architecture de base de l'habileté naturelle de la production de la parole est, pour l'essentiel, installée. (Bonin, 2013 : 20)

La question de l'existence d'un système conceptuel/sémantique commun aux différentes activités langagières (lecture, écriture, audition, etc.) fait débat mais des arguments majeurs ont été apportés en faveur de l'existence d'un système sémantique unique (Hillis *et al.*, 1990 ; Caramazza, 1996 ; Riddoch & Humphreys, 1987 ; Coltheart, 2004). « /.../ à l'oral comme à l'écrit, les mots semblent être encodés séquentiellement à partir de l'ordre déterminé au niveau conceptuel/grammatical. » (Bonin, 2013 : 241). Bonin *et al.* (2006) ont montré qu'avant le début de la production d'un couple d'items, la quasi-intégralité des traitements relatifs au premier item étaient réalisées tandis que seuls des traitements pré-lexicaux sont effectués en ce qui concerne le second item. Les travaux de Roelofs (1997, 1999) suggèrent que les syllabes ainsi que les segments constitutifs des mots sont encodés séquentiellement (c'est-à-dire de façon successive en énonçant les segments les uns après les autres) alors que les traits articulatoires sont activés en parallèle (ce qui corrobore le non ordonnancement des constituants initiaux que Georges Bohas a montré en arabe et dans les langues sémitiques et récemment pour le français). Selon Bonin (2013 : 243), les locuteurs sont « sensibles au temps nécessaire à la préparation des mots subséquents et utilisent ce type d'information pour accroître la fluidité tout en minimisant le stockage mnésique. »

Sachant qu'un mot phonologique est un mot accentué accompagné de n'importe quel autre mot non accentué qui peut lui être accolé, sachant que pour Meyer (1996) l'empan de la planification phonologique correspond au mot phonologique, Alario *et al.* (2002) ont testé si un effet de fréquence relatif à un nom pouvait être observé lors de la production de syntagmes nominaux en variant sa position dans le syntagme. Dans un cas, les participants à l'expérimentation devaient produire des syntagmes nominaux dans lesquels le nom correspondait au premier mot phonologique (ex : [*the kite*] « le cerf-volant ») tandis que dans un autre cas, le nom ne correspondait pas au premier mot phonologique (ex : [*the blue*] *kite* « le cerf-volant bleu »). Les auteurs ont observé un effet de fréquence relatif au nom sur les latences, qu'il appartienne ou non au premier mot phonologique. Ce qui venait confirmer l'hypothèse de Miozzo & Caramazza (1999) pour lesquels l'empan de planification phonologique ne serait donc pas strictement limité au premier mot phonologique.

/.../ Costa et Caramazza (2002) ont testé le rôle du mot phonologique comme unité de planification à l'oral dans la production de syntagmes en anglais et en espagnol, tels que « *la voiture* », « *la voiture bleue* », mais cette fois en ayant recours au paradigme de l'interférence. Ils ont montré que des distracteurs phonologiquement reliés au nom ou à l'adjectif constitutifs d'un syntagme [« *la voiture (nom) bleue (adjectif)* »] accélèrent les latences en comparaison de distracteurs non reliés. /.../ Les résultats de Costa et Caramazza (2002) suggèrent donc que les latences sont affectées par le niveau d'activation des formes phonologiques des mots constitutifs d'un syntagme, que ces mots appartiennent au premier ou au second mot

phonologique. /.../ Pour Costa et Caramazza (2002), la limite supérieure de l'encodage phonologique consisterait en deux mots phonologiques. (Bonin, 2013 : 244)

Wagner, Jescheniak et Schriefers (2010) ont montré que :

[...] chez les parleurs lents, pour la production d'expressions simples comme pour celles complexes, l'effet d'interférence sémantique était plus important que chez des parleurs plus rapides, suggérant ainsi que chez les plus rapides la production serait plus incrémentielle [elle fonctionnerait par adjonctions successives d'un élément] tandis que chez les plus lents, elle serait plus étendue. » (Bonin, 2013 : 245-246)

Ainsi les parleurs rapides pourraient prévoir une longue phrase et commencer la production en reportant la préparation de la production de la fin de la phrase longue, alors que les parleurs lents prévoiraient un segment plus court qu'ils produiraient avant de passer au suivant. Wagner *et al.* (2010) ont montré que les parleurs font face aux contraintes de la situation de production en adaptant l'empan de planification grammaticale, de sorte qu'il est moins élevé lorsque les contraintes qui pèsent sur la situation d'énonciation sont plus fortes.

Pour conclure, les apports de l'expérimentation en psychologie cognitive confortent l'interdépendance pour la construction du sens au sein des systèmes de langue décrits de la syntaxe, de la prosodie et de la morphologie de mot. Ces apports ne remettent pas en cause les principes guillaumiens de sémantèse, d'incidence et le couple puissance/effet. On pourrait même dire qu'ils les confortent car ils décrivent des mécanismes cognitifs qui s'accordent avec la description guillaumienne des opérations mentales permettant de produire un mot sous sa forme orale ou écrite, la construction du mot selon l'acte de langage guillaumien. L'existence d'un système sémantique unique étaye la sémantèse. L'encodage séquentiel des mots à partir de l'ordre déterminé au niveau conceptuel/grammatical, la définition du mot phonologique et de son empan de planification conforte l'incidence. Le fait qu'avant le début de la production d'un couple de mots, la quasi-intégralité des traitements relatifs au premier mot soit réalisée tandis que seuls des traitements pré-lexicaux sont effectués en ce qui concerne le second mot, conforte aussi la sémantèse et la saisie anticipée sur la genèse sémantique des mots, que nous avons illustrées avec la syntaxe de l'adjectif en italien et en français.

<i>Apports de l'expérimentation en psychologie cognitive</i>	<i>Principes guillaumiens</i>
Existence d'un système sémantique unique	sémantèse
Encodage séquentiel des mots à partir de l'ordre déterminé au niveau conceptuel/grammatical	Interdépendance syntaxe, morphologie, prosodie
Un mot phonologique est un mot accentué accompagné de n'importe quel autre mot non accentué qui peut lui être accolé	+
L'empan de la planification phonologique correspond au mot phonologique mais ne serait donc pas strictement limité au premier mot phonologique	Incidence +
Avant le début de la production d'un couple de mots, la quasi-intégralité des traitements relatifs au 1 ^{er} mot est réalisée tandis que seuls des traitements pré-lexicaux sont effectués en ce qui concerne le 2 nd mot	Temps opératif
	Saisie anticipée sur la genèse sémantique des mots

Les apports de la psychologie cognitive confrontés aux principes de la psychomécanique du langage

BIBLIOGRAPHIE

- BONACCORSO L., RIZZOM. (2009), *Peppino Impastato, un giullare contro la mafia*, Padova, Edizioni BeccoGiallo, 123 p., traduction française (2011), *Mafia Tabloids. L'histoire vraie d'un journaliste face à la Cosa Nostra*, Belgique, Ankama Éditions.
- BOONE A., JOLY A. (1996), *Dictionnaire terminologique de la systématique du langage*, Paris/Montréal, L'Harmattan.
- BONIN P. (2013, 2ème éd.), *Psychologie du langage. La fabrique des mots. Approche cognitive*, Bruxelles, De Boeck.
- BONIN P., MALARDIER N., MÉOT A., FAYOL M. (2006), "The scope of advance planning in written picture naming", *Language and Cognitive Processes*, 21, p.205-237.
- CARAMAZZA A. (1996), "Pictures, words and the brain", *Nature*, 383, p. 216-217.
- COLTHEARTH M. (2004), "Are there lexicons?", *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 57A, p. 1153-1171.
- COSTA A., CARAMAZZA A. (2002), "The production of noun phrases in English and Spanish: Implications for the scope of phonological encoding in speech production", *Journal of Memory and Language*, 46, p. 178-198.
- GUILLAUME G. (1975, 1ère éd. 1919), *Le problème de l'article et sa solution dans la langue française*, Paris, Hachette, 1919, réédité par R. Valin, Paris, Nizet, et Presses de l'Université Laval, Québec.
- GUILLAUME G. (1989), *Leçons de linguistique 1946-47*, série C, vol. 9, « Grammaire particulière du français et grammaire générale (II) », P.U. Lille/ P.U. Laval-Québec.
- GUILLAUME G. (1993), *Leçons de linguistique 1938-1939*, publiées par Roch Valin, P.U. Laval-Québec.
- HILLIS A. E., RAPP B., ROMANI C., CARAMAZZA A. (1990), "Selective impairment of semantics in lexical processing", *Cognitive Neuropsychology*, 7, p. 191-243.
- MEYER A. S. (1996), "Lexical access in phrase and sentence production: Results from picture-word interference experiments", *Journal of Memory and Language*, 35, p. 477-496.
- MIOZZO M., CARAMAZZA A. (1999), "The selection of determiners in noun phrase production", *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 25, p. 907-922.
- PANHUIS D. G. J. (1982), *The communicative Perspective in the Sentence. A study of Latin Word Order*, Amsterdam, Benjamins.
- PERROT J. (1978), « Ordre des mots et structures linguistiques », *Langages*, 50, p. 17-26, consultable en ligne : http://www.persee.fr/doc/lgge_0458-726x_1978_num_12_50_1942.
- RIDDOCH M. J., HUMPHREYS G. W. (1987), "Visual object processing in optic aphasia: A case of semantic access agnosia", *Cognitive Neuropsychology*, 4, p. 131-185.
- ROELOFS A. (1997), "Syllabification in speech production: Evaluation of WEAVER", *Language and Cognitive Processes*, 12, p. 657-693.
- ROELOFS A. (1999), "Phonological segments and features as planning units in speech production", *Language and Cognitive Processes*, 14, p. 173-200.
- SAFFI S. (2001), « Syntaxe et prosodie en italien et en anglais » in *Italies*, 5, p. 211-234.
- SAFFI S. (2010), *La personne et son espace en italien*, Limoges, Lambert-Lucas.
- STASSI C., DI GREGORIO G. (2006), *Brancaccio, storie di mafia ordinaria*, Padova, Edizioni BeccoGiallo, traduction française de L. Lombard (2007) *Brancaccio : Chronique d'une mafia ordinaire*, Paris, Casterman.
- WAGNER V., JESCHENIAK J. D., SCHRIEFERS H. (2010), "On the flexibility of grammatical advance planning during sentence production: Effects of cognitive load on multiple lexical access", *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 36, p. 323-340.

THE CHRONOGÉNÈSE AND THE SENS-ÉVÉNEMENT: FROM THE *IMAGE-TEMPS* BY GUILLAUME TO THE *IMAGE-TEMPS* BY DELEUZE

LA CHRONOGÉNÈSE ET LE SENS-ÉVÉNEMENT: DE L'*IMAGE-TEMPS* DE GUILLAUME À L'*IMAGE-TEMPS* DE DELEUZE

LA CHRONOGÉNÈSE E IL SENS-ÉVÉNEMENT: DA L'*IMAGE-TEMPS* DI GUILLAUME A L'*IMAGE-TEMPS* DI DELEUZE

Francesco PARISI¹

Liceo Classico "J. Sannazaro" – Napoli, Italia

E-mail: franparisi@gmail.com

Abstract

*The relationship between the philosophy of Gilles Deleuze and Gustave Guillaume's the linguistics theory can be analysed through the comparison between two key concepts of their systems of thought: the concept of chronogénèse related to conception of infinitive time of the language, as expressed by Guillaume in *Temps et Verbe* (1929), and the one of sens-événement as expressed by Deleuze in *Logique du sens* (1969), namely in terms of language expression (the infinitive verb) and of factual reality (or event). The theoretical enquiry about the relationship between these concepts, and the comparison between Guillaume and Deleuze, includes the contrastive analysis of the use of the syntagm image-temps that appears in Guillaume's works as, not exclusively, in *Temps et Verbe* and in both the title and the text of Deleuze's work *Cinéma 2. L'image-temps* (1985).*

Résumé

*La relation entre la philosophie de Gilles Deleuze et la linguistique de Gustave Guillaume peut être explorée en comparant deux concepts centraux des systèmes de pensée respectifs, à savoir celui de chronogénèse, relatif à la conception du temps infinitif de la langue, expliqué par Guillaume en particulier dans *Temps et verbe* (1929), et celle relative au sens-événement de Deleuze exprimé dans *Logique du sens* (1969), qui se réalise dans l'expression linguistique (sous la forme de l'infini verbal) et dans la réalité factuelle (en tant qu'événement). La comparaison entre Guillaume et Deleuze se poursuit, en tant que conséquence théorique de celle entre chronogénèse et sens-événement, avec l'analyse comparative du syntagme terminologique guillaumienne image-temps (récurrente dans *Temps et Verbe*, mais pas seulement) et qui se trouve, mais pas exclusivement, également dans le titre du texte de Deleuze *Cinéma 2. L'image-temps* (1985).*

¹ Docente di Filosofia e Storia, Liceo Classico "J. Sannazaro" - Napoli (Italia); ricercatore esterno presso l'Università degli studi di Napoli "L'Orientale". Laurea in Filosofia del linguaggio (Università di Napoli "L'Orientale", 1999), PHD in Teoria delle lingue e del linguaggio (Università di Napoli "L'Orientale", 2012). E-mail: franparisi@gmail.com. Una parte di questo articolo è stata presentata in francese al *Colloque Gustave Guillaume avec les philosophes* nel maggio 2015, tenutosi presso l'Université de Bourgogne, Dijon, Francia.

Riassunto

Il rapporto tra la filosofia di Gilles Deleuze e la linguistica di Gustave Guillaume si può indagare attraverso il confronto tra due concetti centrali dei rispettivi sistemi di pensiero, vale a dire quello di *chronogénèse*, relativo alla concezione del tempo infinitivo della lingua, come esposta da Guillaume soprattutto in *Temps et verbe* (1929), e quella relativa al *sens-événement* di Deleuze espressa in *Logique du sens* (1969), che si realizza nell'espressione linguistica (sotto forma dell'infinito verbale) e nella realtà fattuale (come evento). Il confronto tra Guillaume e Deleuze prosegue, come conseguenza teorica di quello tra *chronogénèse* e *sens-événement*, con l'analisi comparata del sintagma terminologico guillaumiano *image-temps* (ricorrente in *Temps et Verbe*, ma non solo) e che occorre, non esclusivamente, anche nel titolo del testo di Deleuze *Cinéma 2. L'image-temps* (1985).

Keywords: Guillaume, Deleuze, *chronogénèse*, *sens-événement*, *image-temps*

Mots-clés: Guillaume, Deleuze, *chronogénèse*, *sens-événement*, *image-temps*

Parole-chiave: Guillaume, Deleuze, *chronogénèse*, *sens-événement*, *image-temps*

Introduzione

Nella teoria di Guillaume relativa ai modi e ai tempi di una lingua è contenuta la concezione del tempo dell'infinitivo, o modo quasi-nominale della prima *cronotesi*, (Guillaume 1929) alla quale Deleuze sembra riferirsi per illustrare la realizzazione del senso di particolari enunciati linguistici all'infinito, come quelli riportati in *Capitalisme et Schizophrénie 2. Mille plateaux* (Deleuze e Guattari 1980) come vedremo più avanti. Tali enunciati sono espressione, ma non solo linguistica, del divenire di un *sens-événement* impersonale nel quale l'interiorità del linguaggio entra in contatto con l'esteriorità dell'essere, in quanto frontiera della differenza tra passato e futuro. Guillaume definisce *chronogénèse* la realizzazione mentale attiva nel processo di formazione della temporalità dell'individuo che soggiace all'espressione linguistica, mentre Deleuze, come già Bergson, considera tale temporalità coincidente con quella della realtà stessa. La temporalità del reale implica che solo il passato e il futuro esistono, mentre di fatto il presente è inafferrabile, ci si trova *sempre* nel già trascorso o nell'ancora a venire. Allo stesso tempo anche per Guillaume, in effetti, nella lingua il presente non possiede un'esistenza distinta tranne che in virtù della giustapposizione di una particella di futuro con una di passato.

A partire da queste considerazioni che già collegano i due autori, è significativo rilevare che la genesi dell'*image-temps* nel pensiero (cioè la *chronogénèse*) richiede sempre, per quanto piccolo, un tempo reale secondo Guillaume, così come, analogamente per Deleuze, l'esercizio del pensiero richiede un'immagine del pensiero stesso. Tuttavia, la costruzione di tale immagine è un processo fondamentale che si realizza, secondo Deleuze, anche nella produzione filmica dei grandi autori del cinema, che possono essere paragonati a pensatori che pensano attraverso "immagini-movimento" e "immagini-tempo" usandole come concetti temporali. Mentre il cinema "classico" ha veicolato un'immagine indiretta del tempo, proveniente dalle *immagini-movimento*, come affermato in *Cinéma 1. L'Image-mouvement* (Deleuze 1983), il cinema "moderno" ha restituito un'immagine diretta del tempo grazie alle *immagini-tempo* che hanno introdotto nel cinema l'idea stessa del passaggio, del mutamento in quanto natura propria del tempo.

Nel 1985, molti anni dopo la *Logique du sens* (Deleuze 1969), dove sono espressi il concetto di *sens-événement* e alcune importanti riflessioni sul verbo infinitivo, il filosofo cita espressamente le teorie di Guillaume in *Pensée et cinéma: cours 82 du 19/03/1985- 3*, tenuto in marzo all'Università VIII di Parigi Vincennes-Saint-Denis, e in uno dei suoi due fondamentali testi dedicati al cinema, *Cinéma 2. L'Image-temps*. (Deleuze 1985), come appare già dal titolo. In

particolare, Deleuze fa riferimento alle teorie linguistiche di Guillaume per ciò che riguarda il *monema* e la teoria dei sistemi morfologici, e il passaggio dal “significato di potenza” al “significato d’effetto”, tema fondamentale della linguistica di Guillaume che richiede di essere trattato separatamente². Ma in Deleuze il sintagma *image-temps* non riguarda la lingua, piuttosto come accennato sopra, un certo tipo di cinema (moderno) che si contrappone a quello definito da Deleuze dell’*immagine-movimento* (classico), come recita il titolo del suo primo libro sul cinema.

Il sintagma deleuziano *image-temps* designa però anche un’immagine del tempo, come in Guillaume, che si realizza utilizzando un certo tipo di immagini e grazie a un modo di fare cinema che nel montaggio ha saputo recuperare un rapporto autentico col tempo stesso, vale a dire, secondo la celebre tesi di Bergson, con quel tempo che ha natura di *durata* e non di movimento. È possibile che Deleuze abbia contratto un debito concettuale con Guillaume e trasferito dal piano della lingua a quello del cinema, a sua volta paragonato con quello del pensiero stesso, il concetto di *image-temps*. La coincidenza, forse non solo formale, del sintagma deleuziano con quello di Guillaume indica allora una possibile nuova via di confronto tra pensiero e linguaggio.

Per indagare la relazione tra pensiero e linguaggio lo stesso Deleuze ha instaurato un rapporto tra filosofia e linguistica lungo il corso della sua annosa ricerca. In tutta la sua opera, infatti, è possibile rintracciare le influenze che provengono dagli studi di Saussure (con riferimento al tema della differenza, per esempio) come da quelli di Bergson, relativamente alla problematica del tempo. Il tempo, come espresso e rappresentato prima di tutto nella lingua, ma anche nel pensiero e nella realtà, è stato oggetto degli studi di Deleuze proprio a partire dal suo concetto di *sens-événement*. Tale concetto, come accennato sopra, si realizza con il tempo infinitivo nella lingua e sembra incrociare la teoria del linguista post-saussuriano che considera la lingua non soltanto come sistema di segni o di valori, ma anche come sistema dei tempi verbali di una lingua storica. Guillaume propone una visione teorica molto precisa della *lingua*, sostanziata da osservazioni empiriche minuziose delle *lingue*, che fanno della sua linguistica, spesso, una vera e propria filosofia del linguaggio ricca di concetti e strutture originali (ricordiamo che proprio per Deleuze la filosofia *tout court* è creazione di concetti, e dunque potremmo ascrivere a essa anche il *pensatore* Guillaume).

Tuttavia, Guillaume ottenne una preparazione solida in linguistica storica e grammatica comparativa. Ispirato a tale approccio cercò di creare le condizioni per rendere osservabili le corrispondenze tra lingue affini nel corso del tempo, ma anche la relazione tra i termini sincronici dei tempi verbali in una data lingua storica. La parte del discorso nota come “verbo” viene descritta in *Temps et verbe* (Guillaume 1929) come un “sistema di sistemi”, vale a dire la rappresentazione linguistica del tempo espressa dal *sistema verbo-temporale*, a cominciare dal tempo all’*infinito* di una lingua. I tempi, i modi e gli aspetti di tale sistema, in una lingua storicamente determinata,

² Deleuze, nel suo corso sul cinema, definisce Guillaume come un nuovo linguista all’orizzonte che fa una “strana linguistica” e lamenta che la sua opera, nel lontano 1985, era disponibile solo in biblioteca. Il riferimento è alla tesi di Guillaume secondo cui una parola, o meglio un monema, un’unità minima di significato non ha che un solo senso in tutti gli impieghi possibili. È la “strana linguistica” di colui che definisce come l’ultimo dei grandi linguisti filosofi. Poi aggiunge che, in realtà, non è strano che una parola in tutti i suoi impieghi non ha che un solo senso. Si tratta per Deleuze del suo significato di potenza, come sostiene Guillaume, che cita ben due volte ne *L’image-temps* (1985): il monema è una istantanea del significato di potenza che inserito nel discorso, impiegato, realizza un significato d’effetto. Tale tesi è sostenuta con Guillaume da Deleuze con riferimento non solo al linguaggio, ma anche rispetto a una materia visiva che è l’enunciabile del linguaggio (il suo “significato di potenza”) nel capitolo relativo alle componenti dell’immagine presenti nel cinema muto. Il suo ragionamento in *Pensée et cinéma: cours 82 du 19/03/1985- 3*, inoltre, riprende anche le teorie di Hjelmslev, in particolare riguardo la forma e la sostanza del contenuto e dell’espressione del linguaggio; la forma del contenuto e la forma dell’espressione, secondo Hjelmslev, si proiettano sul senso come una rete tesa proietta la sua ombra su una superficie ininterrotta. Il senso, per Deleuze, qui distinto dalla forma e dalla sostanza in quanto materia già formata, è la materia indistinta, la superficie ininterrotta, e sebbene sia una materia non ancora linguisticamente formata, risulta semioticamente già formata, “puisque’elle est inséparable du procès de spécification et du procès d’intégration-différenciation. Ce sont des procès sémiotiques”, mentali ma non (ancora) linguistici (Deleuze, *Pensée et cinéma*).

formano a loro volta un sistema temporale a cui il linguista darà il nome di *chronogénèse*, un concetto che egli crea su un piano effettivamente teoretico, ma che guarda sempre ai dati linguistici. Per Deleuze, analogamente, la formazione del *sens* coinvolge direttamente il divenire e l'evento, quindi l'azione espressa linguisticamente da un verbo; in particolare egli scrive nella *Logique du sens* che "Le Verbe est l'univocité du langage sous la forme d'un infinitif non déterminé, sans personne. sans présent, sans diversité de voix" (Deleuze 1969, 216).

In quanto appena letto sembra trovarsi un chiaro riferimento a Guillaume, anche se non esplicitato; è una dimensione a partire dalla quale Deleuze rielabora il concetto stoico di *Aïon*, secondo cui l'infinitivo stesso è l'*Aïon*. Tale concetto, in Deleuze, risulta peraltro agganciato alla riflessione bergsoniana sul divenire e il tempo contenuta nell'*Essai sur le donné immédiat de la conscience* (Bergson 1889) e in *Matière et mémoire* (Bergson 1896), nei quali è possibile rintracciare anche la concezione stessa della lingua di Bergson. Per Deleuze l'infinitivo, il verbo all'infinito, è il significante di un divenire, è il *sens-événement* inteso come passaggio d'intensità, di un corpo (parlante) affettivo e intensivo: propone, per ricostruire il senso di un enunciato, di procedere dal tempo della modalità verbale coniugata al tempo indefinito degli eventi espressi dal verbo all'infinito.

Se possiamo definire con Zourabichvili (1994) quella di Deleuze una "filosofia dell'evento", come già appare chiaro fin dalla *Logique*, forse potremmo definire la linguistica di Guillaume una "linguistica del tempo", o della *chronogénèse*, certamente fin da *Temps et verbe* (1929). A partire da queste due rispettive opere e dal confronto tra i concetti relativi alla temporalità, *Aïon* (tempo verbale del *sens-événement*) e *chronogénèse* (sistema verbo-temporale di una lingua), fino alle riflessioni deleuziane sul cinema, si cercherà di mostrare il collegamento tra Deleuze e Guillaume in ordine alla loro concezione dell'*image-temps*.

Chronogénèse e sens-événement

Tentare di mettere in luce la relazione tra la concezione di Guillaume del tempo infinitivo della lingua e della sua creazione (*chronogénèse*) e quella relativa al *sens-événement* di Deleuze, sebbene tra i due autori non sia riconosciuto un legame teorico, è possibile solo dimostrando che nella teoria di Guillaume sui modi e i tempi di una lingua sia contenuta la concezione del tempo dell'infinitivo a cui Deleuze ricorre per illustrare la realizzazione del *sens* di particolari enunciati linguistici, che riporteremo più avanti.

Prima di confrontare la linguistica di Guillaume con la filosofia del linguaggio di Deleuze occorre rilevare l'interrelazione esistente tra la struttura lingua e la temporalità necessaria al suo funzionamento. La lingua è un'organizzazione di segni, un sistema di segni e di valori che nella loro differenziazione producono un *sens*, secondo la teoria strutturalista. Tuttavia quest'organizzazione, nella quale tutti i segni acquistano un senso posizionandosi reciprocamente, funziona a condizione che sussista una concezione cronologica del tempo. È il principio saussuriano di linearità della lingua. La possibilità teorica di quest'organizzazione sintattica, semantica, pragmatica e simbolica presuppone la possibilità del tempo presente, ovvero di un intervallo che precede e segue altri intervalli, di una sezione di movimento che viene isolata da altre: indichiamo, seguendo Deleuze, con il termine *chronos* questa temporalità.

Il tempo com'è noto, senza l'ausilio del movimento, è irrapresentabile. Tuttavia, per Guillaume, il parlante riesce a convertirlo in un'immagine spazializzandolo: è l'*image-temps* che emerge fuori dalla linea temporale di *chronos*, come vedremo meglio in seguito. Ciò è possibile poiché vi è un isomorfismo tra la scansione mentale del tempo e quella reale del parlante, condizione che ci rimanda ancora al principio di linearità dell'atto di *parole* descritto da Saussure. Guillaume afferma che la testimonianza linguistica è quella più importante dell'*image-temps*, ma che essa necessariamente si configura come asse fondamentale della temporalità non solo nella lingua. L'*image-temps* soggiace a qualunque rappresentazione umana del tempo e il suo processo di formazione mentale, la *chronogénèse*, a sua volta, ha bisogno di un tempo operativo (reale) per

formarsi (è su queste basi che analizzeremo più avanti il significato che il sintagma *image-temps* assumerà invece per Deleuze). Il processo linguistico inoltre, in sé evolutivo, è sempre un processo temporale, anche se il piano sul quale esso agisce è inconscio, e a ogni *image-temps* prodotta si collegherà corrispettivamente una precisa forma verbale (come rimarca Alberto Manco nella sua introduzione alla edizione italiana di *Tempo e verbo* 2006).

Secondo Guillaume (1929), infatti, sul piano verbale l'uso dei tempi, dei modi e degli aspetti sono tre possibili e diverse espressioni del tempo. L'*image-temps* viene creata dalla *chronogénèse* con un'operazione del pensiero (la *visée*) che realizza il tempo così come, allo stesso modo, realizza il verbo nella lingua. La *chronogénèse* muove dal presente verso il futuro e verso il passato rappresentando però sempre una sola ed univoca cosa, considerata in momenti differenti. Essa è una operazione del pensiero che si articola in tre momenti: il tempo *in posse*, il tempo *in fieri*, e il tempo *in esse* (cioè rispettivamente in potenza, in divenire e in realtà). Da questa articolazione deriva l'insieme delle forme verbali di ordine temporale di una data lingua. Il tempo *in posse* del francese, per esempio, (utilizzato da Guillaume per il suo carattere analitico molto astratto) dà luogo ai modi nominali, l'infinito e il participio, con i relativi aspetti. Esso rappresenta una dimensione significativa della *chronogénèse* che privilegia l'infinito e il participio presente, ma non il passato.

Il linguista post-saussuriano, dunque, ha iscritto specificamente la morfologia dell'infinito nella rappresentazione architettonica dei tempi verbali e nella loro generazione. Tale collocazione fa di questo modo, più degli altri, un veicolo privilegiato di espressione evenemenziale, secondo l'interpretazione di Deleuze. A questo si aggiunga che, mentre il presente è sempre transizionale e accetta di attualizzarsi senza compiersi interamente, l'infinito è il solo modo radicalmente virtuale e a-prospettico. Il *cronotipo* dell'infinitivo allora, in quanto cellula elementare della *chronogénèse*, rappresenta in questa dimensione il significante del tempo più virtuale. Il tempo, cioè, fugge dal verbo attraverso il segno zero dell'infinitivo (o anche, secondo la felice formula deleuziana, attraverso "la quarta persona singolare"): nel verbo all'infinito virtualità e simultaneità coincidono.

Senza un'attenta lettura delle teorie di Guillaume saremmo sorpresi dello svolgimento che Deleuze ha consacrato al verbo all'infinito nella sua riflessione sul divenire, la virtualità e il *sens-événement*, secondo un progetto filosofico che è quello di una "semiotica pura" del linguaggio e del suo rapporto con la realtà. Dunque, si può ipotizzare che Deleuze stesso voglia risalire lungo la *chronogénèse*: da *chronos*, tempo della misurazione coniugata, ad *Aîon*, tempo indefinito degli eventi singolari, come sostenevano i filosofi stoici. Se la concezione del tempo nel quale un *sens* si struttura, come presente più o meno esteso, è quella che Deleuze indica come *chronos* opponendola ad *Aîon*, che è invece la temporalità dell'istante che non cessa di dividersi in passato e futuro, questo presente, allora, può implicare una durata, può essere più o meno dilatato a seconda dei casi. Esso si può dilatare fino a comprendere e a portare in presenza tutto il tempo che, come attuale, si differenzia dagli altri presenti in virtù della propria struttura spaziale unitaria, cioè sintetizza e offre una certa *durata* (nell'accezione di Bergson) in un unico atto percettivo.

Esiste, tuttavia, un'altra concezione del tempo per la quale il presente non sussiste e dove il movimento degli oggetti della lingua (segni e valori) non può essere bloccato nelle posizioni e nelle tensioni differenziali. Si tratta della temporalità dell'evento e del divenire, quella che Deleuze, ispirandosi alla visione stoica, chiama *Aîon*, e grazie alla quale è possibile ricostruire il *sens-événement*. L'evento è reale nel passato e possibile nel futuro simultaneamente, in una volta sola. Ogni presente implica una serie di presenti precedenti e una serie di presenti successivi, tutti determinabili e distinti. Il *sens* è la frontiera di una differenza che si sviluppa in se stesso: "on s'installe « d'emblée » dans le sens" (Deleuze 1969, 41). Il *sens-événement* si instaura nella differenza dicotomica del tempo, ma anche nella dualità del paradosso sterile, secondo quanto afferma Deleuze nella *Logique* (1969), come quando di Lewis Carroll analizza il paradosso degli oggetti impossibili in *Alice's adventures in wonderland*. "Round square" o "mountains of gold" sono oggetti impossibili, senza patria, puri eventi ideali fuori da uno stato di cose, evanescenti e assurdi eppure con una posizione ben determinata, hanno un *sens*.

L'*image-temps* proposta da Guillaume, allo stesso modo, si realizza grazie alla *chronogénèse* solo a condizione che si dia una certa concezione del tempo, dove il passato è conoscibile soltanto se offerto dalla memoria come un presente, e dove il futuro è previsto e calcolato a partire dall'attualità. La temporalità cronologica, invece, che è alla base del principio di linearità, implica l'idea della permanenza, dell'identità e della ciclicità. Benché passi attraverso una serie di modificazioni distinte, come altrettanti intervalli in successione, un oggetto (linguistico) resta riconoscibile in quanto tale. Esso permane nella sua identità nel corso di un ciclo di variazioni possibili, secondo la teoria guillaumiana del *monema*, passando dal suo significato di potenza a quello d'effetto³. Di tale oggetto, estratto dal divenire e offerto come un presente cristallizzato, poi si ricostruisce il senso grazie alla sintassi precisa dei segni, grazie al gioco delle posizioni relative degli elementi della lingua, secondo il noto schema strutturalista.

In effetti, il rapporto tra tempo e modo verbale nella linguistica di *Temps et verbe* (Guillaume 1929), è quello tra due elementi il cui punto di contatto è proprio il verbo all'infinito. Questa tesi è probabilmente il contributo più originale alla riflessione semio-linguistica contemporanea sulla dimensione personale e temporale del verbo. L'infinito è anche il luogo d'incontro (imprevisto) della linguistica con una filosofia che ha ripensato i segni e i linguaggi, il tempo e la soggettività. Per Deleuze, infatti, l'infinito è il *sens-événement*, inteso come una sperimentazione della realtà nella sua dimensione molecolare, opposta a quella molare, alla quale si attinge attraverso l'organizzazione del tempo della lingua (*chronogénèse*) che ricalca necessariamente quello della realtà evenemenziale.

Il filosofo francese non vuol contemplare le idee attraverso i concetti, piuttosto considera la materia attraverso la percezione. Il Divenire, per lui, è il sentire reale della materia vibratile del mondo nella propria natura intensiva. Non si tratta di una metamorfosi continua, la quale presuppone qualcosa di già diventato, ma di un processo presieduto dall'istanza generale della mutazione che abita il verbo all'infinito che Deleuze chiama significativamente la *quarta persona del singolare*. Ne sono esempio gli enunciati proposti da Deleuze e Guattari in *Capitalisme et Schizophrénie 2. Mille plateaux* (1980) per descrivere il divenire intenso, impercettibile, molecolare (che ha carattere di durata) come il divenire bambino, il divenire animale o macchina: "UN HANS DEVENIR CHEVAL, UNE MEUTE NOMMÉE LOUP REGARDER IL, ON MOURIR, GUÊPE RENCONTRER ORCHIDÉE" (Deleuze, Guattari 1980, 324; in maiuscolo nel testo originale), tutti speciali enunciati (piccoli annunci) nei quali l'infinito significa la singolarità di un evento impersonale e virtuale. L'infinito è univoco perché esprime linguisticamente tutti gli eventi in uno, così come scrive Deleuze nella *Logique*: "[...] le verbe infinitif exprime l'événement du langage, le langage comme étant lui-même un événement unique qui se confond maintenant avec ce qui le rend possible" (Deleuze 1969, 216). E poiché il *sens-événement* viene raccolto nel linguaggio tramite l'infinitivo (cioè il modo quasi-nominale della *chronogénèse*), è questo a mettere l'interiorità del linguaggio in contatto con l'esteriorità dell'essere (come accennato sopra): le azioni e le passioni dei corpi con quelle, incorporali, del linguaggio.

Da l'*image-temps* di Guillaume a l'*image-temps* di Deleuze

Dopo il confronto tra i concetti di *chronogénèse* e *sens-événement*, si cercherà di individuare il significato del sintagma terminologico *image-temps* come usato da Deleuze a partire da dall'uso introdotto da Guillaume, che abbiamo già illustrato sopra e che ora riprenderemo brevemente. Il tempo non è in sé rappresentabile e viene convertito in un'immagine dal parlante spazializzandolo, anche se sfugge alla successione temporale di *chronos*, come abbiamo visto. L'*image-temps*, creata dalla *chronogénèse* con la *visée*, realizza il tempo e il verbo nel sistema di

³ Con riferimento all'uso del congiuntivo in francese Pierre Blanchaud propone, nei lavori del XV° convegno AIPL tenutosi nel luglio 2019 a Parigi, un interessante studio relativo al passaggio dal significato di potenza a quello d'effetto, introducendo un terzo significato "d'effectation" che interverrebbe nella costruzione dell'*image-temps* nella *chronogénèse* del congiuntivo.

una lingua. Di fatto, la pratica linguistica è quella che rende accessibile l'*image-temps*, la quale soggiace a ogni rappresentazione umana del tempo anche se la *chronogénèse*, l'atto della sua creazione, richiede un tempo operativo, sebbene di ordine infinitesimale. Il processo linguistico, dunque, è sempre un processo temporale interno all'individuo, vale a dire la formazione dell'*image-temps*, rendendo il passato conoscibile come un presente proveniente dalla memoria e il futuro possibile solo a partire dall'attualità.

Per l'analisi terminologica del sintagma *image-temps* utilizzato da Deleuze, invece, è necessario fare un (breve) *excursus* attraverso il suo secondo libro sul cinema, dove compare per la prima volta a cominciare dal titolo. Nel testo l'autore riallaccia le sue riflessioni sul cinema alle tesi di Bergson sulla natura del movimento e del tempo. Il cinema, soprattutto attraverso il montaggio, riesce a restituire un'immagine del tempo che può essere diretta, se offerta dalle *image-temps*, o indiretta se proveniente dalle *image-mouvement* e dai rapporti instaurati tra esse. Seguendo la contrapposizione elaborata da Bergson tra il tempo inteso come durata nella coscienza e il tempo misurabile della matematica e degli orologi, Deleuze ripercorre la storia del grande cinema d'autore e individua diverse scuole di montaggio che segnano il passaggio da un cinema "classico" a un cinema "moderno". Mentre il cinema classico ha veicolato un'immagine indiretta del tempo, il cinema moderno ha prodotto un'immagine diretta del tempo grazie a *image-temps* in grado di comunicare la natura stessa del tempo in quanto durata.

Tuttavia, diversamente da Guillaume, Deleuze concepisce il tempo quale direttamente rappresentabile nel cinema, poiché l'*image-temps* ha la facoltà di esprimere la natura del tempo, il fuggevole, in una forma compiuta. "Mais la forme de ce qui change, elle, ne change pas, ne passe pas. C'est le temps, le temps en personne, « un peu de temps à l'état pur » : une image-temps directe, qui donne à ce qui change la forme immuable dans laquelle se produit le changement" (Deleuze 1985, 27). Il cinema moderno, afferma inoltre Deleuze, esplora con insistenza le dimensioni non cronologiche del tempo, producendo un nuovo pensiero, che va al di là di ogni trascendenza e supera ogni connessione con certe dimensioni temporali - come il "passato" -, dalle quali può sgorgare il virtuale dell'immagine e della soggettività. È un pensiero che porta l'*image-mouvement* al proprio limite, oltre la quale troviamo l'*image-temps*, che è a sua volta costituita da una scala di immagini che vanno dalle immagini ottico-sonore pure, alle immagini-ricordo e alle immagini-sogno, fino ad arrivare alle immagini-cristallo, una sorta di *image-temps* che, come vedremo, hanno una caratteristica peculiare.

Deleuze, sulla scia del bergsonismo, sostiene che il tempo filmico si può sdoppiare in due getti distinti, un presente "attuale" e un puro passato "virtuale". Questo biforcarsi costante del tempo avviene in seno all'*immagine-cristallo* (cioè un'*image-temps*): questa immagine ha la capacità di un "cristallo" che ci fa vedere il tempo nel momento della sua fondazione. Essa non è il tempo *tout court*, ma è quello strumento grazie al quale facciamo esperienza del suo sdoppiamento. Allora, se attraverso l'immagine cristallina "vediamo" il tempo sdoppiarsi, sarà possibile installarsi direttamente nelle sue due dimensioni per ricavarne altre due *image-temps*, una interamente basata sul presente, l'altra tutta rivolta al passato. Secondo la linea di pensiero fondata sull'asse Deleuze-Bergson, il passato esiste perciò non come antico presente attualizzato, ma come dimensione virtuale che contiene un "puro passato".

Questo puro passato è coesistente a se stesso, il che equivale a dire che tutti i passati non sono l'uno successivo all'altro, ma contemporanei: ciò implica anche che dal punto di vista di un presente attuale, tutto il passato coesiste nella dimensione del virtuale (che per Deleuze è sempre reale), privo cioè di qualsiasi dimensione cronologica. Dunque, una sola *image-temps* è possibile, una visione del tempo imperniata sul presente come *tutto* del tempo, dove più presenti coesistono in modo tale che un singolo evento (o per dirlo col Deleuze della *Logique*, il *sens-événement*) non si esaurisca nel momento in cui si compie. Come scrive sempre in *Cinema 2. L'image-temps* (Deleuze 1985, 132): "C'est la possibilité de traiter le monde, la vie, ou simplement une vie, un épisode, comme un seul et même événement, qui fonde l'implication des présents". L'idea dell'implicarsi dei

presenti l'uno nell'altro, sottraendo ad ognuno di essi la propria attualità, è diretta emanazione della teoria deleuziana del *sens-événement* che abbiamo illustrato sopra. Sarà pertanto il palesarsi in seno all'*image-temps* di questa sorta di "doppia direzione" dell'evento, che spezza l'attualità di qualsiasi presente, a erodere il suo senso cronologico. Ci troviamo in un nuovo regime del tempo (e della sua immagine riprodotta nel cinema "moderno") che non dipende più dalla "coesistenza delle falde di passato", ma piuttosto da una "simultaneità di punte di presente", secondo lo schema bergsoniano del cono capovolto della memoria (Bergson 1896).

Nonostante diversi punti di contatto tra le rispettive teorie, il sintagma terminologico *image-temps* ha due diversi valori in Guillaume e Deleuze, e la loro differenza risulta, rispetto alla concezione del tempo bergsoniana, come fondamentalmente inconciliabile. Da un lato Guillaume con la *chronogénèse* realizza una concezione del tempo, e dunque una *image-temps*, che, sebbene non sia una mera rappresentazione, opera necessariamente una *spazializzazione*, operazione che Bergson critica a partire fin dal suo *Essai* (1889). Data la sua inafferrabilità intrinseca, è l'aspetto quantitativo del tempo, la sua spazializzazione che dona forma al sistema dei tempi e dei modi realizzato dalla *chronogénèse*, grazie alla *visée*. Dall'altro lato Deleuze propone una visione del tempo, un'*image-temps* basata sull'idea di tempo qualitativo, che rimanda direttamente alla concezione della *durata* di Bergson. Anche se l'*image-temps* agisce come un dispositivo pre-linguistico, così come in Guillaume, essa si ritrova solo in un certo tipo di cinema, quello che si realizza come un esercizio del pensiero e che si esprime in particolare nel montaggio cinematografico.

Tuttavia, l'*image-temps* di Guillaume riguarda anche una sorta di meccanismo mentale, non solo un'immagine o una rappresentazione del tempo, ma un dispositivo che guida l'azione del pensiero stesso nella costruzione del sistema linguistico dei modi e dei tempi di una data lingua storica. Per Deleuze, inoltre, si tratta di una sorta di "cinema del pensiero" nel quale le immagini mentali non rimandano il pensiero di qualcuno, ma esprimono il divenire, il passaggio, rappresentano l'essenza del tempo. Sono immagini che rendono sensibili il tempo e il pensiero e fanno di essi uno strumento di conoscenza, attualizzando il ricordo, per esempio, attraverso il meccanismo di montaggio del *flash-back*. Non solo, l'*image-temps* attraverso uno stile frammentato che supera l'idea di montaggio come associazione, o semplice concatenamento tra immagini, dà rilievo alla spazialità, al vuoto che si crea tra le immagini, restituendo in questo modo l'essere proprio del tempo qualitativo.

Infine, il cinema delle *image-temps* (quello "moderno") è anche definito dal filosofo, utilizzando un altro termine guillaumiano, una *psicomeccanica* del tempo *puro*, per quanto esso non possa essere considerato una lingua o un sistema linguistico. "Le cinéma n'est pas langue, universelle ou primitive, ni même langage. Il met à jour une matière intelligible, qui est comme un présupposé, une condition, un corrélat nécessaire à travers lequel le langage construit ses propres « objets » (unités et opérations significantes). Mais ce corrélat, même inséparable, est spécifique : il consiste en mouvements et procès de pensée (images prélinguistiques), et en points de vue pris sur ces mouvements et procès (signes présignifiants). Il constitue toute une « psychomécanique », l'automate spirituel, ou l'énonçable d'une langue, qui possède sa logique propre. La langue en tire des énoncés de langage avec des unités et des opérations significantes, mais l'énonçable lui-même, ses images et ses signes, sont d'une autre nature. Ce serait ce que Hjelmslev appelle « matière » non-linguistiquement formée, tandis que la langue opère par forme et substance. Ou plutôt, c'est le signifiable premier, antérieur à toute signification, dont Gustave Guillaume faisait la condition de la linguistique" (Deleuze 1985, 342). Questo passo contiene, oltre al riferimento alle teorie di Hjelmslev già comparso in *Pensée et cinéma: cours 82 du 19/03/1985- 3*, una delle due menzioni del linguista francese e vi occorre per la prima volta il termine *psicomeccanica* del quale, poche pagine avanti, vi si trova anche la seconda e infine la terza occorrenza: "Le cinéma considéré comme psychomécanique, ou automate spirituel, se réfléchit dans son propre contenu, ses thèmes, ses situations, ses personnages" (Ibid., 343). "On ne retrouvera une véritable psychomécanique

qu'en la fondant sur des associations nouvelles, en reconstituant le grand automate mental" (Ibid., 345).

Ora, la *psicomeccanica* del linguaggio per Guillaume è, come ha dichiarato Sophie Saffi in una intervista del giugno 2012 rilasciata a Napoli in occasione del *XIII Colloque de l'Association Internationale de Psychomécanique du Langage*, "[...] una teoria linguistica che prova ad approcciare l'atto di linguaggio nel suo complesso come un oggetto manipolato dal pensiero. È una teoria, quindi, che concepisce l'atto di linguaggio come un "cinetismo", un movimento di pensiero – da cui la prima parte del termine *psico-meccanica* –, ma anche come un sistema di sistemi, coerente e quindi meccanico."⁴ Dunque, forse si può affermare che l'aspetto meccanico, cinetico accomuni, più di quanto pensava lo stesso Deleuze, la lingua e il cinema moderno.

BIBLIOGRAFIA

- BERGSON, Henri. *Essai sur les données immédiates de la conscience*. Paris: Presses Univ. de France, 1991. Edizione originale di Félix Alcan, 1889
- Matière et mémoire*, Paris: Presses Univ. de France, 1991. Edizione originale di Félix Alcan, 1896.
- DELEUZE, Gilles. *Logique du sens*. Paris: Les Éditions de Minuit, 1969
- Cinéma 1. L'image-mouvement*. Paris: Les Éditions de Minuit, 1983
- Cinéma 2. L'image-Temps*. Paris: Les Éditions de Minuit, 1985
- Pensée et cinéma: cours 82 du 19/03/1985- 3*. 2001
- http://www2.univ-paris8.fr/deleuze/article.php?id_article=314
- DELEUZE, Gilles, Félix Guattari. *Capitalisme et Schizophrénie 2. Mille plateaux*. Paris: Les Éditions de Minuit, 1980
- Qu'est-ce que la philosophie ?* Paris: Les Éditions de Minuit, 1991
- FABBRI, Paolo. "L'oscuro principe spinozista: Deleuze, Hjelmslev, Bacon". *Discipline Filosofiche*, "Gilles Deleuze: Una piccola officina di concetti", VIII, 1, 1998
- "Ipotizzare il periodo: sintassi di un pranzo parolibero", *Il Verri*, "Imprevisti Futuristi", n. 42, 2010
- JACOB, André. "Sens, énoncé, communication". *Sociologie et socialisme*, "L'Homme et la société", n. 14 (1969): 193-199
- GIANNANTONI, Gabriele. "Il concetto di tempo nel mondo antico fino a Platone", in *Cronologie. Immagini, esperienze, logiche del tempo*, a cura di S. Adami, M. Marcucci, S. Ricci. Milano: Franco Angeli, 1996
- GOLDSCHMIDT, Victor. *Le système stoïcien et l'idée de temps*. Paris: J. Vrin, 1953
- GUILLAUME, Gustave. *Temps et verbe. Théorie des aspects, des modes et des temps*. Paris: Honoré Champion, 1929
- Langage et sciences du langage*. 2e éd. Québec: Presses de l'Université Laval, 1969.
- Tempo e Verbo, Teoria degli aspetti, dei modi e dei tempi*. Edizione italiana a cura di A. Manco. Napoli: Università degli Studi di Napoli "L'Orientale", Quaderni di AIQN, nuova serie – 13, 2006
- LONGO, Anna. "Viaggio sulla linea dell'Aion. La spazializzazione del tempo in Robert Smithson". *Aisthesis. Pratiche, linguaggi e saperi dell'estetico*, v. 5, n. 2 (2012): 187-208
- PARISI, Francesco. "Henri Bergson: mente e linguaggio. Note su un convegno e una pubblicazione", *Studi Filosofici*, XXIII (2012): 319-32
- "Il Cours di F. de Saussure e Matière et mémoire di H. Bergson: lessico comune, usi terminologici e implicazioni teoriche". Tesi di dottorato, Università degli Studi di Napoli "L'Orientale", 2012

⁴ "La psicomeccanica del linguaggio. Anatomia di una disciplina", L'Orientale web magazine, ultima cons, 15 maggio 2019, <http://magazine.unior.it/ita/content/la-psicomeccanica-del-linguaggio-anatomia-di-una-disciplina>.

- “Mappa dell'uso del lessema “système” in Temps et Verbe di G. Guillaume. Per un orientamento traduttologico”. *Studii de Știință și Cultură*, X, Nr. 2, 2014
- PRIGOGINE, Ilya, Isabelle Stengers. *Entre le temps et l'éternité*. Paris: Fayard, 1988
- SAUSSURE, Ferdinand. *Cours de linguistique général*, 2e éd. Paris: Edition Payote, 1922
- SELLARS, John. “Aiôn and Chronos: Deleuze and the Stoic Theory of Time”. *Collapse*, 3 (2007): 177-205
- VACCARO, Salvo. “Come Deleuze ci fa segno”, in *Il secolo Deleuziano*, a cura di Salvo Vaccaro. Milano: Mimesis, 2009
- ZOURABICHVILI, François. *Deleuze. Una philosophie de l'événement*. Paris: Presses Univ. de France, 1994

WRITTEN PRODUCTION IN THE EVALUATION SPHERE

LA PRODUCTION ÉCRITE DANS LA SPHÈRE ÉVALUATIVE

LA PRODUZIONE SCRITTA NELLA SFERA VALUTATIVA

Nabila LARBI¹

Maître de Conférences all'Università di Blida II

E-mail: dodoicene@yahoo.fr

Abstract

The evaluation of written output for the majority of teachers is a difficult task. For many reasons among which we cite the parameters of use and the criteria to follow. With this work we seek to know the way of correction followed by the teachers of the university of Blida II. Through an experiment done with them in the academic year 2018/2019. On a sample of nine students in the first year of graduation to know the evaluation of written production is approached.

Résumé

L'évaluation de la production écrite représente, pour la majorité des enseignants, une tâche épineuse. Et cela, pour de nombreuses raisons, parmi lesquelles nous pouvons mentionner les paramètres à utiliser et les critères à suivre. Dans le présent travail, nous essayons de déterminer la méthode de correction suivie par les professeurs de l'Université de Blida II. Grâce à une expérimentation réalisée avec eux au cours de l'année universitaire 2018/2019, nous avons analysé comment a été évaluée la production écrite de neuf étudiants de première année.

Riassunto

La valutazione della produzione scritta per la maggioranza dei docenti rappresenta un compito spinoso. Per molti ragioni tra le quali citiamo i parametri d'uso ed i criteri da seguire. Con il presente lavoro cerchiamo di sapere il modo di correzione seguito dai docenti dell'Università di Blida II. Tramite una sperimentazione fatta con loro nell'anno accademico 2018/2019. Su un campione di nove studenti del primo anno di laurea per sapere come viene affrontata la valutazione della produzione scritta.

Keywords: *evaluation, written, production criteria, grids*

Mots-clés: *évaluation, production écrite, critère, grille*

Parole-chavi: *valutazione, produzione scritta, criteri, griglia*

¹Maître de Conférences all'Università di Blida II, facoltà di lettere e lingue dipartimento d'italianistica, responsabile di specialità (LMD) e rappresentante dei professori di ruolo del dipartimento d'italianistica presso la stessa Università. Membro del comitato scientifico in diversi convegni nazionali e internazionali. E-mail: dodoicene@yahoo.fr

Introduzione

La produzione scritta è un'attività in cui il discente organizza e struttura le sue idee in modo efficace per raggiungere lo scopo richiesto dal docente. Utilizzando la lingua come strumento che interpreta e rispecchia le sue capacità acquisite in classe. Questo compito accompagna lo studente nei vari livelli sia avanzati che elementari e richiede un lavoro molto impegnativo dall'insegnante che entra nella fase finale dell'attività didattica cioè la valutazione.

In questo contributo ci interessiamo alla valutazione delle produzioni scritte degli studenti dell'Università di Blida II. Vedremo come vengono corrette. Da parte dei docenti del dipartimento d'italianistica della stessa Università.

Per raggiungere l'obiettivo mirato abbiamo chiesto a un gruppo di insegnanti di correggere nove produzioni scritte che sono state realizzate da studenti del primo anno di laurea. A loro non abbiamo dato nessun consiglio, nessuna griglia di valutazione e neanche criteri da prendere in considerazione nella loro valutazione.

Lo scopo della sperimentazione è di verificare e mostrare la metodologia (tipo di correzione) seguita nella correzione delle prove scritte e di fare emergere le diversità esistenti tra i correttori.

Prima di esporre il nostro contributo, vediamo la letteratura nel campo della valutazione della produzione scritta.

Nella valutazione delle prove scritte si cerca di individuare in modo minuzioso gli errori e classificarli e si danno spesso commenti non per dare la versione corretta agli studenti ma per sviluppare in loro la capacità di riflettere sull'errore commesso. Sul concetto dell'errore esistono diverse tipologie che, alla base, permettono di classificare l'errore tra sintattico, grammaticale, ortografico o lessicale. Vengono usate griglie che garantiscono in qualche parte la trasparenza e l'oggettività nella valutazione. Tale modo di correzione viene seguito dalla maggioranza dei docenti in cui la competenza linguistica con i suoi sotto componenti prevale quasi sempre sulle altre competenze.

Generalmente l'insegnante quando corregge tiene conto nella sua valutazione dei criteri come la pertinenza rispetto alla traccia, l'appropriatezza della lingua (sintassi, morfologia, ortografia); la coesione e la coerenza del testo, la varietà del lessico...ecc.

Vediamo di sotto le ricerche fatte nel campo della valutazione della produzione scritta.

Secondo il *Quadro comune europeo di riferimento per le lingue*, valutare la produzione scritta avviene seguendo i criteri seguenti :

- contenuto del testo (organicità, plausibilità, originalità ...);
- appropriatezza comunicativa e testuale (rispetto della consegna, registro appropriato),
- rispetto del genere testuale, coerenza e coesione, efficacia);
- accuratezza linguistica: lessico (appropriatezza, ricchezza);
- morfologia (morfologia nominale, verbale);
- sintassi (ordine di frase semplice/complessa);
- ortografia;
- punteggiatura.

Notiamo che le indicazioni elaborate del QCER non forniscono una specifica scala di punteggio però sono molto precise perché toccano tutti gli aspetti della lingua.

Invece nella certificazione ²CILS i criteri di valutazione elaborati dal centro di valutazione dell'Università di Siena permettono una alta precisione grazie alla scala di punteggio corrispondente a ciascun criterio per ogni livello. Di seguito riportiamo la griglia di valutazione della prova a tema:

- efficacia comunicativa (fino a 4 punti);
- correttezza morfosintattica (fino a 3,5 punti);

² CILS: Certificazione di Italiano come Lingua Straniera dell'Università per Stranieri di Siena. La Certificazione CILS è un titolo di studio ufficialmente riconosciuto che attesta il grado di competenza linguistico-comunicativa in italiano come L2.

- adeguatezza e ricchezza lessicale (fino a 1,5 punto);
- ortografia e punteggiatura (fino a 1 punto).

Viene successivamente ricordata una scala di valutazione distinta in 5 livelli:

1. sostanzialmente corretto;
2. uso corretto con sporadiche difficoltà;
3. con incertezze/errori;
4. approssimativo;
5. uso deviante/carente.

Dopo aver menzionato i lavori più importanti nel campo soprattutto quello del QCER presentiamo di seguito i diversi metodi di correzione della prova scritta. Per verificare nella seconda parte del contributo a quali delle due teorie i nostri docenti fanno riferimento nella loro correzione. Anna Cattana e Maria Teresa Nesci nel 2000 espongono i metodi di correzioni per la produzione scritta. Le autrici affermano che il docente quando interviene su uno scritto può optare per quello adatto al livello del gruppo classe in esame. Ai livelli primi si suggerisce di usare **la correzione rilevativa** (Anna Cattana e Maria Teresa Nesci, *Analisi degli errori*, 117) dove vengono segnalati solo gli errori che impediscono la comprensione del messaggio. Usando questo tipo il docente può scrivere commenti come : non ho capito ? bisogna spiegare meglio... ec. Tale tipo viene nominato anche comunicativo ed è il migliore per scritti di principianti dove gli errori vengono segnalati in modo puntuale senza dare correzioni. Considerato come il più semplice tra gli altri (risolutiva, classificatoria e mista).

I limiti della correzione rilevativa:

Di fronte ai commenti dei docenti gli studenti non sono sempre in grado di autocorreggersi, di più la rilevazione degli errori non basta, bisogna vedere la versione corretta.

La correzione risolutiva: con questo tipo l'insegnante rileva l'errore (ogni errore) poi dà la riscrittura giusta della parola (così lo studente può avere la versione corretta del suo scritto) questo lavoro è fattibile con gli errori di ortografia e di coniugazione perché la correzione è univoca, mentre quando si tratta di errori lessicali e sintattici l'insegnante quando corregge l'intero periodo può dare il suo punto di vista cancellando così la personalità dello studente (lo stile).

Alla fine diciamo che con la correzione risolutiva l'insegnante impiega molto tempo.

La correzione classificatoria: nella correzione classificatoria l'errore viene classificato nella categoria a cui appartiene senza dare nessuna correzione. È il metodo il più impegnativo fra tutti gli altri perché richiede un lavoro misurato dall'insegnante. Infatti egli deve scegliere su quale classificazione bisogna basarsi e deve preparare delle etichette che devono essere capite dagli studenti (cioè ogni etichetta corrisponde a una categoria di errore).

Scegliendo questo tipo il docente deve essere coerente e l'indicazione dell'errore viene fatta a margine per non creare confusione.

La classificazione si fa su due criteri :

Criteri superficie che riguardano la forma (sbagliata e corretta) , linguistici che riguardano la lingua (accordo, tempo ,verbo, accento, lessico, preposizioni, articoli etc.).

I limiti del metodo:

Usando questo metodo la correzione offerta spinge lo studente a lavorare per arrivare alla soluzione (la maggioranza degli studenti non cerca la soluzione);

Spesso ci sono casi di errori difficili da classificare;

La coerenza nell'uso delle etichette non è garantita sempre.

L'ultimo metodo è quello misto o **la correzione mista** nella quale vengono usate i tre metodi citati sopra:

Di fronte ad un errore che non si vuol lasciar passare si corregge o si dà la forma giusta dell'intera frase;

Un errore facile da individuare perché riguarda una parte della regola affrontata in classe verrà solamente segnalato;

Un errore riconosciuto dallo studente ma molto frequente per una marcatura poco informativa, richiede etichetta dettagliata per sollevare i problemi legati alla lingua.

Ora che abbiamo esposto il supporto teorico sul quale le correzioni dovrebbero essere fatte passiamo alla fase sperimentale per verificare le nostre aspettative. **Luogo della sperimentazione:** facoltà di lettere e lingue - dipartimento d'italianistica - dell'Università di Blida II Algeria.

Aula: B 39

Campione: 03 docenti della materia di produzione scritta³ (EE) del primo anno (Il campione con il quale abbiamo condotto la nostra sperimentazione è un campione significativo anche se è stretto perché rappresenta tutti i docenti della materia EE del primo anno dell'anno accademico 2018/2019).

09 studenti del primo anno di laurea LMD.

Tema della traccia: non abbiamo precisato il tema della produzione. È stato un tema libero.

Di seguito vediamo in modo dettagliato come sono state fatte le correzioni di ciascun docente.

Prima correzione del docente « A »

Mettiamo in tabelle le correzioni apportate dal docente « A » che ha seguito una correzione classificatoria. Dobbiamo pur segnalare che i suoi interventi toccano solamente la parte linguistica : ortografia, lessico, stile, morfologia, accordo nominale, genere del numero, punteggiatura, sintassi, articolo...ec.

Tabella n 1°: riporta le correzioni relative al primo studente:

Punteggiatura	Non rispettata
Preposizioni	<i>Alla nostra città/nella nostra città</i> <i>Delle trasporto/ di trasporto</i>
Doppie	<i>Canttare/ cantare</i> <i>Vantagi / vantaggi</i>
Apostrofo	<i>Cè /c'è</i>
Scambio o assenza di fonemi	<i>Distansa/ distanza</i>
Regenza del verbo	<i>È un / ha un</i>

Tabella n 2°: riporta le correzioni relative al secondo studente:

Punteggiatura	Non rispettata
Accento	<i>È una donna / è una donna</i>
Doppie	<i>Gentille/ gentile</i> <i>Perssone/ persone</i>
articolo	<i>La mia madre/ Mia madre</i>
Stile	<i>La mia sorella studia la cinque anno</i> <i>Mia sorella è nella classe quinta</i>
Regenza del verbo	<i>Ha composta /è composta</i> <i>Ho preferisco/ ho preferito</i> <i>Sono studiata/ sono studentessa</i>

Tabella n 3°: riporta le correzioni relative al terzo studente:

Punteggiatura	Non rispettata
Ortografia	<i>Quisto/ questo</i>
Preposizioni	<i>Nella questa città/ in questa città</i> <i>Perssone/ persone</i>
Accordo	<i>Molte studenti/ molti studenti</i>

³ Expression écrite abbreviazione del francese per produzione scritta.

Accordo nominale	<i>Sono molto belli/ è molto bella</i>
Regenza del verbo	<i>Gurdamo/ guardiamo</i>

Tabella n 4°: riporta le correzioni relative al quarto studente:

Punteggiatura	Non rispettata
Accordo nominale	<i>Ho 18 anno / anni</i>
Lessico	<i>Sono la sola figlia/ sono la figlia unica</i>

Tabella n 5°: riporta le correzioni relative al quinto studente:

Punteggiatura	Non rispettata
articolo	<i>Le piatti / i piatti</i>
Stile	<i>E studentessa terzo / è nel terzo anno</i>
Regenza del verbo	<i>Amine gli occhi.. / amine ha gli occhi..</i>

Tabella n 6°: riporta le correzioni relative al sesto studente:

Punteggiatura	Non rispettata
Accento	<i>Vità/ vita</i>
Ortografia	<i>Genetoro/genitori</i>
Assenza di fonema	<i>Casalina/casalinga</i>
Stile	<i>Vado fa bagno/ prendo una doccia</i>
Regenza del verbo	<i>Ho spero felice / sono felice</i>
Coniugazione	<i>E studiare all'università / E studio all'università</i>

Tabella n 7°: riporta le correzioni relative al settimo studente:

Punteggiatura	Non rispettata
Ortografia	<i>Simplici / semplice ,dolci/ dolce</i>
Doppie	<i>Mama/mamma</i>
Accordo	<i>Capelli bianco/ capelli biondi</i>
Articolo	<i>Gli denti/ I denti</i>
Preposizioni	<i>/</i>

Tabella n 8°: riporta le correzioni relative all'ottavo studente:

Punteggiatura	Non rispettata
Maiuscola	<i>la cucina / La cucina</i>
Articolo	<i>Nell mondo/ nel mondo</i>
ortografia	<i>Conociuta / conosciuta</i>
Regenza del verbo	<i>Costituito /costituisce</i>

Tabella n 9°: riporta le correzioni relative al nono studente:

Punteggiatura	rispettata
Lessico	<i>E police / poliziotto</i>

Le tabelle sopra riportano come già ricordato le correzioni apportate agli scritti di un docente molto severo di fronte agli errori. Come mostrano i dati il correttore non ha tralasciato quasi nessun

errore segnalando la categoria a cui appartiene senza dare una riscrittura né a margine né di sotto o sopra le linee.

Si nota che il docente « A » presta una forte attenzione alla competenza linguistica con tutti i suoi sotto componenti;

Non ha fatto nessuna osservazione o commento in tutte le copie;

Non ha riformulato le frasi sbagliate;

Non ha usato nessun segno correttivo (cerchio o linee ondulate, punto esclamativo ...ec)

Con questo modo di correzione gli studenti del primo anno non sono in grado di conoscere la versione giusta delle parole soprattutto quando si tratta di errori che riguardano lo stile.

Secondo correttore “B”

Il secondo correttore si è basato su una correzione rilevativa usando cerchi e linee ondulate sulle forme sbagliate. Si sente che è in una comunicazione diretta con i suoi studenti tramite i suoi commenti messi nel corpo del testo .

Esempi:

1/-Mio fratello è police —————→ (parola francese) attenzione

2/-Sono la sola figlia ;

3/~~Ly~~ado fa bagno ;

4- la mia sorellina studia la cinque anno ?????? ;

5- mia famiglia ha composta (fai attenzione alla coniugazione)

Gli esempi sopra menzionati mostrano il modo di correzione seguito dal docente « B » ne abbiamo estratto i più significativi perché i suoi interventi erano quasi gli stessi.

Con questa correzione notiamo che « B » s'interessa nella sua correzione allo stile e il lessico e si distacca molto alla correzione classica che prende la correttezza grammaticale come punto di riferimento per la padronanza della lingua.

Con questo modo di correzione gli studenti non imparano tanto, perché la correzione fatta non offre a loro le forme giuste della lingua.

Terzo correttore « C »

La correzione risolutiva è stata usata dal docente correttore « C » in tutte le copie della prova, egli sottolinea l'errore e lo corregge. Nella sua correzione si è basato sugli errori grammaticali solamente che riguardino soprattutto la coniugazione, le preposizioni e gli articoli .

Esempi:

Ho 18 anno / anni;

Gentile / gentile;

La mia madre / mia madre;

La mia sorellina / mia sorellina;

Le piatti / i piatti;

Ho felice/ sono felice;

Ho preferisce/ ho preferito;

Ci anché / c'è.

Nelle correzioni riportate sopra notiamo che ci sono dei punti comuni tra i tre docenti correttori che tornano intorno alla lingua. L'ultima correzione del docente « C » tocca solamente la grammatica come abbiamo visto. Ciò conferma quanto detto da Pallotti “le prime strutture linguistiche ad essere apprese sono parole isolate o formule non analizzate (...); è per questo che si potrebbe definire la varietà di base una lingua senza grammatica” (Pallotti, G. *La seconda lingua*, Bompiani, Milano, 1998, 22).

Le tre correzioni riflettono l'esperienza del docente, quell'ultima appartiene ad un docente precario e giovane quasi privo di esperienza; tramite le correzioni fatte si sente che è nei primi passi dell'insegnamento. La sua correzione è accettabile perché conviene molto al livello elementare. Perciò Porcelli (*educazione linguistica e valutazione*, 23) propone di formare i post-laureati in psicopedagogia e didattica e soprattutto organizzare seminari che avranno per oggetto di studio un discorso teorico-applicativo sul Linguaggio del testing e sulla valutazione.

Conclusioni

Con il presente contributo abbiamo trattato il tema della valutazione della produzione scritta. Tramite una sperimentazione limitata solamenete ai docenti del dipartimento dell'Università di Blida 02. Benché il lavoro sia fatto in modo olistico approssimativo siamo giunti ai risultati seguenti:

- ✓ Il fattore esperienza gioca un ruolo importante nella correzione;
- ✓ Le correzioni fatte toccano soprattutto l'aspetto linguistico (grammatica, sintassi, lessico, ortografia..);
- ✓ Nelle correzioni nessun docente fa riferimento ai criteri del QCER.

Quindi possiamo limitare i risultati dell'elaborato in tre punti:

-L'esperienza lavorativa;

-I criteri d'uso;

-La formazione in servizio. In mò di sintesi "L'atto valutativo può essenzialmente definirsi come una assegnazione di senso-valore a un determinato evento o processo educativo (e agli oggetti, fatti, elementi che lo costituiscono)" (Borello, C., *Metodologia e Didattica dell'insegnamento secondario di Fiorino Tessaro*, Armando Editore.1996), 129.

BIBLIOGRAFIA

- ANNA Cattana, Maria Teresa Nesci, *Analisi e Correzione Degli Errori*, Mondadori, Torino, 2000
- BORELLO C., *Metodologia e Didattica dell'insegnamento secondario di Fiorino Tessaro*, Armando Editore., 1996
- Consiglio d'Europa, *Quadro Comune Europeo di Riferimento per le Lingue, apprendimento, insegnamento, valutazione*, (tit. or. *Common European Framework for Languages: learning, teaching, assessment*, Council of Europe, Strasbourg, 2001
- PALLOTTI G., *La seconda lingua*, Bompiani, Milano, 1998
- PORCELLI G., *Glottodidattica e Università La formazione del professore di lingue*. Torino Liviana Petrini, 2013

DISCOURSE ANALYSIS FROM THE PERSPECTIVE OF THE INFLUENCE OF NEW TECHNOLOGIES

L'ANALYSE DU DISCOURS SOUS L'OPTIQUE DE L'INFLUENCE DES NOUVELLES TECHNOLOGIES

Tamar GARIBASHVILI

Université d'Etat Iv. Javakhishvili de Tbilissi

E-mail: tatagari47@yahoo.fr

Résumé

Le discours est une activité de sujets inscrits dans des contextes déterminés produisant des énoncés d'un autre ordre que celui de la phrase. Beaucoup d'ouvrages sont consacrés à l'étude du discours en linguistique et d'autres sciences. Le présent article est consacré à l'analyse du discours en général d'après la linguistique fonctionnelle du point de vue de la description des catégories typologiques et structurelles du discours et notamment celle du discours informatique afin de définir ses significations cognitives et sémantiques. Nous allons également examiner les nouvelles technologies qui sont au service de l'enseignement et de la science.

Mots-clés: discours, Internet, linguistique fonctionnelle, les nouvelles technologies, théorie discursive

Keywords: speech, Internet, functional linguistics, new technologies, discursive theory

Introduction

Beaucoup d'ouvrages sont consacrés à l'étude du discours en linguistique et d'autres sciences. La nouvelle théorie sur le discours est liée aux noms des savants tels que I. Habermas, R. Barthes, M. Foucault, Z. Harris, A. Greimas, I. Kristeva, T. A. Van Dijk, W. Labov et d'autres.

Le discours est une catégorie interdisciplinaire, c'est pourquoi on peut l'étudier du point de vue de différents domaines. Ce sont : la linguistique pragmatique, la psycholinguistique, la linguistique stylistique, la linguistique fonctionnelle, la sociolinguistique, la linguistique langagière etc. Selon M. Foucault, le discours est un univers de la création des mécanismes sociaux, avec les restrictions idéologiques et autoritaires, qui sont conjuguées dans la langue afin d'exprimer une mentalité concrète... (Foucault 1969 :51). « Le discours est tout autre chose que le lieu où viennent se déposer et se superposer, comme en une simple surface d'inscription des objets qui auraient été instaurés à l'avance. » (Foucault 1969 :58).

Les représentants de différentes sciences étudient le discours différemment : selon la théorie des actes langagiers, la pragmatique logique de la communication, l'analyse dialogique, l'analyse linguistique textuelle, l'analyse critique discursive, les problèmes sociolinguistique et ethnographique, la linguistique cognitive et la psycholinguistique. Il faut dire que le discours est tout d'abord une notion linguistique. Selon F. de Saussure, le véritable objet de la linguistique est le système de langue contrairement à la parole. Gustave Guillaume et ses disciples en psychomécanique du langage considèrent que la langue est la matrice que le locuteur possède dans son cerveau et qui lui permet de créer son discours (parlé ou écrit). N. Chomsky invitait aussi les linguistes à étudier les compétences langagières et à en faire le préalable abstrait à l'emploi de la langue.

Il est à noter que la linguistique fonctionnelle étudie comment et pourquoi fonctionne la langue. Aucun phénomène ne peut être perçu de manière adéquate sans son fonctionnement, si ses aspects discursifs ne sont pas pris en compte (Kibrik 1995: 219).

Selon l'idée principale du fonctionnalisme, on perçoit la langue en tant qu'instrument de communication qui sert à la mise en œuvre d'une fonction concrète (U. Eceo, W. Labov et d'autres). Théoriquement, le fonctionnalisme est la reconnaissance de l'interdépendance de la forme et de la fonction (Makarov 2003: 83).

Quand on étudie un phénomène linguistique, il est important de tenir compte des facteurs extralinguistiques. De ce point de vue, on doit dire que la langue n'est pas un produit statique, elle bouge et se développe tout le temps avec ses systèmes mentaux, socio-culturels et d'autres. L'étude de la langue du point de vue fonctionnel sous-entend la manifestation de plusieurs fonctions, qui sont importantes pour un certain type de relation. Il est également important de savoir comment on se sert de ces fonctions lors de la communication et comment les compétences communes et individuelles sont liées les unes aux autres.

Quand on parle du discours en tant qu'espèce du texte, on s'approche de l'idée de H. Leckie-Tarry qui dit que pour comprendre une langue, on doit se fonder non seulement sur la nature du texte, mais également sur l'unité du fonctionnement de la langue et les processus discursifs qui sont influencés par la production et la compréhension du texte concret. On définit le texte selon les changements contextuels qui prévoient les communicants et le savoir extralinguistique (Leckie-Tarry 1995:5-6).

La théorie discursive

Selon T. A. Van Dijk la théorie discursive a été évoquée pour la première fois par les traités de l'ancienne rhétorique et poétique datant de 2000 ans (Van Dijk 1994: 7). La large diffusion du terme « discours » dans les sciences humaines a commencé dans les années 60-70 du XXe siècle. Pourtant ce terme a subi des modifications considérables. Aujourd'hui le mot « discours » indique les processus de la communication orale et écrite. Elle a perdu sa signification étymologique qui voulait dire à l'époque « la fuite, la déviation » (Belozorova 2002: 10). Lors de l'emploi du terme « discours » au sens linguistique, on analyse, on précise et on développe les notions traditionnelles du langage, du texte et du dialogue. Le transfert de la notion du langage à celui de la notion du discours est lié à l'aspiration des linguistes d'opposer la langue à la parole, la théorie qui appartient à F. de Saussure et d'introduire le troisième membre qui soumet à l'étude des méthodes linguistiques traditionnelles (R. Barthes, Ch. Morris, U. Eco).

La catégorie discursive ayant plusieurs aspects, cela permet d'en parler de différentes manières. Au sens large, le discours représente un phénomène complexe de communication qui s'effectue entre les communicants qui écoutent, surveillent les uns les autres, dans une période concrète dans les contextes temporel et spatial. Cette communication peut être orale, écrite, avoir des composants verbaux ou non verbaux. Par exemple : la conversation avec un ami, un dialogue entre le médecin et le patient, la lecture des journaux et des revues. Au sens étroit, le discours (en tant que texte ou conversation, langage) représente un produit fini ou continu de l'action communicative, son résultat écrit ou oral est interprété par l'interlocuteur. Au sens général le discours est un produit écrit ou verbal langagier de l'action de communication (Van Dijk 1977: 25 - 28).

Selon A. Neustroeva : 1. le discours est un texte ; 2. le discours est un moment de communication (Neustroeva 2000:102). Le premier cas est la compréhension simple, traditionnelle du discours. Une telle approche était proposée par F. de Saussure, Ch. Bally et d'autres savants, ce qui était conditionné par les tendances de la linguistique textuelle, quand la langue était perçue comme le système de signes. L'encyclopédie linguistique définit le discours de la manière suivante : « Le discours est un texte soudé qui se caractérise par les facteurs extralinguistique, pragmatique, socioculturel, psychologique et d'autres facteurs ; c'est un texte pris dans l'aspect de l'événement ;

c'est un langage examiné comme une activité sociale, en tant que composant qui participe à l'interférence des activités humaines et leurs processus cognitifs ; le discours est un langage plongé dans la vie» (Encyc. Linguistique 1998: 136-137). De ce point de vue, le discours est un phénomène communicationnel (écrit ou oral), qui contient un contexte social et nous donne l'impression sur les communicants, la production et la perception du message.

En général, le discours est un phénomène communicationnel complexe qui inclut outre le texte les facteurs extralinguistiques qui sont nécessaires pour comprendre le texte. Dans chaque discours on doit tenir compte de l'intention de l'auteur; des relations entre l'auteur et le destinataire; des circonstances de tout type; du climat stylistique et des capacités idéologiques générales de l'époque; des caractéristiques stylistiques de genre du message et également de la situation communicationnelle dans laquelle il est inclus; de plusieurs associations de l'expérience antérieure, qui se trouve d'une manière ou d'une autre sur l'orbite linguistique (Gasparov 1996: 10).

V. Demiankov écrit : «Le discours est un fragment libre du texte, qui se compose plus d'une phrase indépendante. Il se concentre très souvent autour du concept principal; crée un contexte commun qui décrit les personnages, les objets, les circonstances, le temps, les comportements, etc. qui se définit par les caractéristiques communes qui existent entre le créateur de l'univers et la perception de l'univers et qui se crée avec le développement du discours. La structure initiale du discours est la suite des propositions élémentaires, qui sont liées avec les relations logiques de conjonction et de disjonction. Les éléments du discours sont : les événements relatés, ses participants, le contexte, les circonstances qui accompagnent les événements, le fond qui explique les événements, l'évaluation des événements par les participants; l'information qui relie le discours avec les événements (Demiankov 1992:7). Une telle définition est assez importante car elle comprend les caractéristiques qui sont liées aux autres disciplines telles que : la sémiotique, la théorie communicationnelle, la sociologie, la logique modale, etc. Ceci prouve encore une fois que le discours est un objet d'étude interdisciplinaire.

T.A. Van Dijk écrivait : « Le discours est une langue dans son mouvement continu, qui contient toute la diversité de l'époque historique, les particularités individuelles et sociales des communicants, ainsi que la situation communicationnelle, où se prononce le message. Le discours reflète la mentalité nationale générale, la mentalité individuelle, privée et aussi la culture (Van Dijk 1989: 57). Pour lui, le discours est un prisme langagier dans un large aspect socioculturel.

Selon R. Barthes le discours est une diversité langagière, un sociolecte, qui est plein de significations, d'idéologie. Il était le premier savant qui a reli la langue et le discours à l'idéologie. Ce sont les valeurs d'après lesquelles les gens vivent, auxquelles ils croient et sur lesquelles ils se guident (Barthes 1994: 23). John Fisk, lui aussi prévoyait le rapport du discours avec l'idéologie. Il disait que le discours est le sujet de discussion accompagné d'une situation sociale et de l'idéologie. Il est créé à la suite d'une action concertée pour un autre groupe de personnes et il est toujours idéologiquement coloré. Ceux qui créent et défendent la signification du discours, font tout leur possible pour faire « naturaliser » cette signification, lui redonner un sens raisonnable. Le discours est diffusé par les médias. Ce sont eux qui rendent légitime le discours. C'est pourquoi chaque parti politique ou groupe professionnel cherche à avoir ses moyens d'information afin d'assurer la légitimation et le naturel de son discours (Fisk 1991: 215).

M. Foucault a beaucoup influencé le développement de la théorie discursive. Les apports de Foucault à l'analyse du discours sont indissociables de la théorie des formations discursives développée dans les années soixante/soixante-dix. Dominant à l'époque inaugurale de l'analyse de discours française, l'usage de la formation discursive connaît un reflux à partir des années quatre-vingt. Chez M. Foucault : « on appellera discours un ensemble des énoncés en tant qu'ils relèvent de la même formation discursive » (Foucault 1969 :153). Pour lui la notion du discours et celle de l'analyse discursive sont les notions de sa conception philosophique. Il estime que le discours est primordial par rapport aux autres formes de la communication. Il met en question la primauté des notions telle que : auteur, texte, œuvre (Foucault 1996: 7-47).

Selon E. Benveniste, le discours est toute expression qui sous-entend l'auditeur et le locuteur, dont l'intention est d'avoir influence sur l'auditeur (Benveniste 1974: 276). Il ne faut pas oublier la définition du discours proposée par R. Jakobson. Selon lui, le discours est un phénomène langagier où le locuteur envoie un message au destinataire avec qui il se plonge dans un contexte commun à l'aide du canal physique ; le destinataire partage avec le locuteur le code commun et il commence à décoder l'information reçue (Jakobson 1963:197). D. Mengueneau écrivait :

Pris dans son acception la plus large, ce terme désigne moins un champ d'investigation délimité qu'un certain mode d'appréhension du langage: ce dernier n'y est pas considéré comme système, 'langue' au sens saussurien, mais comme l'activité de sujets inscrits dans des contextes déterminés produisant des énoncés d'un autre ordre que celui de la phrase. Dans cet emploi discours n'est pas susceptible de pluriel : on dit 'le domaine du discours'. Le discours constitue une unité linguistique constituée d'une succession de phrases (Maingueneau 2009 :44).

L'analyse du discours touche deux aspects : le texte et le contexte. Nous partageons la définition du discours proposée par S. Antonova :

Le discours est un phénomène communicationnel qui se produit entre le locuteur et l'auditeur dans un contexte socioculturel de l'espace et du temps définis. Ce phénomène couvre les facteurs linguistiques et extralinguistiques (Antonova 2004: 55).

Notre objet d'études est le discours informatique. Il se compose de termes informatiques. On ne peut pas comprendre le discours informatique sans maîtriser les termes informatiques. Sa compréhension n'est possible qu'à l'aide des nouvelles technologies.

Les nouvelles technologies au service de l'enseignement

Les élèves de la génération actuelle ont grandi avec les technologies numériques. Les appareils numériques font partie de leur quotidien en dehors de l'école. Les nouvelles technologies tiennent une place prépondérante dans le quotidien des élèves à la maison, c'est pourquoi les professeurs doivent essayer d'exploiter ce phénomène pour optimiser l'apprentissage en salle de classe et à la maison. Le rôle du professeur doit s'adapter aux nouvelles méthodes d'apprentissage.

Quoi qu'il en soit, l'enseignant reste le centre d'attention et garde le contrôle du déroulement de la leçon. Dans ce type d'environnement, la connectivité entre les outils informatiques des élèves et le dispositif d'affichage est un facteur fondamental.

L'utilisation d'ordinateurs portables (y compris les tablettes) renforce véritablement le potentiel de l'apprentissage individuel car ces outils fournissent une expérience d'apprentissage entièrement personnalisée pour les élèves.

Lorsque les élèves regardent une leçon sous forme de vidéo ou lorsqu'ils font leurs devoirs, la présence de l'enseignant n'est pas nécessaire. En revanche, les enseignants ont besoin d'être présents pour aider les élèves à comprendre certains problèmes et à leur expliquer comment résoudre une question. En assumant ce rôle de guide facilitateur, l'enseignant peut passer plus de temps avec chaque élève séparément. Plutôt que l'introduire de manière radicale, l'enseignant peut exploiter ce concept de manière ponctuelle puis le développer au fil du temps¹.

Les technologies de l'information et de la communication (TIC) ont révolutionné presque tous les aspects de notre vie privée et professionnelle. Si les élèves ne sont pas capables de naviguer dans un environnement numérique complexe, ils ne pourront plus participer pleinement à la vie économique, sociale et culturelle du monde qui les entoure. Nous attendons de l'école qu'elle apprenne aux enfants à devenir des consommateurs réfléchis en matière de services Internet et de médias numériques, en les aidant à faire des choix éclairés et à éviter les comportements nocifs, tout

¹ <https://www.sony.fr/pro/article/projectors-what-is-the-role-of-technology-in-education>, David Millar, Future source Consulting, consulté le 15. 01.2017

en faisant un travail de sensibilisation sur les risques auxquels s'exposent les enfants sur Internet et les moyens de les éviter.

Lorsque les nouvelles technologies sont utilisées en classe, leur incidence sur la performance des élèves est mitigée, dans le meilleur des cas. Les élèves utilisant modérément les ordinateurs à l'école ont tendance à avoir des résultats scolaires légèrement meilleurs que ceux ne les utilisant que rarement. Mais en revanche les élèves utilisant très souvent les ordinateurs à l'école obtiennent des résultats bien inférieurs dans la plupart des domaines d'apprentissage, même après contrôle de leurs caractéristiques socio-démographiques.

En outre, selon les résultats de l'enquête PISA², les pays qui ont consenti d'importants investissements dans les TIC dans le domaine de l'éducation n'ont enregistré aucune amélioration notable des résultats de leurs élèves en compréhension de l'écrit, en mathématiques et en sciences. Autre constat [...], les nouvelles technologies ne sont pas d'un grand secours pour combler les écarts de compétences entre élèves favorisés et défavorisés.

Lorsque les élèves utilisent leurs smartphones pour copier-coller des réponses toutes faites aux questions qui leur sont posées, il est peu probable que leurs capacités intellectuelles s'en trouvent renforcées. La technologie peut permettre d'optimiser un enseignement d'excellente qualité, mais elle ne pourra jamais, aussi avancée soit-elle, pallier un enseignement de piètre qualité.

Les systèmes d'éducation doivent trouver des solutions plus efficaces afin de fournir aux professionnels de l'éducation des environnements d'apprentissage qui permettent de développer les pédagogies du XXIe siècle et qui dotent les enfants des compétences dont ils auront besoin pour réussir dans le monde de demain. La technologie est le seul moyen d'élargir au maximum l'accès à la connaissance.

Élément tout aussi important, les nouvelles technologies permettent aux enseignants et aux élèves d'accéder à des ressources spécialisées bien au-delà de ce que peuvent leur offrir les manuels scolaires, sous de multiples formats et sans aucune contrainte d'espace et de temps ou presque. Les nouvelles technologies offrent d'excellentes plateformes de collaboration pour la création de connaissances, par le biais desquelles les enseignants peuvent partager et enrichir leurs ressources pédagogiques.

Et les décideurs doivent redoubler leurs efforts pour obtenir l'appui que la réalisation de ces objectifs nécessite. Compte tenu des incertitudes accompagnant tout changement, les professionnels de l'éducation opteront toujours pour le maintien du statu quo. Enfin, il est crucial que les enseignants deviennent des acteurs engagés de ce changement, en participant non seulement à la mise en oeuvre des innovations technologiques, mais aussi à leur conception³.

Les nouvelles technologies au service de la science

L'informatique pénètre dans toutes les activités et elle a également l'influence sur la vie du traducteur. Cela sera la traduction automatique à laquelle participe le traducteur ou la traduction humaine assistée par l'ordinateur. A l'heure actuelle l'ordinateur fait partie intégrante de la traduction.

Selon M. Lederer, pour les linguistes qui ont les premiers utilisé la traduction automatique, l'objet de traduction était une langue étrangère. Ils étaient persuadés que le transcodage des mots était beaucoup plus facile, que celui des structures des langues, c'est pourquoi, ils ont mis l'accent sur la syntaxe. Aux Etats-Unis et ailleurs, toute une génération cherchait le sens dans les structures

² Le programme PISA (acronyme pour « Program for International Student Assessment » en anglais, et pour « Programme international pour le suivi des acquis des élèves » en français) est un ensemble d'études menées par l'OCDE- l'Organisation de coopération et de développement économiques et visant à mesurer les performances des systèmes éducatifs des pays membres et non membres.

³ http://www.apprendreaapprendre.com/reussite_scolaire/andreas-schleicher-nouvelles-technologies/, Andreas Schleicher, 2012, consulté le 16.01.2017

syntactiques, ce que le traducteur avait dans sa tête. A l'heure actuelle, les ordinateurs sont au service des traducteurs, mais cela ne veut pas dire que tous les textes doivent être traduits par la machine. Pour les traducteurs c'est un avantage.

A l'heure actuelle la traduction automatique n'est utilisée que dans les grandes organisations ayant de gros besoins de traduction pour des textes dont la terminologie est relativement restreinte. Pour des textes techniques moins volumineux, pour lesquels la programmation de la machine deviendrait exagérément coûteuse en temps et en argent, les ordinateurs personnels, offrant des programmes de traitement de texte et donnant accès à des banques de données terminologiques deviennent des outils, des auxiliaires de l'homme plutôt que des opérateurs de la traduction (Lederer 2006 : 161).

On veut non seulement informatiser le « poste de travail » du traducteur pour plus d'efficacité, mais encore, à-le rendre plus confortable et plus agréable à utiliser. Parmi les outils qui leur sont offerts, on peut citer la possibilité de consulter en ligne des dictionnaires de toutes sortes.

Les traducteurs se servent des logiciels les plus sophistiqués tels que : Translator's Workbench de TRados, Déjà vu d'Atril, Transit de Star, Wordfast de Yves Champollion, SDLX, qui a été récemment racheté par Trados, Multitrans de Muticorpora, Transuite de Cypresssoft.

Compte tenu de ce qui a été dit et aussi le fait qu'on procède tout le temps à la mise en place des nouvelles technologies et de nouveaux programmes, l'exemple proposé ci-dessous, sera assez clair. Cet exemple représente l'harmonisation de l'innovation et la traduction en tant que domaine scientifique.

Google améliore son système de traduction instantanée grâce à l'intelligence artificielle (MAJ)

Google fait état de progrès très importants pour son service de traduction instantanée grâce à l'adoption d'un réseau neuronal d'apprentissage profond. Comparé à son application actuelle Google Traduction, ce nouvel outil réduit le taux d'erreurs jusqu'à 85% et serait presque impossible à distinguer d'une traduction humaine. Pour le moment, il est capable de traduire du chinois mandarin en anglais. La traduction instantanée est l'un des domaines dans lesquels l'intelligence artificielle (IA) est amenée à jouer un rôle majeur. C'est déjà le cas avec les applications pour smartphones et ordinateur, notamment Skype Translator de Microsoft ou Google Translate qui accomplissent des prouesses et nous permettent de consulter des sites Internet ou de dialoguer avec des personnes dans une langue étrangère. Mais d'importants progrès, notamment en matière d'apprentissage profond et de réseaux neuronaux, nous laissent entrevoir le jour pas si lointain où des machines polyglottes feront d'aussi bons interprètes que les humains. Google nous en donne un aperçu avec une nouvelle IA qui fait faire des progrès très significatifs à son système de traduction instantanée. Baptisé Google Neural Machine Translation system (GNMT), elle est d'ores et déjà utilisée par l'application Google Traduction (Google Translate) pour passer du chinois mandarin à l'anglais, ce qui représenterait 18 millions de traductions quotidiennes. L'application Google Traduction, aussi appelée Google Translate, se voit dotée de deux nouvelles fonctions. L'une, Word Lens, permet la traduction d'inscriptions sur des panneaux. L'autre reconnaît les langues parlées et retranscrit automatiquement le contenu à l'oral grâce au mode Conversation. De quoi transformer un smartphone en un véritable traducteur instantané (Marc Zaffagni, Futura-Sciences, 30/09/2016, modifié 4/10/2016).

L'exemple suivant concerne la création de la musique à l'aide des nouvelles technologies : *Pourquoi Sony fait appel à l'intelligence artificielle pour composer de la musique (Marc Zaffagni, Futura-Sciences⁴, 26/10/2016)*

Situé dans le cinquième arrondissement de Paris, le Computer Science Laboratory (CSL), créé il y a 20 ans par le Japonais Sony, travaille sur des projets de recherche inédits. Parmi eux, le développement d'une intelligence artificielle appelée Flow Machines capable de composer un morceau de musique en se passant presque complètement d'une intervention humaine. Fiammetta

⁴ Le Monde numérique – Le magazine des nouvelles technologies, <http://www.futura-sciences.com/tech/>

Ghedini, membre du CSL impliquée dans ce projet, nous en a expliqué les détails. Il y a un mois de cela, des chercheurs du Computer Science Laboratory (CSL), de la firme Sony, ont diffusé ce qu'ils ont présenté comme la première chanson intégrale composée par une intelligence artificielle (IA). Intitulée «Daddy's Car», elle reprend le style caractéristique des Beatles dont elle s'est inspirée après avoir analysé 45 morceaux des Fab Four. Écoutez ce morceau en cliquant sur le player ci-dessous et vous constaterez qu'il y a effectivement une ressemblance... Contre toute attente, ce n'est pas au Japon qu'est installé le CSL, mais à Paris, dans le cinquième arrondissement. Ce laboratoire, qui fête ses 20 ans cette année, planche sur des projets de recherche et développement qui n'ont officiellement pas de finalité commerciale et sont parfois même très éloignés des domaines d'activité de Sony. « Nous avons des gens qui travaillent sur le cancer, le langage, l'agriculture. Nous accueillons aussi des chercheurs issus de projets européens qui ne sont pas salariés de Sony », nous a expliqué Fiammetta Ghedini, en charge de la communication pour la branche musique du CSL. Cette IA, nommée Flow Machines, réalise des compositions automatiques en puisant dans une base de données riche de 13.000 partitions de morceaux de musique. « Un musicien commence par indiquer à l'IA des styles musicaux. Cette dernière va ensuite lui proposer une chanson comprenant une mélodie et des harmonies. Afin d'éviter les risques de plagiat, nous ajoutons des contraintes de structure », précise notre interlocutrice.

L'exemple précité prouve que les nouvelles technologies sont non seulement au service de la science, mais également à celui du domaine de l'art, notamment de la musique

Conclusion

L'Internet donne des possibilités. C'est à l'homme d'en organiser l'utilisation pertinente. S'il est bien utilisé, il pourra contribuer à maintenir la diversité des langues et des cultures. On parle beaucoup de la nécessité de maintenir et protéger la biodiversité des espèces animales et végétales : il y a aussi nécessité de maintenir la diversité des cultures, des langues et des modes d'expression. L'Internet peut se révéler un outil puissant pour nous aider à sortir de notre coquille culturelle.

Par ailleurs, s'il faut se méfier d'une « culture Internet » unique, il ne fait pas de doute que l'Internet devient un levier de l'évolution des cultures, non seulement de la culture économiquement dominante mais aussi des autres. L'Internet donne des possibilités mais ne fait pas de miracles : il ne fait que refléter les intentions de ceux qui l'utilisent. Il peut être un outil efficace au service de causes tout à fait contradictoires. Les nouvelles technologies ouvrent des champs jusqu'ici inaccessibles ou donnent les moyens de faire tomber des barrières que l'on pouvait considérer, il y a peu de temps encore, comme infranchissables. Mais la technologie ne crée pas l'usage: elle ouvre seulement de nouveaux champs d'usages possibles. C'est à l'homme de les inventer et de les construire. Au lieu de boudier l'Internet, il faut veiller à encourager un public de consommateurs avertis dont on ne pourra pas ignorer les attentes et les exigences.

Aujourd'hui, on retrouve dans les discours sur Internet une résurgence de ce mythe du savoir partagé : espace de socialisation à travers les forums, réservoir d'informations accessibles à tous, l'Internet est à la fois doté de toutes les vertus d'un nouveau ciment social et de toutes les promesses d'une grande aventure collective, celle de la connaissance (Elie, Catellin 2002:176-177).

BIBLIOGRAPHIE

- ANTONOVA, S. *Funkcijonalno-igrovoj aspekt stanovlenija kompiuternogo diskursa (L'aspect fonctionnel et ludique du discours informatique*, Thèse de candidat, Université d'Etat de Tioumen, 2004
- BARBOT M.-J., Pugibet, V. «Apprentissages des langues et technologies: usages en émergence», in *Le français dans le monde*, Numéro spécial, FIPF, Paris : CLE International, p. 170-183
- BARTHES, R. *Sémiotique, Poétique*, Moscou: Progress, 1994

- BELOZOROVA, N. *Paradoksi diskursa// Problemi lingvistiki i metodiki prepodavanija inostrannix yazikov* (Les paradoxes du discours. Les problèmes de la linguistique et les méthodes de l'enseignement des langues étrangères). Les actes du Colloque Scientifique, Tioumen, 2002
- BENVENISTE, E. *Problèmes de linguistique générale*, Paris : Gallimard, coll. « Bibliothèque des sciences humaines », 1966
- DEMIANKOV, V. *Kognitivizm, kognitsiya, yazik i lingvisticheskaya teoriya. Yazik i struktura predstavleniya znanii.* (Cognitivism, cognition, langue et théorie linguistique. Langue et structure de l'imagination du savoir) p. 7-77. Moscou: IINION RAN, 1992
- DIJK T. A. van, *Strategies of Discourse Comprehension*. New York: CCRA, 1977
- DIJK T. A. van, *Discourse, opinion and ideologies // Discourse and Ideologies*, Clevedon, p.7-37, 1996
- Lingvisticheskaya enciklopediya* (Encyclopédie linguistique), Moscou: Encyclopédie 1990
- FOUCAULT, M. *L'archéologie du savoir*, Paris : Gallimard, 1969
- Fiske, S. T., Taylor S. *Social Cognition*, 2nd ed., New York: Blackwell, 1991
- GASPAROV, B. *Yazik, pamjati, obraz. Lingvistika yazikovogo suchestvovaniya* (Langue, mémoire, image. Linguistique de l'existence de la langue). Moscou: Le nouvel aperçu littéraire, 1996
- JAKOBSON, R. *Part and Whole in the Language*. New York - London, 1963
- KIBRIK, A. *Lingvisticheskiye predposilki modelirovaniya yazikovoj deyatel'nosti// Modelirovaniya yazikovoj deyatel'nosti v intelektual'nykh sistemakh* (Les conditions linguistiques de la modélisation de l'activité linguistique. La modélisation de l'activité linguistique des systèmes intellectuels), Moscou : Progress, 1995
- LECKIE-TARRY H. *Language and context: A functional linguistic theory of register*. - L.; N.Y.: Pinter, 1995
- LEDERER, M. *La traduction aujourd'hui, le modèle interprétatif*, Caen: Lettres Modernes Minard, 2006
- MAINGUENEAU, D. *Les termes clés de l'analyse du discours*, Paris : éditions du Seuil, 2009
- MAKAROV, M. *Osnovi teorii diskursa* (Les fondements de la théorie discursive), Moscou: «Gnozis», 2003

AN OVERVIEW OF MAJOR LITERARY TRENDS

UNE PRÉSENTATION GÉNÉRALE DES PLUS IMPORTANTS COURANTS LITTÉRAIRES

O PREZENTARE GENERALĂ A CELOR MAI IMPORTANTE CURENTE LITERARE

Stăncuța Ramona DIMA-LAZA

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, Arad,
str. Praporgescu nr. 1-3

E-mail: lazastancuta@yahoo.com

Abstract

This paper presents some of the most important aspects related to three major artistic movements: Renaissance, The Enlightenment and Romanticism. There are many differences between them but one common theme was that of rebellion which actually led to major intellectual shifts. It all started with the Renaissance characterized by an explosion of learning due to the discovery of the less rudimentary printing press. But later on, a particular interest in scientific facts and data supported the Enlightenment ideals. Writers began to experiment with new ideas, showing a special interest in the individual which represented actually the beginning of Romanticism. It took place at the end of the 18th century and it was a reaction against the previous artistic values. People began to believe in the power of beauty and emotions and their prevalence over thought and reason.

Résumé

Cet article présent quelques-uns des plus importants aspects liés aux trois courants littéraires majeurs: la Renaissance, l'Éluminisme et le Romantisme. Entre ceux-ci existent plusieurs différences, mais une thématique commune a été celle de la rébellion qui en fait a conduit à des modifications significatives de nature intellectuelle. Tout a commencé avec la Renaissance, caractérisée par une soif et un désir d'apprentissage suite à la découverte d'un mode moins rudimentaire d'imprimer. Mais ultérieurement, un intérêt à part pour les faits et les données scientifiques a donné naissance aux idéaux illuministes. Les écrivains ont commencé à expérimenter des idées nouvelles, étant axes principalement sur l'individu et sur le rôle spécial que celui-ci l'a occupé dans la sphère d'intérêt des romantiques. Ce courant s'est remarqué à la fin du XVIIIe siècle et a représenté une réaction contre les valeurs artistiques antérieures. Les gens ont commencé à croire au pouvoir de la beauté et des émotions et à la victoire de celles-ci contre la pensée et la raison.

Rezumat

Această lucrare prezintă câteva dintre cele mai importante aspecte legate de trei curente literare majore: Renașterea, Iluminismul și Romanticismul. Există multe diferențe între acestea dar o tematică comună a fost cea a rebeliunii care de fapt a condus la modificări semnificative de natură intelectuală. Totul a început cu Renașterea, caracterizată printr-o sete și dorință de învățare ca urmare a descoperirii unui mod mai puțin rudimentar de tipar. Dar ulterior, un interes aparte în ceea ce privește faptele și datele științifice a dat naștere idealurilor Iluministe. Scriitorii au început să experimenteze cu noi idei, fiind axați cu precădere pe individ și pe locul special pe care acesta l-

a ocupat în sfera de interes a Romanticilor. Acest curent s-a remarcat la sfârșitul secolului XVIII și a reprezentat o reacție împotriva valorilor artistice anterioare. Oamenii au început să creadă în puterea frumuseții și a emoțiilor și în victoria acestora asupra gândirii și rațiunii.

Keywords: *literature, trends, Renaissance, The Enlightenment, Romanticism*

Mots-clés: *littérature, courant littéraire, Renaissance, Illuminisme, Romantisme*

Cuvinte-cheie: *literatură, curent literar, Renașterea, Iluminismul, Romantismul*

Introduction

Literary movements represent ways of dividing literature, music or other artistic fields into categories of similar aesthetic features. They are analyzed in terms of style or literary genre giving birth to controversial ideas or principles. The first literary trend that emerged in the artistic history was Renaissance.

Renaissance – a fervent period of rebirth

It was characterized by a genuine belief that humanity was tending to reach a perfect existence. The etymology of the word Renaissance has a French origin coming from the words *re-*, which means “back” or “again”, and *naissance* which means “birth”. Therefore it was a period of rebirth when humanity made a step forward, when the aristocratic landowners lost their dominance over the lower classes. It influenced the entire world as intellectuals rediscovered new perspectives of regarding life, traditions, artistic creation. Everyone showed optimism and believed in numerous ways of improving their lives. People wanted to forget about the Dark Ages and about the horrors of that epoch. The most important characteristics of the European Renaissance which spanned across three centuries were the rise of nationalism and democracy and the development of trade and commerce among middle class representatives. As people were more and more eager to travel and to see the world new trades and ideas were shaped and they were even taken over by other countries. Fashion in Italy for example, became popular in France or Great Britain. Tourism flourished and as a consequence, the young travelers would bring back to their countries new perspectives of regarding literature, culture and even politics. Before the Renaissance, the importance of the English language was underestimated, lacking any sort of refinement.

The most important innovation of this era was the printing press which was invented by Johannes Gutenberg in the 15th century. Even if the history of printing with rudimentary means begins long before Gutenberg’s time, his great innovation enabled the mass production of books, changing thus the world of arts, making possible the dissemination of ideas all around Europe. During the same period of time, Protestant Reformation emerged. Because of the corruption observed within the walls of the Catholic Church in the 16th century, people like Martin Luther, John Calvin and Erasmus decided to do something to put an end to it. Their initiative triggered a split in the church into Catholics and Protestants. Gutenberg’s printing press provided Martin Luther with the opportunity of translating the Bible into German and printing it in many copies to spread the message all over the world. The innovation above mentioned gave access to literature to all social classes. Prior to Gutenberg’s innovation oral tradition prevailed, as one person used to read a story aloud to a group of people. Afterwards, the printed material provided the opportunity for silent reading. This novelty actually became the symbolic image of the Renaissance period.

Even though the Italian Renaissance might seem more familiar, the rebirth of passion and creativity had a great influence on Renaissance England. Some of the most remarkable works of literature were produced in England in the years ranging from 1500 to 1660. This country had become a commercial power and therefore the literature became bold and trend-setting, with a special focus on drama and poetry. In an attempt to reveal beauty and truth in words, the writers of

the period often used music to accompany their verses. They also took into consideration the English court life and the opinions of noblemen. Poets possessed a certain wit that was desirable at the court but also dangerous. Kings and queens enjoyed watching and listening to verbal duels in which poets employed double meanings to protect their interests. The most representative in this respect used to be William Shakespeare, whose verse was varied and profound. His drama was focused on Greco-Roman stories and tragic tales of unrequited love. The ability to easily shift between tragedy and drama, to create characters that use complex words gave Shakespeare the opportunity to turn English into an exquisite and refined language, into something it had never been. However there was much controversy around the life and work of Shakespeare due to the difficulties in ascribing authorship as at that time copyright did not exist. If in the beginning, theatre used to be just a simple village festival, during the Renaissance period it became a cultural institution, still despised by some. Theatres brought along noise, crowds, pubs and brothels and thus they became a place for lazy people for children and people who would leave their schools or jobs just to see the plays. Under such circumstances, the Puritans, who were members of the English Protestants, expressed their disdain and campaigned against these places. They used to have censorious moral beliefs and considered that the only important thing was to work hard. In their view pleasure was something unnecessary and wrong. Another problem artists had to face was the lack of remuneration. They wanted to earn a living out of their skills and the only possible way to do this was by using the system of patronage. Rich people, lovers of art, used to spend huge amounts of money to satisfy their taste for finer things, taste that actually ensured a so-called *wage* for the artists.

In order to earn more, Renaissance artists used to dedicate their works to their patrons in order to convince them to be more generous. However, most of the artists used to have their own jobs, while writing verse, painting or other artistic skills remained at the stage of hobbies. But the optimism that characterized this period was coming to an end. By the middle of the 17th century Renaissance was about to be replaced by other ideals and trends. The first factor that triggered such events was the rise of Puritanism. On the other hand, Queen Elizabeth's impossibility of producing an heir set the stage for political uncertainty and led to the decline of the arts.

Shakespeare – a world of appearances

The most influential writer of English literature, Shakespeare quickly acquired success both as a poet as well as a playwright and critic. He was very much appreciated by both Elizabeth I and James I and this brought him fame and fortune. After his death in 1616, his reputation grew as more and more of his works began to be published. The legacy of 37 plays and 154 sonnets profoundly affected the literature and culture of the centuries to come. One of the most well-known is *Romeo and Juliet*, story taken over from another writer but expressed with such a uniqueness and originality that it had become the most famous love story of all times. It is based on passion and romantic love at first sight between Romeo and Juliet. Love is displayed as such a powerful feeling that it defies all the other values and social conventions. Sometimes it is depicted as a negative emotion that turns the individuals against themselves while other times it is some sort of magic that makes people do unimaginable things. Love represents chaos and a mixture of beauty, violence and death that leads to the tragic conclusion.

Another masterpiece of the English literature is *Hamlet*. Shakespeare borrowed the idea from the story of a Danish prince whose uncle does atrocious things. He kills the prince's father and marries his mother only to get the opportunity to claim the throne. However, Shakespeare has a different approach, depicting Hamlet as a philosophically minded prince. He favours ambiguities and moral uncertainty, offers unreliable knowledge and deceiving ideas to such an extent that in the end the reader is still confused: reality is blurred and he does not know whether justice has been made. This story reflects the fundamental themes and motifs debated by Renaissance. As mentioned above, Renaissance was most widely spread in Italy focusing on the Greek and Latin texts that had been lost and rediscovered. During this epoch scholars put a great emphasis on the idea that all

human virtues, experience and understanding should be studied and developed. One of Hamlet's speeches reveals one of the Renaissance ideals, that of cultivating reason in order to get a better understanding of the surrounding world. Along with the spread of Renaissance, new ideas emerged related to the limitations of human understanding. The focus remained on the study of human experiences but some writers considered that such experiences were actually appearances that human beings would never be able to cross and to see what lies beyond them. And this is the approach that characterizes Shakespeare's play. The main character has a common dilemma, impossible to sort out; he constantly asks questions about supernatural facts emphasizing thus the challenge of knowing the truth about other people.

The Age of Enlightenment – science and reason versus religion and superstition

It was also called the Age of Reason that emerged in the 19th century. Science was the word that best characterized the epoch. Scholars of the time considered that the advances of science and industry were paving the way for the progress of humanity. The chances for a better life were constantly improving as people used to travel more and more and to produce more goods for less money. The Church however, was considered a symbol of regress, as its beliefs were preventing or hindering development. Therefore, many people began to reject religion and to practice a more personal kind of faith. *Criticism* and *argumentation* became the key words that would support and reflect the new modes of conversation. The two most representative figures of the Enlightenment were Francis Bacon, an expert in the field of ideas and language and Isaac Newton, a scientist who focused on observation and testing in order to support his ideas. One of the fathers of physics as he is known nowadays, Newton observed that the universe is governed by a set of unchanging laws, triggering with such assertions the anger of the Church. The Enlightenment ideas were emphasizing freedom and egalitarianism, considering that all people deserved fair treatment. Individuals were urged to debate, argument and discuss issues as a sign of progress. It was a period when humanity had the opportunity to develop an unfulfilled potential. The previous literary trend discussed in this paper was considered to be the seed, when ideas emerged, while the latter one was said to be the blossom, or the achievement of such ideas.

The steady progress of industrialization turned coffee shops into gathering places for discussing literature or other heated matters of actuality. Even if egalitarianism was the buzz word of the day, middle class men still owned the western world – women for example, as well as lower classes were not welcomed in such venues above-mentioned. The Industrial Revolution lowered the price of books and literature developed significantly towards the 18th century creating a more knowledgeable public, capable of entering in a political debate. Representative literary figures of the epoch were Voltaire and Jean-Jacques Rousseau, the latter one being the inventor of the autobiography. Due to their attempt to promote the Enlightenment philosophy which was criticizing the Church because of its intolerant views, both Rousseau and Voltaire's works were subject to much controversy. The most remarkable British writer of the period was Jonathan Swift. Even if the Enlightenment was a period characterized by a lack of literary success and productivity because of the great resonance Shakespeare's work has had along the centuries, Swift managed to establish himself as a classic of world literature. *Gulliver's Travels*, regarded by many as a book for children underwent a lot of controversy because each of the societies depicted represented metaphorical attacks of the 18th century British and European societies. He chose the allegory to reveal moral and political hidden meanings.

Enlightenment was different in Europe and in the American colonies because of the different political climate. Thomas Paine, a resonant name in the writings of the period, set forth his desire for the colonies to gain their independence from the British Crown. The most important principle of this trend was *No Taxation Without Representation*. This meant that even if the people in the British colonies were not represented in Parliament, they still had to be loyal to the king of England and pay taxes. The French Revolution represented a turning point in history as it put an end to the Enlightenment period. Although the progressive ideas of this period brought about significant

gains in all fields of life, many people considered that such principles were not practical. The society was not ready to deal with such an extended and literate public and it needed a longer period of time to find a solution to this problem, thus paving the way for the modern world.

Gulliver's Travels – the insight of human consciousness

One of the most important factors the author debates in this novel is whether physical power or morality should be in the limelight of social life. His character, Gulliver, first experiences a giant size in Lilliput which gives him the opportunity to feel superior to the short inhabitants of the country. Another display of force can be noticed when he visits Brobdingnag, the opposite realm of Lilliput. Here, he is harassed by the immense size of the people and animals around him. But power does not only refer to special physical abilities. It also means moral correctness. Religious, cultural or political debates trigger a sense of moral superiority. This novel might be considered a utopia as the writer explores ideal communities. This approach was first used by Plato in his Republic and later on by Thomas More in Utopia. But Swift's style is a bit different as he favours the group over the individual. Even if Lilliput cannot be regarded as a utopic place because of wickedness and conspiracies, the Lilliputians raise their children together as in a group. The Houyhnhnms on the other hand, have a utopic wisdom and simplicity; they do not have proper names because they are all equally good and their individualities are interchangeable. Despite visiting so many places, Gulliver cannot experience a feeling of belonging because he is different from all the societies, constantly alienated and ostracized.

This novel reflects a modern day problem: the alienation of the individual and the limits of human understanding. It is a satire aimed at self-centered characters, at all-knowledgeable persons. He considers that there is a limit for human understanding and they have to be able to live in a wise way without crossing such borders. Even though the Brobdingnagian king is rather ignorant about politics, his governing skills prove to bring prosperity. Swift claims that knowledge is useful to some extent because high aspirations and ambitions might interfere with the individual's happiness. He does not give much importance to feelings, passions and dreams, displaying an empty attitude. Swift sums up by saying that too much self-knowledge and a deep understanding of one's own individuality might prevent the person from living a happy life.

Romanticism – a challenge to rational ideals

This trend emerged in the 18th-19th centuries. It was characterized by a great variety of style, theme confusion and disagreement over its defining principles. Romanticism was first observed in England in poetry while in America, in the novel. The most important concept set forth by this movement was a focus on the individual rather than on society. The Romantic writers proved to be fascinated by human consciousness, melancholy and imagination. The power of reason so much praised during the Enlightenment, was superseded by feelings and emotions. Many English Romantic poets were interested in mythology and tales such as those of King Arthur, in country life and fantastic settings. Two of the most representative minds of this period were poets William Blake and William Wordsworth. Blake's creative spirit was often misunderstood because of the Biblical stories he used as source material. But still, his genius is still acknowledged today due to his work *The Marriage of Heaven and Hell*. A more prominent voice was the second writer, whose *Lyrical Ballads* marked the beginning of the Romantic Movement in England. He focused on nature and on the relationship between living things and still nature. His ballads were easy to read and understand and therefore had a great commercial success but this did not prevent them from displaying a profound effect on an entire generation.

In America, the political problems had a great influence on the development of a darker aesthetic and on individualist religious traditions. Many classic American writers who have been studied and analyzed a lot along the centuries were unknown in their times. Such examples are Nathaniel Hawthorne and Herman Melville. The latter one died penniless, being acknowledged as a brilliant writer only after his death. He was a master of symbols and hidden meanings related to mythology, history or religion. Being an educated person, he wrote *Moby Dick*, a novel that goes

very deep into whaling and into the darkness of supernatural forces. On the background of a revenge tale he depicts human nature and meditation.

America also had a remarkable Romantic representative in the field of poetry, that is Walt Whitman. His poetic vision best reflected by *Leaves of Grass*, reveals a spirit of democracy, inclusion and optimism. He even coined new words and situated himself in contradiction with Edgar Allen Poe's literary output. Poe preferred to explore both in his poems and short stories, the strange and grotesque elements of human nature. This led to his becoming a master of horror and the inventor of detective stories.

Nathaniel Hawthorne, another American Romantic, became widely known for his symbolist masterpiece, *The Scarlet Letter*. He enjoyed giving way to interpretation, relaying on suggestion and imagination. Like his contemporary, Edgar Allen Poe, he created the character Pearl in order to reveal his special interest in the grotesque and supernatural forces. Appearances can be deceiving and nothing is at it looks like, because every object can have a double significance: a hidden and an apparent meaning. In his writings Hawthorne played with human consciousness, with pessimism, with the thin border between reality and fantasy and with the impossibility of understanding the world.

Towards the end of the 19th century Romanticism began to fade away because the real problems of modern life required immediate solutions and immediate ways of expression. However, as scholars would say, this trend will live forever because the literary and inspirational sensibility it brought about cannot be forgotten.

To sum up, the major theme that prevails in all the three literary trends discussed in this paper is rebellion. It is a rebellion against past traditions, against old ways of thinking. There were significant differences in terms of reasons and approach, but each movement had a special impact on the development of social, cultural, historic or artistic life. Romanticism displayed a rebellion against the Enlightenment values; rationality was replaced by emotions. These literary movements are closely related as one could not exist without the other. It all began with the intellectual shifts that occurred during Renaissance, it continued with the scientific and romantic ideas emphasized further on, and the trend moved on triggering chain reactions.

BIBLIOGRAPHY

- BULLARD, P., McLaverty, J., *Jonathan Swift and the Eighteenth-Century Book*, Cambridge University Press, ISBN-13: 978-1107016262, 2013
- CASALIGGI, C., Fermanis, P., *Romanticism. A Literary and Cultural History*, Routledge Concise Histories of Literature, Routledge, ISBN-13: 978-0415679084, 2016
- GRAY, P., Cox D. John, *Shakespeare and Renaissance Ethics*, Cambridge University Press, ISBN-13: 978-1107071933, 2014
- HAWTHORNE, N., *The Scarlet Letter*, Amazon Classics, ISBN-13: 978-1542046169, 2017
- PECHTER, E., *What Was Shakespeare?: Renaissance Plays and Changing Critical Practice*, Cornell University Press, ISBN-10: 0801482291, 1995
- PIRIE, D., *The Romantic Period (The Penguin History of Literature)*, Penguin Books, ISBN-13: 978-0140177558, 1994
- RASPA, A., *Shakespeare the Renaissance Humanist*, Palgrave MacMillan, ISBN-13: 978-1137581112, 2016
- SHAKESPEARE, W., *Hamlet*, Create Space Independent Publishing Platform, ISBN-13: 978-1541192850, 2016
- SHAKESPEARE, W., *Romeo and Juliet*, Walker Books Ltd, ISBN-13: 978-1844285204, 2005
- SWIFT, J., *Gulliver's Travels*, Amazon Classics, ISBN: 154715036X, 2017
- WU, Duncan, *Romanticism. An Anthology*, Wiley-Blackwell, ISBN-13: 978-1405190756, 2012

ANTOTHER TYPE OF SADOVENIAN (RE)WRITING: THE AVATARS OF *STORIES* (1904)

UN AUTRE TYPE DE (RE)ÉCRITURE SADOVENIENNE: LES AVATARS DES *CONTES* (1904)

UN ALT TIP DE (RE)SCRIERE SADOVENIANĂ: AVATARURILE *POVESTIRILOR* (1904)

Simona ZAHARIA

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
Școala Doctorală de Studii Filologice
B-dul Carol I, Nr. 11, 700506, Iași, România
E-mail: simonazaharia@yahoo.com

Abstract

According to his familiar verve, Mihail Sadoveanu associates the first volume of «The Year Sadoveanu», 1904, respectively the volume of Stories, with a ceremonial of confession and its avatars. This study concerns only a certain typology of memories – the avatars of love – that recalls the avatars of wandering and of the rebelled man, designing another type of Sadovenian (re)writing through the work Stories.

Résumé

Mihail Sadoveanu, a travers sa verve (re)connue, il associe au premier des volumes de l'«année Sadoveanu», 1904, respectivement, le volume des Contes, un cérémonial de la confession et ses avatars. Cet étude ne vise qu'une certaine typologie des mémoires, celle des avatars de l'amour, en rappelant les avatars de l'exil et de l'homme révolté, en concevant un autre type d'(ré)écriture sadovenienne à travers l'opéra Contes.

Rezumat

Mihail Sadoveanu, prin verva (re)cunoscută, asociază primului dintre volumele «Anului Sadoveanu», 1904, respectiv, volumului Povestiri, un ceremonial al confesiunii și avatarurile sale. Acest studiu va viza doar o anumită tipologie a amintirilor, cea a avatarurilor dragostei, reamintind doar de avatarurile pibegiei și ale omului răzvrătit, proiectând un alt tip de (re)scriere sadoveniană prin opera Povestiri.

Keywords: (re)writing, Mihail Sadoveanu, *Stories* (1904), avatars, memory

Mots-clés: (ré)écriture, Mihail Sadoveanu, *Contes* (1904), avatars, mémoire

Cuvinte-cheie: (re)scriere, Mihail Sadoveanu, *Povestiri* (1904), avataruri, amintire

Amintirea cunoaște, cel mai adesea, în volumul Povestiri, tema dragostei. Aceasta circulă sub diverse înfățișări în întreaga operă a lui Sadoveanu. Încă din prima povestire a volumului, cea care nu a cunoscut decât reeditări, Răzbumarea lui Nour, Sadoveanu introduce dragostea unei

mame, a unei *mater dolorosa*, Dochia care își va pierde fiul ce urmează calea tatălui pentru răzbunarea unui neam, iar *Ionică*, povestirea tradusă și în germană, surprinde dragostea celor doi părinți, a lui moș Vasile Costache și a soției sale, baba Casandra, pentru al lor fiu mort. Pentru o noapte, respectiv noaptea Sfântului Vasile, cei doi bătrâni, izolați într-un cadru desprins parcă dintr-un basm, „căsuța podarului”, îl găzduiesc pe feciorul vechilului din Liteni, cu mare bucurie, mai ales că nimeni nu le mai trecuse pragul casei de o vreme îndelungată. Un alt avatar al dragostei se regăsește în *Cântecul dragostei*, o istorisire de-a mamei sale, după cum mărturisea Sadoveanu însuși, care fiind citită la șezătoare în Fălticeni, avuse mult succes. În această „poveste din bătrâni a bunicului”, dragostea se transformă într-o adevărată dramă. Țiganul Ilie, lăutarul este îndrăgostit de jupâneasa Ana a boierului Năstase Crăiniceanu, un subiect romantic, al cărui prototip este incompatibilitatea socială. Dar acest amor al țiganului Ilie va fi pedepsit după cum el însuși își dorea să scape de acest chin, prin prețul propriei vieți, adică prin moarte, „Făcu trei pași mari, ridică hangerul scânteietor și-l repezi în pieptul lăutarului. Scripca pocni și căzu în iarba umedă; Ilie gemu și se lăsă pe spate, pe când toți priveau cu ochii mari, ca într-un vis de groază. Un pârau de sânge țâșni și udă alăuta sfărâmată; țiganul se zvârcoli, se întoarse pe pânțece, se ridică în brânci și-și aținti ochii pe moarte asupra Anei, care tremura, galbenă ca turta de ceară. Apoi glasul lui strâns gemu, pentru cea din urmă oară, o frântură nedeslușită de cântec.” (SADOVEANU, 1954: 57) Această ipostază a dragostei l-a influențat cu siguranță, pe Gala Galaction care, în *Copca Rădvanului*, scrisă cu șase ani după apariția *Cântecului de dragoste*, tratează același conflict, rezolvat însă în spiritul moralei creștine: iubirea nelegiuită, a celor doi, țiganul Mură și domnița Oleana, va fi sancționată de natura: i-a înghițit „câinele de Olt”, fapt remarcat de unii critici.

Mihail Sadoveanu deschide prin acest „cântec de dragoste” o serie de povești cu înfățișare erotică, cum este cea din *Cei trei*. Dacă pentru G. Ibrăileanu nuvela e „o mică capodoperă”, pentru E. Lovinescu, aceasta nu este decât ilustrarea acelui romantism repudiat, înfățișat și prin *Cântecul de dragoste*. Subiectul este același din *Cântecul de dragoste*, în locul unei singure victime ale farmecului jupânesei, apar pe lângă soț, încă doi bărbați, iar unul împreună cu femeia vor muri prin împușcare. Cântecul de dragoste, atât al celor trei prieteni, răzeșul Oarță Petru, Andrei Tudoran și Ion Voicu Mândrilă, dar și cel al lui Andrei Tudoran și al jupânesei Ruxandra, soția lui răzeșului, se vor transforma într-un bocet. Sentimentul este în cele două povestiri unul violent, ce presupune un oarecare compromis moral. Un alt avatar al dragostei urmărit de Sadoveanu este al dragoste și după trecerea în neființă a persoanei iubite, din *Moarta*, cea mai veche dintre povestiri. Dar se introduce și povestea de dragoste din perioada tinereții, „unde se descrie întâlnirea între un bărbat văduv „chihaia Neculai” și boierul proprietar, care fusese iubit cu patimă de răposata nevastă a chihaii, o situație riscantă ni se înfățișează cu niște nuanțe de stil așa de fin întrebuintate, încât nici seducătorul nu apare pre odios, nici bărbatul nu devine ridicol, ci amândoi parcă se înalță și scapă învăluiți în amintirea unei tagice pasiuni.” (MAIORESCU, 1973: 410). Prin umare, Raluca, soția lui Neculai, chihaii, se îndrăgostește de cuconul Neculai, prietenul celui dintâi, cultivându-se oarecum în această poveste nu umorul noir, ci cel tandru. Dragostea soțul păcălit nu s-a evaporat nici după cincisprezece ani de la moartea soției, fiindu-i confirmată și celui ce a provocat tragedia, după mult așteptata sa întoarcere.

Dacă identitate prin nume este anihilată, statutul social și gradul împărtășirii iubirii îi desparte pe cei doi bărbați, în fața femeii râvnite, așa cum s-a întâmplat și în poveștile menționate mai sus, respectiv iubirea jupânesei Ana pentru țiganul Ilie, în detrimentul soțului ei, boierul Năstase Crăiniceanu sau a jupânesei Raluca pentru boierul văduv și tânăr, Andrei Tudoran, în fața soțului ei devenit boier prin intermediul intervenției sale. Astfel se produce o prefacere al subiectului inițial, fapt motivat prin insuficiența subiectelor și a vervei sadoveniene.

Alte variante ale dragostei din perioada de tinerețe, respectiv ale personajelor apar în *Năluca*, *Necunoscutul*, *Hanul Boului*, *Regretul*, dar și în *Zâna Lacului*. În *Năluca* sunt subscrise câteva din ideile filozofice ale țăranului român, cum ar fi „ce e val ca valul trece” sau „toate-s vechi și nouă toate”, iar dragostea din tinerețe nu e decât o nălucă, ce apare odată cu fiecare bucată de

lemn aruncată în foc de mătușa Zamfira, femeii frumoasă în tinerețe, care însă uită numele iuncherului din tinerețe, așteptându-l pe al său moșneag cu care conviețuiește de cincizeci de ani. Această amintire a iubirii din tinerețe nu e decât un element pentru a întrerupe firul epic al unei zile monotone din viața celor doi bătrâni ce se afla într-o continuă rutină. În *Necunoscutul* și în *Regretul*, ambele inspirate, probabil, de unele întâmplări din jurul Fălticeniilor, după mărturisirile Profirei Sadoveanu, apare același avatar al dragostei din perioada tinereții, subiectul fiind identic la suprafața sa. Boierul plătește greșelile tinereții la bătrânețe. Dacă în *Necunoscutul*, boierul ce duce o viață necuviincioasă în tinerețe, reușește să dobândească în pragul morții înțelepciunea, destăinuindu-i preotului regretul părăsirii în tinerețe, a femeii iubite; în *Regretul*, boierul Luca Stroescu are remușcări în privința aceluiași fapt: părăsirea în tinerețe a logodnicei, doar că el face acest pas pentru o vădană, Agripina, în ale cărei mreje căzuse. Niciuna dintre cele două povestiri nu au fost receptate favorabil de critica vremii, din cauza considerentului valorii artistice moderne. Dintre cei care le-au luat apărarea s-au remarcat G. Ibrăileanu, cel care surprinde în *Necunoscutul*, două stări, două lumi străine, depărtate, ale unui boier ce se stinge singur, în ceasul căiniții, când reînviase și Maiorecu ce afirmă: „În *Regretul* – cuvânt neologist, potrivit cu povestitorul Luca Stroescu, din gura căruia îl auzim – se întrevide prin vorbele rostite la un chef între bărbați o întreagă criză sufletească, în urma căreia înțelegem cum de lui Luca Stroescu i-a fost *viața prăpădită*” (MAIORESCU, 1973: 410).

Un alt cuplu de povestiri ce se identifică prin dragostea din perioada tinereții este format din *Hanul Boului* și *Zâna Lacului*, unele dintre cele mai comentate și admirate povestiri. În ambele povestiri, personajul-narator reușește să scape din mrejele ispitei, boierul Dumitrache de șerpoaica crâșmăriță, iar bătrânul Costache de Zamfira, cunoscută și sub numele de Știma sau Zâna Lacului. Astfel, subiectul este reluat, doar printr-o schimbare a cadrului spațial, hanul enigmatic este înlocuit prin moara moșneagului Simion, strănepotul Zavului. Ambele opere au fost comparate de critici cu câte o altă operă, *Hanul Boului* cu *La hanul lui Mânjoală* de I. L. Caragiale, datorită direcției misterioase și fantastice, iar *Zâna Lacului* cu *Sara pe deal*, fiind o variantă eminesciană, prin jocul cuplului care pare să se fi reunit din călătoria în univers, prin visul erotic al lui Costache, dar și prin epitele cromatice. Prin ultimele avataruri ale dragostei, tematica sadoveniană capătă o nouă orientare. În povestea *Priibegii*, asupra căreia se oprește și E. Lovinescu, se evidențiază dragostea de patrie a unor bătrâni polonezi, Vladimir Savitsky, a soției sale Ana, a fetei adoptate, Magdalena, dar și a altor doi polonezi refugiați în Moldova după moartea lui Kosciuszko, sub forma unui „cântec al durerii colective” intonat de al lor fecior dispărut, Roman, despre jalea și ruina dintr-o Polonie sfâșiată. În *Ivanciu Leul*, la baza căreia stă o povestire adevărată, spusă tatăl său despre fratelui lui Ioan, un fiu risipitor al familiei bunicilor scriitorului, dragostea capătă noi valențe. Oșteanul Ion Lupu primește un alt nume în Rusia, acela de Ivanciu, reușind prin intermediul primei dragoste să dobândească înțelepciune. Sadoveanu a urmărit astfel toate avatarurile dragostei, după cum precizează și Fănuș Băileșteanu, „De la mijirea primilor muguri până la cele mai discrete aluzii, de la iubirea sublimă, până la cea dezabuzată, de la extazul feciorelnic până la dragostea conjugală, de la cea mai aventuroasă pasiune până la fatalitatea dusă la ultimele ei limanuri, de la realismul ceal mai crud până la bucuria magică, de voluptoasă intelectualitate.” (BĂLINEȘTEANU, 1977: 140). Doar că, în majoritatea cazurilor, avatarurile dragostei sunt „în genere lamentabile eșecuri sau de o tragică și implacabilă fatalitate” (PALEOLOGU, 1997: 32), astfel încât regăsim în scrierile sadoveniene o altă ipostază a *amintirii*, prin diversele ipostaze ale răzbunării, regretate sau nu.

În povestirea ce anunță încă din titlu cele afirmate anterior, *Răzbunarea lui Nour*, Sadoveanu nu face decât să orienteze a sa vervă, spre o pasiune de-a sa veche, istoria eroică a neamului românesc, în special cea care este reprezentată de epoca lui Ștefan cel Mare, mitul „vârstei de aur” a românilor, după cum afirma Nicolae Manolescu. Firul epic se concentrează în jur dorinței de răzbunare a bătrânului Nour, fost hatman al lui Ștefan cel Mare, care umărește împlinirea datoriei social-istorice, mai întâi prin intermediul fiului, Alexandru care proaspăt

casătorit moare. Rămas fără urmaș, boierul Pavel Nour, „suflet prăpădit de ură, de răzbunare și de iubire de moșie”, imagine propusă de Lovinescu, își varsă focul pe robii din jurul său, prin diferite porunci care provocau țipete de durere, precum și sânge curgând. Totul se stabilizează, în momentul în care, tânăra văduvă, Dochia îl aduce pe lume pe Alexandru, nepotul și urmașul lui Nour, jurământul putând să fie astfel îndeplinit. Prin nepotul Alexandru, boierul își rememorează tinerețea, proiectând neresușitele sale și ale feciorului mort, ca acestea să fie reluate de nepot sub alura izbânzii. Alexandru, la doar douăzeci de ani, va urma sfatul bunicului răzbunându-se pe leșii care i-au ucis atât tatăl, dar i-au și prădat țara, bătrânul bucurându-se de această victorie pe patul de moarte, „În palat tăcere. În văzduh, în livezi, pretutindeni, era o tăcere infinită. Și-n întuneric, se auzea o tresărire, o șoaptă, o fâșâiere înceată,- apoi iar liniște netulburată. Și doi ochi sălbatici priveau din întuneric și o ureche ațintită asculta, parcă ar fi vrut să audă plângeri de moarte sfâșiind noaptea și buciulul răzbunării bubuind în depărtări.” (SADOVEANU, 37)

O altă ipostază a răzbunării este cea care intră în simbioză cu dragostea celui înșelat, care pentru a-și apăra demnitatea, finalizează prin a săvârși o crimă. Acesta este cazul din povestirile *Cântecul de dragoste* și din *Cei trei*. Mândria, violența, autoritatea, disperarea, boierului Năstase Crăiniceanu, toate acestea trec peste pragul dragostei sale pentru jupâneasa Ana, astfel încât se ajunge la un alt prag, cel al răzbunării, omorându-l pe țiganul Ilie, cel care îi cântă tinerei soții un cântec de dragoste la o vânătoare. Tot într-un stil dantesc se înfățișează epicul și în *Cei trei*. Iubirea pătimașă a celor trei „frați”, părăsește cântecul de dragoste pentru un bocet, survenit din cauza firii bănuitoare a răzeșului Oarță Petru, cel care ar fi putut să pună capăt mult mai repede situației, însă povestirea părcuge un drum al cărui deznodământ ar fi putut fi precipitat. Cu toate acestea, răzeșul de la Fântânele, devine boier în urma unor îndeletniciri ale prietenului său, boierul rămas văduv de tânăr, Andrei Tudoreanu. Și tot el este cel care va fi vrăjit ca și prietenul său, Mândrilă, de frumusețea jupănesei Ruxandra, cu diferența, că primul cade în mrejele femeii. Treimea este distrusă, prin răzbunarea răzeșului, care își surprinde prietenul și soția împreună. Se declanșează, deci, o adevărată nenorocire, presimțită de narator și prietenul acestuia, Iorgu Busuioc, respectiv, moartea celor doi amănți.

BIBLIOGRAFIE

- BRATU, Savin, *Mihail Sadoveanu. O biografie a operei*, Editura Pentru Literatură, București, 1963
 CIOPRAGA, Constantin, *Mihail. Sadoveanu. Fascinația tiparelor originare*, Editura Eminescu, București, 1981
 MAIORESCU, Titu, *Critice*, vol. II, Biblioteca Pentru Toți, Editura Minerva, București, 1973
 MANOLESC, Nicolae, *Sadoveanu sau Utopia cărți*, Editura Eminescu, București, 1976
 PALEOLOGU, Al., *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu*, Editura Vitruviu, București, 1997
 PETRAȘ, Irina, *Despre locuri și locuire*, Editura Fundației Culturale Ideea Europeană, București, 2005
 SADOVEANU, Mihail, *Opere*, vol. 1, *Povestiri. Șoimii. Dureri înăbșite. Crâșma lui Moș Petcu*, Editura de Stat Pentru Literatură și Artă, București, 1954-1965

A DIALOGUE BETWEEN BULGAKOV AND VONNEGUT. THE POSTMODERNIST DISMANTLING OF THE NOVELISTIC CONVENTIONS

UN DIALOGUE ENTRE BULGAKOV ET VONNEGUT. LE DÉMONTAGE POSTMODERNISTE DES CONVENTIONS ROMANESQUES

BULGAKOV ÎN DIALOG CU VONNEGUT. DEMONTAREA POSTMODERNISTĂ A CONVENȚIILOR ROMANEȘTI

Diana Cătălina STROESCU

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
Școala Doctorală de Studii Filologice
B-dul Carol I, Nr. 11, 700506, Iași, România
E-mail: diana.stroescu1@gmail.com

Abstract

This paper aims to analyze two novels illustrating the emergence of the postmodernism in the sixth decade of the past century, The Master and Margarita by Mikhail Bulgakov and Mother Night by Kurt Vonnegut, written and published in distinct cultural areas. Concerning the novelistic devices, the postmodernism promotes an anti-mimetic poetics, pluralism and fragmentation, by cultivating the internal incoherence, nonlinear narration, stylistic eclecticism associated with an ironic-parodic and demystifying attitude. Notwithstanding the thematic and structural differences, these two novels are following the main features of postmodernism, ultimately anti-imitative, self-referential and deconstructive, revealing the character of an open work.

Résumé

Cet article vise à analyser deux romans qui illustrent l'émergence du postmodernisme dans la sixième décennie du siècle passé, Le Maître et Marguerite de Mikhaïl Boulgakov et Nuit mère de Kurt Vonnegut. En ce qui concerne les procédés romanesques, le postmodernisme promeut une poétique anti-mimétique, du pluralisme et du fragment, en cultivant l'incohérence interne, la narration non linéaire et l'éclecticisme stylistique associé à une attitude parodique et démystificatrice. Au delà des différences thématiques et structurelles, ces deux romans suivent les mêmes traits du postmodernisme, essentiellement anti-imitative, autoréférentiel et déstructurant, en relevant le caractère d'une œuvre ouverte.

Rezumat

Prezentul articol urmărește să analizeze două romane aparținând unor zone culturale distincte care oferă coordonatele unei mutații epistemice. În plan romanesc, postmodernismul promovează o poetică anti-mimetică, a pluralității și a fragmentului – prin cultivarea incoerenței interne, a narațiunii nonlineare, a eclectismului stilistic asociat unei atitudini parodic-ironice, demistificatoare. În pofida diferențelor ideatice și structurale, Mama Noapte și Maestrul și

Margareta trădează tendințele majore ale postmodernismului, esențialmente anti-imitativ, autoreferențial și deconstructiv, ilustrând caracterul unor opere deschise.

Keywords : *postmodernism, Mikhail Bulgakov, Kurt Vonnegut, novelistic conventions, parody*

Mots-clés: *postmodernisme, Mikhaïl Boulgakov, Kurt Vonnegut, conventions romanesques, parodie*

Cuvinte-cheie: *postmodernism, Mihail Bulgakov, Kurt Vonnegut, convenții românești, parodie*

Publicate în deceniul al șaselea și aparținând unor zone culturale distincte, *Maestrul și Margareta* de Mihail Bulgakov și *Mama Noapte* de Kurt Vonnegut oferă coordonatele unei mutații epistemice al cărei principal simptom îl constituie, așa cum remarcă Liviu Petrescu în *Poetica postmodernismului*, „dezavuarea modelului modernist al totalității și asumarea unui model pluralist, a unui ideal al indeterminării” (Petrescu, 2007: 136). Urmând distincția nietzscheană apolinic – dionisiac, criticul semnalează trecerea de la umanismul modernist, centrat pe cultul Rațiunii și pe obsesia formei, la cel de tip postmodernist, care deconstruiește forma, în acord cu o filozofie a devenirii, a Vieții. În spațiul cultural american, Ihab Hassan inventează termenul de „indeterminanță” (indeterminance), pentru a desemna cele două tendințe constitutive ale postmodernismului, indeterminarea – lipsa unor valori absolute care va duce la subminarea ideii tradiționale de autor, de operă, și chiar de literatură – și imanența – prin care se traduce autoreferențialitatea semnelor/ limbajului și, în consecință, a textului. În plan romanesc, postmodernismul promovează o poetică anti-mimetică, cultivând narațiunea nonlineară și eclectismul stilistic, asociate unei atitudini parodice, demistificatoare.

Interogarea postmodernistă a limitelor, pe care Linda Hutcheon o pune în relație cu parodia¹, este inerentă procesului de disoluție a (con)Sensului – ca inteligibilitate a lumii –, dincolo de dimensiunea literară a textului: „Cele mai radicale traversări ale granițelor sunt, totuși, acelea dintre ficțiune și non-ficțiune și – prin extensiune – dintre artă și viață” (Hutcheon, 2002: 28). În această direcție, romanul metafictional al lui Vonnegut pune sub semnul întrebării validitatea noțiunii de realitate, substituind-o celei de interpretare și de ficțiune – „suntem ceea ce pretindem că suntem, așadar trebuie să fim atenți la ce pretindem că suntem” (Vonnegut, 2004: 5), avertizează protagonistul în introducere. Participarea cititorului, pe care mizează autorul postmodernist, presupune lansarea unui joc al perspectivelor, menit să deconcerteze. Vonnegut semnează nota preliminară, pretinzând că a editat autobiografia lui Campbell, în care denunță, prin introducerea unui paradox, ponciful scriitorului care distorsionează realitatea – „minciunile spuse de dragul efectului artistic – în teatru, de pildă, și, poate, în confesiunile lui Campbell – pot fi, într-un sens mai înalt, cele mai înșelătoare forme de adevăr” (Vonnegut, 2004: 9). Imputările aduse autorului de ficțiune trădează concepția care s-a conturat odată cu modernismul târziu, privând scriitorul de haloul care îi oferise până atunci o condiție privilegiată: „Campbell nu era doar o persoană acuzată de crime extrem de grave, ci era și scriitor, fost dramaturg de oarecare reputație. A spune că era scriitor înseamnă a spune că și numai cerințele artei au fost suficiente pentru a-l determina să mintă, și încă să mintă fără a vedea un rău în asta. A spune că era dramaturg înseamnă a-l pune și mai

¹ „Ca un adaos la această punere sub semnul întrebării a « granițelor », majoritatea acestor texte postmodernist contradictorii au și o specificitate parodică în relația lor intertextuală cu tradițiile și convențiile genurilor pe care le implică. Atunci când Eliot ne trimitea la Dante sau Virgil în *The Waste Land* (*Țara pustie*), se simțea un fel de chemare spre continuitate în spatele acelor ecouri fragmentate. Tocmai acest fapt este contestat în parodia postmodernă, unde adesea o discontinuitate ironică este prezentă în chiar miezul continuității, diferența în inima însăși a similarității.” (Hutcheon, 2002: 29)

serios în gardă pe cititor, deoarece nu există să se priceapă cineva să mintă mai bine decât omul care denaturează vieți și pasiuni printr-un mijloc atât de grotesc artificial cum este scena” (Vonnegut, 2004: 9).

Demontarea formulelor românești tradiționale implică, în primul rând, manipularea receptării. Naratorul necreditabil, care vedește o predispoziție ironică și autoironică, se adresează cititorului, fie acesta chiar și un personaj al cărții: „Hei, salutări, Heinz, în caz că citești aceste rânduri. Am ținut într-adevăr foarte mult la tine, atât cât pot eu să țin la cineva. Să fie cu noroc! Dă-i un pupic Irlandei din partea mea. Ce făceai în bunkerul lui Hitler – îți căutai motocicleta și prietenul cel mai bun?” (Vonnegut, 2004: 120) Întreținerea ambiguității la nivelul intrigii prin complicarea situațiilor narative și prin dislocările spațio-temporale creează un vertij al detaliilor care diseminează sensul, punând în lumină constructul ficțional. Supozițiile proiectate asupra lui Campbell – spion american, propagandist nazist, revendicat de statul Israel – rămân suspendate în ciuda condamnării și a ispășirii teatrale, deoarece realitatea nu mai este relatată nici măcar dintr-o perspectivă subiectivă, ci inventată. Ceea ce primează este prezentul scrierii cărții – textul ca procesualitate care pretinde că neglijează forma finită. Această indeterminare a sensului este înțeleasă de Matei Călinescu, în *Cinci fețe ale modernității*, drept trecerea de la epistemologie la hermeneutică, de la ipoteza moderniștilor la imposibilitatea postmoderniștilor.

Maestrul și Margareta se lansează în același joc deconstructiv cu tradiția literară. Debutând printr-o pastişă a unui început de roman realist, textul permite intervenția subversivă a naratorului care deplasează retorica spre proza de tip fantastic – „E momentul să remarcăm prima ciudățenie a acestui terifiant amurg de mai” (Bulgakov, 2011: 9). Cultivarea în primă instanță a ambiguității specifice atmosferei fantastice – „În clipa aceea surveni o a doua ciudățenie, resimțită, e drept, numai de Berlioz. Acesta încetă brusc să mai sughită, inima i se zbătu sălbatic în piept și, pentru o clipă, se prăbuși undeva în neant, pentru ca apoi să revină, dar, i se păru lui Berlioz, având adânc înfiptă în ea un ghimpe bond. În plus, fu cuprins de o spaimă nejustificată, dar atât de atroce, încât îi veni să o rupă la fugă, mâncând pământul. Privi melancolic în jur, nepricepând ce putuse să-l înfricoșeze” (Bulgakov, 2011: 10) – determină ezitarea din partea cititorului, impresie, la rândul ei, subminată prin ironie și umor. Intruziunile auctoriale produc un clivaj între narațiunea propriu-zisă și planul comentariului adresat cititorului, introducând conștiința unei convenții. Asumarea paradoxală a perspectivei narative se răsfrânge ironic la adresa formulei realiste: „Chiar și mie, narator veridic, dar om străin de această istorie, mi se strânge inima când mă gândesc ce va fi fost în sufletul Margaretei” (Bulgakov, 2011: 270). Acest narator contrariant cunoaște și anticipează ostentativ evenimentele, infirmând ipotezele personajelor – „De prisos să spunem că nici una dintre aceste descrieri nu e câtuși de puțin relevantă” (Bulgakov, 2011: 13) – lăsându-i în același timp textului impresia de autonomie – „Ar fi fost, poate, cazul ca Ivan Nikolaevici să fie întrebat de ce socoate el că profesorul se afla tocmai pe râul Moscova și nu aiurea. Numai că n-avea cine să-l întrebe” (Bulgakov, 2011: 65).

Arogarea credibilității, și nu asumarea ei prin obiectivitate realizează efectul scontat, adică cel contrar, suspectarea presupusului autor de ficționalizare: „Într-o zi, călătorind cu trenul spre Feodosia, autorul acestor rânduri – scrise sub semnul adevărului – a auzit cu urechile lui povestindu-se cum, la Moscova, două mii de oameni ieșiseră din teatru goi-puşcă” (Bulgakov, 2011: 477). Autorul mimează când ignoranța, când omnisciența, sugerează că nu deține controlul angrenajului textual, arborând cu voită naivitate lipsa de implicație, doar pentru a dezminți apoi această impresie: „Ce lucruri ciudate s-or mai fi întâmplat la Moscova în acea noapte nu știm și, firește, nici n-o să ne apucăm să scotocim, cu atât mai mult cu cât a venit timpul să trecem la partea a doua a acestei veridice istorisiri. Urmează-mă, cititorule! (...) urmează-mă numai pe mine și îți voi arăta o asemenea iubire! (...) Înainte de toate să divulgăm o taină pe care Maestrul nu voise să i-o dezvăluie lui Ivanuşka. Iubita lui se numea Margareta Nikolaevna. Altminteri, tot ce-i spusese Maestrul despre ea sărmanului poet era adevăr curat”. (Bulgakov, 2011: 266-269) Continuând acest joc deconcertant cu cititorul, emblematic postmodernismului, textul refuză statutul de operă închisă,

devenind un proces participativ. În siajul atitudinilor polemice în raport cu tradiția literară, vocea auctorială îl îngână pe naratorul romanului realist – impostură voit decelabilă din care rezultă efectul parodic: „Margareta Nikolaevna și soțul ocupau, numai ei doi, etajul unei vile particulare superbe, împrejmuită de o grădină și situată pe una dintre ulicioarele din vecinătatea Arbatului. Un loc încântător! De altminteri, oricine se poate convinge de asta, dacă are chef să meargă până acolo. Să apeleze la mine: îi dau adresa, îi arăt drumul – proprietatea s-a păstrat intactă până azi.” (Bulgakov, 2011: 269)

Pe lângă opțiunea de ordin vocal și ruperea convenției romanești clasice, ceea ce apropie cele două romane pe linie postmodernă este atitudinea sceptică față de ideea realității obiective, înlocuită de realitatea textului, adică de ficțiune. Intercalarea în planul narativ prim a unor capitole constituind pasaje din romanul scris de Maestru permite identificarea a trei ipostaze ale scriitorului: Levi, Maestrul, și autorul naratorial. Prin relație cu hipotextul evanghelic, romanul Maestrului demitizează figurile sacre sau istorice: Yeshua este lipsit de atributul divinității, Pilat se dovedește a fi un birocrat agasat, și nu un guvernator autoritar – „În fiecare zi mă pot trezi că sunt martorul unui carnagiu. Cum nu se poate mai dezagreabil!... Îmi petrec viața deplasând trupe, citind plângeri și denunțuri, dintre care cel puțin jumătate sunt împotriva mea. Să mori de plictis, recunoaște! Oh, de n-ar fi slujba la-mpăratul!” (Bulgakov, 2011: 377) –, iar Levi Matei, un mistificator pentru care realitatea nu are nicio pondere – „Mi-au tălmăcit spusele anapoda. (...) Nu spusesem absolut nimic din ce scria acolo” (Bulgakov, 2011: 28), afirmă Yeshua referitor la însemnările lui Levi. Astfel, adevărul transcendent – imuabil se arată a fi, la rândul lui, literatură. Răspunsul răspicat pe care Pilat îl dă propriei sale întrebări: „Și crezi că va veni împărăția adevărului? (...) Nu va veni niciodată!” (Bulgakov, 2011: 38) rezumă atitudinea postmodernului neîncrezătoare în valori absolute. Cele două planuri narrative ale textului converg în final: Yeshua, care citise romanul Maestrului, îi transmite lui Woland rugămintea de a-i oferi acestuia liniștea. Arderea manuscrisului și refuzul Maestrului de a mai scrie sunt reprezentări simptomatice ale ideii de operă ca devenire, nu ca monument. Maestrul își încheie romanul prin cuvânt, eliberându-l pe Pilat și favorizând astfel propria eliberare. Ultimele cuvinte nescrise ale romanului pe care Maestrul i le dezvăluie lui Ivan vor fi preluate de naratorul auctorial și inserate romanului prim, precum și epilogului: „Al cincilea procurator al Iudeei, cavaleristul (cruntul cavaler) Pontius Pilat”.

Tratarea umoristică a scriitorilor aparținând tradiției literare rusești se înscrie tot în seria atitudinilor postmoderne – „În familia Oblonski era mare tulburare», cum just observare cândva celebrul romancier Lev Tolstoi. Așa ar fi spus și în cazul de față.” (Bulgakov, 2011: 249) De asemenea, episodul în care alaiul lui Woland este oprit să intre în Casa Scriitorilor, deoarece nu deținea legitimație, mizează pe același efect comic: „Dar, spune-mi, te rog, ca să te convingi că Dostoievski e scriitor, o să-i ceri legitimația? Ia cinci pagini la alegere din orice roman de-al lui și-o să te convingi cu ușurință, fără nicio legitimație că ai de-a face cu un scriitor. Ba eu socot că Fiodor Mihailovici n-a avut niciodată vreo asemenea patalama. (...) – Dvs. nu sunteți Dostoievski (...) Dostoievski a murit, spuse cetățeanca, dar parcă nu prea sigură pe ea. – Protestez! strigă cu înflăcărare Behemoth. Dostoievski e nemuritor!” (Bulgakov, 2011: 436).

Spre deosebire de *Mama Noapte*, romanul lui Bulgakov pune problema ficțiunii prin apelul la imaginarul fantastic. Funcționalitatea internă a fantasticului nu mai trimite la relația dintre real și ireal – concepte, de altfel, bine delimitate în proza fantastică – care mizează pe un tip de reacție din partea cititorului, ci la aceea dintre texte. Personajele gravitează într-o lume livrescă, în care Textul trimite la alt text. Maestrul – istoric de profesie, sugestie a faptului că istoria e asimilată, la rândul ei, ficțiunii – pretindea recunoașterea lui Satan după profilul lui Mefistofel din Faust. Preluarea motivelor fantastice și demontarea lor parodică indică, după Linda Hutcheon, „caracterul duplicitar, atât de continuitate, cât și de schimbare” (Hutcheon, 2002: 67) al parodiei postmoderniste, în raport cu trecutul cultural. Pactul cu diavolul pe care Margareta îl încheie exprimându-și o dorință „mi-aș amaneta sufletul diavolului numai să aflu dacă mai trăiește sau nu” (Bulgakov, 2011: 277), declanșează o aventură faustică, care se dovedește a fi, de fapt una carnavalescă. Eliberată de

convențiile și de limitările sociale, vandalizează casele criticilor literari, detractori ai Maestrului, și participă la o noapte walpurgică a cărei reprezentare e menită să contrasteze cu penuria vieții cotidiene: „Tipul cu picioare de țap o întrebă respectuos pe Margareta cu ce călătorise până la râu. Aflând că venise călare pe perie, spuse: - Oh, cum se poate?! Dar e atât de incomod! Într-o clipă, cu ajutorul câtorva vreascuri, faunul înjghebă un fel de telefon cu aspect bizar, prin intermediul căruia ceru cuiva să-i fie trimisă neîntârziat, într-un minut, o mașină. Ceea ce se și întâmplă, în mai puțin de un minut” (Bulgakov, 2011: 307). Motivul fantastic al Balului își pierde, de asemenea, funcția de a crea o atmosferă supranaturală, datorită intervențiilor cu rol umoristic ale escortei lui Woland. Dacă logica prozei fantastice este demantelată, recursul parodic la procedeele ei exprimă refuzul reprezentării mimetice.

Putând fi considerate chiar romane experimentale, *Mama Noapte* și *Maestrul și Margareta*, în ciuda diferențelor sesizabile la nivelul ideății și al construcției narative, inițiază practicile literare ale postmodernismului, esențialmente anti-imitativ, autoreferențial și deconstructiv, ilustrând, așa cum scria Umberto Eco încă din 1962, caracterul unor „opere deschise pe care interpretul le definitivează chiar în momentul în care le valorifică estetic” (Eco, 1969: 19).

BIBLIOGRAFIE

- BULGAKOV, Mihail, *Maestrul și Margareta*, trad. Ion Covaci, București, Editura Humanitas, 2011
- CĂLINESCU, Matei, *Cinci fețe ale modernității*, Iași, Editura Polirom, 2005
- ECO, Umberto, *Opera deschisă. Formă și indeterminare în poeticile contemporane*, București, Editura pentru Literatura Universală, 1969
- HASSAN, Ihab, *The Dismemberment of Orpheus. Toward a Postmodern Literature*, The University of Wisconsin Press, 1982
- HUTCHEON, Linda, *Poetica postmodernismului*, București, Editura Univers, 2002
- PETRESCU, Liviu, *Poetica postmodernismului*, Pitești, Editura Paralela 45, 2011
- VONNEGUT, Kurt, *Mama Noapte*, trad. Rodica Mihăilă, Iași, Editura Polirom, 2004

EMIL BOTTA – THE POETIC OF ELEMENTS. MAB – THE DESCENT INTO THE INFERNO

EMIL BOTTA – POETICA ELEMENTELOR. MAB – COBORÂREA ÎN INVERN

Cati GRIGORE (CIOBANU)

Universitatea „Ovidius” Constanța

E-mail: cati_ciobanu_2007@yahoo.com

Abstract

The short story called ‘Mab’ is remarkable for its undeniable value, and according to Doina Uricariu, some connections can be established with Eminescu’s Morning Star, or even with Ion Barbu’s poem ‘King Crypto and the Lapp Enigle’. The short story’s characters are: the archaeologist, his wife, and Wind-Whistle. The first represents a very distinct character from all the other individuals in the Botta’s prose. The short story is a pastiche of a couple consisting of a mortal and an earth-born character. While the archaeologist regards from within the grotesque world, leading an inner existence that approaches the limits of paroxysm, the other two characters illustrate the displacement of the spiritual material.

Rezumat

Nuvela „Mab” se remarcă printr-o valoare de necontestat, putând fi stabilite anumite conexiuni, potrivit Doinei Uricariu, cu Luceafărul eminescian sau chiar cu balada barbiană „Riga Crypto și lapona Enigle”. Personajele nuvelei: arheologul, soția acestuia și Fluieră-Vânt. Primul dintre aceștia se distinge de toate celelalte personaje din proza scriitorului. Nuvela este o pastişă a unui tandem format dintr-o muritoare și un pământean. În timp ce arheologul privește din interior lumea grotescă, ducând o existență interioară ce se apropie de limitele paroxismului, cei doi ilustrează dislocarea materialului de spiritual.

Keywords: *the alterity of the being, alter-ego, envy, fantastic, imbalance, trance, strange*

Cuvinte-cheie: *alteritatea ființei, alter-ego, împresurare, fantastic, dezechilibru, stare de transă, straniu*

O nuvelă reprezentativă pentru proza lui Emil Botta este *Mab*, considerată „o rescriere în spirit modern, parodic și poetic a prozelor construite în jurul triumfului sentimental, dar și al basmului având ca personaje un muritor și o muritoare.” (URICARIU, 1983, 264).

Nuvela respectă același tipar narativ, pendularea personajelor prin spațiul real și imaginar, refuzul de a trăi într-o lume ce poartă însemnele tarelor morale prin reclusiunea în trecut, întrepătrunderea planurilor până la imposibilitatea de a le discerne.

În incipitul nuvelei este prezentat arheologul, soțul lui Mab, care prin meseria sa desemnează o persoană care tânjește după trecut, a cărui ființă își extrage seva din acesta, astfel încât singura lui opțiune este refugiul în lumea de altădată, prin refuzul de a vedea, căci: „Arheologul era orb aproape. Clipea des, ferindu-se de lumină. Și, uneori, când aceasta era prea insolentă, când îl ataca prea net, el își acoperea ochii cu mâinile și se retrăgea ca din fața unui

adversar puternic.” Arheologul refuză „viața, mântuirea, fericirea” simbolizată de lumină și se refugiază în întunericul interior, în propriile tenebre. (CHEVALIER, 1993, 240)

Lumea în care personajele își duc existența anodină poartă pecetea falsității și a ipocriziei, fiind un univers în care asistăm la alteritatea ființei. Arheologul apare pentru întâia oară într-un astfel de spațiu: „...la Serata Păpușilor. El apărui la brațul soției sale Mab, în splendoarea de rai a salonului.”, salonul este spațiul predilect din operele emilbottiene, din care ar fi vrut să poată evada în vremurile imemorabile: „O! Bucuros, desigur, el ar fi luat-o la fugă și s-ar fi întors la glorioasele lui amintiri, la mormintele regilor străvechi, la măștile de aur, la idolii roșcați de lut ars care voroveau sibilic în racla lor capitonată.” Cecitatea lui este compensată de o vedere interioară, un adevărat ochi al lui Horus, întrucât acesta „oglindea evenimente și chipuri ascunse și pe care cei inițiați, cei fanatici doar au privilegiul să-l poarte.” Soțul lui Mab este asemenea celorlalte personaje din opera lui Emil Botta, care nu își găsesc echilibrul în lumea reală și alternează între spații „avea aerul unui lunatic, dibuind spațiul, căutând parcă un echilibru, o stabilitate, o certitudine pământească.” Soția lui încearcă să-l mențină în lumea reală, nu fără a recurge la o anumită agresiune a ființei. Trecerea prin salonul asemănător unei păduri pline de „voci potolite, urmăriti de concertul cordial al frunzelor.” este analogă unei treceri prin labirintul care face trecerea în purgatoriu, condus fiind de Mab, ipostază modernă a luntrașului Charon: „Într-o camera vecină, mobilată cu sobrietate, fără fantezii și horbote, muiată în lumina balsamică și temperate care cădea ca un vâl catifelat peste capetele oaspeților, în interiorul acesta semănând cu o etapă în urcușul spre moarte, petreceau bătrânii, orbii, schilozii, acei care trăiau la umbra vieții, departe de inima ei înfocată... Acolo, printre leșuri cârtitoare, Mab și-a condus soțul.” Contemplând imaginea bătrânului arheolog a cărui mână tremura „prin aer ca și cum s-ar fi luptat cu un element ostil, cu un obstacol material...”, personajul-narator se identifică cu acesta, rememorând momente trăite într-un timp și spațiu imaginar în centrul cărora se află calul, simbol al vieții și al morții căruia psihanalistii i-au atribuit „simbolul inconștientului sau al psihismului neuman, arhetip apropiat de cel al Mamei ca memorie a lumii, sau de acela al timpului, de vreme ce se leagă de marile ceasornice naturale, ori de cel al dorinței nestăvilite” (CHEVALIER, 1993, 224): „M-am gândit atunci la caii vagabonzi pe cari i-am văzut pe câmpuri, cai fantastici și ale căror siluete caricaturale, atunci când soarele ațipea, se schițau pe cer și cari prelungeau deasemeni, avertizați de ivirea morții, grumajii umflați și rumegau de asemeni un nutreț cu totul imaginar.”

După ce își predă soțul, Mab își face o apariție care cucerește inima personajului-narator care nu are curajul de a o aborda decât după ce consumă alcool, care, potrivit lui Bachelard „Nu numai că excită posibilitățile spirituale, dar le și creează cu adevărat.”, alcoolul provocându-i viziuni halucinatorii cărora le devine prizonier și, în centrul cărora, apare obsesiv Mab, dominând fiecare plan al existențelor sale, fiind, în același timp, imposibil de atins: „Dar manifestațiile delirante ale alcoolului începeau. Vedenii năzdrăvane m-au încolțit și m-au luat în primire. În fiecare rochie se înfiripa Mab. O ocheam, o râvneam, goneam după ea. Mab era pretitudeni, aici și acolo, cu o dărnicie risipitoare.”

Personajul-narator își cataloghează viziunile, găsind singur o explicație pentru aceste trăiri „impudica mea demență”, iar cea care îi guvernează halucinațiile, Mab, este o ființă neverosimilă. Personajul trăiește scurte reveniri în planul real, când, lucid fiind de aventurile experimentate în subconștient, protestează prin țipăt: „fugeam țipând indiscret, atunci când îmi dădeam seama, confuz de prozaica eroare.” Faptul că încă se mai află în viață îl datorează existenței unei ființe-spectru pe care o numește „geniu” și care îl salvează de la moartea prin înec sau prin arderea pe rug. Personajul încearcă, în permanență, să găsească explicații raționale pentru aventurile onirice trăite. Caută, astfel, o posibilă motivație în alcool, în faptul de a-și fi pierdut rațiunea, iar în momentul în care acceptă că judecata i-a fost întunecată și Mab nu a fost decât o proiecție a imaginației sale „Acum judecata mea e limpede ca vioara și văd lucrurile în lumina lor originală. Mab a fost doar nălucirea viciului meu, floarea eterică a tristului meu desfrâu...”, planurile fuzionează din nou, iar oglinda lasă să țâșnească la suprafață celălalt plan, în care histrionul reprezintă propriul său alter-

ego: „Atunci, prin oglinda în care un cabotin pretențios îmi parodia cu viteză de maimuță gesturile și care purta o mască aidoma cu a mea, o zărie pe Mab sosind, ca dintr-un depărtat exil.” Mab transcende spațiile, purtându-l cu ea pretutindeni pe arheologul care este descarnat de orice voință: „Țara după ea o cârpă, o basma neagră. Era ilustrul savant, arheologul...” Cele două ființe se opun rămănerii în spațiul iluzoriu al oglinzilor, ceea ce ar fi putut fi acceptat de către personajul-narator, care ar fi trecut evenimentele în rândul acelor fenomene „Nu veneau din nouri somnului și nu năzuiau să rămână ostateci în oglindă așa cum s-ar fi convenit pentru împlinirea unei frumoase legende.” Cele două personaje au voință proprie și se eliberează din spațiul imaginar, pătrunzând în lumea reală „Ei trecură mai departe spre limanul garderobei și a fost necesară febra mea și magia voinței mele ca s-o pot închipui și recrea pe Mab în vraștea și transparența brumată a oglinzii, evoluând, plutind, magnetizându-mă.”

Pragul ușilor reprezintă un alt spațiu-limită în care se întâlnesc cele două lumi și în care se reflectă alteritatea personajelor, care capătă, însă o reflexie mai candidă în comparație cu cea anterioară: „Ne-am întâlnit la plecare în cumpăna ușilor de cristal reflectați, dublați, turnați și aici în exemplare mult mai cerești și mai caste.” Soția arheologului devine Zâna Mab – ființă nemuritoare – care îl atrage pe muritor într-un joc jucat la Serata Păpușilor, care însă se prelungește în noul plan. Jocul are urmări nefaste, din moment ce îl avertizează: «Fii însă atent să nu mă plictisească jocul și să nu regret niciodată timpul pierdut...» Jocul pe care zâna Mab îl propune este o călătorie în moarte, în care cei trei sunt transportați de automobilul care apare „ca și cum ar fi descins lin din enigmatul nopții.” Șoferul este o ipostază a lui Charon „Șoferul era poate un înger și ascundea sub haina lucioasă de piele aripile azurii...” Arheologul pare să fie absent, spiritual el se hrănește „doar cu revelațiile întunericului, cu surprizele beznei”, participând doar trupest la viața reală: „nu-i păsa de realități la care participă doar cu ceea ce e josnic și exterior în ființă: carnea.”, fiind vizibilă discrepanța dintre trup și cugetare.

Locul în care ajung, în cele din urmă, pare un spațiu al ingenuității „mi se păru totul nespus de candid și îmbietor”, care atrage confesiunea muritorului asupra personalității sale duale, asupra predispoziției la denaturarea adevărului, minciuna fiind pentru el o metodă de a se dezbăra de constrângerile contingentului.

Evenimentele ulterioare care vor avea loc, deși se apropie de fantastic, pot fi explicate rațional ceea ce le apropie mai mult de staniu. Personajul-narator mărturisește că se lasă pradă nicotinei împreună cu Zâna Mab care le provoacă cel mai probabil viziuni halucinante. Iubirea este consumată în urma unei invitații lansate într-o criză hipnotică: «Ce-ar fi, strigai înfrigurat, în prada unui acces nou de lirism furibund, ce-ar fi dacă te-ai arăta goală privirilor mele însetate?» Acțiunile partenerei sale sunt influențate de aceeași stare de transă: „Mab era ca halucinantă, sub domnia unui elixir hipnotic și s-a ridicat.” Evenimentele ulterioare poartă amprenta aceluiași dezechilibru. Surprinși de architectul care respinge adevărul încă o dată, cei doi îi pregătesc „o farsă și mai faimoasă” Muritorul, care în urma uniunii cu Zâna Mab capătă o identitate, Fluieră-Vânt, îl lovește „peste ochii bolnavi”, provocându-i moartea. Astfel, arheologul care întreaga sa existență declinase realitatea, trebuie să o accepte în urma unui act violent care este echivalentă morții. Acceptarea adevărului este similară sfârșitului. Actul de agresiune se desfășoară sub aceeași inconștiență asemenea celui erotic: „Sărisem din pat absurd, fără noimă, fără conștiința mișcării mele, ca un disc scăpat de sub tutela angrenajelor.” Violenta, asemănătoare unui resort declanșat involuntar, aduce sfârșitul grotesc al arheologului: „Părea o găină decapitată lângă tăietor și al cărei trunchi, pecetluit de sărutul viril al satârului, dansează convulsive, se epuizează nervos, extenuat, în zbateri și volute din ce în ce mai scăzute.” Crima comisă conduce la revelația dilatării timpului: „De câtă vreme jucam această alegorie, cât durase tabloul acesta? Jos cortina! Jos cortina!” Prezența arheologului care, cu ultimele puteri o ucide pe Mab, produce o confuzie adâncă. Lumea în care a rămas să trăiască tulbură până și sufletele inocente ale copiilor care „gravi ca în preajma unei teribile experiențe, așteptau ora călătoriei spre Țara Nicăieri”.

Spitalul în care se află este o proiecție a salonului de la Serata Păpușilor, unde oamenii își așteaptă resemnați sfârșitul cu gândul la odihna pe care moartea o aduce cu sine: „Bolnavii schimbau între ei priviri resemnate, conspirau bizar prin semne doar de ei știute și, în vreme ce o mare letargie, o mare monotonie, un leșin tern le invadea mădularele, se gândeau că drumeția lor a durat destul și că pot să guste acum în tihnă fructele acestui somn mănos...”

Sinuciderea lui Carlos, trăirea lucidă a propriei alunecări în moarte, descrierea fidelă a sentimentelor de spaimă și, mai apoi, dorința de a rămâne în viață creează o tensiune ce înfioară prin intensitate: „Și cum intram pe brânci, tiptil, în hrubele morții umede și cum, fricos, mă alipeam de pereții surpați, gata să cad, gata să pier, o simpatie fără hotare m-a cuprins pentru săraca mea inimă care, însoțindu-mă prin aceste galerii ale dezolării, nu încetase o clipă să bată, amintindu-mi cu perseverență că încă sunt viu.” Conștientizarea faptului de a nu fi alunecat definitiv în mrejele morții se finalizează cu invocarea Zânei Mab în urma căreia planurile se contopesc din nou. Fluieră-Vânt se trezește înconjurat de un alai de judecători „alaiul din visurile mele năstrușnice de copil”, care îl condamnă la moarte pentru crima săvârșită. Asemenea viselor din copilărie, neagă și acum, în pragul morții, existența divinității, refuzând încadrarea în anumite norme: «Urâtule, rostii, eu nu prea cred în Dumnezeu pe care tu l-ai văzut doar poleit pe icoane... Și de aceea socot că ar fi mai cumnte să nu-mi faci o găteală creștinească...» Executarea lui este anulată de însăși Mab, care dezvăluie că tot ce s-a întâmplat a făcut parte din jocul în care ea îl invitase: «Domnilor, anulați sentința! Porunci ea. Tânărul acesta e amicul meu Fluieră-Vânt, cu care într-o noapte am jucat un joc minunat...»

Finalul este ambiguu, totul a făcut parte din scenariul unui joc, însă moartea celor doi soți este recunoscută ca fiind reală chiar de Mab, soțul ei a urmat-o în moarte „înghițind trei pastile de sublimat...” Dorința lui Fluieră-Vânt de a o urma este imposibilă, deoarece aceasta este așteptată de arheolog în automobil, probabil același care i-a purtat între cele două lumi, cea reală și cea din scenariul jocului imaginat de Zâna Mab.

BIBLIOGRAFIE

Opere originale, în volume:

- BOTTA, Emil (1980), *Scrieri*, 2 vol., ediție îngrijită de Ioana Diaconescu, prefată de Al. Piru, București, Editura Minerva
- BOTTA, Emil (1984), *Scrieri*, vol. 3, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și bibliografie de Doina Uricariu
- BOTTA, Emil (1979), *Poezii*, ediție îngrijită, note și variante de Aurelia Batali, cuvânt înainte de Valeriu Rîpeanu, București, Editura Eminescu
- BOTTA, Emil (1976), *Un dor fără sațiu*, București, Editura Eminescu
- BOTTA, Emil (1966), *Poezii*, studiu introductiv de Petru Comarnescu, București, Editura pentru Literatură
- BOTTA, Emil (1967), *Trîntorul*, prefată de Ov. S. Crohmălniceanu, București, Editura pentru Literatură

Studii și referințe critice în volume:

- *** (1986), *Emil Botta interpretat de...*, introducere și aparat critic de Doina Uricariu, antologie de Paul P. Drogeanu, București, Editura Eminescu
- URICARIU, Doina (2001), *Apocrife despre Emil Botta*, București, Editura Universalia

**II. GERMAN CULTURE / CULTURE ALLEMANDE/
CULTURĂ GERMANĂ**
Coordinator/Coordinateur/Coordonator:
Rodica BIRIȘ

MEHRSPRACHIGKEIT UND BILINGUALISMUS IN RUMÄNIEN

MULTILINGVISM ȘI BILINGVISM ÎN ROMÂNIA

Rodica Teodora BIRIS

Western University „Vasile Goldiș”, Arad

Faculty of Humanities

E-mail: birisrodica@yahoo.com

Zusammenfassung

Die deutsche Sprache in Rumänien wird als die zweite Fremdsprache, nach der englischen Sprache betrachtet und wird in allen Schulen, die Fremdsprachen als Fach haben, unterrichtet. In letzter Zeit wollen immer mehrere Schüler und Studenten Deutsch lernen. Dabei kommen Schwierigkeiten beim Übersetzen aus der Muttersprache ins Deutsche vor und umgekehrt aus dem Deutschen ins Rumänische.

Abstract

German is the second foreign language in the students' option in Romania after English, which comes first. Lately more and more students want to learn German. Thus difficulties can frequently be encountered in translating from English into German and vice versa from German into mother tongue/ native language. In this paper we analyze the advantages and disadvantages of bilingual speakers and problems they encounter in usual translations.

Schlüsselwörter: Multilingvismus, Bilingvismus, Fächer, Studenten, Fremdsprache, deutsche Sprache, englische Sprache

Keywords: multilingualism, bilingualism, disciplines, students, foreign language, german language, english language

1. Einführung

Rumänien hat neben der rumänischen Bevölkerung auch verschiedene andere ethnische Gemeinschaften, die bestimmte kulturelle, sprachliche und religiöse Traditionen haben. Die Regionen Rumäniens mit der größten ethnischen Vielfalt sind Siebenbürgen, Banat, Bukowina und Dobruđa. Laut der Volkszählung aus dem Jahr 2002 gehören 10,5% der rumänischen Bevölkerung einer ethnischen Minderheit an und 9% haben eine andere Muttersprache als Rumänisch. Das Recht sich in ihrer Muttersprache zu verständigen, ihre eigene Religion auszuüben, ihre Traditionen zu erhalten und das Recht auf Bildung in der eigenen Muttersprache sind durch die momentane Gesetzgebung gesichert.

2. Bildung in Sprachen nationaler Minderheiten in Rumänien

Die größte nationale Minderheit Rumäniens ist laut der letzten Volkszählung (2002) die ungarische Minderheit. Daneben gibt es auch ukrainische, deutsche, russische, türkische, tatarische, serbische, slowakische, bulgarische, kroatische, griechische, jüdische, tschechische, polnische, italienische und armenische Minderheiten. Das Ministerium für Bildung, Forschung und Jugend hat eine Generalregelung für den Unterricht in den Sprachen der Minderheiten verfasst, die sich um die Organisation und den Inhalt des Unterrichts in den Minderheitensprachen kümmert, je nach

Bedürfnis, neben der Muttersprache, Geschichte und Traditionen der nationalen Minderheiten, Landeskunde, sowie auch andere Fächer. Diese Regelungen des Ministeriums für Forschung, Bildung und Sport ist auch für den Sprach- und Literaturunterricht an Schulen, in denen in Rumänisch unterrichtet wird und für die Förderung und schulische Unterstützung von benachteiligten Kindern, besonders die der Roma, zuständig. Im Rahmen des Strategieprogramms zur Bildung der rumänischen Regierung möchte die Generaldirektion für den Unterricht der Minderheitensprachen die aktuellen Ziele im Bereich der Minderheitensprachen erreichen. Für die ungarische und deutsche Minderheit wird in der Muttersprache vom Kindergarten bis zur Universität unterrichtet. Die deutschen, ukrainischen, serbischen und slowakischen Minderheiten werden im Kindergarten, der Grundschule, Gymnasium und weiterführende Schule in der Muttersprache unterrichtet. Außerdem gibt es in manchen schulischen Einrichtungen einige Unterrichtsfächer für die Minderheitensprachen. Im nationalen Bildungsprogramm sind Wahlfächer vorgesehen und Minderheitensprachen können gelernt werden, besonders die, die eher unterrepräsentiert sind (sie sind Teil des Lehrplans und Pflicht). Türkisch, Mazedonisch, Russisch und Griechisch werden beispielsweise als Wahlfächer in allen Jahrestufen an einigen Schulen angeboten. Neben dem Unterricht gibt es auch außerschulische Aktivitäten mit demselben Ziel, sowie Privatschulen, die den Schwerpunkt auf den Erwerb der Muttersprache legen. Die Organisation des Minderheitensprachunterrichts in Rumänien ist von geographischen Faktoren, der Anzahl der Kinder pro Jahrestufe und der Anzahl der verfügbaren Lehrkräfte abhängig.

An rumänischen Universitäten gibt es die Möglichkeit eines pädagogischen Schwerpunktes, um die nötige Anzahl an Lehrkräften in den Minderheitensprachen auszubilden. 2007 fiel den leitenden Strukturen vor allem auf, dass der Lehrerberuf für die junge Generation nicht attraktiv zu sein scheint. Eine entscheidende Rolle für das Erlernen der Muttersprache und das Erhalten der Traditionen spielt die Art und Weise wie die nationalen Minderheiten organisiert sind. Für die Minderheit der Roma gibt es Regierungsprogramme zur Lösung der wirtschaftlichen und sozialen Probleme. Die romanischen Kinder besuchen auch Schulen, in denen in rumänischer, ungarischer, deutscher, slovakischer, bulgarischer, türkischer Sprache unterrichtet wird. Mit den Programmen „Zugang benachteiligter Gruppen zur Bildung“ (Integration in den allgemeinen Schulen) und „Zweite Chance“ (zum Abschließen der schulischen Pflichtjahre für diejenigen, die die Schule frühzeitig abgebrochen haben) wird versucht, den Kindern eine schulische Bildung zu garantieren und außerdem Lehrkräfte in der romanischen Sprache auszubilden, um das Fortbestehen der ethnischen Identität zu erhalten. Die Veränderungen im schulischen Bereich seit 1989 haben es auch erlaubt, Schulbücher auf den Minderheitensprachen zu verfassen und die Lehrkräfte in diesem Prozess einzubeziehen. Auf diese Weise wurden Lehrbücher in den Minderheitensprachen publiziert, was den Spracherwerb um ein vielfaches vereinfacht. Es ist bemerkenswert, dass der Beobachtung der Minderheitenrechte auf der zentralen Entscheidungsebene eine besondere Rolle zukommt und dass die Beteiligung verschiedener sozialer und beruflicher Kategorien in den letzten Jahren angestiegen ist.

Einerseits gibt es Konzeptionen, die auf die Förderung der Erstsprache der Kinder setzen. Die Weiterentwicklung muttersprachlicher Kompetenzen sollte sich in der Verbesserung der Sprachkompetenzen in der Muttersprache widerspiegeln. Andererseits existieren vielfältige Sprachförderprogramme, die das Ziel anstreben, die verbale Kommunikationsfähigkeit und die Alltagssprache bei Kindern mit nichtdeutscher Erstsprache zu entwickeln. Es gibt aber, Untersuchungen die zeigen dass die Kinder, die umgangssprachlich relativ sicher wirken, oft Probleme mit der grammatikalisch und lexikalisch anspruchsvolle Schulsprache aufweisen.

3. Schulen im Banat

Eine der wichtigsten Deutschschulen im Banat ist das Nikolaus-Lenau-Lyzeum. Es ist ein deutschsprachiges Gymnasium. Sein Name kommt von dem rumäniendeutschen Schriftsteller Nikolaus Lenau, der in Lenauheim geboren wurde und nach Österreich ausgewandert ist. Der

Schulbetrieb erstreckt sich auf 21 Grundschulklassen, 17 Gymnasialklassen und 19 Lyzealklassen, in denen in deutscher Sprache unterrichtet wird. Ausser der deutschen Sprache (Muttersprache) werden auch Englisch und Französisch unterrichtet. Die Schüler die in diesem Lyzeum lernen, haben sehr viele Vorteile: z.B. die Austauschprogramme mit Schülern aus Deutschland, England und Frankreich. Diese sind auf die Verbesserung der Sprachkenntnisse, die Förderung der Multikulturalität und der Mehrsprachigkeit, sowie die Bildung neuer Freundschaften ausgelegt. Diese singen in einem deutschen Chor. Es gibt auch das Deutsche Staatstheater Temeswar auftretenden Theatergruppe, haben die Schülerzeitung in der deutschen Sprache usw.

Die Mehrzahl der Schüler stammt aus rumänischsprachigen Familien, die Deutsch als Fremdsprache ansehen. Die deutsche Schulsprache ist jedoch ein wichtiger Bestandteil der deutschen Minderheitensprache in Temeswar.

Die deutsche Unterrichtssprache an der Nikolaus-Lenau-Schule ist wegen spezifischer Sprachveränderungen nicht identisch mit Hochdeutsch, obwohl als Ziel des Deutschunterrichts die Zweisprachigkeit angestrebt wird. Es ist eine schultypische Zweitsprache entstanden, die in der Forschung unter dem Terminus *Lenaudeutsch* bekannt ist. Das *Lenaudeutsch* ist „ein mit dem Rumänischen interferierender Schuldiskurs“, dessen Wortschatz von einer gesellschaftlich klar definierten Gruppe in einer spezifischen Situation verwendet wird. Diese Sprache ist im gemeinsamen Lebensraum der Schule nicht nur bei den etwa 2000 Schülern, sondern auch mit gewissen Einschränkungen bei etwa 100 Lehrern in Gebrauch, obwohl sie an dem Hochdeutschen streben. Hier gibt es Austauschprogramme mit Schülern und Lehrern aus Deutschland. Die Lehrer aus Deutschland kommen um hier zu unterrichten, meistens je für ein Jahr, aber einige bleiben auch länger.

Zur diesem Zeitpunkt werden die deutsche Abteilungen der Schulen aus Rumänien, je häufiger von den Kindern, die aus rumänische Familie kommen besucht. Hier werden verschiedene Aktivitäten außerhalb des Unterrichtsprogrammes durchgeführt, zum Beispiel: der Erntedankfest (wird immere am ersten Samstag des Monats Oktober gehalten), der Martinstag, zum Gedenken des Heiligen Martin, Muttertag usw. Daran nehmen die Kinder von der deutschen Abteilung teil. Eine ganz andere Aktivität ist der Fasching, an dem mit Essen, Saft, Musik und Tanz gefeiert wird. Die Schüler haben daran viel Spaß und die Vorbereitungen werden schon vom Anfang der Jahres geplant, bearbeitet und geprobt.

Die Lehrer schenken sehr viel Aufmerksamkeit dem Unterricht bei der deutschen Abteilung. Das beginnt schon bei den Kleinen aus der ersten/zweite Klasse und setzt in den anderen Klassenstufen weiter, damit die Kinder das Sprechen und das Schreiben der deutschen Sprache richtig lernen können. Es werden viele Spiele gespielt, damit der Unterricht interessant wird und die Kinder leichter neue Wörter und grammatische Regeln lernen können.

4. Schlussfolgerungen

Die Mehrsprachigkeit und auch der Bilingualismus hat mehrere positive als negative Aspekte. Man kann andere Sprachen, Mentalitäten, Kulturen, Eigenarten der anderen Sprachträger kennen lernen. Ein anderer Aspekt ist die Möglichkeit des Vergleichs des Wortschatzes, der Morfologie und der Syntax mit der eigenen Muttersprache.

Später im weiteren Leben kann man sehr leicht eine andere Sprache aus der selben Sprachfamilie lernen.

Das Erlernen einer anderen Sprache schon in den Schuljahren bringt ein Gewinn für das weitere Leben. Die Kinder aus den mehrsprachigen Familien gewinnen in der Entwicklung.

Im Falle des Bilingualismus ist aber die Situation anders. Es erscheinen Schwierigkeiten, wenn die Kinder Sprachstrukturen aus einer Sprache in einer anderen, aus dem Deutschen ins Rumänische, aber auch umgekehrt aus dem Rumänischen ins Deutsche. Diese Probleme kommen besonders bei der Stellung des Verbs im Satz vor, weil in der rumänischen Sprache auch die

konjugierte Verbform an zweiter Stelle im Satz steht und nicht an letzter. Zur Behebung dieser Probleme, müssen die Lehrer sehr viele spezielle Übungen machen.

BIBLIOGRAPHIE

- ALBAYRAK, B. (2007). *Mehrsprachigkeit – Definitionen, Typen und wissenschaftliche Fragestellungen*. Grin Verlag: Norderstedt German
- BAKER, Colin (2007): *Zweisprachigkeit zu Hause und in der Schule. Ein Handbuch für Erziehende*. Verlag auf dem Ruffel. Engelshoff
- BIRIS, R. T., KONTRIKOVA, I., JURCUT, T. R. (2009) – *Landeskunde*, Gutenberg Univers Verlag, Arad, ISBN 978-973-1869-72-8
- FÖLDES, Csaba (2005): *Kontaktdeutsch. Zur Theorie eines Varietätentyps unter transkulturellen Bedingungen von Mehrsprachigkeit*. Tübingen: Verlag Gunter Narr
- RIEHL, C., (2004). *Sprachkontaktforschung. Eine Einführung*. Narr, Tübingen
- RIEHL, C., (2006). Artikel „Die Bedeutung von Mehrsprachigkeit“

**III. SLAVIC LANGUAGE AND CULTURE –
ROMANIAN LANGUAGE AND LITERATURE /
LANGUE ET LITTÉRATURE SLAVE –
LANGUE ET CULTURE ROUMAINE /
LIMBĂ ȘI CULTURĂ SLAVĂ –
LIMBĂ ȘI LITERATURĂ ROMÂNEASCĂ
Coordinator/Coordinateur/Coordonator:
Virginia POPOVIĆ**

ROMANIAN FARMERS AND AND GERMAN CRAFTSMEN. CASE STUDY: THE VILLAGE NICOLINȚ IN THE SERBIAN BANAT

ȚĂRANI ROMÂNI ȘI MEȘTEȘUGARI NEMȚI STUDIU DE CAZ: LOCALITATEA NICOLINȚ DIN BANATUL SÂRBESC

Eufrozina GREONEANȚ

Școala de Înalte Studii pentru Educatori „Mihailo Palov”, Vârșeț

E-mail: geufrozina@yahoo.com

Abstract

In the present paper we will present the story of life, said with tenacity, eloquence and seriousness for the informant Gheorghe Cenușă of the profession blacksmith under which it was trying making an real history about traditional crafts from village Nicolinț in Serbian Banat between the 1930s and the years roud the Second World War. Our reasearch reveal each crat separately, talking about people who have practiced their life history, significant moments in their life and work, personal experiences, special stories heard or narrated by others, and and those that are lived by the informant himself.

Rezumat

În lucrarea de față este redată povestirea vieții, spusă cu tenacitate, elocvență și seriozitate de informatorul Gheorghe Cenușă, de profesie fierar, în baza căreia s-a încercat alcătuirea unei istorii reale despre meseriile tradiționale din satul Nicolinț, din Banatul sârbesc în perioada cuprinsă între anii 1930 și până în jurul anilor de după cel de al Doilea Război Mondial. Tabloul relevă fiecare meserie în parte, se vorbește despre oamenii care le-au practicat, istoria vieții lor, momente semnificative din viața și munca lor, trăiri personale, povestiri deosebite auzite sau povestite de alții dar, în primul rând, trăite de însuși informatorul în cauză.

Keywords: Nicolinț, Serbian Banat, memory, life story, farmers, craftsmen

Cuvinte-cheie: Nicolinț, Banatul sârbesc, memorie, povestea vieții, țărani, meșteșugari

Parcurgând aproape integral tot ce s-a scris despre localitatea Nicolinț din Banatul Sârbesc în presă¹ precum și efectuând o analiza atentă a materialului înregistrat cu Gheorghe Cenușă, unul dintre cei patru subiecți intervievați în timpul cercetărilor efectuate pentru redactarea tezei de doctorat, îmi permit să constat că ceea ce a fost publicat referitor la meseriile practicate pe parcursul anilor în localitatea Nicolinț sunt, mai degrabă, informații superficiale și fără de cercetări serioase în teren. S-au dat, în general, câteva puncte de reper asupra unor îndeletniciri, relatate de persoanele care încă le mai practica, lipsind informațiile necesare pentru alcătuirea unei imagini complete a istoriei locale a meseriilor. De asemenea, am constatat că nu a fost abordată aproape deloc *memoria*

¹ Săptămânalul „Libertatea”, C.P.E. *Libertatea*, Panciova. *Satul 899*, Comunitatea Românilor din Serbia, filiala Nicolinț. „Cuvântul românesc”, Comunitatea Românilor din Serbia, Vârșeț.

*oamenilor obișnuiți, documentele păstrate de ei sau, pur și simplu, poziția de pe care abordează anumite probleme*², pentru a se putea crea o imagine clară a acelor vremuri lăsate în urma noastră.

Pe acest motiv, cercetările mele au avut o altă dimensiune – povestirea vieții, spusă cu atâta tenacitate, elocvență și seriozitate de informatorul Gheorghe Cenușă, de profesie fierar, în baza căreia am reușit să alcătuiesc o istorie reală a meseriilor tradiționale din Nicolințul perioadei cuprinse între anii 1930 și până în jurul anilor de după cel de al Doilea Război Mondial. Tabloul relevă fiecare meserie în parte, se vorbește despre oamenii care le-au practicat, istoria vieții lor, momente semnificative din viața și munca loc, trăiri personale, povestiri deosebite auzite sau povestite de alții dar, în primul rând, trăite de însuși informatorul în cauză. Toate spuse în frumosul dialect local, pe care am considerat că este bine să îl abordez, ori de câte ori se simțea nevoia unei ilustrări mai constructive.

Având în vedere că Nicolințul se află într-o regiune de șes, în marginea Dunelor Deliblății și dispune de un hotar mare cu pământ arabil și pășune, se conchide că structura locuitorilor s-a format pe parcursul timpului, majoritatea locuitorilor s-au îndeletnicit cu zootehnia și cultivarea pământului.

Într-o astfel de comunitate, românul își vedea de viața din ograda lui, de porumbul ce ar trebui prășit și alte lucruri ce țin de propria gospodărie. El părăsește acest cerc închis doar atunci când în localitatea învecinată este zi de târg și atunci merge acolo să-și ducă produsele la vânzare și să cumpere tot ceea ce nu găsește în magazinele din satul lui. Aici face rost de obiecte de uz casnic, iar la magazinul *Grecoanei* cumpără stofă și mătăsuri pentru vestimentația de sărbătoare a fetelor și nevestelor. Tot aici, feciorii vin să-și coase costume și paltoane, pentru că în localitate nu există croitor pentru bărbați. Nicolinceanul merge și la târgul de la Vârșeț, dar mai rar, pentru că orașul este mult mai departe și drumul cu trăsura este mai anevoios. În bună măsură, la oraș se merge doar în caz de boală, în cazul când unicul medic din Karlsdorf nu-l putea ajuta pe bolnav.³ Și cam atât. Pentru atâta treabă, el nu are nevoie de prea mult contact cu persoane străine, nevorbitori de limbă română, relația fiind una de cumpărător-vânzător. Într-un mediu restrâns și evident închis, cum era localitatea Nicolinț în perioada respectivă, era foarte dificil să se vorbească de relaționare cu un „altcineva”, o persoană care aparținea unei alte comunități etnice. Puținele familii de sârbi încă reprezentau o raritate, localitatea fiind preponderent locuită cu populație românească.

În momentul când un număr mare de băieți au luat calea uceniciei în localitatea vecină, Karlsdorf, situația se schimbă radical.⁴ Orizonturile se deschid, copilul, pentru că ucenia începe imediat după terminarea celor patru clase de școală elementară, ulterior tânărul, începe să cunoască alte dimensiuni ale existenței, învață limba sârbă, pe care o cunoaște superficial de la școala din localitate, dar mai ales învață limba germană pe care o însușește foarte bine, locuind în casa patronului și mâncând la aceeași masă cu familia acestuia.

O ilustrare fidelă a acestor momente este experiența de viață a interlocutorului meu, Gheorghe Cenușă. Spre deosebire de restul tinerilor care, foarte de timpuriu, încep să lucreze la câmp alături de părinți, e deja timpul când *se prind în horă, se logodesc, eventual, se căsătoresc*, Gheorghe este trimis *șagărt*⁵ la fierăria nemților Max Jegher și Ludvik Krevech din Calışdor (Karlsdorf)⁶. Bunicul Gligorie, care este fierar, nu-l vrea ca ucenic, pentru că este sigur că doar la cineva străin poate învăța cu adevărat și poate însuși toate secretele unei bune meserii.

² Pia Brânzeu, *Micro-istoria reconsiderată, în Banatul din memorie*, volum coordonat de Smaranda Vultur, Timișoara, Marineasa, 2008

³ Sofija Jovanović, *ed. cit. f.p.*

⁴ O singură fată, Leana, viitoare soție a lui Gheorghe, a învățat broderia la o cunoscută croitoreasă din Karlsdorf, în majoritatea cazurilor, croitoria s-a învățat de la croitoresele din localitate, eventual s-a însușit în familie.

⁵ Ucenic

⁶ Localitatea este colonizată în anul 1802 cu germani. și a primit numele de Karlsdorf după arhiducele Karl Frank Joseph, ministru de război al Imperiului Austro-Ungar (n. m. E. P.)

*O spus că io mi-s nîpotu lui și dacă grișăsc nu poacă să-mi dîe o palmă că ii zăl dă mihe, numa, spune, duce la nîemfi acolo, în Calișdor că acolo-s maistori buni și ai să învieți bihie.*⁷

Acolo merge la școală, unde învață în limba sârbă, iar în fierărie vorbește limba germană, pe care cu timpul și-o însușește foarte bine. Este foarte apreciat ca ucenic, câștigă încrederea patronilor, iar ulterior devine un foarte bun meșter. Despre această perioadă Gheorghe povestește:

*În dăcursu ala, dă tri ani, o trăbuit să mîerg la școala dă meserie, dă zănat, am mîers la școală tot acolo, sara, dă la sînși șiasuri până la opt. Aia o fost marța și vihiria, dă doauă ori pră săptămână. În alilălce dzâl'ie, o trăbuit să lucru dî la șasă până la șasă. Am lucrat în covășie. La-miadzăt ni-am ođînit doauă șiasuri, că ei maistorii, s-or culcat, dar io, vara am făcut răcoarie prin covășie, am măturat, am căta rînduit, am măturat la drum, naincia covășii, ca să fie tot curat!*⁸

Și în familia Krevech este bine primit. Meșterul avea o fată mai mică decât el și în fiecare duminică Gheorghe trebuia să o ducă la cinematograful din localitate. Cu timpul își dă seama că în casa lui Krevech este mai mult decât un simplu ucenic, pentru că la un moment n'imațu m-o spus că el ar vrea ca io să fiu zîniril'i lui!⁹

În aceste condiții, între cele două localități, una preponderant agrară, populată de români și cealaltă cu populație de etnie germană, cu meșteșugari pricepuți, cu un alt nivel de cultură și o dezvoltare economică mai avansată s-a creat, pe parcursul timpului, o relație de bună vecinătate și încredere reciprocă. Tânărul Gheorghe își dă foarte repede seama de această stare a lucrurilor:

*Or fost oamiîni dă vorbă, dacă ai vorbit șieva cu ei nu ș-or tras vorba napoi, or fost oamiîni voioși, așa nu ai avut sfadă cu iei, or fost oamiîni zîngăș, curaț, oamiîni carie ci-or priețuit daca-i fost bun, daca-i fost rău, or fužit dă ciînie.*¹⁰

Despre relația dintre membrii comunității germane și a românilor ca populație autohtonă, istoricul Valeriu Leu consemnează că

*românii încep să-i perceapă pe germani și cu atribute pozitive, au mai degrabă cuvinte de apreciere la adresa lor: sunt harnici, uniți între ei, serioși au randament la tot ce fac. Eficiența economică impresionează, gospodăria germană ajunge model și termen de comparație.*¹¹

În această situație acei tineri care își învață meseria la Kalsdorf însușesc și codul alimentar al germanilor, bucătăria șvăbească fiind una mai deosebită, cu multe mâncăruri gustoase, cu foarte multe legume și zarzavaturi și, ceea ce este foarte important, dar mai ales că impunea un anumit cod alimentar, mâncare pregătită zilnic, cele trei mese fiind servite la ore fixe. Tânărul ucenic este primit și respectat ca unul de neamul lor:

*Am mîncat cu toți la o masă la un loc, șie o fost dă mîncare...m-or priețuit. Duminica dacă nu am vihit acasă, m-or dat bani să mă duc la bioscop, numa cu condiție, să iau și pră fata lui cu mihie!*¹²

Meseria pe care a învățat-o Gheorghe era căutată. Localitatea Nicolinț, la vremea respectivă avea o populație de 3040 suflete,¹³ care în bună măsură se ocupau cu agricultura, astfel că pentru un fierar se afla întotdeauna de lucru. Gheorghe spune:

*Am învățat să potcovim la cai, să reparăm coșii bătrânie, să fașim d-ali noi, să fiericăm coșiliil'i, coșii d-ali mari, carie dă boi, aia tot șie să țanie dă covășie.*¹⁴

⁷ A spus că sunt nepotul lui și dacă greșesc, nu poate să-mi dea o palmă, îi este milă pentru că sunt nepotul lui, zice, du-te la nemți, la Calișdor că acolo sunt meșteșugari buni și ai să înveți bine.

⁸ În decursul celor trei ani trebuia să merg la școala de meserie, am mers seara, de la cinci până la opt, de două ori pe săptămână, marța și vinerea. În celelalte zile trebuia să lucrez în fierărie de la șase dimineață până la șase seara. La amiază, am avut două ore de odihnă, pentru că meșterii s-au culcat, dar eu, vara am făcut răcoare în fierărie, am măturat, am făcut ordine, am măturat la stradă în fața fierăriei, să fie totul curat.

⁹ Neamțul m-a spus că ar vrea să-i fiu ginere.

¹⁰ Au fost oameni de vorbă. Dacă ai vorbit ceva cu ei, nu și-au retras cuvântul, au fost oameni voioși, nu ai avut ceartă cu ei, au fost oameni pedanți, curați, oameni care te-au respectat dacă ai fost bun, dacă ai fost rău, au fugit de tine.

¹¹ Valeriu Leu, *Imaginea germanilor la românii din Banat*, în coordonator Samaranda Vultur, *Germanii din Banat*, București, Paideia 2000, p. 50

¹² Am mîncat cu toții la o masă, la un loc, ce a fost de mîncare... m-au respectat. Dacă duminica nu m-am dus acasă, m-au dat bani să mă duc la cinematograf, dar cu o condiție, să o iau și pe fata lor cu mine.

¹³ Gligor Popi, *Scurt istoric al frunțașei localități Nicolinț*, în „Satul 899”, 1998, nr.12, p. 3

Ideea este că, dacă vorbim despre Nicolințul de la mijlocul secolului trecut, este important să știm câte magazine au fost în localitate, dacă au fost brutării și dacă sătenii au cumpărat pâine sau au făcut-o în casă, câte cârciumi au fost, și dacă singurul *turtar* din localitate și împrejurimi a reușit să facă de Paști și Crăciun suficient de multe turte dulci, în formă de inimioară și cu oglindă la mijloc. Referitor la aceste aspecte ale unei vieți tradiționale, etnologul Ana Berta oferă o imagine ce pătrunde în:

*diversele sfere ale vieții și ne oferă informații despre naștere și maturizare, despre prima întâlnire cu lucruri nemaivăzute până atunci, de exemplu o călătorie cu trenul, despre prăvălii și târguri, despre nunțile la unguri, despre bucuriile și tristețile vieții într-un sălaș, despre modul în care se zugrăvește o casă, despre grădinărit, bucătăria tradițională, despre dragostea față de acest întins șes și locul natal.*¹⁵

Am descris deja împrejurările care au făcut ca în această localitate preponderent rurală și mai ales tradițională, țărănească, să existe un număr mare de meseriași. Apropierea de localitatea vecină Karlsdorf unde, în anii douăzeci ai veacului trecut, s-a consemnat o adevărată înflorire a mai multor ramuri industriale și a numeroaselor meserii a făcut ca această influență să se resimtă și aici. În monografia *Istoria localității Banatski Karlovac*, scriitoarea Sofija Jovanović, ilustrează sugestiv imaginea acestei așezări cu populație germană:

*O adevărată perioadă de înflorire s-a consemnat în Banatski Karlovac, în anii douăzeci ai veacului trecut. Pe lângă fabrica de cărămidă „Kalitowich”, o centrală electrică, Fabrică de mobilier, Fabrică de șuruburi, Fabrică pentru producția de sucuri, în Karlsdorf, mai exista o Fabrică de salam, „Herz și fiul” care și-a extins secțiile și programul de producție, Fabrica lui Hoffmann pentru producția de băuturi alcoolice care, în această perioadă se modernizează și se introduce producția de lichior și ridică o fabrică pentru producția de oțet. De asemenea, numeroasele ateliere meșteșugărești se modernizează, comerțul și meșteșugurile înregistrând un adevărat progres.*¹⁶

La aceasta adăugăm și faptul că, în perioada respectivă, localitatea Nicolinț era o localitate relativ mare, conform recensământului din 1918, așezarea număra 3230 locuitori¹⁷, necesitățile și cerințele lor fiind destul de mari. Concret, în perioada cuprinsă între anii 1930 și până în jurul anilor de după cel de al Doilea Război Mondial, la Nicolinț au existat 7 fierari, 5 măcelari, 4 cojocari, 4 căruțari, 3 tâmplari, 1 frânghier, 2 sifonării, 1 turtar, 2 cofetari, 1 tinichigiu, 1 brutar, 4 lăptării, un atelier de pieptănat lână, 6 magazine și 6 birturi.

Despre fierari

A fost una dintre cele mai căutate meserii. Informațiile referitoare la această meserie au fost multiple, fără a fi lăsat la o parte nici cel mai mic detaliu despre familiile lor, numele lor, cât de pricepuți erau și, mai ales, ce și cum erau lucrurile ieșite din mâna lor. Astfel, dacă aveai nevoie de un lucru mai deosebit, o căruță *ferecată* mai altfel, te duceai la moș *Milan Covașiu*, numai că aici trebuia să stai la coadă, pentru că toată lume îi trecea pragul, atât de priceput și căutat era. Succesul său nu se limita numai la lumea satului, pentru că, în atelierul din Strada de la Vale, venea lume multă și din alte sate. Iar acest Milan, era unchiul respondentului meu Gheorghe Cenușă, iar tatăl lui

¹⁴ Am învățat să potcovim caii, să reparăm trăsuri vechi, să facem trăsuri noi, să punem elementele din fier la trăsuri mari și mai mici, să ferecăm care pentru boi, să facem lucruri care se țin de orice fierărie.

¹⁵ Ana Berta, *Tragovi tradicija*, www.bibliotekaindijja.rs/code/navigate.php

Zadire u raznolike sfere života kroz svoju priču saznajemo o rađanju i odrastanju, o prvom susretu sa vozom i drugim susretima, o pijacama i vašarima, o mađarskim svatovima, o radostima i tugama života na salašima, o moleraju, baštovanstvu, kulinarstvu, o ljubavi prema ravnici i zavičaju.

¹⁶ Sofija Jovanović, *Istorija Banatskog Karlovca*, http://www.virtualnigrad.com/Istorija_Banatskog_Karlovca-100-4393
Zvezdane trenutke Banatski Karlovac je imao dvadesetih godina prošlog veka. Osim već pomenute Ciglane Kalitowich, postojale su: Fabrika salame, Električna centrala, Fabrika nameštaja, Fabrika metalnih vijaka, Sušara za kukuruz, Fabrika za proizvodnju voćnih sokova... Uz sve to, Karlsdorf je imao i prvu Fabriku za proizvodnju ukosnica, Fabrika salame "Herz i sin" koja proširuje proizvodni program i pogon, Hoffmann prepravljala fabriku alkoholnih pića na parni pogon, proizvodi i likere a podiže i fabriku sirćeta. Mnoge zanatlije modernizuju svoje radnje, pribavljaju električne mašine. Trgovina i zanati cvetaju.

¹⁷ Gligor Popi, *Din trecutul satului Nicolinț*, în „Satul 899”, 1998, nr. 12, p. 3

Milan, moș Gligorie, era bunicul respondentului meu. Fierar fiind, Gheorghe a știut povestea fierărilor din Nicolinț, să dezvăluie amănunte despre măiestria unor fierari, informațiile fiind aprofundate, cu explicații concrete legate de tot ce se efectuează într-o fierărie. Nu este vorba numai de potcovitul cailor, aici se fereau trăsuri, căruțe, se băteau fiarele pentru pluguri, în vremurile mai de demult chiar și plugurile se fereau, pentru că erau făcute din lemn și era nevoie ca unele părți să fie consolidate cu metal. Este cert că fierarii erau cei mai căutați meseriași pentru că, în bună măsură, munca câmpului depindea de ei. Erau șapte la număr, aproximativ în fiecare stradă câte doi. Gheorghe menționează că erau necesari mai mulți fierari și mai multe fierări *cam în tot socacu câtă doi covaș pentru că o fost satu mare, coșii mulce, cai mulț*.¹⁸

Despre tâmplari

Și tâmplarilor le-a revenit un rol important în seria meseriașilor din această localitate, poate chiar, cea mai de cinste. Pur și simplu, de ei depindea, în bună măsură, zestrea pe care părinții o pregăteau pentru tânăra nevestă. Din casa părintească și, în acest caz nu avea deloc importanță familia din care provenea, mireasa trebuia să plece în mod obligatoriu, cu zestrea din care făceau parte obiectele de uz casnic: dulap, cel puțin două paturi, mese, scaune, în unele cazuri, chiar și mult mai multe lucruri. Și toate acestea se făceau la tâmplarii din localitate. Gheorghe Cenușă își amintește că erau trei tâmplari: *tata meu Vichentie, unu Nandri, viñit dân Satu Nou și Laza Tișlăru viñit dân Sâmbai*.¹⁹ și că toți aceștia erau foarte buni meseriași:

Tâmplarii mai făceau ferestre, uși, porți, astfel că în localitatea Nicolinț, încă mai există case unde, poarta de la intrare și ferestrele au fost făcute de Vichentie, tatăl respondentului meu Gheorghe Cenușă.

Despre rotari

Despre meseria de *rotar sau căruțar*, Valer Butură precizează că aceștia sunt *meșteri specialiști în confecționarea și repararea carelor și căruțelor* și că aveau o importanță deosebită pentru o comunitate rurală, în fiecare *sat se găsea cel puțin un rotar care satisfacea cerințele gospodărești*.²⁰

Au fost meseriași foarte căutați, mijloacele de transport din vremea respectivă fiind carele, căruțele, trăsurile mai mari sau mai mici, săniile de toate mărimile. Abia după ce acestea au fost construite de rotari, au fost duse la fierari pentru ca aceștia să adauge elementele din fier. Dar, ei mai făceau și cozi pentru topoare, ciocane, securi, sape și celelalte unelte agricole și mai ales sănii. Iar povestea săniilor este una deosebită. În prima zi de Crăciun, înainte de masă, săniile porneau pe ulițele satului. Nu toate familiile dispuneau de sănii, dar cei care aveau acest privilegiu își plimbau fetele mari în straie de sărbătoare în sănii împodobite cu cele mai frumoase chilimuri, trase de armăsari cu *zvonituri la urechi*.²¹

Dulgheri

La Nicolinț, cel puțin atât cât poate restitui memoria respondentului meu, au funcționat doar doi dulgheri, *Tie Opra și socrul lui Viorel lu Frințășci*. Aceștia s-au ocupat de construcția din lemn a caselor, au construit porți mai mici, hambare, dintre care unele cu elemente ornamentale și florale sau geometrice foarte frumoase, mai ales cerdacul fiind decorat în acest mod. Cerințele fiind foarte mari, lucrările de acest gen au fost efectuate, în bună măsură, de către *țimărmanii* din Karlsdorf.

În cercetările sale, istoricul sârb Rastko Stokanov menționează că *hambarul, ca obiectiv și parte componentă a unei gospodării nu sunt obiective tipice pentru spațiul Voivodinei, ci sunt o*

¹⁸ Aproape în toată strada erau câte doi fierari pentru că au fost satu mare, trăsuri multe, cai mulți.

¹⁹ Tatăl meu, Vichentie, unul, pe nume Nandri, venit din Satu Nou și *Laza Tișlăru*, venit din Sân Mihai și căsătorit la Nicolinț.

²⁰ Valer Butură, *Op. cit.*, 1978, p. 365

²¹ Cu clopoței la urechi.

influență adusă din Serbia Centrală. O construcție în masă de hambare a avut loc în perioada anilor 1900-1921.²²

Tinichigii

Și această meserie ținea de construcția caselor. Tinichigii se ocupau de burlanele pentru case precum și obiecte în bucătărie, găleți, cante, tăvi, pâlnii de diferite forme și mărimi. Gheorghe Cenușă își amintește că erau doar doi tinichigii în localitate, unul care nu s-a prea ținut de lucru și altul, Gheorghe Lincu, care a fost *bun cloanfăr*.²³

Cărămidari

Cu toate că în anii douăzeci ai veacului trecut în localitatea vecină, Karlsdorf a fost deschisă fabrica de cărămidă *Kalitowich*²⁴, în sat se practica fabricarea manuală a cărămizii, atât cărămidă *crudă* cât și cărămidă *arsă*. Nu toate familiile erau în situația să-și construiască casele din cărămidă *arsă*, doar cele mai înstărite își puteau permite acest lucru, astfel că îi plăteau pe cei care cunoșteau această îndeletnicire. Cărămida se făcea lângă balta din imediata apropiere a satului, numită Țâglana, unde se afla, din belșug, argilă sau, cum spuneau nicolincenii, *pământ galben*. În publicația *Satul 899* stă consemnat:

*Țâglana nu-i o băltoacă oarecare, este balta mare de la marginea Nicolințului. Nicolincenii nu-și amintesc când și cum a apărut, dar spun că e foarte veche. În schimb, își amintesc că în jurul ei trăiau familii mai sărace, care își câștigau existența cu ajutorul țâglanei... Numele vine de la cărămidă, țiglă (cigla în limba sârbă, n.m.). Fiind vorba de lut (argilă), sătenii au săpat fântâni, au scos pământ și au făcut cărămizi pe care au vândut-o ca țiglă crudă sau arsă.*²⁵

Nu toată lumea cunoștea procedura prin care *pământul galben* se transforma în cărămidă bună pentru construcții. O știau oamenii nevoiași, în bună parte țigani, care își aveau cocioabele pe malurile Țâglanii și moșteneau meseria din tată-n fiu. Făceau cărămidă în cantități mai mici, pe care o vindeau sau făceau cărămidă la comandă pentru unele familii din localitate. Pământul era scos din fântânile pe care le săpau, deoarece doar în adâncimi se găsea o anumită argilă, care se amesteca cu apă, se frământa și se puneă în tipare speciale, apoi se lăsa la uscat. Procesul ce urma era unul foarte complicat. Gheorghe povestește:

*Cuptoriu ala s-o zădăd dân țâglă crudă și or știut cum să facă canaluri ca să miargă aierul cald, or avut o răsuflătoare pră undie mierză fumu, și l-or mânăj cu imală amestăcată cu pliavă și atuns s-o aprins focu, or știut căce dzâl'ie să facă focu și atuns s-o astupat tot și s-o lăsat până s-o răsît.*²⁶

Odată răcit, acest cuptor s-a spart, s-a scos cărămida, iar când s-a făcut altă cărămidă, s-a făcut alt cuptor.

Cojocari

Despre cojocărit se spune că ar fi una dintre cele mai importante meserii tradiționale. Cojocul, atât pentru bărbați cât și pentru femei, era nu numai un obiect vestimentar ci și o expresie a bunăstării, a locului pe care îl ocupa persoana respectivă în ierarhia satului. Cojocul nu era același, avea numeroase tipuri și modele, dependente de vârsta persoanei pentru care era comandat, de buzunarul celui care îl plătea și, mai ales, de imaginea persoanei care îl purta.

Și Valer Butură menționează că această îndeletnicire a fost cel mai important și mai răspândit meșteșug *specializat în prelucrarea pieilor de ovine și confecționarea diferitor piese de*

²² Zlata Vasiljević, www.blic.rs/vesti/Vojvodina/285150. Istoričar Rastko Stokanov kaže da ambari nisu tipični objekti u Vojvodini, te da su preneseni iz centralne Srbije. Najviše su pravljani od 1900. do 1920. godine.

²³ Tinichigiu.

²⁴ Sofija Jovanović, *Op.cit.*, f.p.

²⁵ Silvia Truia, Țâglana, în "Satul 899", 1995, nr. 6, p. 8

²⁶ Cuptorul s-a zidit din cărămidă crudă, ei au știut cum să lăsa spații goale printre cărămizi, pe unde să meargă aerul cald, au avut locuri pe unde a mers fumul, pe dinafară l-au dat cu pământ amestecat cu apă și pleavă și atunci au aprins focul, au știut câte zile trebuie să facă focul și după aceea l-au închis și l-au lăsat până s-a răcit.

îmbrăcămintele. Meșteșugul a fost practicat în cadrul unor gospodării specializate de către membrii acestora ²⁷ De menționat este faptul că marea majoritate a cojocarilor nu țineau ucenici, meseria fiind practică de mai mulți membri din familie, avându-se în calcul, în primul rând, partea economică, câștigul rămânând în familie, dar și stoparea „sporirii numărului de cojocari”.²⁸

Conform celor spuse de respondentul meu, la Nicolinț erau patru cojocari care au confecționat pentru săteni: „cojoașe, prâslușe dă piel'e dă miel, clăbieță, bundașă d-alii mari, lunzi până zos prântru dă iarna, păcurari or purtat bundașă și iarna și vara nu or fost fără bundașă acolo la stână”.²⁹ Fiecare solicitant ducea la cojocar pieile de oaie sau de miel, în funcție de piesa vestimentară ce urma să fie confecționată. Dacă se dorea un cojoc cu piele foarte moale, se ducea la un anume cojocar, iar dacă se dorea ca piesa vestimentară să fie un ieșită din comun, atunci se ducea la vestitul cojocar *Ion a lu Păunchieșci*. Gheorghe Cenușă face, în acest sens, câteva observații interesante:

*Toți iei or învățat zănatu, altu măi slab, altu măi bihe! Numa, la uica Proca Șienușă, piel'ia o fost moal'e ca și când ar fi țesătură nu piel'e dă oaie ori miel, dar Ion lu Păunchieșci o lucrat măi frumos. Cojoașil'i și burdicuril'i li-o impistrit după dorința lu fiecarie. Aia s-o cumpărat, ira, așa i-o spus. O fost fărbită în culori, roșu, vierdie, vânăță, galbănă, și atuns el o croit flori d-alia și li-o prins dă cojoc.*³⁰

Măcelari

Cu toate că într-o așezare rurală în fiecare familie se creșteau animale de casă, în mod deosebit porci, în Nicolinț funcționau cu succes mai mulți măcelari. În anii celui de-al Doilea Război Mondial, la Nicolinț au fost cinci măcelari, cu măcelării răspândite în întregul sat, două dintre ele existând pe lângă birturile din localitate, pe parcursul anilor numărul lor majorându-se considerabil. În publicația *Satul 899* este consemnat:

La Nicolinț, cândva existau 5 măcelării particulare și mai mulți măcelari: Petru și fiul Pau Turcoane (Gușatu), Traian Baba (Pironi), Alexandru-Șandor Popin, Cuzman –Man Petcu (Frințești), ulterior Pau Picioane (Cărăbașu), Cornel Miclescu (Zaca), Ion Turcoane (Gușatu), Ion Cebzan și alții, ucenici sau calfe, angajați în sat sau la Banatski Karlovac, la fabrica de carne și conserve.

*Toamna, la culesul porumbului, măcelarii ridicau corturi la intrarea în sat și vindeau carne și cârnați pe porumb.*³¹

Sifonari

În Nicolințul de la jumătatea secolului al XX-lea au existat două sifonării și anume în casa lui *Tie Șutu, din Strada de la Vale* și în casa lui *Ion a lu Draga*, în aceeași stradă, aceasta din urmă funcționând o foarte îndelungată perioadă. Pe lângă sifon, s-a produs și o băutură acidulată cu miros de zmeură, foarte apreciată și căutată de săteni, mai ales de copii. Ultima sifonărie, cea din casa lui *Ion a lu Draga* a funcționat foarte mult timp, până la decesul proprietarului (1989, n. m. E. G.)

Brutari

Tot la jumătatea secolului al XX-lea, în localitate lucra un singur brutar. Indiferent că foarte multe familii aveau propriul grâu și aduceau făină de la morile din localitățile învecinate, mulți localnici cumpărau pâine de la brutarul ce stătea cu chirie într-o casă din strada principală. Se

²⁷ Valer Butură, *Op. cit.*, 1978, p. 406

²⁸ *Ibidem*

²⁹ Cojoace, veste din piele de miel, căciuli, cojoace mari, lungi până jos, pentru iarnă, ciobanii le-au purtat și vara și iarna, nu au fost fără ele la stână.

³⁰ Toți au învățat meseria, unii mai puțin, alții mai bine. Doar că, la uica Proca Cenușă, pielea a fost așa de moale de parcă ar fi fost țesătură, nu piele de oaie sau miel, dar *Ion a lui Păunchieșci*, a lucrat mai frumos. Cojoacele și vestele le-a decorat după dorință fiecăruia. S-a cumpărat ira, așa s-a numit. A fost vopsită în culori, roșu, verde, albastru, galben, din asta a decupat flori și le-a cusut pe cojoc.

³¹ Gheorghe Bosioc, în „*Satul 899*”, 1999, nr. 4, p. 6

cumpăra pâine mai ales atunci când lucrările agricole erau în toi, întreaga familie fiind pe câmp, iar cei care rămâneau acasă, copiii și cei mai în vârstă din familie, nu puteau să facă pâine în casă.

Lăptari

Având în vedere că fondul de animale era foarte mare, s-a simțit nevoia ca surplusul de lapte dintr-o gospodărie să fie vândut. În acest sens, laptele a fost colectat în patru familii din localitate. Gheorghe Cenușă a fost cel care mi-a vorbit despre lăptari și despre prelucrarea laptelui. Laptele adunat se pune într-o mașină specială care separa grăsimea din care se făcea unt care, ulterior, se vindea pe piața din Belgrad. Din laptele rămas se făcea brânză degresată, cumpărată, în bună măsură, de cei mai nevoiași, prețul fiind foarte mic

După terminarea celui de-al Doilea Război Mondial a urmat o perioadă când, pe lângă cota obligatorie în produse, oamenilor le-au fost luate și animalele din bățatură, în condițiile date, lăptăriile încetând să mai funcționeze.

Cofetari

Bombonțari, lețederi sau țucărpecheri, așa erau numiți la Nicolinț, cofetarii. Ei știau să facă bomboane de zahăr sau *bomboanță în fielerice fieleruri și colori*, batoane din nuci și zahăr ars, mere învelite în zahăr roșu, puse-n băț. Cei doi soț și soție, care se ocupau de aceste mici bucurii pentru copii, aveau un nume, numai că respondentul meu a uitat cum i-a chemat, dar nu a uitatsăamintească că duminica, după slujba de la biserică ieșeau în colț de stradă cu *tezga* plină de bunătăți, pentru ca buncii sau străbuncii să nu plece cu mâna goală acasă, la nepoți. Mai apăreau cu vestita *tezgă* și duminica sau în zilele de sărbătoare la horele din sat. Gheorghe Cenușă amintește și alți *bombonțari*, ultima din localitate, fiind *vestita Boaba*, care a locuit, împreună cu mama, în imediata apropiere a gospodăriei familiei Cenușă:

Tot el povestește că *Boaba* a învățat meseria de la tatăl ei, că ulterior și-a deschis un mic chioșc în centrul satului unde vindea și înghețată dar pe care trebuia să-l închidă în jurul anilor 1970, când în localitate se stabilește un albanez venit din Macedonia, care și-a construit o cofetărie în centrul localității, bine aprovizionată cu diferite dulciuri, prăjituri și înghețată.

Turtari

Povestea turtarilor este una deosebită. Cine nu-și amintește de turtele dulci, în diferite forme și mărimi, cu oglinjoară la mijloc, primite la sărbători sau cele atârinate în bradul de Crăciun? Exista o singură familie în localitate care știa secretul turtelor dulci și își plasa marfa nu numai în sat, ci și în multe alte localități. Este vorba de familia lui Milan Trifon care, pe parcursul anilor, a devenit *Milan Turtariu*. Toată lumea îl cunoștea sub acest nume, atât în sat cât și în târgurile unde apărea cu căruța lui, plină cu marfă. În publicația *Satul 899* se notează:

*Pe lângă căluți, pistoale, fetițe, inimi, trăistuțe de Crăciun, mai făcea mărgelile colorate în roz și alb cu cruciulițe la mijloc și înșirate pe ață, apoi „ciuturi”, un fel de traiste prinse la mijloc cu mânuși, decorate cu hârtie creponată și oglinzi, cu care se împodobeau pomul de Crăciun.*³²

Secretul rețetei pentru prepararea acestor lucruri minunate, care au adus bucurii multor generații de copii, a fost foarte bine păstrat în familie și se lăsa moștenire din tată în fiu. Se știa doar atât că *turtele se făceau din făină, zahăr și ouă*, aluatul se întindea pe o masă lungă, apoi, cu ajutorul unor tipare din metal, se decupau diferite modele și se dădeau la copt într-un cuptor special din cărămidă care avea două uși, una în față și alta în spate. Pe o ușa se introduceau turtele, iar pe cea din față, care avea două ferestruici, se verifica dacă sunt coapte, fără să se deschidă ușa cuptorului. Atât am reușit să aflu din spusele respondentului meu Gheorghe Cenușă. Moș Milan a decedat demult, soția lui de asemenea, în casa lor nimeni nu este interesat să continue meseria din străbuni, dar nici secretul nu este spus.

³² Silvia Truia, *Pomul cu turte dulci*, în „*Satul 899*”, 1996, nr. 8. 1996, p. 3

Magazinele din Nicolinț

La jumătatea veacului trecut, în localitatea Nicolinț existau șase magazine, împrăștiate în întreaga localitate, magazine mai mici sau mai mari, mai aprovizionate sau mai puțin aprovizionate. Totul depindea de locul unde se găsea magazinul (*dućianul* sau *griecul*, termen folosit de nicolinceni), în ce stradă, de mărimea lui și de familia în proprietatea căreia se afla. Cei care se aflau într-o situație mai favorabilă își permiteau ca marfa să fie foarte diversă și pe lângă articolele alimentare de larg consum se găseau și obiecte ce țin de vestimentație sau obiecte pentru casă. Cel mai mare a fost magazinul lui Nică Truia, din strada principală, în același loc găsim și astăzi tot un magazin mare. Alte magazine mari au fost magazinul lui Chentă Mengher din Strada Mică și a lui Tie Crăciun din Strada Mare. Celelalte au fost mai mici, unele funcționând pe lângă birtul pe care îl avea același proprietar. Gheorghe Cenușă prezintă:

*Or fost dăstul 'e dućianuri. Al măi mare o fost la Nică Truia, în colț la Drumu al Marie. L-o ținut el, gazda. Atuns o avut și Moisă Pupin, câta dućian, tot la Drumu al Marie, atuns o fost aiș, în colț, unde o fost Valieri Surșa, unu Gică, ăsta o avut măi dă mult dućian. E, m-am zuitat dă Man Friant, ala o ținut și biert și cășăpie, tot aiș a avut dućian și cășăpie Gușatu, atuns, aiș, la Greși o ținut dućian Chentă Mengher. Unde îi Stanșiu, o fost un ducian, ala l-o ținut Tie Crășun.*³³

Ultimul dintre ele era mai specific, era proprietatea lui Tie Clipan, care avea și birt dar și pieptănătorie pentru pieptănat lâna. Lâna era adusă spălată și uscată, aici se pieptăna, urmând apoi să fie toarsă, în nopțile lungi de iarnă, de femeile din familie.

În localitate au fost multe cârciumi

Ceea ce este foarte ciudat, dar și aceasta ține de capitolul ocupațiilor tradiționale, în localitate existau, foarte multe birturi. Proprietarul unor birturi, ținea și câte un mic magazin. Cel mai mare birt a fost a lui Sima Țuiu *cafe o vindut tot și s-o dus în Rumânia o cumpărat acolo o pustă.*³⁴ Au existat și alte birturi, *toacie cu firmă la socac prântru că, naince toace zănaturil 'i or fost cu firmă, și bierturil 'i or fost cu firmă.*³⁵

Acestea ar fi meseriile practicate în localitatea Nicolinț într-o perioadă mai îndelungată de timp, începând cu anii 1930 și până în jurul anilor 1970. Și după această perioadă, au mai existat unele meserii, majoritatea dintre ele pierzându-se în fața timpurilor noi ce au început să fie tot mai mult simțite în viața satului. Așa cum am reușit să constat grație interviurilor realizate în cadrul prezentei cercetări, toate aceste practici sunt în prezent realități memoriale. Sau, în termenii unui reportaj cu valoare sentimentală:

Cu multă părere de rău trebuie să afirm că imaginea satului de altădată s-a pierdut demult în negura vremurilor. Imaginea Nicolințului din zilele noastre este cu totul alta. În localitate există doar trei magazine, un caffè bar și o stațiune unde se colectează laptele. Și un salon pentru jocuri de noroc. Atât.

*Se mai păstrează, ici și colo, în umbra caselor date în paragină, canaturile ușilor imense, ce vreau să ne spună că aici, a fost odată un magazin alimentar, o măcelărie, o fierărie...*³⁶

³³ Au fost mai multe magazine. Cel mai mare a fost a lui Nică Truia, în colț la Drumu Mare, tot pe strada asta a avut și un magazin mic Moisă Pupin, a fost aici în colț, în strada noastră, unde a locuit Valieri Surșa, apoi a fost unul Gică, el a avut mulți ani magazin, în Strada de la Deal, Man Freanț a avut magazin și birt, tot în această stradă a avut magazin și măcelărie Gușatu. A mai avut magazin Nică Pupin. A fost un magazin și în casa lui Greși (familia Paraschevei Agadișan, n. m. E. G.) l-a ținut Mengher, iar unde este casa familiei Stanciu, a avut magazin Tie Crăciun.

³⁴ În timpul celui de-al Doilea Război Mondial un număr de nicolinceni au trecut clandestin frontiera și s-au stabilit pe moșia acestui Țuiu, (aflată pe partea dreaptă, la intrarea în localitatea Voiteg, Jud. Timiș, România), unde au lucrat ca zilieri (n. m. E. G.).

³⁵ Toate au avut firmă la stradă, deoarece în trecut fiecare atelier meșteșugăresc trebuia să aibă firmă la stradă, de asemenea și birturile.

³⁶ Eufrozina Greoneanț, *Istoria locală a meseriilor*, în „Banatul, jurnal al primăriilor din Banatul Istoric”, anul II, nr. 4, 2012

BIBLIOGRAFIE

- BERTA, Ana *Tragovi tradicija*, www.bibliotekaindijja.rs/code/navigate.php
- BOSIOC, Gheorghe (1999), în „Satul 899”, 1999, nr. 4, p. 6
- BRANZEU, Pia (2008). *Micro-istoria reconsiderată*. În *Banatul din memorie*, volum coordonat de Smaranda Vultur, Timișoara: Editura Marineasa
- GREONEANȚ, Eufrozina (2012). *Istoria locală a meseriilor*, în „Banatul, jurnal al primăriilor din Banatul Istoric”, anul II, nr. 4, 2012
- JOVANOVIĆ, Sofija, *Istorija Banatskog Karlovca*
http://www.virtualnigrad.com/Istorija_Banatskog_Karlovca-100-4393
- LEU, Valeriu (2000). *Imaginea germanilor la românii din Banat*. În Samaranda Vultur (coordonator), *Germanii din Banat*, București: Editura Paiadeia
- POPI, Gligor (1998). *Scurt istoric al fruntașei localității Nicolinț*, în „Satul 899”, 1998, nr.12, p. 3.
- TRUIA, Silvia (1995). *Țâglana*, în „Satul 899”, 1995, nr. 6, p. 8
- TRUIA, Silvia (1996). *Pomul cu turte dulci*, în „Satul 899”, 1996, nr. 8. 1996, p. 3
- VASILJEVIC, Zlata, [www.blic. rs/vesti/Vojvodina/285150](http://www.blic.rs/vesti/Vojvodina/285150)
- Colecția săptămânalului „Libertatea”, C.P.E. Libertatea, Panciova
„Satul 899”, Comunitatea Românilor din Serbia, filiala Nicolinț
„Cuvântul românesc”, Comunitatea Românilor din Serbia, Vârșeț

**IV. TRANSLATIONS – TRANSLATION STUDIES /
TRADUCTIONS – ÉTUDES DES TRADUCTIONS /
TRADUCERI – TRADUCTOLOGIE**

Coordinator/Coordinateur/Coordonator:

Vanda STAN

Mirel ANGHEL

THE SPECIFIC APPROACH OF TEACHING ROMANIAN TO PREPARATORY YEAR STUDENTS AT THE TECHNICAL UNIVERSITY OF CIVIL ENGINEERING BUCHAREST

SPECIFICUL PREDĂRII LIMBII ROMÂNE STUDENȚILOR ANULUI PREGĂTITOR DE LA UNIVERSITATEA TEHNICĂ DE CONSTRUCȚII BUCUREȘTI

Mirel ANGHEL

Universitatea Tehnică de Construcții București
Facultatea de Inginerie în Limbi Străine
Departamentul de Limbi străine și comunicare
Bv. Lacul Tei, nr. 122-124, sector 2, București
E-mail: mirel.anghel@utcb.ro

Abstract

Teaching Romanian language to the students of the Preparatory Year of Romanian at the Technical University of Civil Engineering in Bucharest comes with a series of challenges that need to be overcome. The most important challenge that teachers have to address is the different level of language acquisition of the foreign students attending these courses. In addition, the cultural specificity of their countries of origin makes this effort a complex one. Both the teaching of Romanian grammar and of the specialized language courses must be done taking into account the variables that the eclecticism of these groups implies.

Rezumat

Predarea limbii române studenților Anului pregătitor de limba română din cadrul Universității Tehnice de Construcții București vine cu o serie de provocări ce trebuie depășite. Cea mai importantă provocare pe care cadrele didactice trebuie să o rezolve ținând de nivelul diferit al studenților străini care urmează aceste cursuri. În plus, specificul cultural al țărilor de origine ale acestora face din acest efort unul complex. Atât predarea cursurilor practice de limba română, cât și a limbajelor specializate trebuie să se facă ținându-se cont de aceste variabile pe care eclecticismul grupei de studenți le implică.

Keywords: teaching Romanian, Romanian preparatory year, Romanian grammar, Romanian medical vocabulary

Cuvinte-cheie: predarea limbii române, Anul pregătitor de limba română, gramatica limbii române, vocabular medical românesc

Introducere

Predarea limbii române studenților străini de la Anul pregătitor de limba română este adesea presărată cu provocări ce pot fi depășite prin adoptarea unei strategii potrivite fiecărui grup de studenți. Spunem „grup de studenți” referindu-ne nu la grupa ca atare, ci la grupurile constituite de studenții străini în funcție de apartenența lor la o anumită limbă, cultură sau spațiu geografic. Anul pregătitor de limba română pentru cetățenii străini (APLR) se desfășoară pe parcursul a două

semestre și vizează aducerea studenților străini la un nivel minim B1, astfel încât ei să se poată descurca la studiile de licență sau masterat pe care le vor urma. În general, studenții străini care studiază limba în România au avut prilejul de a vorbi în prealabil limba română sau de a se afla într-un mediu în care ea este folosită, totul datorită familiei sau rudelor din România. O altă categorie de studenți ce studiază la Anul pregătitor al Universității Tehnice de Construcții București este reprezentată de cei ce vorbesc o limbă francofonă. Și în acest caz, învățarea limbii române este mai ușoară decât în alte cazuri, chiar dacă studenții nu au mai auzit până acum limba română.

Acomodarea culturală a studenților, un prim pas în învățare

Învățarea limbii române nu implică numai noțiuni teoretice predate la clasă sau exerciții lucrate acasă. Învățarea poate fi ajutată și de acomodarea studenților la specificul culturii române. Această acomodare se va face prin familiarizarea studenților cu ceea ce înseamnă România, prin vizite la muzee și atracții turistice, precum și prin activități extracuriculare interesante și interactive. La Universitatea Tehnică de Construcții București, Săptămâna Limbilor Străine (organizată de peste 14 ani, în luna aprilie a fiecărui an universitar) a prilejuit anul acesta activități la care au luat parte și studenții străini ai Anului pregătitor. A fost organizată o prezentare (și degustare) cu tema „Mămăliga în lume”, la care studenții au făcut prezentări despre implicațiile culinare ale mămăligii în țara lor și formele pe care aceasta le ia de la o țară la alta.

Pe de altă parte, observăm faptul că, la venirea în România, străinii sunt atrași în general de simbolurile cunoscute ale Bucureștiului sau ale marilor orașe din țară. Putem menționa aici Palatul Parlamentului (cunoscut de ei drept Casa Poporului), Muzeul Satului, Muzeul Țăranului Român sau Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”. Astfel de vizite la muzee și atracții turistice permit o lărgire a cadrului cultural căruia îi sunt expuși studenții, ei declarându-se uimiți de tradițiile și moștenirea culturală a poporului român.

Deși, la începutul semestrului I, comunicarea în limba română cu studenții se face la nivel elementar, folosirea limbii engleze sau a limbii franceze completează bine lacunele pe care ei le au la început și ajută la receptarea mesajului. Cunoașterea specificului cultural al țării noastre stărnește curiozitatea acestora, studenții dorindu-și să cunoască mai multe lucruri despre România. În acest sens, cursurile de Identitate românească și sincronism european, precum și cele de Cultură și civilizație românească sunt programate spre sfârșitul semestrului I și în semestrul II. Aceste perioade sunt propice lărgirii cadrului lingvistic și cultural, iar studenții își pot consolida astfel cunoștințele de limba română și cele privitoare la cultura română în context european.

Aceste cursuri sunt și o bună introducere la tematica din care studenții își vor alege subiectul pentru redactarea eseului de absolvire, eseu ce va fi susținut oral în fața unei comisii ca parte a examenului de absolvire a Anului pregătitor de limba română. În cadrul activităților extracuriculare întreprinse de cadrele didactice alături de studenții Anului pregătitor s-a constatat mereu o dorință tot mai mare de implicare activă din partea studenților. Ei au dorit mereu să arate ce diferențe și asemănări există între cultura țării lor și cea a României și să pună în evidență unicitatea fiecărei țări.

Buna desfășurare a cursurilor practice de limba română este adesea afectată de nivelul diferit al cunoașterii limbii române de către studenții străini. Din punct de vedere al continuării studiilor după absolvirea cursurilor Anului pregătitor, studenții pot fi împărțiți în 2 categorii:

- a) cei care vor urma studii de licență/masterat în limba română;
- b) cei care vor urma studii de licență/masterat în limba engleză.

O asemenea clasificare este binevenită deoarece se pune astfel întrebarea de ce ei ar trebui să atingă nivelul minim B1 al cunoașterii limbii române (conform standardelor ARACIS), în special de către studenții din a doua categorie. Este clar faptul că dobândirea unui nivel bun al cunoașterii limbii române este necesară atât din perspectiva bunei lor integrări în mediul universitar în care vor activa, cât și din perspectiva acomodării lor culturale la specificul țării noastre. Deși ulterior vor studia în alte limbi decât limba română, acești studenți vor trebui să se descurce în România, iar unii

dintre ei chiar vor stabili relații de colaborare la nivel științific cu alți studenți sau cercetători români.

Predarea limbajului specializat medical la Anul pregătitor de limba română

România a devenit în ultimul timp o destinație preferată de tot mai mulți studenți străini pentru studiile universitare de licență. În țara noastră sunt apreciate în special facultățile de Medicină. Motivele sunt date de oportunitatea de a plăti taxe de școlarizare simțitor mai mici față de cele din țara lor natală, de a accesa burse de studii și de a putea practica disecții și de a aplica toate cunoștințele anatomice acumulate având la dispoziție cadavre adevărate, nu numai tehnologie de proiectare 3D sau manechine.

Abordarea limbajului specializat medical va urma, astfel, ca etapă pregătitoare calea familiarizării studenților cu acest tip de lexic științific. Numeroasele împrumuturi din greacă și latină facilitează destul de mult achiziția lexicului de specialitate în domeniul medical, chiar dacă studenții nu au deprins încă foarte bine toate regulile gramaticale. Prin predarea lexicului specializat, cadrul didactic vizează inclusiv dezvoltarea competențelor comunicative ale studenților¹.

Organizarea foarte bună a materiei este un prim pas în conceperea unei metodologii eficiente. Studenții străini trebuie familiarizați, în primul rând, cu vocabularul medical (fie că ne referim la componenta preclinică, fie că avem în vedere componenta clinică² – acolo unde competențele de comunicare sunt la fel de importante).

Având cunoștințe de limba română deja acumulate în urma parcurgerii cursurilor practice, studenții pot astfel să creeze propoziții, fraze, dialoguri situaționale și să le pună pe toate în contexte comunicaționale simple. În acest fel, ei pot înțelege mai bine structura textelor științifice pe care le vor aborda ulterior în cadrul studiilor de licență. Predarea limbajului medical studenților străini implică nu numai învățarea unor cuvinte grupate tematic, ci și punerea lor într-un context mai larg. Necesitatea deprinderii unor competențe comunicaționale (inclusiv de către studenții mediciști români) vine ca o necesitate în sistemul medical, căci e lesne de observat că în comunicarea medic-pacient și comunicare la nivelul sistemului medical există numeroase lacune. La fel ca în cazul predării limbii engleze medicale, predarea limbii române pentru obiective specifice are ca obiectiv formarea competențelor de redactare, înțelegere și comunicare. Cursurile practice de limba română (semestrul I: nivel A1-A2, semestrul II: nivel B1-B2) se împletesc armonios cu cele de Cultură și civilizație românească, Identitate românească și sincronism european, precum și cu limbajele specializate. Important este ca ele să se succedă firesc și, dacă este nevoie, să fie concomitente doar în anumite perioade ale anului universitar.

Pe lângă necesitatea ca studenții străini să se adapteze la specificul culturii române, apare și nevoia implicită ca profesorul să facă același efort de conștientizare a diferențelor culturale ce există între studenții străini ce provin din numeroase țări din întreaga lume. Această adaptare culturală este facilitată de mijloacele moderne de comunicare și de cele multimedia. Astfel, disponibilitatea imediată a unui mijloc electronic de traducere-instant, a dicționarilor în format electronic și a unor materiale didactice auxiliare în format audio-video sunt de mare ajutor.

Grupa de tipul „bulgăre de zăpadă”

Pentru a ilustra cel mai bine provocările întâmpinate în lucrul cu studenții de niveluri diferite, putem folosi metafora „bulgărelui de zăpadă”. În Universitatea Tehnică de Construcții București, Anul pregătitor de limba română pentru cetățenii străini este organizat în prezent în două grupe de studenți. Majoritatea provin din țările arabe și doresc să studieze medicina în România.

¹ Brikena Xhaferi, „Teaching and learnig ESP vocabulary”, in *Revista de Linguas para Fines Específicos*, 15/16 (2009-2010), p. 229

² Iulian Boldea et. al., „The process of teaching and learning the Romanian medical language in the context of cultural diversity”, in *Mediating globalization: Identities in dialogue*, Arhipelag XXI Press, 2018, p. 192

Inițial, s-a pornit la drum cu o singură grupă ai cărei studenți începuseră să comunice destul de bine, la nivel elementar, în limba română, dar și să aplice reguli gramaticale de bază.

Ulterior, lucrurile s-au complicat, căci a venit un al doilea „val” de studenți care s-au alăturat celor deja existenți în această grupă. Motivele întârzierii lor erau multiple: probleme cu viza, dosare incomplete, indisponibilitatea imediată a unor burse oferite de statul român etc. Această grupă a ajuns să se comporte ca un „bulgăre de zăpadă” ce se mărea la fiecare „rostogolire” și primea noi „straturi” pe măsura trecerii timpului. În cele din urmă, s-a ajuns la următoarea componență eclectică a grupei:

- a) studenți care știau limba română la nivel începător din familie (un părinte român, de obicei mama, sau o rudă din România);
- b) studenți care au deprins limba română de bază în urma cursurilor practice ale Anului pregătitor, într-o perioadă de aproximativ două luni;
- c) studenți care cu greu puteau înțelege ceva în limba română.

Din punct de vedere al timpului petrecut în România, acest timp este descrescător de la prima până la a treia categorie. Deoarece studierea limbajului specializat medical a început în al doilea semestru, studenții străini care au venit la cursurile Anului pregătitor încă de la început (luna octombrie) au ajuns în prealabil la un bun nivel al cunoașterii limbii române. Revenind la metafora „bulgărelui de zăpadă”, s-a constatat că desfășurarea activității de seminar a devenit anevoioasă, cadrele didactice oscilând de la un nivel la altul și irosind perioade de timp importante în această trecere succesivă pe la categoriile respective de studenți. Drept urmare, s-a creat o a doua grupă a cărei omogenitate a permis abordarea mult mai organizată a materiei de studiu. Astfel, și studenții din a doua grupă au putut participa cu succes la cursurile limbajelor specializate.

Concluzie

Deși grupele Anului pregătitor de limba română pentru cetățenii străini de la Universitatea Tehnică de Construcții București sunt departe de a fi omogene, predarea limbajelor specializate se face cu succes. Este nevoie de o bună organizare, etapizată, a materiei de studiu, precum și de împărțirea studenților în grupe diferite, în cazul în care unii dintre ei se înmatriculează mai târziu.

Afixele greco-latine folosite în limba română medicală permit o asimilare mai ușoară a materiei în cazul studenților francofoni, dar și în cazul celor vorbitori de limba engleză. Engleza fiind o limbă a evoluției științifice și a inovației în medicină, putem spune că ea a devenit o limbă universală căreia multe alte limbi îi sunt tributare datorită împrumutului lexical masiv de terminologie medicală.

BIBLIOGRAFIE

- BOLDEA, I. et al. (2018). „The process of teaching and learning the Romanian medical language in the context of cultural diversity”. *Mediating globalization: Identities in dialogue*, Arhipelag XXI Press, p. 192
- BUJA, E. et al. (2016). *Limba română ca limbă străină. Caiete didactice pentru limbaje de specialitate, vol. I, Medicină generală și farmacie*, Editura Universității Transilvania din Brașov
- PLATON, E. et al. (2012). *Manual de limba română ca limbă străină (RLS), A1-A2*. Cluj-Napoca: Editura Casa Cărții de Știință
- XHAFERI, B. (2009-2010). „Teaching and learning ESP vocabulary”. *Revista de Linguas para Fines Específicos*, 15/16, p. 229

**V. SCIENTIFIC CULTURE / CULTURE SCIENTIFIQUE /
CULTURĂ ȘTIINȚIFICĂ**

**Coordinator/Coordinateur/Coordonator:
Eugen GAGEA**

THE LEGACY OF DIGNITY – AUREL ARDELEAN

MOȘTENIREA UNEI DEMNITĂȚI – AUREL ARDELEAN

Vasile MAN

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, Arad

E-mail: vasileman7@yahoo.com

Viviana MILIVOIEVICI

Academia Română, Filiala Timișoara

Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”

E-mail: viviana.poclid@yahoo.com

Abstract

*The president and founding rector of the ‘Vasile Goldiș’ Western University of Arad, doctoral professor **AUREL ARDELEAN** left us the example of his life of dignity, devotion, exigency and respect of value.*

He was a fighter for the good of others!

He had a true respect cult for the high values he sustained and promoted.

He was part of the personalities’ elite who, like Vasile Goldiș – the spiritual patron of the University – fought to achieve the ideal of academic education in the city of Arad.

He was the MAN who sanctified the place by his deeds.

All of us who have known him bear a great respect in our mind, heart, and prayers.

AUREL ARDELEAN remains alive in our souls through his work.

With our open souls, we pray to honor the memory of a MAN of God – AUREL ARDELEAN, who left us as legacy

The DIGNITY OF HIS LIFE!

Rezumat

*Președintele și rectorul fondator al Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, profesor universitar doctor **AUREL ARDELEAN** ne-a lăsat moștenire **modelul vieții sale** de demnitate, devotament, exigență și respect al valorii.*

A fost un luptător pentru binele altora!

Avea un cult al respectului față de valorile înalte, pe care le susținea și promova.

A făcut parte din elita personalităților care, asemeni lui Vasile Goldiș – patronul universității – a luptat pentru realizarea idealului de a avea la Arad învățământ universitar.

A fost OMUL care sfințește locul prin faptele sale.

Toți cei care l-am cunoscut îi purtăm în gând, în suflet, în rugăciuni, un mare respect.

AUREL ARDELEAN rămâne viu în sufletele noastre prin opera sa.

Cu sufletele deschise, ne rugăm pentru cinstirea memoriei unui OM al lui Dumnezeu – AUREL ARDELEAN, care ne-a lăsat moștenire

DEMNITATEA VIEȚII SALE!

Keywords: legacy, dignity, value, memory, personality

Cuvinte-cheie: moștenire, demnitate, valoare, memorie, personalitate

UNIVERSITATEA DE VEST „VASILE GOLDIȘ” DIN ARAD
REVISTA „STUDII DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ”
ZILELE ACADEMICE ARĂDENE
IN MEMORIAM AUREL ARDELEAN
9-11 MAI 2019

MOȘTENIREA UNEI DEMNITĂȚI

Președintele și Rectorul fondator al Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, **prof. univ. dr. Aurel Ardelean** ne-a lăsat moștenire **Modelul vieții** sale de demnitate, devotament, exigență și respect al valorii!

Și când era nevoit să-ți refuze o solicitare, o făcea cu respect. Avea un îndemn: **Mergem înainte!**, mai presus de greutăți și obstacole.

A fost un luptător pentru binele altora !

A fondat o instituție universitară, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, cu prestigiu internațional, în lumea academică.

Avea un cult al respectului față de valorile înalte, pe care le susținea și promova.

A făcut parte din elita personalităților care, asemeni lui Vasile Goldiș – patronul Universității – a luptat pentru realizarea idealului de a avea la Arad învățământ universitar.

Încă din perioada când activam în învățământul preuniversitar aveam un respect reciproc cu profesorul Aurel Ardelean care era inspector școlar, iar eu director școlar, însoțindu-mă la multe lansări de carte. A prețuit toată viața actul de cultură, apreciind împreună Cultura ca ambasador al apropierii dintre oameni.

Foarte firesc, în anul 2005, când am venit la Rectorul UVVG Arad, Aurel Ardelean, cu primul număr al revistei „Studii de Știință și Cultură”, m-a invitat să vin cu revista la UVVG.

Au trecut 15 ani! M-am bucurat de sprijinul său permanent, ajungând, ca acum, când împreună cu CS Dr. Viviana Milivoievici, de la Academia Română, Filiala Timișoara, Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu” și director adjunct al revistei, să scriem Monografia revistei internaționale de filologie „Studii de Știință și Cultură”, la 15 ani de apariție continuă.

Aducem omagiul nostru prin revista care îi promovează neîncetat memoria și ctitoria sa, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad.

Ca Rector și Președinte al UVVG Arad a sprijinit permanent apariția trimestrială a revistei „Studii de Știință și Cultură”, atât financiar, cât și moral. Ne-a fost alături în toate momentele esențiale ale revistei: acreditare științifică, înscriere în baze de date internaționale, acordarea titlului de Doctor Honoris Causa multor personalități din Consiliul științific, cât și încheierea de parteneriate cu universități, centre de cercetare și Academii din țară și străinătate, cel mai recent fiind parteneriatul dintre revistă și Academia Română, Filiala Timișoara, Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”.

A fost alături de noi, în organizarea celor șapte ediții ale Colocviului Internațional *EUROPA: centru și margine. Cooperare culturală transfrontalieră* și ne-a susținut toate demersurile inițiate împreună cu CS Dr. Viviana Milivoievici în promovarea prestigiului UVVG Arad prin revista „Studii de Știință și Cultură” și lansări de cărți la universități și Academii din țară și străinătate: Franța, Austria, Serbia, Republica Moldova.

Ne-am bucurat de un respect deosebit din partea sa.

Toți cei care l-am cunoscut, îi purtăm în gând, în suflet, în rugăciuni, un mare respect!

Rectorul și Președintele Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, prof. univ. dr. Aurel Ardelean, a fost *OMUL care sfințește locul prin faptele sale!*

Aurel Ardelean rămâne viu în sufletele noastre prin opera sa.

Moștenirea demnității Omului Aurel Ardelean este un „Memento” al adevărului despre nevoia de-a ne gândi, fiecare, la frumusețea sufletească din veșnicia Luminii.

Așa cum Soarele luminează toate anotimpurile și tinerețea sufletească o putem trăi în toate anotimpurile vârstei pământești, spunând *Nihil Sine Deo!* – Aurel Ardelean a fost permanent un Om tânăr, cu suflet proaspăt pregătit mereu pentru actul creației.

Cu sufletele deschise, ne rugăm pentru cinstirea memoriei unui OM al lui Dumnezeu – Aurel Ardelean, care ne-a lăsat moștenire

DEMNITATEA VIEȚII SALE!

Arad, 10 mai 2019

THE TRADITIONS – FORMS OF ETHNIC AND CULTURAL LEGITIMACY

LES TRADITIONS – FORMES DE LEGITIMITÉ ETHNIQUE ET CULTURELLE

TRADIȚIILE – FORME DE LEGITIMARE ETNICĂ ȘI CULTURALĂ

Mirela KOZLOVSKY

„Ovidius” University from Constanța

Faculty of Arts

Bd. Mamaia nr. 124, Constanța

E-mail: mirelakoz@gmail.com

Abstract

The political and socio-economic transformations that have taken place in the Dobrogea region at an accelerated pace are responsible for the transformation, adaptation and disappearance of customs with an identity character. The ethnic Dobrogean groups to which I have researched the repertoire of songs and games have gone through the same stages of adaptation to new times. The scientific approach aims at highlighting the mutual conditioning that is established between the dynamics of the social phenomena and the traditions of the ethnic communities in Dobrogea. For this we will highlight the aspects that explain how the evolution of the Romanian society profoundly and irreversibly affected the cultural heritage and the specific traditions of ethnic groups in Dobrogea.

Résumé

Les transformations politiques et socio-économiques survenues à un rythme accéléré dans la région de Dobrogea sont responsables de la transformation, de l'adaptation et de la disparition de coutumes à caractère identitaire. Les groupes ethniques Dobrogeens pour lesquels j'ai effectué des recherches sur le répertoire de chansons et de jeux ont traversé les mêmes étapes d'adaptation au nouveau temps. L'approche scientifique vise à mettre en évidence le conditionnement mutuel qui s'établit entre la dynamique des phénomènes sociaux et les traditions des communautés ethniques de Dobrogea. Pour cela, nous soulignerons les aspects qui expliquent comment l'évolution de la société roumaine a profondément et irréversiblement affecté le patrimoine culturel et les traditions spécifiques des groupes ethniques de Dobrogea.

Rezumat

Transformările politice și socio-economice ce s-au derulat în spațiul dobrogean într-un ritm accelerat sunt responsabile de transformarea, adaptarea și dispariția unor cutume cu caracter identitar. Grupurile etnice dobrogene cărora le-am cercetat repertoriul de cântece și jocuri au parcurs aceleași etape de adaptare la vremurile noi. Demersul științific își propune să evidențieze condiționarea reciprocă ce se stabilește între dinamica fenomenelor sociale și tradițiile comunităților etnice din Dobrogea. Pentru aceasta vom reliefa aspectele ce explică modul în care evoluția societății românești a afectat profund și ireversibil moștenirea culturală și tradițiile

Keywords: *ethnic, repertory, community, traditions, folklore*

Mots-clés: *ethnique, répertoire, communauté, traditions, folklore*

Cuvinte-cheie: *etnic, repertoriu, comunitate, tradiții, folclor*

Introducere

Dobrogea, teritoriul cu structură demografică eterogenă, a oferit condiții prielnice tuturor categoriilor socio-profesionale stabilite în această provincie. Toți cei care s-au statornicit au fost oameni dornici de adaptare, puțin pretențioși și capabili să se integreze într-un teritoriu amalgamat, unde presiunea de asimilare a fost moderată. Mozaicul lingvistic și cultural dobrogean a oferit șanse egale de afirmare tuturor grupurilor etnice stabilite în acest spațiu geografic cu forme diferite de relief: cu ape ce au favorizat navigația și căraușia, cu păduri, cu ogoare bune de agricultură. (IONESCU, 2008, 86)

Pe lângă grupul etnic majoritar, format de dacoromâni, aici își duc traiul aromâni, meglenoromâni, rușii-lipoveni, ucraineni, tătari, turci, evrei, armeni, bulgari, italieni, greci, albanezi, germani, minoritari ce au reușit de-a lungul timpului să-și construiască identități etnoculturale distincte.

Alături de meglenoromâni și istroromâni, aromânii reprezintă grupuri etnice latinofone din Balcani, cunoscuți și cu numele de români sud-dunăreni. Până în secolul al XVII-lea aceștia s-au caracterizat printr-o societate preponderent orală ce avea ca principală îndeletnicire păstoritul. (BREZEANU, ZBUCHEA, 1997, 7) La sfârșitul primului război balcanic (anul 1913), aceștia au imigrat în România stabilindu-se cu precădere în Dobrogea, continuând să-și păstreze limba, obiceiurile și conștiința propriei identități, chiar și atunci când condițiile de afirmare au fost ostile. (BREZEANU, ZBUCHEA, 1997, 48)

Fiind colectivități de păstori, izolate și relativ închise, aromânii au conservat practici străvechi ce s-au concretizat în obiceiuri legate de ciclul vieții și de principala lor îndeletnicire.

Meglenoromânii, formează o parte distinctă a latinității orientale, fiind originari din nordul Greciei. La începutul secolului XX au imigrat în România, fiind stabiliți mai întâi în Cadrilater iar apoi în comuna Cerna, din județul Tulcea, unde au conviețuit alături de dacoromâni, aromâni și bulgari. Meglenoromânii au puternice asemănări cu aromânii dar se diferențiază din punct de vedere cultural de unele etnii dobrogene conlocuitoare prin dialect, religie și istorie.

Rușii Lipoveni reprezintă un mic grup etnic (aproximativ 40.000 persoane) de origine rusească (slavi orientali) pe care îi regăsim în județele Tulcea, Brăila, Constanța, Ialomița, Moldova și Bucovina. Regiunile Rusiei din care provin rușii-lipoveni din România, cunoscuți și cu numele de staroveri (credincioși de rit vechi), sunt arealele Donului și Kubanului. (TUDOSE, 2015, 15) Ei s-au stabilit în țara noastră în a doua jumătate a secolului al XVII-lea ca urmare a reformelor importante produse în biserica rusă. Reformele propuse de Țarul Alexei Mihailovici și susținute de Patriarhul Nikon au nemulțumit pe credincioșii ruși, astfel că o bună parte dintre cei care locuiau în zonele Donului și Nistrului s-a îndreptat către țara noastră, preferând pădurile din Moldova și Bucovina dar și Dobrogea. (TUDOSE, 2015, 12) În teritoriile Dobrogei au fost menționați pentru prima oară în anul 1762, când au fost semnalați în satul Sarichioi. (TUDOSE, 2015, 25) Zona Dobrogei a fost preferată deoarece rușii-lipoveni sunt la origine pescari din zona râurilor Nipru, Volga și Don, și aici, înconjurați de ape, puteau practica în continuare pescuitul. În plus, în Dobrogea, aflată sub stăpânirea Imperiului Otoman, nu le era îngădită credința, autoritățile turcești fiind tolerante în chestiunile religioase. (TIULIUMEANU, 2015, 121) Pe teritoriul României rușii lipoveni au păstrat cu grijă comori neprețuite ale culturii materiale și spirituale ruse: manuscrise și tipărituri vechi,

icoane străvechi în stil bizantin, mostre de țesături, artă aplicată, arhitectura locuințelor, portul popular, tradițiile și obiceiurile populare, folclorul ș.a. (JORA, 2014, 71)

Rușii-lipovenii și-au păstrat în teritoriile de adopție tradițiile, obiceiurile, limba și portul, dar mai ales credința, indiferent de fenomenul de aculturație la care au fost supuși. Izolarea pe care Delta o oferă, i-a ajutat să-și păstreze tradițiile până la începutul secolului trecut. Pentru aproximativ două sute de ani viața lor s-a păstrat nealterată.

În Dobrogea, tătarii și turcii au conviețuit împreună, au sărbători religioase, obiceiuri și tradiții comune; între ei există un liant religios și cultural, origini turcice comune, iar limba tătară este un dialect al limbii turce. (IBRAM, 2017, 218)

Tătarii au ajuns în spațiul dobrogean la începutul secolului al XIII-lea, moment în care, pentru aproximativ trei sute de ani (1223-1502) Dobrogea a fost integrată în politica pontică a Hoardei de Aur. Marea majoritate a tătarilor care trăiesc astăzi în localități dobrogene au venit în rânduri succesive din stepele de nord ale Asiei și din Crimeea, prin fenomenul migrațiilor târzii. Etnicii tătarii au trăit neîntrerupt în acest spațiu românesc, fiind componenta musulmană asociată și cu îndelungata stăpânire musulmană (1418-1877) la Dunărea de jos. Au fost menționați în diferite documente ale epocii cu etnonimul tătarii dobrogeni, fiind atestați în zona centrală, în partea de sud, precum și în zona stepei dobrogene. (IBRAM, 2017, 20)

Tot în secolul al XIII-lea, Hanul musulman Djemaleddin Ibrahim Berke Han a colonizat în nordul teritoriului dobrogean aproximativ 15.000 de turci selgiukizi musulmani din Anatolia. (IBRAM, 2017, 21) În această perioadă are loc retragerea în ținutul Dobrogei (parte a Imperiului bizantin) a fostului sultan de Iconium (Konya), Izzeddin Keykavus al II-lea, urmat curând (1263) de câteva mii de partizani ai săi, nobili, războinici și familiile lor. Odată cu acest alai emigrează în Dobrogea și Sarî Saltuq Baba, important propovăduitor al islamismului, conducător spiritual și politic al turcilor selgiukizi de neam oguz, stabiliți în ținuturile danubiano-pontice. (GLODARENCO, 2008, 37)

Tătarii și turcii, alături de alte grupuri etnice ce trăiesc în Dobrogea suferă de fenomenul aculturației. Voluntar sau involuntar, aceștia asimilează caracteristicile culturale ale societății române, ale grupului majoritar român dominant prin căsătorii mixte, prin adoptarea unor obiceiuri și tradiții culturale românești, prin deteriorarea sau pierderea identității lingvistice, prin pierderea "purității", a autenticității practicilor etnofolclorice și religioase. (IBRAM, 2017, 213)

Întrebuințarea aleatorie, cu dificultate a limbii materne, trecerea în repertoriul pasiv sau în uitare a unor tradiții, presiunea civilizației și istoriei contemporane, servituțile globalizării, nevoia de echilibru între cutume, tradiții și modernitate, schimbarea modului de gândire, a mentalului colectiv sunt factori ce caracterizează societatea actuală a comunităților turce și tătare din Dobrogea. (IBRAM, 2017, 223)

Prezentare sinoptică a grupurilor etnice studiate

Dobrogea, teritoriul cu structură demografică eterogenă, a oferit condiții prielnice tuturor categoriilor socio-profesionale stabilite în această provincie. Toți cei care s-au statornicit au fost oameni dornici de adaptare, puțin pretențioși și capabili să se integreze într-un teritoriu amalgamat, unde presiunea de asimilare a fost moderată. Mozaicul lingvistic și cultural dobrogean a oferit șanse egale de afirmare tuturor grupurilor etnice stabilite în acest spațiu geografic cu forme diferite de relief: cu ape ce au favorizat navigația și căraușia, cu păduri, cu ogoare bune de agricultură. (IONESCU, 2008, 86)

Pe lângă grupul etnic majoritar, format de dacoromâni, aici își duc traiul aromâni, meglenoromâni, rușii-lipoveni, ucraineni, tătarii, turci, evrei, armeni, bulgari, italieni, greci, albanezi, germani, minoritari ce au reușit de-a lungul timpului să-și construiască identități etnoculturale distincte.

Alături de meglenoromâni și istroromâni, aromânii reprezintă grupuri etnice latinofone din Balcani, cunoscuți și cu numele de români sud-dunăreni. Până în secolul al XVII-lea aceștia s-au

caracterizat printr-o societate preponderent orală ce avea ca principală îndeletnicire păstoritul. (BREZEANU, ZBUCHEA, 1997, 7) La sfârșitul primului război balcanic (anul 1913), aceștia au imigrat în România stabilindu-se cu precădere în Dobrogea, continuând să-și păstreze limba, obiceiurile și conștiința propriei identități, chiar și atunci când condițiile de afirmare au fost ostile. (BREZEANU, ZBUCHEA, 1997, 48)

Fiind colectivități de păstori, izolate și relativ închise, aromânii au conservat practici străvechi ce s-au concretizat în obiceiuri legate de ciclul vieții și de principala lor îndeletnicire.

Meglenoromânii, formează o parte distinctă a latinității orientale, fiind originari din nordul Greciei. La începutul secolului XX au imigrat în România, fiind stabiliți mai întâi în Cadrilater iar apoi în comuna Cerna, din județul Tulcea, unde au conviețuit alături de dacoromâni, aromâni și bulgari. Meglenoromânii au puternice asemănări cu aromânii dar se diferențiază din punct de vedere cultural de unele etnii dobrogene conlocuitoare prin dialect, religie și istorie.

Rușii Lipoveni reprezintă un mic grup etnic (aproximativ 40.000 persoane) de origine rusească (slavi orientali) pe care îi regăsim în județele Tulcea, Brăila, Constanța, Ialomița, Moldova și Bucovina. Regiunile Rusiei din care provin rușii-lipoveni din România, cunoscuți și cu numele de staroveri (credincioși de rit vechi), sunt arealele Donului și Kubanului. (TUDOSE, 2015, 15) Ei s-au stabilit în țara noastră în a doua jumătate a secolului al XVII-lea ca urmare a reformelor importante produse în biserica rusă. Reformele propuse de Țarul Alexei Mihailovici și susținute de Patriarhul Nikon au nemulțumit pe credincioșii ruși, astfel că o bună parte dintre cei care locuiau în zonele Donului și Nistrului s-a îndreptat către țara noastră, preferând pădurile din Moldova și Bucovina dar și Dobrogea. (TUDOSE, 2015, 12) În teritoriile Dobrogei au fost menționați pentru prima oară în anul 1762, când au fost semnalați în satul Sarichioi. (TUDOSE, 2015, 25) Zona Dobrogei a fost preferată deoarece rușii-lipoveni sunt la origine pescari din zona râurilor Nipru, Volga și Don, și aici, înconjurați de ape, puteau practica în continuare pescuitul. În plus, în Dobrogea, aflată sub stăpânirea Imperiului Otoman, nu le era îngădită credința, autoritățile turcești fiind tolerante în chestiunile religioase. (TIULIUMEANU, 2015, 121) Pe teritoriul României rușii lipoveni au păstrat cu grijă comori neprețuite ale culturii materiale și spirituale ruse: manuscrise și tipărituri vechi, icoane străvechi în stil bizantin, mostre de țesături, artă aplicată, arhitectura locuințelor, portul popular, tradițiile și obiceiurile populare, folclorul ș.a. (JORA, 2014, 71)

Rușii-lipovenii și-au păstrat în teritoriile de adopție tradițiile, obiceiurile, limba și portul, dar mai ales credința, indiferent de fenomenul de aculturație la care au fost supuși. Izolarea pe care Delta o oferă, i-a ajutat să-și păstreze tradițiile până la începutul secolului trecut. Pentru aproximativ două sute de ani viața lor s-a păstrat nealterată.

În Dobrogea, tătarii și turcii au conviețuit împreună, au sărbători religioase, obiceiuri și tradiții comune; între ei există un liant religios și cultural, origini turcice comune, iar limba tătară este un dialect al limbii turce. (IBRAM, 2017, 218)

Tătarii au ajuns în spațiul dobrogian la începutul secolului al XIII-lea, moment în care, pentru aproximativ trei sute de ani (1223-1502) Dobrogea a fost integrată în politica pontică a Hoardei de Aur. Marea majoritate a tătarilor care trăiesc astăzi în localități dobrogene au venit în rânduri succesive din stepele de nord ale Asiei și din Crimeea, prin fenomenul migrațiilor târzii. Etnicii tătarii au trăit neîntrerupt în acest spațiu românesc, fiind componenta musulmană asociată și cu îndelungata stăpânire musulmană (1418-1877) la Dunărea de jos. Au fost menționați în diferite documente ale epocii cu etnonimul tătarii dobrogieni, fiind atestați în zona centrală, în partea de sud, precum și în zona stepei dobrogene. (IBRAM, 2017, 20)

Tot în secolul al XIII-lea, Hanul musulman Djemaleddin Ibrahim Berke Han a colonizat în nordul teritoriului dobrogian aproximativ 15.000 de turci selgiukizi musulmani din Anatolia. (IBRAM, 2017, 21) În această perioadă are loc retragerea în ținutul Dobrogei (parte a Imperiului bizantin) a fostului sultan de Iconium (Konya), Izzeddin Keykavus al II-lea, urmat curând (1263) de câteva mii de partizani ai săi, nobili, războinici și familiile lor. Odată cu acest alai emigrează în Dobrogea și Sarî Saltuq Baba, important propovăduitor al islamismului, conducător spiritual și

politic al turcilor selgiukizi de neam oguz, stabiliți în ținuturile danubiano-pontice. (GLODARENCO, 2008, 37)

Tătarii și turcii, alături de alte grupuri etnice ce trăiesc în Dobrogea suferă de fenomenul aculturației. Voluntar sau involuntar, aceștia asimilează caracteristicile culturale ale societății române, ale grupului majoritar român dominant prin căsătorii mixte, prin adoptarea unor obiceiuri și tradiții culturale românești, prin deteriorarea sau pierderea identității lingvistice, prin pierderea “purității”, a autenticității practicilor etnofolclorice și religioase. (IBRAM, 2017, 213)

Întrebuințarea aleatorie, cu dificultate a limbii materne, trecerea în repertoriul pasiv sau în uitare a unor tradiții, presiunea civilizației și istoriei contemporane, servituțile globalizării, nevoia de echilibru între cutume, tradiții și modernitate, schimbarea modului de gândire, a mentalului colectiv sunt factori ce caracterizează societatea actuală a comunităților turce și tătare din Dobrogea. (IBRAM, 2017, 223)

Relația dintre societatea modernă și tradiție

Lucrarea de față își propune să evidențieze interdependența dintre dinamica fenomenelor sociale și tradițiile comunităților etnice din Dobrogea. Pentru aceasta vom reliefa aspectele ce explică modul în care evoluția societății românești a afectat profund și ireversibil moștenirea culturală și tradițiile specifice grupurilor etnice din Dobrogea. Demersul propus se fundamentează pe cercetările etnomuzicologice de teren realizate în ultimii ani la grupurile etnice din Dobrogea. Înainte de a prezenta genurile folclorice amenințate de progresul societății cu trecerea în categoria repertoriului pasiv sau genuri la care comunitatea a renunțat, să explicăm termenul de comunitate. Din punct de vedere științific acest termen definește societatea țărănească, unitate socială restrânsă ce trăiește dintr-o economie parțial închisă pe un teritoriu din care își procură o bună parte din produsele necesare subsistenței. Membrii comunităților rurale se supun disciplinei colective, factor decisiv în menținerea coeziunii. (BONTE, IZARD, 1999, 675)

Putem afirma că această definiție este în deplină concordanță cu ceea ce era comunitatea dobrogeană în urmă cu mai bine de șaptezeci de ani, când relațiile stabilite între membrii comunității erau dictate de tradiție și de moștenirea culturală a tuturor grupurilor etnice prezentate în acest demers științific.

Studierea repertoriilor de cântece și dansuri tradiționale la aromâni, meglenoromâni, ruși-lipoveni, tătari și turci a evidențiat faptul că familia a reprezentat și reprezintă încă zona în care ei se autoidentifică prin preluarea și perpetuarea tuturor practicilor identitare. Progresul societății a permis ca la toate grupurile etnice studiate să constat dispariția cântecului de leagăn, gen folcloric esențial în conștientizarea apartenenței la un grup etnic. Am remarcat că tătarii au înlocuit cântecul de leagăn cu cântece de leagăn din repertoriul turcesc sau din repertoriul de cântece tradiționale dacoromânesc. La turci, în prezent mamele obișnuiesc să-și adoarmă pruncii fie cu cântece de leagăn autohtone, cu vechi rădăcini în repertoriul original, fie cu cântece de leagăn înregistrate pe website-uri (youtube) din Turcia.

Colindul, alt un gen folcloric ce se adresează copiilor, a dispărut din practica identitară a meglenoromânilor. Odată cu așezarea în Dobrogea, acest gen a fost înlocuit cu genul dacoromânesc, mult mai variat și melodios.

Încă din a doua jumătate a secolului al XX-lea, se constată la toate grupurile etnice din mediul urban și rural dobrogean diminuarea practicilor identitare și atenuarea sentimentului de apartenență la grup. Acest proces s-a produs treptat, fără dificultăți, principalul răspunzător fiind regimul comunist. Locuitorii de la sate, deposezați de pământuri și avere, au fost ademeniți în centrele urbane prin angajarea în diferite sectoare ale industriei și prin promisiunea unui trai mai bun.

Chiar dacă de-a lungul timpului comunitățile rurale au fost principalele păstrătoare ale tradițiilor și culturii specifice grupurilor etnice, după evenimentele din 1989 se produce schimbarea mentalității omului cu origini în lumea satului. Dinamica acestor transformări, ireversibile în ceea

ce privește aspecte importante ale vieții rurale, a determinat dispariția Cooperativelor Agricole de Producție, Stațiunilor de Mașini Agricole, Stațiunilor de Mașini și Tractoare, serelor, fermelor de creștere a animalelor și păsărilor, stațiunilor viticole etc. Se desființaseră de fapt principale activități ce asigurau venituri salariale, adică mijloace de subzistență. În locul lor, progresul societății a permis locuitorilor de la sat accesul la tehnologie, la modele de import și la un trai apropiat de cel de la oraș. Și principalele ocupații casnice, cum ar fi creșterea animalelor, grădinăritul, confecționarea țesăturilor, prelucrarea laptelui, apicultura au avut de suferit.

Nici redarea în proprietate a pământurilor și a altor bunuri confiscate de regimul comunist nu a produs în societatea rurală schimbările așteptate. Moștenitorii direcți, cei cărora le fuseseră confiscate cu zeci de ani în urmă pământurile sau utilajele agricole, fie nu mai trăiau, fie aveau vârste respectabile și nu mai puteau muncii pământul. Moștenitorii indirecti, nepoții celor care beneficiau de Certificatele de proprietate, provenind de la oraș și fără cunoștințe în domeniul agricol, au preferat să vândă pământul arendașilor sau oamenilor de afaceri.

Un alt fenomen, constatat după anul 1989 în mediul rural, este cel al reîntoarcerii în satul de proveniență. Persoanele pensionate, foști angajați în centrele urbane din Dobrogea sau din țară, dobrogeni sau din alte locuri, aleg să se stabilească fie în localități din jurul mării sau din apropierea Dunării, fie în zona Deltei. Cu toții încearcă să se bucure de viața la țară și de natură, dar se străduiesc să beneficieze și de facilitățile vieții de la oraș, recreând confortul și condițiile unei lumi moderne. Aceștia au devenit în scurt timp pentru locuitorii autohtoni adevărate modele de urmat în ceea ce privește dobândirea confortului vieții cotidiene. De aceea la sate au apărut case similare celor de la oraș, construite sau refăcute cu materiale moderne, fără nicio legătură cu arhitectura locuințelor tradiționale. Aici trebuie amintite aspecte legate de modificările aduse stilului de construcție al locuințelor la etnicii tătari, turci și ruși-lipoveni. La tătari și la turci, în mediu rural, locuințele erau construite din chirpici, după un plan întâlnit la majoritatea membrilor comunității. Casa avea două sau trei camere și o bucătărie, plasată central, fiind considerată locul cel mai important în viața de familie. Aici se întâlneau cu toții și dezbăteau aspectele legate de problemele cotidiene ale gospodăriei. Camerele erau plasate de-o parte și de alta a bucătăriei, astfel încât să respecte intimitatea membrilor familiei, știut fiind că femeile aveau camere lor, iar bărbații le respectau intimitatea. Locuința inițială se amplifică, după același tipar, odată cu căsătoria fiului cel mic, obligat să locuiască cu părinții și să aibă grijă de ei la bătrânețe. În prezent casele sunt ridicate după proiecte moderne, cu etaj, din materiale de construcție actuale și cu utilități care să asigure un trai confortabil.

În satele cu etnici ruși-lipoveni casele erau văruiate în alb și cu ferestrele din lemn traforat, fiind vopsite în albastru. Erau confecționate din chirpici și acoperite cu stuf, materiale oferite de proximitatea cu apa Dunării sau a mării. În fiecare casă se construia o sobă uriașă, în genul vetrei la români, pe care pescarii lipoveni, întorși înfrigurați de la pescuit, obișnuiau să se odihnească. Pe lângă locuința propriu-zisă se construiau magazii, bucătăria de vară, cotețul pentru animale și o anexă pentru depozitarea bărcii, dacă era cazul. În casă se construia baia lipovenească, tip saună, numită *bania*. Acum, în satele din Delta casele sunt construite din materiale de actualitate și oferă tot confortul unei locuințe de la oraș. Elementele tradiționale nu s-au păstrat, dar se mai construiește încă baia lipovenească.

În prezent, în satele dobrogene, toate aceste transformări sunt considerate de locuitori ca fiind firești, în deplin acord cu o societate aflată în plină globalizare și dornică să se adapteze unui stil de viață în care principalul scop este cel de a beneficia de o existență civilizată, plăcută, comodă și igienică. Generațiile se schimbă, "bătrânii satelor" sunt din ce în ce mai puțini și ignorați, astfel că asistăm cu neputință la un proces de disoluție a vieții patriarhale și de atenuare până la dispariție a sentimentului de apartenență la un grup etnic, care poate fi menținut doar prin memorarea și rememorarea evenimentelor trăite în comun, prin frecventarea în comun a unui fond de informații împărtășite de către toți membrii comunității, informații ce privesc istoria, obiceiurile și diversele practici ale existenței cotidiene. (IOSIF, 2014, 16) Memoria colectivă trebuie exersată continuu, fiind modalitatea de exprimare a tradiției.

Toate transformările și schimbările produse în societatea românească, deci și în cea dobrogeană, au contribuit la întreruperea definitivă și ireversibilă a proceselor care asigurau coeziunea și conștiința apartenenței la grup. Tinerii, desprinși de locul originar, trimiși la școli, recrutați în vederea satisfacerii serviciului militar, plecați să muncească departe de sat sau chiar în afara țării, nu și-au mai putut manifesta interesul față de tradiții și de obiceiuri.

Un alt fenomen hotărâtor în abandonarea sentimentului de apartenență la un grup etnic viguros, stabil și cu practică comunitară îndelungată îl reprezintă căsătoriile mixte. Dacă la începutul secolului XX comunitatea rurală sancționa categoric relațiile și căsătoriile interetnice, în special pe cele de confesiuni diferite (creștin cu musulman), în ultimii treizeci de ani aceste căsătorii sunt tolerate. (ONAL, 1997, 140) În cercetările de teren pe care le-am realizat în satele dobrogene am constatat că aceste căsătorii continuă să fie privite cu reticență, iar cei care îndrăznesc să facă acest pas suportă de multe ori dezaprobarea familiei și a comunității. În trecut, în mediul rural, la toate grupurile etnice studiate, părinții erau cei care hotărâau partenerii cu care își căsătoreau copiii și tot ei se preocupau de organizarea nunții. În prezent, indiferent de locul de proveniență, tinerii sunt cei care își aleg perechea și își organizează nunta în cele mai mici detalii. (ONAL, 1997, 134) Nici nu este greu, deoarece există de foarte mulți ani firme care asigură diverse servicii în vederea realizării unei nunți de succes. Nu se mai regăsesc în repertoriul muzical cântecele ritualice care marcau etape importante din ritualul nupțial, și așa aminti aici cântecele de despărțire ale miresei din repertoriul aromânilor și meglenoromânilor. Odată cu instaurarea regimului comunist, petrecerea de nuntă la turci și la tătari începe să se organizeze duminică, o zi fără importanță în calendarul religios musulman. Chiar dacă în acest cult ziua de vineri este mai importantă, tătarii și turcii au păstrat și după evenimentele din anul 1989 ca zi de sărbătorire a căsătoriei ziua de duminică. Acest fapt demonstrează acceptarea voită a unui element străin în practica comunitară. Căsătoriile mixte, dintre musulmani și creștini, determină modificări esențiale în realizarea ritualului nupțial. Nu se pot respecta multe dintre secvențe, iar nunta capătă aspect de petrecere în care tiparul este un compromis între cutume musulmane și creștine. Se respectă secvențele comune celor două confesiuni: bărbieritul mirelui, plata pentru obținerea liberei treceri în curtea și în camera în care se află logodnica, cântecul de despărțire al miresei. Dintre elementele moderne, de împrumut, care au intervenit în nunta etnicilor turci și tătari din Dobrogea așa aminti: perechea de nașii care a luat locul *vekîl ana* și *vekîl baba*, consumul de alcool la masa mare, restaurantul care înlocuiește casa ginereului, rochia albă de mireasă și voalul alb care au înlocuit rochia tradițională din catifea roșie și voalul roșu, deplasarea mirilor și a nașilor cu limuzina, angajarea fotografului și a celui care filmează nunta, tortul servit nuntașilor la finalul nunții, legătoarea miresei, dacă nașa este româncă, servitul ciorbei de potroace sau de burtă, angajarea unei formații de nuntă care cu repertoriu vast, tradițional și internațional, înlocuirea instrumentelor tradiționale cu instrumente moderne etc. Multe dintre elementele noi se regăsesc și la nunțile aromânilor, meglenoromânilor și rușilor-lipoveni. Așa aminti și alte elemente de factură modernă: angajarea unor grupuri de dansatori profesioniști care să ofere momente de dans tradițional, angajarea formațiilor instrumentale și a soliștilor de muzică cu renume la nivel național.

La toate grupurile etnice amintite asistăm în prezent la contopirea elementelor tradiționale, considerate obligatorii, cu elementele moderne de proveniență străină, astfel încât reconstituirea spectacolului nupțial se realizează în limitele admise de modernitate și în concordanță cu tendințele de uniformizare ale societății dobrogene actuale.

Preferința pentru modernism și exotic se manifestă în prezent la toate grupurile etnice cărora le-am studiat repertoriile de cântece și jocuri. Tendința aceasta a transformat nunta într-un adevărat spectacol deoarece mirii și nașii, cavalerii și domnișoarele de onoare se pregătesc din timp cu coregrafi, luând lecții de dans tradițional cu elemente de virtuozitate sau lente cu mișcări grațioase.

Un alt element care a favorizat diminuarea practicilor identitare și atenuarea sentimentului de apartenență la grup l-a reprezentat ideologia regimului comunist care permitea implicarea în toate formele de legitimare etnică și culturală a comunităților. Afirmarea *îndrumată* a identităților

comunitare s-a realizat cu ajutorul *instructorilor culturali* ce își desfășurau activitatea de îndrumare în căminele culturale din sate și comune. Pentru a putea transmite către public imaginea omului nou, aceștia i-au *învățat* pe țăranii instrumentiști sau dansatori cum *trebuie* să se prezinte la spectacole sau la filmări, astfel încât să transmită mulțumirea, împlinirea și bucuria pe care le garanta forma de guvernare. Repertoriile au suferit modificări forțate, care după evenimentele din anul 1989 au fost îndepărtate iar comunitățile etnice au refăcut coregrafia dansurilor în conformitate cu modul de joc moștenit prin tradiție. Din păcate acțiunea de cosmetizare a acestor repertorii a contribuit la aplatizarea diferențelor etnice în masa majoritarilor.

Prin interpretarea acestor repertorii în fața publicului, toate comunitățile își construiau o imagine publică, iar cadrul era oferit de festivalul-concurs “Cântarea României”. (IOSIF, 2014, 19-20) Scena devenea singurul loc în care se restabilea scindarea produsă între practica socială comunitară și construcția tradiției ca obiect al ideologiei politice. Voi menționa câteva aspecte pe care le-am întâlnit la aromâni, meglenoromâni și rușii-lipoveni. Intervențiile instructorilor în coregrafia dansurilor a dus la denaturarea elementelor specifice grupurilor etnice amintite și la asemănări flagrante cu dansuri ale dacoromânilor. Era firesc să se întâmple așa, deoarece instructorii nu stăpâneau alte repertorii de dans, ei fiind specializați în dansuri tradiționale dacoromânești. Sătenii dansatori au sancționat aceste cosmetizări și nu s-au mai arătat interesați să participe la festivalul-concurs “Cântarea României”. În acest context se produce renunțarea la hora satului și apariția discotecii, loc în care tinerii dansau pe muzică modernă înregistrată pe benzi de magnetofon sau casetofon. Cât privește cântatul la instrumentele tradiționale, intervențiile instructorilor au vizat tocmai stilul de emisie și efectele ce se puteau realiza la aceste instrumente. Li s-a interzis meglenoromânilor să înfrumusețeze linia melodică cu efecte de tremolo sau glissando, pe motiv că nu sună *românește*, astfel că au fost eliminate din nou procedeele care făceau diferența între grupurile etnice participante în festivalul-concurs.

Colectivizarea a anihilat manifestări cutumiare importante în viața comunităților rurale, aflate în strânsă legătură cu activitățile agricole, păstorești și pescărești. Claca, târgurile sătești, hora satului, ritualurile nupțial și funebru și ritualurile agrare au fost perturbate puternic. Astăzi constatăm fie dispariția definitivă a unor obiceiuri, cum ar fi claca, târgurile sătești, hora satului și ritualurile agrare, fie renunțarea la unele dintre secvențele ritualurilor nupțial și funebru, cum s-a întâmplat cu cântecele de despărțire ale miresei de casa părintească, orația de nuntă, jocul găinii etc., îmbrăiatul, îmbrăcatul, prepararea colivei și a mesei comune, a bocetelor, a cântecelor ritualice.

Sistemele de irigație apărute în Dobrogea au avut ca rezultat abandonarea repertoriului muzical-coregrafic agrar prezent la aromâni și meglenoromâni. Ploaia nu mai era invocată, câmpurile erau udate zilnic de un sistem bine pus la punct, capabil să asigure recolte record.

Concluzii

În concluzie, putem afirma că Dobrogea este un teritoriu în care s-au îngemănat numeroase culturi și civilizații, fiind un exemplu de conviețuire și de afirmare a identității fiecărui neam. Tradițiile reprezintă pentru etnicii dobrogeni forme de legitimare etnică și culturală capabile să atenueze tendința de integrare în grupul etnic dacoromânesc. Toate cutumele identitare aflate în practica actuală a grupurilor etnice prezentate asigură menținerea individualității culturale și spirituale proprii într-un spațiu eterogen.

Drumul parcurs de unele grupuri etnice din spațiul dobrogean de la grup etnic majoritar la grup etnic minoritar (tătarii și turcii) și transformările politice și socio-economice derulate într-un ritm accelerat sunt responsabile de transformarea, adaptarea și dispariția unor cutume cu caracter identitar. Comunitățile au păstrat și perpetuat până în zilele noastre elementele de tradiție care au rezistat în timp tuturor factorilor destabilizatori ce au caracterizat societatea dobrogeană alogenă, aflată într-o permanentă transformare. Memoria comunitară a renunțat doar la creațiile care nu își mai aflu rostul în practică. Cu toate aceste inconveniente, patrimoniul cultural dobrogean a rezistat tuturor dificultăților impuse de deznaționalizare și globalizare, demonstrându-și puterea de adaptare la transformările produse în lumea satului.

Ducând o existență privată de mijloacele indispensabile afirmării culturale și aflată sub acțiunea îndelungată a unor factorilor perturbatori (mai bine de jumătate de secol), societatea rurală dobrogeană riscă să dispară, iar odată cu ea și repertoriile muzicale, coregrafice și toate practicile cutumiare.

Stagnarea repertoriilor muzical și coregrafic, diminuarea acestora datorată lipsei de creații noi și de performeri la instrumentele considerate tradiționale vor duce la dispariția sistemului comunitar de expresie etnică.

BIBLIOGRAFIE

- BONTE, Pierre, IZARD, Michel (coordonatori), *Dicționar de etnologie și antropologie*, Iași, Editura Polirom, 1999
- BREZEANU, S., ZBUCHEA, G., *Românii de la sud de Dunăre*, București, Editura Arhivele Naționale ale României, 1997
- GLODARENCO, Olimpiu Manuel, *Repere geopolitice la Dunărea de jos la început de ev mediu*, în volumul *Dobrogea – model de conviețuire multietnică și multiculturală*, coordonator V. Coman, Constanța, Editura Muntenia, 2008
- IBRAM, Nuredin, *Comunitatea musulmană din Dobrogea*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2011
- IONESCU, Ion, Gr., *Dobrogea Euxinos în Dobrogea – model de conviețuire multietnică și multiculturală*, Constanța, Editura Muntenia, 2008
- IOSIF, Corina, *Meglenoromânii din Cerna*, Editura Universității A. I. Cuza, Iași, 2014
- JORA, Roman, *Folclor muzical-coregrafic al rușilor lipoveni din județul Tulcea*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2014
- MUSTAFA, Ali Mehmet, *O istorie a turcilor din Dobrogea, în Istorie și identitate la turcii din Dobrogea*, coordonatori volum Adriana Cupcea, Kozak Gyula, Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2017
- ONAL, Mehmet Naci, *Din folclorul turcilor dobrogeni, Tradiții privind nașterea, căsătoria și moartea*, Editura Kriterion, București, 1997
- OPREA, Gheorghe, *Folclorul muzical românesc*, București, Editura Muzicală, 2002
- TUDOSE, Pavel, *Rușii lipoveni din România – istorie și actualitate*, București, Editura C.R.L.R., 2015
- TIULIUMEANU, Mihai, *Cazacii din Dobrogea: o istorie uitată*, București, Editura Militară, 2015
- VERGATTI, Radu, Ștefan, *Dobrogea, mojar al popoarelor și al religiilor în secolul al XIV-lea*, în *Dobrogea – model de conviețuire multietnică și multiculturală*, coordonator Virgil Coman, Constanța, Editura Muntenia, 2008
- ZBUCHEA G., *O istorie a românilor din Balcani*, București, Editura Biblioteca Bucureștilor, 1999

A MEETING IN VIENNA

EINE BEGEGNUNG IN WIEN

Acad. Prof. univ. dr. Thede KAHL
University of Jena, Germany

Prof. dr. Dres. H.c. Rudolf WINDISCH
Universität Rostock, Germany

Auf Einladung des Institutul Cultural Român Viena (ICR), Rumänisches Kulturinstitut Wien, wurde am Donnerstag, 28. März 2019, 15.00 – 17.00, im Institut für Romanistik, Universität Wien, Universitätscampus, Spitalgasse 2-4, Saal 14, A-1090 Wien, folgendes Programm durchgeführt (als Moderatorin war Frau Alexandra Panican, ICR Wien; angekündigt):

2 Vorträge:

- Wiss. Ass. Frau Dr. Viviana MILIVOIEVICI (Academia Română Filiala Timișoara, Institutul de Studii Banatice "Titu Maiorescu"): *Eugen Todoran, personalitate marcantă în spațiul cultural și universitar bănățean*.

- Prof. Schriftsteller Vasile MAN (Revista de filologie „Studii de Știință și Cultură“, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș“, Arad): *Revista universitară de filologie „Studii de Știință și Cultură“ în anul al XV-lea apariție neîntreruptă (2005-2019)*.

Beide Vorträge wurden in rumänischer Sprache vorgetragen, die Referenten wurden von Prof. Dr. Akad., Dr. h.c. Thede Kahl (Jena-Wien) und Prof. a.D. Dr. Dres. h.c. Rudolf Windisch (Rostock) begrüßt und mit Blick auf die lyrische Ausrichtung ihrer Dichtung auf Rumänisch vorgestellt.

Es folgte eine Büchervorstellung, 2 Titel:

- Viviana POCLID DEHELEAN (MILIVOIEVICI), *Albastru – Infinit / Blau Unendlich* (rumänisch-deutsche Ausgabe, Editura Gutenberg Univers, Arad, Rumänien 2018, Übersetzung und Vorwort Rudolf Windisch).

- Vasile MAN, *O mână întinsă spre cer / Eine Hand zum Himmel gestreckt*, Lyrische Anthologie (rumänisch-deutsche Ausgabe, Editura Gutenberg Univers, Arad, Rumänien 2016, Übersetzung und Vorwort Rudolf Windisch).

Hinweis auf 2 Neuauflagen:

- Viviana MILIVOIEVICI, *Secvențe culturale din Banat. Studii și cercetări*, Vorwort Thede Kahl / Nachwort Vasile Man, Editura Gutenberg Univers, Arad, Rumänien 2019.

- Vasile MAN, *Destinul Poeziei / O prietenia literară – Vocație și destin*, Nachwort Dumitru MIHĂILESCU, *Iubirea ca temă a liricii universale*, Editura Gutenberg Univers, Arad, Rumänien 2019.

In Vorbereitung:

- Vasile MAN / Viviana MILIVOIEVICI, *Monografie - „Studii de Știință și Cultură“, revistă internațională de filologie, la 15 ani de apariție continuă (2005-2019)*.

Geplant:

Colocviul internațional EUROPA: Centru și margine, cooperare culturală transfrontalieră, VIII. Wiederholung, 23.-25. Oktober 2019 in Arad – Timișoara (Ministerul Cercetării și Inovării, București, România).

Abschluss: Poetische Lesung der beiden Autoren aus eigener Dichtung: Viviana POCLID DEHELEAN, Vasile MAN.

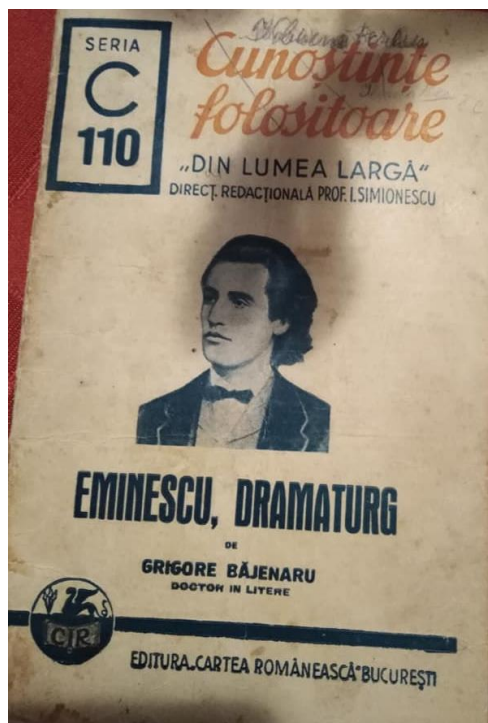
Ein ‚Nachwort‘ der beiden deutschen Mitarbeiter: die Veranstaltung wurde im Kreis interessierter Gäste, wie die anschließende Diskussion zeigte, programmgemäß durchgeführt. Sie dürfte – gerade in einem Universitätsinstitut für Romanistik mit Professorinnen und Professoren für Rumänisch – einen Einblick in ein Kapitel zeitgenössischer rumänischer Lyrik vermittelt haben, insbesondere den Studentinnen und Studenten Anstöße zur weiteren Beschäftigung mit der rumänischen Sprache und Literatur gegeben haben. Insofern darf die Veranstaltung als ein Erfolg bezeichnet werden, zu dem die Gäste – ihre Reise und der Aufenthalt in Wien wurden vom ICR übernommen – beigetragen haben. Thede Kahl und Rudolf Windisch bedanken sich bei der Kollegin Frau Milivoievici und dem (langjährigen) Kollegen Herrn Man für ihre Zusammenarbeit zu einem rumänisch-deutschen Treffen auf kulturphilologischer Ebene.

Im April 2019,
Thede Kahl, Rudolf Windisch

EMINESCU – GENIUL PUSTIU AL LITERATURII ROMÂNE ȘI MAREA SA IUBIRE, TEATRUL

Florica R. CÂNDEA

Lecturile din casa lui Aron Pumnul i-au fost mângâiat condeiul și l-au învățat teatrul lui Moliere, Dumas, Voltaire, Alecsandri, B. Șt. Delavrancea, B. P. Hasdeu, Al. Davilla ș.a., însă doar apetența pentru teatru ca gen literar a rămas și cronicile teatrale mustind de sentimente aparte pentru funcția social-estetică a teatrului, făcând distincție între teatrul artă și teatrul meserie și-n același timp antipatiza cu melodrama.

După 150 de ani de la trecerea prin Arad cu Trupa Pascaly, Eminescului din fiecare dintre noi.

Cu poezia, proza, publicistica, cronicile dramatice se cuvine a i acorda o atenție deosebită, precum și preocupărilor sau încercărilor sale teatrale, mai cu seamă că, așa cum ne petrecem viața pe o mare scenă și noi, Eminescu a improvizat scenete pantomimice prin 1888, cu un an de la petrecerea sa din scurta-i viață.

De fapt, pribeagului student la Viena și Berlin, 1868, i se atribuie drama Laiis, după Emile Augier, ca un

debut teatral, mai apoi cu creații dramatice sau comedii. Eminescu a simpatizat și cu alte trupe teatrale, Iorgu Caragiale sau Ștefania Tardini, însă nici opera shakespeareană nu i-a fost străină, nici nu a ocolit-o cum nici plăcerea de a juca pe viu nu i-a displicut. Dar, odată cu revenirea de la Viena, aceste privilegii și preocupări vor înceta.

În Anul 1935, G. Călinescu a scos la lumină un fapt ignorat: acela al calității de dramaturg a lui Eminescu. De aceea, operele dramatice au fost publicate fragmentativ sau fugitiv în 1978, iar mai apoi 1988. În Anul 1940, Grigore Băjenaru, doctor în Litere, va scoate la iveală ample considerații despre Eminescu dramaturg. Opera dramatică se compune din Drame istorice: *Decebal*, *Pacea pământului vine s-o ceară Bogdan Dragoș*, *Grue Sânger*, *Alexandru cel Bun*, *Ștefan cel Tânăr*, *Petru Rareș*, *Cel din urmă mușatin*, *Mira*, *Alexandru Lăpușneanu*, *Andrei*. Comedii: *Minte și inimă*, *Elvira în sclipirea amorului*, *Gogu tatii*, *Județul împăratului*, *Județii lui Vodă*.

Dodecameronul dramelor istorice va fi completat de Călugărul și chipul, Regina și cavalerul, Amor pierdut, Viață pierdută. Ca teme regăsim războaie daco-romane, Geneza poporului român, moartea unei nații. Acestea în contextul în care, încă din vremea berlineză, plănuia traduceri teatrale și drame precum Torquato Tasso sau Văduva din Ephs, însă boala îi străfulgera ca un cântec mut de lebădă iubirea pentru teatru 1883. Astfel, din acest inventar, va rămâne un Fundal al geniului scenic decupat dintr-o operă cu destin precum destinul autorului.

Și dacă unele încercări au rămas în manuscris, Eminescu desigur a fost îndrăgostit de faptele eroice ale vitejescului nostru trecut și avântul său patriotic regăsit în poezie.

Scrise ușor de înțeles, piesele sunt pe cât de fermecătoare, pe atât de bine structurate în acte, scene cizelate în funcție de personaje. Nu vom omite nici Tabloul dramatic în Versuri Mureșianu, ca un Marș pentru anul 1848.

De asemenea, Histrion, care în latină înseamnă actor, este o poveste tristă a unui bătrân actor care a ajuns să copieze roluri, dar Felice, fiul său, pentru care tatăl s-a sacrificat, îl ajută să fie reconsiderat travestindu-se într-un rol pentru un teatru stradal, iar tatăl său îl încununa cu lauri veșteji. Însă, încă în viață, tatăl se va prăbuși în brațele fiului.

Eminescu nu a fost pe tărâm dramatic un Luceafăr maestru, dar a lăsat pilda unei palide idei de a scrie epopeea teatrală a poporului român, iar el stingându-se precum o Floare albastră și de aceea e bine a se pomeni de Eminescu și ca dramaturg.

VI. BANAT STUDIES / ÉTUDES DE BANAT / STUDII BANATICE
Coordinator/Coordinateur/Coordonator:
Viviana MILIVOIEVICI

SORIN TITEL'S PERCEPTION REGARDING THE PASSION FOR READING

À PROPOS DE LA PASSION DE LA LECTURE DANS LA VISION DE SORIN TITEL

DESPRE PASIUNEA LECTURII ÎN VIZIUNEA LUI SORIN TITEL

Viviana MILIVOIEVICI

Academia Română – Filiala Timișoara,
Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”
B-dul Mihai Viteazu, nr. 24, Timișoara, România
E-mail: viviana.poclid@yahoo.com

Abstract

Reading is knowledge. Reading also is a factor that contours the cultural portrait of people. When reading, one can approach nature, sometimes an incomprehensible nature for the human being.

The assimilation process of the reading text is based on the memorization of information or on the transfer of spirit, thought, and aesthetic emotion.

The researchers can assert that reading, present both in the life of readers and writers, has a beneficial influence, especially when it comes to fundamental books.

Résumé

La lecture représente la connaissance. La lecture contribue également à définir le portrait culturel des personnes. En lisant, nous avons l'occasion de nous rapprocher de la nature, ce que nous ne comprenons souvent pas.

Le processus d'assimilation du texte lu est basé sur la mémorisation de la matière ou sur le transfert de l'esprit, de la pensée et de l'émotion esthétique.

On peut dire que la lecture, tant dans la vie des lecteurs que des écrivains, a une influence bénéfique, notamment en ce qui concerne les livres essentiels.

Rezumat

Lectura reprezintă cunoaștere. De asemenea, lectura contribuie permanent la definirea portretului cultural al oamenilor. Prin lectură dispunem de posibilitatea de a ne apropia concret de natură, pe care adesea n-o prea înțelegem.

Procesul de asimilare a textului lecturat se bazează pe memorizarea materiei sau pe transferul de spirit, de gândire și de emoție estetică.

Se poate spune faptul că lectura, atât în viața cititorilor, cât și în cea a scriitorilor, are o influență benefică, mai ales când este vorba de cărți esențiale.

Keywords: reading, writer, personality, passion, books

Mots-clés: lecture, écrivain, personnalité, passion, livres

Cuvinte-cheie: lectură, scriitor, personalitate, pasiune, cărți

Motto:

„Cel ce citește, trăiește mii de vieți înainte să moară, iar cel ce nu citește, trăiește doar una.”

George Martin

Pentru fiecare dintre noi, a citi are o cu totul altă semnificație, în funcție de câțiva factori reprezentativi ai existenței, dar și ai personalității. Sunt o mulțime de motive pentru care citim. Din perspectiva mea, a citi este sinonim cu a avea acces la cultură, a descoperi lumea, a cunoaște noi orizonturi. Cititul ar trebui să fie una dintre cele mai răspândite pasiuni a oamenilor, în orice etapă a vieții.

Lectura este unul din mijloacele esențiale ale creșterii spirituale a omului. Variile opinii în ceea ce privește lectura sunt axate pe următoarele principii și norme generale: selectivitatea, lectura la timpul potrivit, asimilarea cărților citite, capacitatea de discernere a valorilor, verificarea lecturii. „E vorba, înainte de toate, de a nu citi cărțile proaste sau mediocre, și de a nu citi pe cele bune la timp nepotrivit. Oamenii care n-au descoperit voluptatea recitării [...] nu pot spune că știu ce înseamnă propriu-zis arta lecturii.” (ELIADE, 2001, p. 151)

Procesul de asimilare a textului lecturat se bazează pe memorizarea materiei sau pe transferul de spirit, de gândire și de emoție estetică: „Marea problemă a lecturii rămâne, firește, asimilarea cărților citite. Sunt oameni care, citind, asimilează atât de personal substanța cărții încât nu o mai memorează. [...] Își amintesc de o carte ca de o melodie; păstrează numai starea sufletească provocată sau precipitată de lectură. Alți oameni citesc și rețin; nu e vorba de *memoria* lor, ci de bucuria pe care a descoperit-o în materia cărților citite. [...] Și sunt alți cititori care cunosc mai puțin o carte, și care totuși pot spune lucruri admirabile despre această carte.” (*Ibidem*, p. 152-153)

Se poate spune că există și din acei cititori care „uită cărțile”. Aceștia par a fi cei mai prețioși, dat fiind faptul că „asemenea cititori izbutesc să transforme funcția aceasta dificilă a lecturii într-o funcție organică, naturală, imitând gestul naturii; căci, după cum se știe, natura nu păstrează niciodată contururile și formele obiectelor asimilate, *memoria* lor, ci transformă neconținut substanța. Toată tehnica lecturii constă în virtutea aceasta a transformării substanței cărților”. (*Ibidem*, p. 153)

Prin lectură dispunem de posibilitatea de a ne apropia concret de natură, pe care adesea n-o prea înțelegem: „misterul marii deșteptări vegetale îl simțim fiecare dintre noi, firește. Dar cât de semnificativă ar ajunge această simțire dacă i-am putea descifra emblemele, simbolurile, sensurile ei universale, absolute. [...] Lectura ar putea ajunge, așadar, o tehnică prin care omul ar învăța ritmurile și anotimpurile.” (*Ibidem*, p. 121-122)

Pe de altă parte, distingem și o funcție mistică a lecturii, care constă în stabilirea unor contacte între om și Cosmos, pentru a putea aminti memoriei scurte și limitate a omului de o vastă experiență colectivă, de la începuturi.

Despre această „mistificare” a lecturii și despre strânsa legătură dintre Creator și Opera sa, dintre Scriitor și Cititor, Sorin Titel¹ scrie în opul său de eseuri *Pasiunea lecturii*, apărut la Editura Facla, din Timișoara, în 1976.

În opinia sa, „«Pasiunea» este desigur anterioară dorinței de a scrie, dacă nu cumva ea este factorul principal care o declanșează. [...] Există (...) scriitori al căror talent se spune că este «intuitiv».” (TITEL, 1976, p. 5) Astfel se stabilește o relație clară între scriitor și lector, mai ales pentru că orice creator își construiește în mintea sa un cititor pasionat și apropiat de „sufletul” viziunii sale scriitoricești, „...orice prozator este mânat spre masa de scris, într-o mai mică sau mai mare măsură, la un mod mai mult sau mai puțin conștient...” (*Ibidem*, p. 5-6) Mai mult decât atât,

¹ Sorin Titel, prozator, eseist, traducător (7 decembrie 1935, Margina, jud. Timiș – 17 ianuarie 1985, București); cf. *Enciclopedia Banatului*, I. *Literatura*, s.v.

conchide Sorin Titel, „...nu trebuie să uităm că sunt lectori cu un rol hotărâtor în formația unui scriitor, cărți ce lasă urme adânci, întâlniri care îl marchează definitiv. Lectura nu doar «declanșează» talentul (...), ci îl formează și îl modifică. [...] Se întâmplă chiar ca lectura să devină atât de copleșitoare, încât scriitorul trebuie să se smulgă cu forța, să se elibereze de sub dominația ei tiranică.” (*Ibidem*, p. 6-7) Uneori, această dominație poate avea efecte faste sau, dimpotrivă, asupra Creatorului. Uneori „...pasiunea lectorului și vocația scriitorului se întrepătrund, scriitorul și cititorul se întâlnesc, întâlnire uneori salutară pentru scriitor, alteori neavenită, atunci când lectura își exercită o influență prea acaparantă. (...) ...meseria de scriitor poate exercita asupra lecturii o influență negativă” (*Ibidem*, p. 7), influență provenită adesea dintr-o stare de incomoditate a unuia față de celălalt.

Totuși, fiecare lectură oferă o nouă „fațetă” a unor opere niciodată „știute” până la capăt. „Dincolo de faptul că lecturile scriitorului se întâlnesc adeseori cu opera sa – afirmă Sorin Titel – realizând acea întâlnire dintre scriitor și cititor (...) – acesta e și el, în cele din urmă, un cititor ca oricare altul...” (*Ibidem*, p. 8)

Se poate spune faptul că lectura, atât în viața cititorilor, cât și în cea a scriitorilor, are o influență benefică, mai ales când este vorba de cărți esențiale, mai ales că „...prin cuvinte misterele acestei lumi pot fi descifrate, prin cuvinte se pătrunde în cămările cele mai ascunse ale sufletului uman” (*Ibidem*, p. 11), remarcându-se atotputernicia Cuvântului. Literatura esențială, în ansamblul ei, trebuie să cuprindă „cărți ale *problemei* și nu ale *răspunsului*, [...] înalta ei misiune e numai atunci când ne descoperă niveluri adânci ale socialului, *neștiute de dinainte, cu alte cuvinte atunci când cu ajutorul discursului literar ni se descoperă noi aspecte ale realității sociale.*” (s. a.) (*Ibidem*, p. 13)

Un asemănător punct de vedere afirmă și Roland Barthes, în lucrarea sa de referință, *Plăcerea textului*: „Să scrii înseamnă să faci să se clatine înțelesul lumii”, autorul distingând două tipuri de lectură: una care „ignoră jocurile de limbaj”, mergând „drept la particularitățile anecdotei” și o altă lectură care „nu trece peste nimic”, care „cântărește, aderă la text (...) surprinde în fiecare punct al textului *asyndentonul*, care despică limbajele”. Ambele tipuri ar trebui să aibă o urmare fericită pentru cititor, textul care produce plăcere fiind „acela care mulțumește, umple de euforie, acela care vine din cultură, nu rupe cu ea, este legat de o confortabilă practică a lecturii.” (BARTHES, 1994, p. 23)

Pe de altă parte, e adevărat faptul că, uneori, se întâmplă ca discursul să pară mai greu de descifrat de unii cititori, dar nu este imposibil. Despre misiunea artei de a încerca să dea o formă la ceea ce pare dezordine, scrie Umberto Eco în binecunoscuta sa lucrare, *Șase plimbări prin pădurea narativă*: „Cu ajutorul ficțiunii narative ne antrenăm capacitatea de a da o ordine atât experienței prezentului, cât și celei a trecutului.” (ECO, 1997, p. 172) Astfel se conturează o permanentă dorință a scriitorului „de a afla, de a descifra, de a spune ceea ce nu s-a spus încă, de a face din discursul său instrumentul unei căutări.” (TITEL, 1976, p. 14) Sorin Titel concluzionează: „Literatura nu-i viață, cum nici viața nu-i literatură, chiar dacă literatura își propune și reușește (...) să dea iluzia vieții. Scriitorul e un fel de Ali-Baba în fața unor porți misterioase. El trebuie să găsească acel singur cuvânt pentru ca ele să se deschidă: Sesam, deschide-te...” (*Ibidem*), la fel cum cititorii sunt cei care trebuie să găsească cheia potrivită pentru aceste porți, conchidem noi.

Mergând mai departe pe firul relației dintre scriitor și lectorul operei, Sorin Titel identifică cele două timpuri principale ale lecturii, în eseu intitulat *Bovarismul lecturii*. El face distincția netă între prezentul lecturii „folosit ca timp al povestirii, cititorul simțindu-se deodată frustrat, lăsat să se descurce singur, fiind cuprins de derută” (*Ibidem*, p. 18) și asta din pricina faptului că scriitorul descoperă cot la cot cu cititorul misterul cărții: „cititorul se trezește cu un însoțitor tot atât de neștiutor ca și el...” (*Ibidem*) „Iată însă că acest prezent permanent al narațiunii, aruncă întâmplarea în necunoscut. Întâmplarea neexistând de dinainte, ea nu are cum să fie știută. Ea se naște pe măsură ce este parcursă concomitent de scriitor și cititor, așa cum viața cititorului se naște pe măsură ce-o trăiește. Eroii cărților devin în acest fel victimele aceluiași neprevăzut, aceluiași hazard în care se

zbate și cititorul în viața sa de fiecare zi. Diferența dintre viață și literatură (...) dispare.” (*Ibidem*, p. 19)

Pe de altă parte, timpul trecut al povestirii oferă cititorului o stare de certitudine prin care „se realizează un anumit proces de identificare a cititorului cu eroul, setea sa bovarică de-a intra în pielea acestuia, de-a fi una cu el...” (*Ibidem*, p. 18) Cum spune și Umberto Eco, se întâmplă ca cititorul să proiecteze modelul ficțional asupra realității, adică să creadă uneori în existența reală a personajelor și a întâmplărilor fictive: „atât de mare este în fond farmecul oricărei narațiuni, fie ea verbală, fie vizuală: ne închide între hotarele unei lumi și ne face, într-un fel s-o luăm în serios.” (ECO, 1997, p. 102)

Există cazuri în care se poate remarca o imposibilitate a identificării între cititor și caracterele excepționale, o anumită limită, „un punct terminus, peste care cititorul nu trece, refuzând să-l mai urmeze pe scriitor. Ca să se identifice cu o situație, cititorul trebuie, în primul rând, să creadă în această situație și ca să poată crede, ea trebuie să fie posibilă. Ori o situație ca să fie posibilă trebuie să fie îndeplinite condițiile unei minime verosimilități.” (TITEL, 1976, p. 21) Nu la fel se întâmplă în cazul literaturii absurdului, „unde situațiile sunt arar posibile”, sau în lumea fantasticului care „dă buzna peste lumea noastră, deformând-o, tulburându-i contururile clare, modificând-o, făcând-o de nerecunoscut!” (*Ibidem*)

Pe lângă analiza cuprinzătoare și minuțioasă a relației scriitor – cititor, se remarcă și faptul că Sorin Titel „este un promotor dintre cei mai activi ai formulelor românești noi din dorința de-convenționalizării prozei.” (NEDEA, în „Caiete critice”, 2012, nr. 4, p. 63) Este un scriitor fascinat de modernitate, pe parcursul eseurilor sale, evidențiind opere ale unor scriitori ca: Vasile Voiculescu², Eusebiu Camilar (*Avizuhă*)³, Ion Marin Iovescu (*Nuntă cu bucluc*)⁴, Virgiliu Monda (*Via și rodul*)⁵, Anișoara Odeanu (*Anotimpul pierdut*)⁶, Romulus Fabian (*Eu și ai mei, Cei care au plecat*)⁷, Georgeta Mircea Cancioc (*Călătorul*)⁸, Octavian Popa (*Etajul 10*)⁹, Laurențiu Fulga (*Alexandra și infernul*)¹⁰, Székely János (*Umbra*)¹¹, Teodor Mazilu (*O singură noapte eternă*)¹², Ion Brad (*Ultimul drum*)¹³, Nicolae Țic (*Camera cu oglinzi, Viață de buzunar*)¹⁴, Virgil Duda¹⁵, Norman Mânea (*Primele porți*)¹⁶, Vasile Băran (*Berbecul zburător*)¹⁷, Mircea Horia Simionescu

² În proza lui Vasile Voiculescu, afirmă Sorin Titel, apa ca element al „neantului substanțial” apare „ca o chemare a morții, declanșând un complex al sinuciderii...” (TITEL, 1976, p. 23) [...] „...moartea este văzută ca un adaos la natură, ca o moarte mioritică.” (*Idem*), exprimând un dens sentiment al unei reîntoarceri către origini, către începuturi. (*Proza lui Vasile Voiculescu*)

³ Lumea prozei sale conturează un univers arhaic al „țării de sus, a Bucovinei, cu obiceiurile și cu tradițiile ei, cu farmecul ei adeseori straniu, o lume împietrită parcă în timp, evocată cu nostalgie, ba mai mult, cu o abia mărturisită umilință și pioșenie.” (TITEL, 1976, *Tentația expresionismului*, p. 29)

⁴ Este o scriere cu tendință spre diform și caricatură, evocând cu pasiune etnografică o lume pestriță.

⁵ Este o operă naturalistă ce poartă o puternică „amprentă patologică”, „un ciudat dialog dintre «boală» și «sănătate» (...), amestec de dragoste și ură, ce se stabilește între ființele normale și cele «morbide», între caracterele «luminoase» și cele «tenebroase»” (TITEL, 1976, *Tentația expresionismului*, p. 32-33)

⁶ *Între confesiune și luciditate*

⁷ „o descripție plină de farmec a Timișoarei (așa cum arăta ea înainte de Primul Război Mondial)” (TITEL, 1976, *O privire nostalgică*, p. 40)

⁸ *O ironistă*

⁹ *Proză și atmosferă*

¹⁰ *Dragostea și „infernul”*

¹¹ *Circulația marilor teme*

¹² Reprezintă „istoria renașterii prin iubire” (TITEL, 1976, *Ironie și sentimentalism*, p. 59)

¹³ *Elogiul familiei*

¹⁴ *Proza lui Nicoale Țic*

¹⁵ *Deruta*

¹⁶ *O privire necruțătoare*

¹⁷ *Lumea copilăriei*

(*După 1900, pe la amiază*)¹⁸, Mihai Diaconescu (*Culorile sângelui*) și Szemplér Ferenc (*Molima*)¹⁹, Domnița Gherghinescu-Vania (*Cartea pierdută*)²⁰, Valentin Șerbu (*Dezacorduri, Figuranții, Povestiri senine*)²¹, Ion Băieșu (*Sufereau împreună*)²², Oltea Alexandru (*Macii din preajma nopții*)²³, Al. Deal (*Anotimpul fângăduinței*), I.D. Teodorescu (*Aproapele*), Király László (*Lupii albaștri*), Horia Vasilescu (*Verigile*), Mihai Sin (*Viața la o margine de șosea*), Constantin Cubleşan (*Un gotic târziu*), Vasile Andru (*Mireasa vine cu seara*), Alexei Rudeanu (*Focul rece*), Doina Ciurea (*Schițe bucureștene*), Valentina Dima (*Stânca tarpeiană*), Mircea Palaghiu (*Sublima Soră Camelia*), Marcel Constantin Runcanu (*Sepia*), Radu Mareș (*Ana sau pasărea paradisului*), Genoveva Logan (*Alergie*), Anda Basarab (*Deschiderea spaniolă*), Titi George Cîmpeanu (*Mușcătura de șarpe*), Nicolae Mateescu (*Ultimii*)²⁴.

Aceste vaste analize ale unor opere mai mult sau mai puțin cunoscute reprezintă un punct de referință în esecistica românească, dar și în cadrul operei lui Sorin Titel.

În încheiere, putem afirma faptul că menirea scriitorului este aceea de a lumina pe cât posibil mințile cititorilor dornici de cunoaștere, stabilind cu aceștia o relație de complicitate. Chiar dacă se află „în luptă cu propriile sale îndoieli, artistul nu poate fi decât într-un permanent dialog cu lumea, cu cea din el însuși, precum și cu cea din afara lui. Chinuit de propria sa luciditate sau lăsându-se de bună voie înșelat, oferindu-și false anesteziante în stare să-i amelioreze cât de cât durerea incertitudinilor.” (TITEL, 1976, p. 95)

Așadar, „fiecare nouă carte este pentru scriitor, oricât de mare ar fi el, o nouă confruntare, tot atât de dureroasă, tot atât de «incitantă» ca și prima sa ieșire în lume. Nicio carte, oricât de mare ar fi ea, nu cred că-i dă scriitorului dreptul să se înconjoare în mantia călduroasă a certitudinilor definitive...” (*Ibidem*, p. 96), soarta scriitorului fiind aceea de a crea neconținut universuri fascinante pentru viitorii săi lectori, pentru ca aceștia să poată deveni un public pasionat de lectură.

BIBLIOGRAFIE

- ****Enciclopedia Banatului*, vol. I, *Literatura*, ediția a II-a, coordonator general Crișu Dascălu, Timișoara, Editura David Press Print, 2016
- BARTHES, Roland, *Plăcerea textului*, traducere de Marian Papahagi, postfață de Ion Pop, Cluj-Napoca, Editura Echinoc, 1994
- ECO, Umberto, *Șase plimbări prin pădurea narativă*, Editura Pontica, 1997
- ELIADE, Mircea, *50 de conferințe radiofonice, 1932-1938*, București, Editura Humanitas, Editura Casa Radio, în colaborare cu Societatea Română de Radiodifuziune, 2001
- NEDEA, Ramona „*Vocile*” autorului și formele discursului literar în romanele lui Sorin Titel (I), în „*Caiete critice*”. Revistă editată de Fundația Națională pentru Știință și Artă, nr. 4, 2012, p. 63
- TITEL, Sorin, *Pasiunea lecturii*, Timișoara, Editura Facla, 1976

¹⁸ Se expun idei privitoare la rolul prozatorului și menirea operei sale: „Proza se hrănește, fără îndoială, din cotidian, din amănunte legate de viața de fiecare zi a oamenilor, «materia primă» din care ea se construiește poate părea (...) impură unui prozator a cărui spaimă de banalitate ia forme obsesive, neliniștitoare. În fața banalității cotidianului, prozatorul de acest tip se cutremură, el caută să găsească în altă parte substanța cărților sale: în istorie, în legendă, în mit, în literatura veche, în visul retranscris la lumina zilei, în plonjările cu ajutorul imaginației debordante, în fantasticul cel mai spectaculos cu putință. Prozatorul de acest tip caută de fapt să recupereze realitatea forțând alte uși decât cele obișnuite.” (TITEL, 1976, *Un prozator de excepție*, p. 79)

¹⁹ Două romane istorice

²⁰ Amintirile unei femei

²¹ Tristețe și ironie în proza lui Valentin Șerbu

²² Un povestitor

²³ Analiză și didacticism

²⁴ Despre acești autori și operele lor, Sorin Titel vorbește într-un eseu mai amplu, intitulat *Tineri prozatori* (TITEL, 1976, p. 145-175)

SORIN TITEL: CROSSING THE LABYRINTH OR A PARABLE OF DEPERSONALIZATION

SORIN TITEL: LA TRAVERSÉE DU LABYRINTHE OU LA PARABOLE DE LA DÉPERSONALISATION

SORIN TITEL: TRAVERSAREA LABIRINTULUI SAU PARABOLA DEPERSONALIZĂRII

Delia BADEA

Academia Română – Filiala Timișoara,
Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”
B-dul Mihai Viteazu, Nr.24, Timișoara, România
e-mail: delia_badea@yahoo.com

Abstract

Hermeneutical study of Titel's novel "The Prisoner's Long Journey", our paper aims to approach the labyrinth as a closed universe, where fear is responsible for the loss of humanity and individual identity destruction. Gifted creator of closed worlds, Sorin Titel was certain that all literary works metaphorically describe journeys. As a parable of depersonalization, the journey imagined by Titel becomes roaming, even wandering, as any final destination seems lost. But neither the purpose, not the significance of the journey are important, but the endless search, the continuous walk and especially the journey as a state of being. The world as a circle becomes, through desacralization, the world as a circus, symbol of decadence and corruption, the existence appearing as an absurd and grotesque show.

Résumé

Incursion herméneutique dans le roman Le long voyage du prisonnier, cet article propose une approche du labyrinthe titelien en tant qu'univers fermé, visant la dissolution de la substance humaine et la néantisation de l'individu sous l'impulsion de la peur. Excellent créateur de mondes fermés, Sorin Titel était convaincu que le sous-texte de toute œuvre littéraire contient inévitablement la description d'un voyage. Parabole de la dépersonnalisation, le parcours de Titel devient à travers ce roman une errance, voire un vagabondage dont les personnages finissent par en perdre la signification. Ce n'est pas le but du voyage qui importe, ni sa signification en tant que recherche permanente, mais la voie à suivre et surtout le voyage lui-même. Le monde cercle devient, par désacralisation, un monde cirque, symbole de la décadence et de la déshumanisation. Le spectacle de l'existence se révèle ainsi de manière absurde et grotesque.

Rezumat

Incursiune hermeneutică asupra romanului Lunga călătorie a prizonierului, articolul de față propune o abordare a labirintului titelian ca univers închis, urmărind dizolvarea substanței umane și aneantizarea individului sub impulsul fricii. Excelent creator de lumi închise, Sorin Titel era convins de faptul că în subtextul oricărei opere literare se află, inevitabil, descrierea unei călătorii. Parabolă a depersonalizării, călătoria titeliană devine prin acest roman rătăcire, ba chiar o vagabondare căreia personajele ajung să îi piardă finalitatea. Or, nu finalitatea călătoriei importă, nici semnificația acesteia, cât permanenta căutare, mersul înainte și, mai ales, călătoria

ca stare. Lumea ca cerc devine, prin desacralizare, lumea ca circ, simbol al decadenței și dezumanizării, iar spectacolul existenței ni se dezvăluie astfel absurd și grotesc.

Keywords: *closed worlds, journey, landmarks, the experience of the absurdity*

Mots-clés: *mondes fermés, voyage, repères, expérience de l'absurde*

Cuvinte-cheie: *lumi închise, călătorie, repere, experiența absurdului*

Excelent creator de *lumi închise*, Sorin Titel era convins de faptul că în subtextul oricărei opere literare se află, inevitabil, descrierea unei călătorii. În contextul mai larg al acestei scheme epice, motivul călătoriei prin labirint, devine, de la mitul lui Tezeu încoace, ușor recognoscibil în întreaga literatură universală, larga sa polisemie semantică dovedindu-se în timp surprinzătoare și inepuizabilă. De la J. Joyce, la George Perec, trecând prin Kafka, Becket sau Borges, motivul în discuție devine, treptat, leitmotiv. Mai mult, teoreticienii Noului Roman, al căror adept Titel nu ezită să se declare, investesc simbolul labirintului cu valoarea de model estetic în sine, transpunându-l într-o veritabilă metaforă a actului scriiturii.

Romanul asupra căruia mă voi opri în continuare, abordat tocmai din această perspectivă a simbolisticii labirintului, este *Lunga călătorie a prizonierului*, roman parabolic și oniric care ne spune *povestea unei treceri prin labirint*.

Romanul debutează brusc, abrupt, cu imaginea unui sumbru trio de evidentă factură kafkiană (prizonierul însoțit de cei doi călăi) traversând piața pustie a unui oraș fără nume. Cei trei întreprind o interminabilă călătorie al cărei final este mereu amânat, mișcându-se într-un spațiu labirintic ce se dedublează și se multiplică la fiecare cotitură.

Similar *Procesului* kafkian, și aici timpul este suspendat, nu se precizează *când* a început călătoria, romanul propunând o ruptură în cronologia liniară, o ieșire din istorie, întreaga odisee fiind guvernată doar de ritmurile cosmice. Este un timp al descompunerii, al scurgerii și al neantizării, generând rotirea ca experiență a absurdului.

Esențial pentru codul de lectură adoptat este punctul de plecare al celor trei: *piața / agora*, simbol absolut al centrului produce o răsturnare voită în cartografia simbolică a labirintului, de vreme ce *inițierea* implică drumul *înspre* și nu *dinspre* centru. Să avem a face cu o călătorie în sens invers, anulând, astfel, valorile referențiale ce țin de inițiere (metamorfoză spirituală, devenire existențială, cunoaștere) ? Să nu uităm că inițierea este accesibilă doar aleșilor /cunoscătorilor și, prin urmare, trioul lui Titel, are de parcurs un prim traseu, *înspre* margine, un soi de „descensus ad inferos”, o inițiere în moarte, culminând cu coborârea prizonierului în groapa săpată chiar de el, ca ultim stadiu al dezumanizării. Departe de a marca punctul terminus al acestei călătorii –rătăcire prin labirintul existențial, episodul conține mirabila promisiune a momentului în care călătorul-migrator (în ambele sale ipostaze de victimă și călău) poate purcede la parcurgerea drumului în sens invers, *către centru*, întru recuperarea trecutului, aceasta fiind adevărata inițiere: „Deodată, - mărturisește prizonierul – am descoperit stând pe pământul jilav [...], că cel mai important lucru când ieși o hotărâre în genul celei luate de mine, adică *faci drumul de-a-ndoaselea* (s.n.), cel mai important lucru e să știi foarte bine unde te întorci.” (TITEL, 1991, 106). Cele trei personaje ale căror identități distincte inițial, ajung a se (con)topi în labirintul existențial, schițează un traseu dramatic în care pierderea memoriei anulează orice posibil reper, atrăgând inevitabil dezumanizarea ca *des-ființare*.

Romanul propune astfel o nouă, neexploatăată, abordare a labirintului ca univers închis, urmărind dizolvarea substanței umane și aneantizarea individului sub impulsul fricii (a se vedea probele dure la care cei doi călăi își supun victima pe parcursul călătoriei). Episodul dramatic al analizării fotografiilor de familie, una dintre numeroasele „puneri în abis” ale romanului, rămâne

semnificativ pentru motivul rătăcirii ca pierdere a identității: „...după o vreme îndelungată, cei doi ajunseră la concluzia, cu totul uluitoare pentru ei, că fotografiile nu erau ale niciunuia dintre ei, ci ale prizonierului [...]. Așa, prizonierul se trezi pe neașteptate, cu o nevastă și trei copii...” . Tragicul nu rezultă neapărat din dezorientarea personajelor prizoniere în labirint, cât, mai ales, din această pierdere a reperelor, prin uitarea trecutului.

Nu lipsesc nici simbolurile biblice, martirajul celor trei dorindu-se o reiterare simbolică a călătoriei magilor, dar o călătorie fără final, așadar o *rătăcire* ce urmărește anularea esenței umane. Fluviul traversat de cei trei ar putea fi chiar Styxul biblic, iar barcașii căruia călătorii îi dau ultimul lor ban nimeni altul decât Caron. Este un univers infernal, în care singura imagine luminoasă este figura feminină aceea care, sub chipul mamei sau al iubitei, guvernează întreaga odisee a prizonierului.

Parabolă a depersonalizării, călătoria titeliană devine astfel o rătăcire, o vagabondare căreia personajele ajung să îi piardă finalitatea. Or, nu finalitatea acesteia importă, nici semnificația călătoriei cât permanenta căutare, mersul înainte și, mai ales, călătoria *ca stare*. Cei trei aparțin labirintului și există atâta timp cât sunt în labirint.

Pe măsură ce narațiunea evoluează, spațiul și timpul se dilată, iar senzația deplasării devine, treptat, iluzie. Locurile sunt vaste, cu clădiri dilatate, piețe ori gări pustii (din nou dichotomia centru/margine), peisaje cu ceață și fum și nopți fără lună. Dichotomiei centru vs. margine i se adaugă opoziția *stânga / dreapta* (a se citi *sacru / profan*), cea dintâi pustie, malefică, dizolvantă, cea de-a doua benefică, izbăvitoare, salvatoare, așa cum reiese din obsesia ce îi însoțește pe cei trei cum că undeva, au greșit drumul, cotind la stânga: „ (...) erau convinși că în drumul parcurs de ei până atunci intervenise la un moment dat o greșală care trecuse neobservată, imposibil de depistat însă, o mică fisură, un drum cotit din eroare *la stânga*, de exemplu, ceva aparent lipsit de importanță, dar în fond esențial pentru destinul călătoriei lor” (TITEL, 1991, 42). Absurdul în care cei trei își consumă odiseea existențială culminează cu imaginea cercului părăsit, un nou posibil *centru*, (cu ale sale păpuși mecanice stricate și cu picturile grotești). *Lumea ca cerc* devine, prin desacralizare, *lumea ca circ* simbol al decadenței și dezumanizării, iar spectacolul existenței ni se dezvăluie absurd și grotesc.

Există, așadar, un labirint spațial și altul temporal, există, totodată un labirint al memoriei și toate acestea se supun și sunt generate de matricea complexă a labirintului textual, acesta din urmă funcționând conform modelului robbe- grilletian ca pretext de meditație asupra existenței umane.

Naratorul heterodiegetic devine un soi de „Dumnezeu al textului”, jucându-se deopotrivă cu personajele și cu lectorul antrenat într-un text – labirint impunând el însuși un anumit topos. Sensul cuvintelor este pervertit, replicile au semnificații diferite pentru victime și pentru călăi: „Vă iubesc, spuse după un tip captivul, nemaiputând să rabde. Vă iubesc ca pe frații mei, strigă el cu lacrimi în ochi. Ne urăște ca pe dușmanii lui, reproduseră însoțitorii...” (TITEL, 1991, 32-33). Nici perfect închisă, nici total deschisă, scriitura impune propria-i ambiguitate, oferind doar breșe în care cititorul e invitat să descopere semnificațiile unei călătorii ficționale ce pare că se scrie pe măsura lecturii. Cititorul se vede obligat ca, în absența oricărei teorii adecvate a unei astfel de lecturi, să urmeze, asemenea prizonierului, *firul* lecturii, sperând doar ca acesta să îl conducă spre ieșirea din labirint.

BIBLIOGRAFIE

TITEL, Sorin, *Lunga călătorie a prizonierului*, București, Editura Albatros, 1991

EMILIA LUNGU-PUHALLO, A FEMINIST PROSE WRITER**EMILIA LUNGU-PUHALLO, UNE PROSATRICE FÉMINISTE****EMILIA LUNGU-PUHALLO, PROZATOARE FEMINISTĂ****Dana Nicoleta POPESCU**

Academia Română – Filiala Timișoara,
Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”
B-dul Mihai Viteazu, nr. 24, Timișoara, România
e-mail: dinnyggg@gmail.com

Abstract

Emilia Lungu-Puhallo is mainly known as the founder of the first Romanian school for young girls in the Banat while the region belonged to the Austro-Hungarian Empire. She believed in learning and teaching, in educating herself and giving the other young women a chance to attend school in their native language. Her activity also included working as one of the first female journalists in the county, writing poetry and prose: she was the first woman author of a novel in Romanian. Tenacious and self-possessed, but passionate, Emilia Lungu-Puhallo intended to empower women. As a feminist prose writer, she was interested in creating dignified characters, with strong feelings. The governess, often a protagonist in Emilia Lungu-Puhallo's prose, appears for the first time as a main character in Romanian literature.

Résumé

Emilia Lungu-Puhallo est reconnue, avant tout, comme fondatrice de la première école de filles en roumain, tandis que le Banat appartenait à L'Empire Austro-Hongrois. Confiante dans le pouvoir de l'apprentissage, elle s'instruisait elle-même, tout en offrant à d'autres femmes l'accès à l'éducation dans leur langue maternelle. Elle a également travaillé comme journaliste, l'une des premières du pays, et elle a écrit aussi de la poésie et de la prose: elle a été le premier auteur d'un roman en roumain. Persévérante, équilibrée, mais passionnée, Emilia Lungu-Puhallo s'est voulu une influence bénéfique pour les femmes. En tant que prosatrice féministe, elle a créé des personnages dignes, animés par des sentiments forts. La gouvernante, protagoniste habituelle de l'œuvre d'Emilia Lungu-Puhallo, marque une première dans la littérature roumaine.

Rezumat

Emilia Lungu-Puhallo este cunoscută, în primul rând, ca întemeietoarea primei școli pentru fete în limba română, în perioada în care Banatul făcea parte din Imperiul Austro-Ungar. Credea în puterea învățării, se instruia pe sine și oferea celorlalte femei acces la învățământ în limba maternă. De asemenea, a lucrat ca jurnalistă, una dintre primele din țară, a scris poezie și proză: a fost prima autoare a unui roman în limba română. Perseverentă, echilibrată, dar pasionată, Emilia Lungu-Puhallo a dorit să fie o influență benefică pentru femei. Ca prozatoare feministă, a creat personaje demne, animate de sentimente puternice. Guvernanta, deseori protagonistă la Emilia Lungu-Puhallo, reprezintă o premieră în literatura română.

Keywords: prose writer, journalist, feminist, beginning, character

Mots-clés: prosatrice, journaliste, féministe, première, personnage

Cuvinte-cheie: prozatoare, jurnalistă, feministă, premieră, personaj

„Totdeauna nutrisem oarecare iubire pentru persoanele a căror chemare este educațiunea.” (LUNGU, 1878, 461), mărturisea Emilia Lungu, fondatoarea primei școli românești de fete din Banatul inclus, în acea vreme, în Imperiul Austro-Ungar. Trăsătura definitorie a personalității ei vizează încrederea în învățătură ca modalitate de emancipare a femeii: „Firește, la inimă are, mai întâi, școala și feminismul, căci pentru ambele combate toată viața.” (CISTELECAN, 2014, 55).

Emilia Lungu, ulterior măritată Puhallo, a fost o deschizătoare de drumuri în mai multe domenii de activitate (cf. CISTELECAN, 2014, 52): învățătoare prin vocație, dar și publicist, gazetar (una dintre cele dintâi femei din Banat) și prima romancieră în limba română (cf. COSMA, 1977, 107; SUCIU, 1939, 5).

Judecând după aria largă a subiectelor tratate de Emilia Lungu-Puhallo în articolele sale, ar putea trece drept jurnalistă chiar și după standardele de azi (cf. CISTELECAN, 2014, 55).

Într-adevăr, Emilia Lungu-Puhallo a scris și despre patinaj, baluri, importanța donațiilor pentru scopuri caritabile sau realizări culturale. Dar numeroase articole reprezintă meditații asupra condiției femeii: *Monahia sau căsătoria*, *Luxul modern*, *Instrucțiunea femeii române* (publicate toate trei în „Familia”, în 1880), *Femeia română*, *Femeia și influența* („Amicul familiei”, 1879, respectiv 1883), *Instrucțiunea femeii române* („Biserica și școala”, 1880), *Femeia română* („Drapelul”, 1905).

„Pe sânul femeii se bazează spiritul popoarelor, moravurile, prejudețele și virtuțile lor sau, mai bine zis, civilizațiunea neamului omenesc” (LUNGU, 1879, 69), afirmă jurnalista în *Femeia română*. În concluzie, afirmă importanța școlilor de fete pentru ca tinerele să-și poată descoperi capacitatea de a edifica binele propriu, al familiei și al națiunii. *Instrucțiunea femeii române* relevă rolul episcopului Mețianu în dezvoltarea învățământului destinat femeilor și documentează deschiderea primelor preparande private.

Pe lângă sensibilitatea feminină, Emilia Lungu-Puhallo a adus și combativitate în publicistică: a fost prima femeie militând pentru progres, a avut curajul să ceară drepturi pentru semenele ei (cf. COSMA, 1977, 105).

Scriitoarea ar putea constitui un bun exemplu pentru a susține importanța familiei în descoperirea aptitudinilor copiilor și încurajarea lor în a-și urma propriul destin, în același timp modelându-le gustul și insuflându-le un set de valori. Apreciatul pedagog Traian Lungu, tatăl Emiliei, făcea parte dintre intelectualii români care, deși cetățeni ai Imperiului, erau preocupați de păstrarea culturii naționale:

„Aveau și românii un protopop al lor, aveau câțiva intelectuali, puțini, dar inimoși. Era vremea «Luminătorului», condus de Meletie Drăghici și Pavel Rotariu, al «Priculiciului» lui Gh. Ardelean și Nicolae Coșariu. La Pesta apărea «Amicul poporului», la Oradea «Familia» lui Iosif Vulcan, care, cu sufletul lui deschis, primea cu bucurie orice manifestare culturală. [...] Dar și în Fabricul Timișorii puținii intelectuali ce erau se grupaseră în jurul bisericii române, condusă de Meletie Drăghici, filolog cu nu prea multă însuflețire pentru ideea latinistă, secondat de învățătorul Traian Lungu [...] om cu vederi largi, cu metodă pedagogică, cititor și colaborator al ziarelor de la Brașov.” (SUCIU, 1939, 6)

Experiența de învățătoare și autoare de programă școlară, dar și metodele pedagogice deprinse de la Traian Lungu au stat la baza articolelor din „Biserica și școala” (1878). Încredințată că școala și biserica se află la temelia națiunii, Emilia își expune părerile despre remedierea învățământului. *Educațiunea primă* pledează pentru începerea instruirii copiilor cât mai timpuriu cu putință, iar *Educațiunea națională* susține înființarea grădinițelor românești de copii, unde jocul să fie folosit ca metodă de învățare.

Nu doar practicarea gazetăriei o plasează pe Emilia Lungu-Puhallo printre militantele feministe, ci întreaga atitudine față de educație, reflectată în scrierile literare. Pe lângă instruirea primită de la tatăl ei, a beneficiat, încă de tânără, de influența favorabilă a revistei „Familia”.

Iulian Grozescu, unchiul Emiliei Lungu, a avut rolul său în educația fetei: a impulsionat destinul nepoatei, îndrumând-o să publice în „Familia” lui Iosif Vulcan. În anii de început ai

revistei, când fondatorul se afla la conducere – perioada de apariție la Pesta (1865-1880) și continuarea, după mutarea la Oradea (1880-1906) – Grozescu era unul dintre prietenii lui Vulcan și, alături de V. Pop, Al. Moldovan, I. C. Drăgescu, Francisc Hossu-Longin, colaborator și probabil redactor la „Familia”, deși nu s-a folosit această titulatură. Politica redacțională a revistei se singularizează în epocă prin susținerea și promovarea literaturii feminine; printre numele celor mai fidele colaboratoare ale publicației figurează și Emilia Lungu (cf. PĂCURAR, 2015, 11-19). „Din perspectivă socială, revista «Familia» contribuie la răspândirea ideilor de emancipare a femeii, susține dreptul acesteia de a participa la viața socială, politică și culturală a unei națiuni.” (PĂCURAR, 2015, 22)

În paralel cu activitatea literară, Emilia Lungu și-a folosit talentul organizatoric la adunările organizației „Reuniunea doamnelor”, fondată în 1872, intenționând să întemeieze o școală pentru fete cu predare în limba română, care a fost deschisă, până la urmă, la Izvin. Participarea în cadrul organizației și vocația pedagogică sunt semnificative pentru conturarea mentalității Emiliei: „Feministă? Da. Căci «suntem mame, suntem femei române, suntem fiicele națiunii române. Fetele pe lângă orânda casei să învețe și carte, dar nu străină, ci românească, cât mai multă, căci numai așa vom folosi națiunii, ajungând a fi ceea ce cu mândrie trebuie să fim: români cu limbă și suflet». Dar pentru aceasta trebuiau organizate femeile române. Le va organiza ea, tânăra Emilia Lungu, ba mai mult, va merge la sat ca învățătoare la o școală de fete, ca prima învățătoare din Banat” (SUCIU, 1939, 5).

Emilia Lungu-Puhalló își dezvăluie concepțiile și prin personajele create. Profilul guvernantei prilejuiește prozatoarei creionarea unui șir de portrete alcătuite exclusiv din calități: Constanța (*O foaie de suvenir (din ziarul meu)*), Magda Timișanu (*Caractere*), „domnișoara” fără nume (*Icoane*).

Protagonista romanului *Elmira*, imaginată cu cele mai fine detalii și viață interioară bogată, serioasă, demnă, cu spirit de sacrificiu era firesc să fie guvernantă, adică o tânără independentă, în măsură să-și ajute familia strâmtorată financiar, dar și să-și construiască o viață separat de părinți: „Aici găsi piedici la iubii ei, fiind pe atunci nemaipomenit ca o fată să ie lumea în cap pentru câștig./ Acul, croitoria ori lucrarea în fabrici era tot izvorul femeii române./ Stam adică cu instrucțiunea fetelor, pare-mi-se, în periodul înțelenirii...” (LUNGU, 1882, 286)

De altfel, neobișnuitul nume *Elmira* sună asemănător cu *Emilia*, scriitoarea alegând un avatar care să n-o ascundă cu adevărat.

Elmira apare prima dată, ca personaj, în trei proze publicate în 1879: *O excursiune de iarnă*, *Amor și amicitie* și *Ochii cei mai frumoși*, vădind aceeași înțelepciune și seriozitate ca eroina romanului omonim. „Punctul de vedere al autoarei în privința superiorității frumosului moral îl expune personajul Elmira. Aceasta se pronunță cu judecăți mature și convingătoare, însoțite de sensibilitate și de puterea de a pătrunde tainele cele mai adânci ale sufletului, care se oglindesc cu fidelitate în priviri.” (VINTILESCU, 1987, 163)

În schița *Înainte de lume* (1881) apare o fiica de consilier, răsfățată a sorții și apreciată de cunoscuți, numită, de asemenea, Elmira. Deosebită cumva prin statutul aparte, această variantă idealizată păstrează, totuși, numeroase calități și dovedește o mare putere de disimulare, ascunzând de cei din jur durerea din inima ei.

Personaj predilect, Elmira reprezintă reflecția autoarei, care și-a înfățișat, curajoasă, limitările fizice, dar și calitățile morale: „Nu prea frumoasă (s-ar putea deduce din empatia cu personajele principale din proza ei și îndeosebi cu Elmira din *Elmira*, romanul ei), dar atractivă prin virtuți, Emilia e harnică și combativă pentru ridicarea națiunii.” (CISTELECAN, 2014, 53)

Meritul esențial al romanului constă în explorarea vieții interioare a Elmirei: încercarea de a nega, pudic, natura sentimentelor sale pentru Severin; contradicțiile primei iubiri, încercate de întrebări și temeri; durerea de a fi părăsită, dublată de incapacitatea de a înțelege gestul bărbatului iubit; suferința în singurătate, ascunsă de cei apropiați, familie și prieteni; resemnarea după șocul trădării unei prietene și după moartea alteia; deznădejdea convertită în forță; ca guvernantă,

acceptarea stoică a comportamentului superior, dar lipsit de maniere al mamei elevelor, din dorința de a fi alături de fetele neglijate și a le educa; sacrificarea speranțelor de fericire când aceasta presupune renunțarea la principiile morale atât de importante pentru autoare.

Emilia Lungu-Puhallo nutrea convingerea că, pentru a atrage simpatia și intereseul cititorilor, personajele trebuie să fie adevărați eroi, chintesențe de calitate: „Cei virtuoși (și de regulă cine-i virtuos la Emilia e virtuos absolut), căci altminteri intriganții și sclerații le înfruntă cu tupeu și fără jenă. [...] Personajele bune, virtuoză, sunt, desigur, și naive (din pricină că nici nu pot concepe atâta răutate cât au intriganții), așa că devin victime ideale.” (CISTELECAN, 2014, 60)

Opțiunile protagonistei pot contrasta cu viziunea cititorului de azi, dar analiza sentimentelor și motivațiilor rămâne demnă de interes. Au mai fost evidențiate stilul vioi, acțiunea intensă, personajele bizare (SUCIU, 1939, 5).

Emilia Lungu-Puhallo a creat ținând seamă de gustul unei epoci și, probabil, de propriile-i preferințe: „Romanul *Elmira* nu poate fi luat în discuție decât în contextul istorico-literar în care a apărut, ținând seama de specificul tradiției literare românești de până la 1882. Când el s-a tipărit în «Familia» lui Iosif Vulcan, se consumaseră deja șase ani de la publicarea primului roman în presa transilvană, *Ranele națiunii* de V. Ranta-Buticescu, lucrare ce n-a avut totuși o influență semnificativă asupra dinamicii speciei din pricina limitelor lui prea bine cunoscute. Nici pe plan național romanul românesc nu depășise faza *Ciocoilor vechi și noi* al lui N. Filimon, aflându-se cu mai bine de un deceniu înainte de apariția primului volum din ciclul Comăneștenilor. Lucrarea Emiliei Lungu se înscrie, așadar, în etapa mai veche a romanului nostru erotic, ilustrată de D. Bolintineanu cu *Manoil și Elena*.” (VINTILESCU, 1987, 166)

Primul roman scris de o femeie în limba română s-a bucurat de succes iar regina Elisabeta a României, ea însăși scriitoare, i-a conferit decorația „Steaua României” pentru merite literare (cf. SUCIU, 1939, 14).

Pe lângă celelalte premii aduse de Emilia Lungu-Puhallo se mai adaugă încă una: un statut central pentru personajul guvernantei în literatura română. Autoarea a îmbinat diversele sale preocupări culturale cu simț al echilibrului, dovedindu-și înclinația naturală pentru a se instrui și a educa pe ceilalți, apetența pentru scris și năzuințele feministe.

BIBLIOGRAFIE

- CISTELECAN, Al. *Ardelencele*, Cluj-Napoca, Editura Eikon & Editura Școala Ardeleană, 2014, p. 51-61
- COSMA, Aurel, *Prin Timișoara de altădată. Evocări*, Cuvânt înainte de Traian Liviu Birăescu, Timișoara, Editura Facla, 1977, p. 103-113
- LUNGU, Emilia, *Mehadia (impresiuni și schițe)*, „Familia”, XIV, 1878, nr. 72, p. 461
- LUNGU, Emilia, *Femeia română*, „Amicul familiei”, III, 1879, nr. 8, p. 69
- LUNGU, Emilia, *Elmira (roman original)*, „Familia”, XVIII, 1882, nr. 24, p. 286
- PĂCURAR, Irina, „Familia” – politica redacțională și caracterul enciclopedic al revistei, vol. *Familia 150*, coordonatori Florin Ardelean și Ioan Laza, Oradea, Editura Universității din Oradea, 2015, p. 11-22
- SUCIU, Ioan Dimitrie, *Emilia Lungu-Puhallo (1853-1932)*, Extras din „Luceafărul”, Revista Regionalei Bănățene a „Astrei”, Timișoara, Tipografia Românească, 1939, p. 5
- VINTILESCU, Virgil, *Emilia Lungu-Puhallo (1853-1932)*, vol. *Secvențe literare. Repere literare bănățene (1880-1918)*, Timișoara, Editura Facla, 1987, p. 161-169

VII. BOOK REVIEWS / CRITIQUES DE LIVRES / RECENZII
Coordinator/Coordinateur/Coordonator:
Emilia PARPALĂ

**Viviana Milivoievi, *Secvențe culturale din Banat. Studii și cercetări*,
Prefață de Thede Kahl, Postfață de Vasile Man, Arad,
Editura Gutenberg Univers, 2019, 285 p., ISBN 978-606-675-197-1**

Dumitru MIHĂILESCU

Doamna Viviana Milivoievi este un cercetător științific și un literat cu un statut remarcabil. Este membru în cadrul Societății Enciclopedice a Banatului din Timișoara; membru în cadrul Centrului European de Studii și Aplicații Interdisciplinare; director-adjunct, referent în Consiliul științific și evaluator științific de articole la revista „Studii de știință și cultură”, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, Arad; redactor-șef adjunct la revista „Regatul cuvântului” și redactor principal, șef departament critică literară la revista de cultură și spiritualitate

universală „Sfera eonică”, Craiova; membru în colectivul de redacție al revistei „Vatră nouă” – „Iconostas”, Giarmata Vii, jud. Timiș; membru în board-ul internațional al revistei „Logos”, Serbia; membru în Asociația Română de Istorie a Presei (ARIP); membru în Asociația Bibliotecarilor din România (ABR); membru în Asociația Publiciștilor Presei Rurale din Banat; colaborator cu articole pentru *Enciclopedia Banatului*, volumul I, *Literatura*, ediția a II-a, 2016. A participat la numeroase manifestări culturale și științifice cu caracter național și internațional, desfășurate în țară și în străinătate. Domeniile sale de interes sunt istoria și critica literară, interculturalitatea și multiculturalitatea.

Cartea de față, *Secvențe culturale din Banat. Studii și cercetări*, cu o *Prefață* de acad. prof. dr. Thede Kahl, de la Universitatea „Friedrich Schiller” din Jena și o *Postfață* de prof. Vasile Man, cuprinde comunicări susținute în cadrul unor manifestări științifice, precum și alte lucrări sau recenzii publicate în reviste de specialitate.

Studiile din acest interesant volum fac referire la *Oameni și locuri din Banat*, dacă ne referim la primul capitol, la *istoria presei bănățene*, dacă ne referim la cel de al doilea capitol, sau la *românii din Voivodina și cărțile lor*, dacă ne referim la cel de al treilea capitol. Ultima secțiune a cărții are un titlu sugestiv, *Cărți necesare*. Ceea ce conferă unitate acestei cărți este faptul că se referă la Banatul istoric, care, după cum subliniază Acad. prof. dr. dr. h. c. Thede Kahl, în *Prefață* „constituie până astăzi un punct veritabil de interes și cucerește cercetătorul prin diversitatea populației sale. În prezent, când spunem Banat, prea puțini se referă la Banatul istoric, ci, mai degrabă, la județele Timiș, Arad, Caraș-Severin și Hunedoara, din vestul României. În afară de lumea științifică, numai rareori se face referire la Banatul istoric, deoarece unitatea istorică transfrontalieră aparține trecutului. Partea de vest, Banatul sârbesc, a lăsat loc unei alte percepții spațiale – Voivodina – și puțini sunt cei ce conștientizează faptul că cele două zone (Voivodina și Banat) se suprapun și, de fapt, este vorba de așa-numitele «spații în mișcare».” (p. 7)

Primul capitol, *Oameni și locuri din Banat* – include studii care fac referire la Eugen Todoran, Sever Bocu, Sorin Titel, Petre Stoica; *Românii din Voivodina, păstrători ai identității*

naționale; Biblioteca Academiei Române, Filiala Timișoara – promotor al culturii, cercetării și educației.

Un consistent studiu (34 pagini) consacră autoarea profesorului Eugen Todoran, personalitate marcantă în spațiul cultural bănățean, întemeietor de școală filologică și bibliotecă universitară. Analizând publicistica profesorului timișorean, autoarea subliniază faptul că Titu Maiorescu și Mihai Eminescu au beneficiat de o atenție deosebită, dedicându-le multe studii și cercetări caracterizate prin minuțiozitate, erudiție și acribie, care se regăsesc reluate, dezvoltate și adăugite în volumele consacrate acestor autori. „Eugen Todoran a fost un strălucit profesor, un om cu o vastă cultură, concretizată în textele sale transmise posterității, a fost un remarcabil întemeietor de școală, vocație ce poate fi recunoscută în activitatea numeroșilor elevi, care aparțin școlii timișorene de istorie și critică literară.” (p. 41)

Următorul studiu este consacrat omului, ziaristului și politicianului Sever Bocu, figură reprezentativă în spațiul geografic al Banatului. Autoarea evidențiază faptul că Sever Bocu a fost o personalitate permanent conectată la evenimentele frământate ale istoriei, fie în calitate de deputat, fie în cea de guvernator al județului Timiș, fie în cea de gazetar („Tribuna poporului”, „România Mare”, „Voința Banatului”, „Vestul”). În ianuarie 1920, participând la Conferința de Pace de la Paris, a depus eforturi mari pentru a-și apăra poziția sa fermă în problema Banatului.

Studiul *Sorin Titel și pasiunea lecturii* are în vedere volumul de eseuri al poetului și eseistului bănățean, publicate sub titlul *Pasiunea lecturii* (1976), eseuri bine scrise și „cu disocieri fine”, cum s-a semnalat la momentul apariției. Autoarea studiului remarcă faptul că pe autorul bănățean îl interesează legătura dintre creator și opera sa, dintre scriitor și cititor. Îl interesează scriitorii care „au suflet”, iar preferința sa este pentru opera care „are inimă”. Din analiza părerilor lui Sorin Titel rezultă „că menirea scriitorului este aceea de a lumina pe cât posibil mințile cititorilor dornici de cunoaștere, stabilind cu aceștia o relație de complicitate (...) soarta scriitorului fiind aceea de a crea neconținut universuri fascinante pentru viitorii săi lectori, pentru ca aceștia să poată deveni un public pasionat de lectură.” (p. 63)

Petre Stoica – prietenii pe tărâmul literaturii este un studiu interesant, referitor la poetul și traducătorul cu cea mai mare longevitate literară, care în 1994 a părăsit Bucureștiul și s-a stabilit la Jimbolia unde a înființat un muzeu unic în România, Muzeul Presei „Sever Bocu”. A avut numeroși prieteni literari, din generația sa sau chiar din cea a înaintașilor săi. Viviana Milivoievici se referă la memoriile poetului cuprinse în volumele *Amintirile unui fost corector*, *Caligrafie și culori*, *Viața mea la țară* și *Însemnările cultivatorului de mărar*. În aceste texte se conturează portrete ale unor profesori care i-au marcat studenția (Tudor Vianu), sau ale unor scriitori importanți din perioada inter și postbelică (M. Sadoveanu, Ion Vinea, Adrian Maniu, Marin Preda, Nichita Stănescu, Anghel Dumbrăveanu etc.). „Atât memorialistica, dar și fragmentele de jurnal, constituie un reper în biografia spirituală a lui Petre Stoica. Ne ajută, în egală măsură, să-l înțelegem pe omul și pe scriitorul Petre Stoica.” (p. 71)

Ideea care se desprinde din lectura acestor studii este că, ceea ce le-a asigurat locul în primul plan al culturii noastre contemporane este opera lor. Imaginea omului se va estompa, probabil, odată ce aceia care i-au cunoscut nemijlocit se vor împrăști. Cărțile, însă, vor rămâne și vor continua să exercite influența benefică asupra posterității.

Considerații interesante face autoarea în legătură cu românii din Voivodina care, de-a lungul timpului, au depus un efort permanent de păstrare a limbii materne, a tradițiilor și obiceiurilor, a credințelor și valorilor, a identității naționale, prin mijloace, mai ales, spirituale și culturale.

În capitolul al doilea al cărții, *Câteva repere din istoria presei bănățene*, cercetătoarea urmărește modul în care s-a reflectat Marea Unire în presa bănățeană, în ziarul „Românul” din Arad sau în publicistica lui Vasile Goldiș, prezentând detaliat problematica și trăsăturile definitorii ale revistei lunare „Banatul literar”.

Presa academică din spațiul cultural bănățean a fost marcată de apariția „Analelor Universității din Timișoara”. Autoarea face o prezentare a volumelor din seria Științe filologice din

perioada 1963-2015, prezentând redactorii care s-au succedat de-a lungul timpului și comitetele de redacție. O atenție specială acordă autoarea „Revistei de Studii Banatice”, a Institutului de Studii Banatice „Titu Maiorescu” a Filialei Timișoara a Academiei Române, care este „o adevărată carte de vizită și reflectă activitatea științifică și editorială a cercetătorilor institutului.” (p. 149)

La capitolul dedicat presei academice este menționată și revista „Studii de Știință și Cultură”, o revistă europeană de filologie a cărei tematică se încadrează patrimoniului și identității culturale, susținând, în același timp, prin activitatea editorială, comunitatea românească din Serbia și Ungaria.

Capitolul rezervat presei bănățene se încheie cu prezentarea revistelor „*Vatră nouă*” – „Iconostas”, „o emblemă spirituală a comunității din Giarmata Vii” și „*Nașa reč*” („Cuvântul nostru”) – săptămânal al Uniunii Sârbilor din România.

Cronici culturale, al treilea capitol al cărții, subintitulat *Românii din Voivodina și cărțile lor*, ne prezintă recenzii ale cărților despre românii din Voivodina, semnate de Costa Roșu, Mircea Măran, Rodica Almăjan, Tatiana Draghicevici, Sima Petrovici etc.

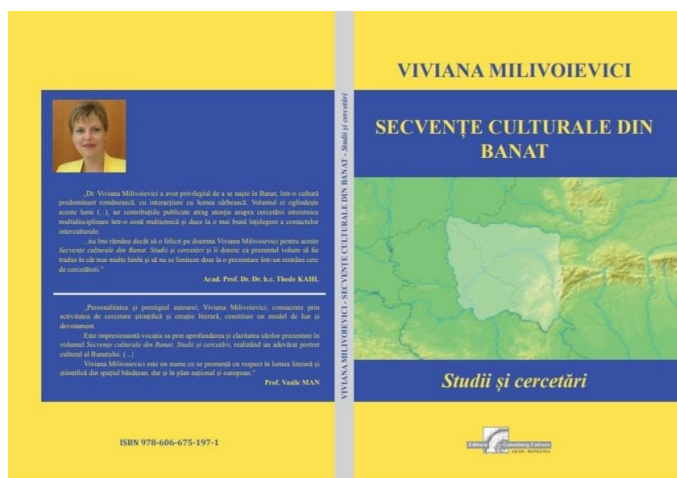
În ultimul capitol, *Cărți necesare*, sunt prezentate cronici și recenzii ale unor lucrări importante scrise de autori bănățeni: Ion Pachia-Tatomirescu, Angelica Herac, Adela Lungu-Schindler, Ivo Muncian, Ștefan Gencărau, Vasile Man, Andrei Nistoran, Cornel Petroman, Crișu Dascălu, Slavomir Gvozdenović. Lucrarea se încheie cu capitolul *Referințe bibliografice* (p. 241-249), *Indice de nume*, *Indice de ziare și reviste* și un interviu consemnat de Ljubinka Perinac Stankov și apărut în publicația sârbă „*Nașa reč*”.

Surprinde plăcut, în întreaga lucrare, exemplaritatea argumentării, accesibilitatea comunicării, varietatea informației. Prin tonul riguros științific al expunerii și prin volubilitatea comunicării, această documentată carte prezintă o contribuție remarcabilă la cunoașterea vieții culturale, literare și publicistice a Banatului istoric, autoarea realizând, după cum afirmă prof. Vasile Man, în *Postfață*, „un adevărat portret cultural al Banatului”.

TIMPUL CULTURAL AL BANATULUI – IMAGINEA LUI NOBILĂ ȘI CREATOARE

**Viviana Milivoievici, *Secvențe culturale din Banat. Studii și cercetări*,
Prefață de Thede Kahl, Postfață de Vasile Man, Arad,
Editura Gutenberg Univers, 2019, 285 p., ISBN 978-606-675-197-1**

Silvia C. NEGRU

Viviana Milivoievici, cercetător științific la Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu” al Academiei Române, Filiala Timișoara, a publicat recent *Secvențe culturale din Banat. Studii și cercetări*, carte apărută la Editura Gutenberg Univers, din Arad. Este o carte densă, care ancorează în stabilitate Banatul.

Scriitoarea are vocația de a construi o lume pe care o prezintă, printr-un veritabil filtru, cu tehnică și procedură specifică cercetării științifice, într-o manieră distinctă. Profunzimea investigațiilor trimite la esență.

Pe o paletă diversificată, se înseamnă o lecție a rigorii, iar pe straturile spirituale, crește imaginea ființei umane în toată decența ei.

Banatul – centru al culturii și civilizației – interrelaționează valoric cu alte culturi, într-o conviețuire pașnică. Spațiul acesta, încărcat de istorie, are mari personalități care stau mărturie vie trecutului, prin care cărturarii vremii i-au zărit viitorul.

După cum afirmă acad. Thede Kahl, în *Prefața* volumului, avem în față o cercetare de excepție, „interetnică multidisciplinară într-o zonă multiethnică și duce la o mai bună înțelegere a contactelor interculturale.” (p. 8)

Pentru autoare, comunicarea scrisă devine o verigă importantă în construcția cărții, evidențiind relațiile interumane, acestea având un rol primordial în toate domeniile de activitate.

Banatul, cu locurile sale memorabile, cu oameni importanți în evoluția limbii și literaturii române, care au pregătit accesul spre sferele mari ale științei, are lumină și o largă deschidere spre istorie, cultură și credință. Acest areal bănățean a avut și are o recuzită bogată, diversificată în evenimente istorice, culturale, politice, sociale. Documentele istorice dovedesc că românii, sârbii, germanii, maghiarii, evreii, cehii, bulgarii, rudarii, rutenii, romii, aromânii, slovacii s-au găsit aici, și-au dat mâna cu scopul de a păstra tradițiile și au colaborat fără conflicte politice, ci într-o coexistență, printr-o bună înțelegere de interes uman. Este, de fapt, o remarcă a autoarei care ne ilustrează fapte și atitudini omenești, ca într-o oglindă clară, spre care să privim cu respect, conduita acestui neam, un neam în rânduială, cu niște conduite morale nescrise, dar respectate. Străbunii noștri știau ce trebuie să facem, să spunem, când și, mai ales, cum. Acest neam ne-a format, în sânul vetrei românești trăim.

Spre Banat, au venit personalități din Transilvania, Muntenia, Dobrogea, dovedind că putem rodi, consolida, construi și lumina drumuri pe care vor veni alți doritori de cunoaștere întru revelație nu numai a Banatului, ci a tuturor zonelor românești.

Lucrarea are o structură relevantă: *Oameni și locuri din Banat, Câteva repere din istoria presei bănățene, Cronici culturale, Românii din Voivodina și cărțile lor, Cărți necesare, Referințe bibliografice*. Se adaugă lucrări: *Interviu, Postfață, Viviana Milivoievici – carte de vizită, Indice de nume și Indice de ziare și reviste*.

Galeria marilor personalități se deschide cu profesorul nostru, criticul Eugen Todoran – o preocupare statornică în cercetările Viviane Milivoievici. Și de data aceasta, ne arată că avem, în studiu, o personalitate care a adunat în sine, conștient sau mai puțin conștient, fatalitatea etnică pe care se sprijină dimensiunea literară-axiologică. În prezentarea vastei opere a lui Eugen Todoran, autoarea *Secvențelor culturale din Banat* surprinde preocuparea criticului pentru literatura clasică și literatura interbelică. Astfel, ne întâlnim cu Mihai Eminescu, Titu Maiorescu, Lucian Blaga. Dincolo de opera literară, științifică, lucrările valoroase de retorică, se punctează publicistica și istoria literară. Critica prinde contur. Demersurile critice ale lui Eugen Todoran, după cum mărturisește autoarea cercetării în discuție, au constituit un recurs la practica „istoriei literare centrate pe reducăia eidetică, fenomenologică”¹, în așa manieră că demersul său metodic de selecție și analiză a devenit „un amplu demers exegetic, tematic, filozofic, psihologic, social și, nu în ultimul rând, hermeneutic.”²

Eugen Todoran aduce contribuții inedite și precizări privind personalitatea lui Titu Maiorescu, mentorul „Junimii” literare, personalitate enciclopedică, fără de care marea literatură clasică – Mihai Eminescu, Ioan Slavici, Ion Creangă, I. L. Caragiale –, nu s-ar fi construit în toată durată eternă. După Titu Maiorescu, opera lui Eminescu este trecută de Eugen Todoran „prin filtrul teoriei materialiste și fenomenologice, criticul adâncind comentariul unor imagini și idei poetice a unor motive și simboluri specifice, cu scopul de a dovedi unitatea creației în ansamblul ei.”³

Eugen Todoran se oprește asupra faptului că, în întreaga cultură română, acest spirit eminescian a predominat și va continua să predomine. Așa scrie Iosif Cheie Pantea, în *Palingeneza valorilor*, în volumul apărut la Editura Facla, din Timișoara (de fapt, I. Cheie Pantea i-a fost discipol lui Eugen Todoran). Autorul subliniază că Eminescu „a preferat să mențină absolutul, dar nimic decât un gând, atâta timp cât acesta i se impunea drept limită și totodată condiția afirmării ființei.”⁴

Profesorul și criticul pertinent întru ființă și cunoaștere îl aduce în discuție pe poetul de la Lancrăm – Lucian Blaga. În actul de cunoaștere, misterul e larg. Taina crește, se regenerează veșnic. Ființa umană se situează în orizontul misterului.

Exegeza Viviane Milivoievici punctează metaforele revelatorii ale poetului Lucian Blaga, accentuând puterea de cunoaștere ontologică, inseparabilă de condiția omului. Se subliniază pentru poetul-filozof că a te așeza în orizontul misterului înseamnă a intra în sfera culturii și a poeziei. Autoarea remarcă unitatea viziunii poetice și enigmatica adâncire, despre care atrage atenția Eugen Todoran. Interesul criticului se îndreaptă spre Ion Barbu, mai ales că descoperise la acesta aprecierea pentru Lucian Blaga, care intuise principiul poeziei ca „spiritualitate a vizualității: «Geometria înaltă și sfântă»”, acest stih al lui Lucian Blaga îi folosește lui Ion Barbu, poet-matematician care recunoaște gândirea poetică și ideea că „există undeva, în domeniul înalt al geometriei, un loc luminos, unde se întâlnește cu poezia.”⁵

Autoarea conturează, cu măiestrie, cele două voci, singulare și distincte, Lucian Blaga, care survolează mioritic spațiul românesc, și Ion Barbu, cu lumea curată, purificată, întrucât se poate oglindi figura spiritului nostru. Preocupările lui Eugen Todoran sunt preocupări de prezent

¹ Eugen Todoran, *Asupra criticii lui Maiorescu*, „Pagini literare”, VIII, 1941, nr. 7-8, p. 114

² Eugen Todoran, *Scrieri. I. Studii și articole (1937-1956)*, Ediție critică, text stabilit, studiu introductiv, tabel cronologic, notă asupra ediției și bibliografie de Viviana Milivoievici, Prefață de Crișu Dascălu, Timișoara, Editura David Press Print, 2016, p. 201-202

³ *Idem*, *Ibidem*, p. 18

⁴ I. Cheie Pantea, *Palingeneza valorilor*, Editura Facla, Timișoara, p. 26

⁵ Tudor Vianu, *Introducere în opera lui Ion Barbu*, București, 1935, p. 86

continuu, prin comentariile critice, grație celor pe care i-a format, nu se clatină, ci, dimpotrivă, primesc noi sensuri și noi semnificații aceste vârfuri valorice ale românilor. Scrierile și, mai apoi, critica, în care ne întâlnim cu mari scriitori ai Banatului, cum ar fi: Sever Bocu, Sorin Titel, Petre Stoica, ne rețin atenția. Autoarea adaugă acestor valori și pe românii din Voivodina și pune accent pe ambianța socială și culturală a epocii.

Toți cei cuprinși în aceste *Secvențe culturale din Banat* au pasiunea cititului, sunt buni păstrători ai identității naționale, rotunjind aspectul documentar al cărții. A fost și atunci, precum și astăzi, o perioadă fecundă și deosebit de importantă pentru bunul mers al culturii românești.

Studiul *Biblioteca Academiei Române, Filiala Timișoara – promotor al culturii, cercetării și educației* va încredința celor dornici de iluminare documentele valorice, aspectele utile în studierea tuturor personalităților culturale care s-au statornicit în Banat.

Presa accentuează momente de referință legate de Marea Unire din 1918. Sunt ilustrate diferite reviste necesare elucidării problemelor legate de Universitatea de Vest din Timișoara, despre Aradul vremii, despre comunitatea din Giarmata Vii, județul Timiș, despre sârbii din România. Viviana Milivoievici promovează și apreciază românii din Voivodina și cărțile lor. Un loc aparte îl ocupă Costa Roșu, Valeriu Leu, Mircea Măran, Rodica Almăjan, Tatiana Draghicevici, Slavița Timotievici, Sima Petrovici, autori reprezentativi, apreciați de români.

Se insistă și asupra revistei „Logos” ca reper cultural-științific. Această revistă îi publică pe bănașenii înzestrați cu har și colaborează cu cei care sunt mereu prezenți la acțiunile culturale comune.

În capitolul *Cărți necesare*, îl întâlnim pe scriitorul Ion Pachia-Tatomirescu, în calitate de critic și istoric literar de prestigiu. Autorul unor cărți de succes, Ion Pachia-Tatomirescu, judecă literatura și exprimă convingerile sale în interpretarea operelor confrăților scriitori, demonstrând în timp valabilitatea selecției și analizei. El afirmă că literatura argumentată critic are substanță. Autorii sunt încadrați din punct de vedere tipologic și axiologic. În lucrarea *Pagini de istorie literară valahă de mâine*, Ion Pachia-Tatomirescu atrage atenția asupra statutului de existență al literaturii române, lucru subliniat și de cercetătoarea Viviana Milivoievici cu privire la cele trei volume, unde sunt grupați autori reprezentativi pentru mișcarea culturală se ampleare – paradoxismul, de autorul care a format generații de filologi și scriitori, de-a lungul vremii. De asemenea, tot în cadrul acestei secțiuni a volumului în discuție, autoarea analizează și evidențiază opere ale altor scriitori, precum: Ivo Muncian, Ștefan Gencărau, Vasile Man, Andrei Nistoran, Cornel Petroman, Crișu Dascălu, Slavomir Gvozdenović.

Viviana Milivoievici, în *Secvențe culturale din Banat*, așază însemnele timpului în rama valorii, cu imaginea lui nobilă și creatoare. A lăsat, prin claritatea ideilor și a formulărilor, chipul de neșters al Banatului, ca o istorizare de înaltă dăruire și har al ființei în echilibru.

Panaït Istrati, *Nerrantsoula*, Roman (Arco Verlag, Wuppertal-Wien, 2018; hrsg. mit Nachwort von Heinrich Stiehler), ISBN 978-3-938375-88-4

Renate WINDISCH-MIDDENDORF

Vagabund und Dichter zwischen Balkan und Okzident

Eine Wiederbegegnung mit dem Roman *Nerrantsoula* von Panaït Istrati

Seit der politischen Öffnung des "Eisernen Vorhangs", auf den die literarische Erschließung des weitgehend unbekannten kulturellen Niemandslandes Ostmittel- und Südosteuropa nur zögerlich folgt, überrascht der Arco Verlag mit Wiederaufgaben und zweisprachigen Neuauflagen von Autoren, die im westeuropäischen Raum in Vergessenheit geraten sind.

Panaït Istratis Roman *Nerrantsoula* erschien 1927 erstmals in deutscher Übersetzung. Der Titel weist auf den Refrain eines griechischen Liedes, *Nerrantsoula foundoti*, „kleiner buschiger Orangenbaum“, der den Roman leitmotivisch durchzieht. Panaït Istrati wurde im Jahre 1884 in der rumänischen Hafenstadt Brăila an der unteren Donau als Kind einer Wäscherin und eines Tabaksmugglers geboren. Nach dem Scheitern zahlreicher Versuche in bürgerlichen Berufen – vom Kellner, Anstreicher, Gewerkschaftssekretär bis zum Journalisten – Fuß zu fassen, führte Istrati zwischen 1913 und 1931 das Leben eines vagabundierenden Dichters seiner levantinischen „Brüder im Elend“ rund um das Mittelmeer. Ohne finanzielle Mittel, zuweilen als blinder Passagier, durchstreift er die Länder zwischen den rumänisch-griechischen und türkischen Küsten, wandert durch Syrien, Jaffa und den Libanon, schlägt sich auf abenteuerlichen Wegen bis nach Ägypten und Italien durch. In Paris und Genf eignet sich der Rumäne die französische Sprache autodidaktisch an und schreibt seine Romane auf Französisch. Später übersetzt er sie ins Rumänische. Romain Rolland, Literaturnobelpreisträger 1915, entdeckt Istrati als „unwiderstehliches Erzählgenie“ für die westeuropäischen Leser. Dank Rollands Unterstützung wird Istrati zum gefeierten Romancier auf dem französischen Buchmarkt: balkanisch-orientalische Lebensart, phantastische Geschichten aus *Tausend und einer Nacht* von Landstreichern und Banditen, Haiducken, Patronen und Proletariern treffen auf exotistische Sehnsüchte einer noch vom Ersten Weltkrieg gezeichneten Leser-Generation in Frankreich. Sein Roman *Nerrantsoula* wird – nach der Neuauflage in Paris (Gallimard 2009) – als „eine der schönsten Hymnen auf die Kindheit und auf die Liebe“ bezeichnet. „*Nerrantsoula foundoti*“ – so nennt Marco, der autobiografische Erzähler im Roman, seine namenlose Geliebte, eine junge Waise, die ihren Lebensunterhalt als Wasserträgerin in der Mahala, der Vorstadt Brăilas, verdient und Sacadgița („Wasserträgerin“) gerufen wird. Marco, der junge Rumäne, teilt seine platonische Liebe zu der starken und stolzen Schönen mit einem Rivalen, dem gleichaltrigen Griechen Epaminodas. Sie liebt und verteidigt beide – stets strahlende Siegerin beim gefährlichen Kräfteressen der konkurrierenden Straßenbanden junger Migranten und auf Tod bringenden Fahrten ins Donaudelta, dem Reich von Naturmythen und Magie.

Im zweiten Teil des Romans führt die Wiederbegegnung der beiden Freunde mit der verlorenen Geliebten nach fünf Jahren verzweifelter Suche zu einer dramatischen emotionalen Verschärfung der Konstellation einer hoffnungslosen *amitié à trois*. Herangewachsen zu jungen Männern, finden Marco und Epaminodas ihre *Nerrantsoula* im berühmten Viertel „Fosse“, der „Grube“, als Prostituierte wieder. Sie vergehen vor Eifersucht und Liebesleid. *Nerrantsoula*, längst sorglos-souveräne Herrin ihrer Situation, stimmt aufs Neue das Lied *Nerrantsoula foundoti* zum Tanzen an. Für den in Liebe zu ihr verfallenen Marco verkehrt es sich in ein Lied der Qual und endgültigen Hoffnungslosigkeit – für Epaminodas und *Nerrantsoula* erfüllt sich die Prophezeiung,

die ihnen schicksalhaft vorbestimmt worden war: Eine Wahrsagerin hatte Nerrantsoula einst in den Sümpfen der Donau „aus der Hand geweissagt: „Dein Leben wird schrecklich sein, und dein Schicksal ist an einen Burschen gebunden, der von der Rasse deines Vaters ist.““ Sie ist das Kind einer verbotenen Liebe. Epaminodas, der Grieche, und seine Aphrodite gehen in den schwarzen Fluten des Bosporus unter.

**Manfred Winkler, *Haschen nach Wind. Die Gedichte.*
Monica Tempian – Hans-Jürgen Schrader (Hrsg.), Arco Verlag, Wien /
Wuppertal 2017, ISBN 978-3-938375-87-7**

Renate WINDISCH-MIDDENDORF

Manfred Winkler: *Haschen nach Wind.*

Poetische Heimatsuche eines zweisprachigen Dichters zwischen der Bukowina und Israel

Haschen nach Wind – so lautet der Titel gebende Bibelvers eines großen Gedichtbandes. Erstmals liegt das gesamte lyrische Werk des weithin unbekannten deutsch-jüdischen Dichters Manfred Winkler, der am 12. Juli 2014 92-jährig bei Jerusalem verstorben ist, mit fast 900 Seiten in einem Sammelband vor.

Manfred Winkler wurde am 27. Oktober 1922 als Sohn einer Musik- und Sprachlehrerin und eines Rechtsanwaltes in der damals zu Rumänien gehörenden Kleinstadt Putila/ Putyla, südwestlich von Czernowitz/ Cernăuți/ Černivci, in der heute ukrainischen Bukowina geboren. Die Pariser Vorortverträge von 1919/20 hatten Rumänien die Verdoppelung seines Territoriums eingebracht. Der neu entstandene Nationalstaat („România Mare“, Großrumänien) schloss nun auch die Bukowina, das Buchenland, und das kulturell und sozial mitteleuropäisch geprägte Siebenbürgen (rumänisch Transilvania/ Ardeal, ungarisch Erdély) in seinen Grenzen mit ein. Manfred Winkler wechselte nach dem Besuch hebräisch-deutscher Schulen in seiner Heimatstadt 1936 auf das rumänische Gymnasium in Czernowitz, wo der Deutschunterricht zwar noch zum offiziellen Unterrichtsprogramm gehörte, das Abitur jedoch auf Rumänisch abgelegt werden musste. Seit Mitte des 19. Jahrhunderts selbstständiges Kronland unter dem Doppeladler, hatten sich in der Bukowina in 150 Jahren sprachliche, religiöse und soziale Besonderheiten der jüdisch-deutsch-österreichischen, rumänischen und slawischen Ethnien zu einer polyglotten Kulturlandschaft geformt. In der ehemals östlichsten „Metropole“ des Habsburger Reiches hatte sich das singuläre Modell einer deutsch-jüdischen Symbiose herausgebildet, von der die deutschsprachige Literatur Zeugnis ablegt.

Die Wiederentdeckung buchenländischer „Regional“-AutorInnen seit ihrem frühen Mentor und Förderer Alfred Margul-Sperber – wie Gregor von Rezzori, Immanuel Weißglas, Alfred Kittner, Moses Rosenkranz, Georg Drozdowski, Selma Meerbaum-Eisinger, und der am 4. Januar 2018 in Jerusalem verstorbene Aharon Appelfeld, vor allem aber Paul Celan, der zwei Jahre ältere Schicksalsverwandte Manfred Winklers und Rose Ausländer – trugen dazu bei, dass die historisch längst untergegangene „Kulturlandschaft Bukowina“ seit den 1960er Jahren im deutschsprachigen Raum Westeuropas als faszinierende Dichterlandschaft neu erblühte.

Das Kriegsjahr 1940 markiert das politische und kulturelle Ende der Bukowina. Das nördliche Buchenland einschließlich Czernowitz wurde von sowjetischen Truppen besetzt, die rumänische Militärverwaltung ordnete 1941 die Errichtung eines Ghettos an; zeitgleich begannen Deportationen Tausender Juden, Ukrainer und Ruthenen nach Transnistrien. Am 23. August 1944 erfolgte der Frontwechsel der Rumänen, den bis dahin Verbündeten der Deutschen Wehrmacht. Nach der Niederlage der Deutschen zog die Rote Armee in Rumänien ein, wo sie 1945 in Bukarest eine kommunistische Regierung einsetzte. Manfred Winklers ältester Bruder und seine Eltern, die er nicht mehr wiedersah, zählten zu den Opfern der Verschleppung nach Kasachstan im sog. Russenjahr 1940-1941. Der Vater beging dort 1942 Selbstmord; die Mutter verstarb 1965. Manfred Winkler gelang 1946 als ehemals rumänischem Staatsbürger die „Repatriierung“ aus der inzwischen

Sozialistischen Sowjetrepublik Ukraine nach Rumänien. Dreizehn Jahre später konnte er zusammen mit seiner Frau Herma, einer gebürtigen Czernowitzerin, nach Israel, dem Land seiner Väter, auswandern. 37jährig lässt er sich in Jerusalem nieder, lernt binnen weniger Monate Hebräisch und Jiddisch und studiert beide Sprachen an der Hebräischen Universität. Es ist der Beginn einer lang anhaltenden, ungemein produktiven Zeit dichterischen Schaffens, das er – auch während seiner hauptberuflichen Tätigkeit als Mitherausgeber der Werke Theodor Herzls – bis in seine letzten Lebensjahre durchhält, „oft müde,“ wie er seinem Freund und Dichterkollegen Hans Bergel 2010 schreibt, „aber mit immer brennender Flamme. Sie ist nicht mehr so groß wie früher, doch mit Schwankungen zuverlässig. Ich beobachte dabei neugierig, wie mir die Intuition neue Ausdrucks- und Gestaltungsweisen vorschreibt. Ich überlasse mich ihr mit dem sicheren Gefühl, geführt zu werden.“¹

Auf dem Hintergrund seiner Erfahrungen von Leid, Tod und Trauer, von Heimatverlust und Emigration, wächst seiner Dichtung durch das Aufgehen in der hebräischen Sprache eine neue Dimension zu: „Dass ich mir die hebräische Sprache in so kurzer Zeit angeeignet habe, ist die Geschichte einer großen, leidenschaftlichen Liebe zu dieser Sprache,“ verrät er seinem Briefpartner Bergel. „Meine Liebe zur deutschen Sprache litt nicht durch den Wechsel zum Hebräischen, ich glaube eher, dass sie bereichert wurde.“² Winkler relativiert das Pathos eines nie zuvor erlebten Gefühls in ironischem *understatement*: „Das Glück war mir hold. Denn ich verliebte mich zugleich in den Klang der neuen-uralten Sprache. Kaum beherrschte ich 100 hebräische Vokabeln, begann ich zu dichten. Es war wie der *Rausch eines Wiedersehens* mit einem Land, das ich noch nie gesehen hatte, aber als das Land der Väter erkannte.“³ Vom Nährboden des Karpatischen spannt Winkler die Thematik seiner Dichtung ins Mediterran-Exotische aus. Damit schließt er den Kreis von schöpferischem Beginn und seiner Rückkehr.

Keiner strengen metrisch-strophischen Gliederung verpflichtet, erscheint die syntaktische Struktur der Verknüpfung metaphorischer und gedanklicher Elemente auf den ersten Blick unmittelbar eingängig. Bildhafte Assoziationen und träumerisch-elegische Sequenzen erweisen sich aber immer wieder als rätselhaft, ohne die Faszination des Zaubers zu beeinträchtigen. Es sind Gegensätze, Paradoxa, die magisch beschworene Traum- und Erinnerungsorte in wechselnden Konstanten durchziehen. Zuweilen leuchten sie auf in narrativen Epiphanien, um dann in schlafwandlerisch entrückte Verse überzugehen. „Das Paradoxe und der Glaube gehören zur Grundlage meines Dichtens und Lebens“, schreibt Winkler dem Dichterfreund Hans Bergel, der seit den 90er Jahren des vorigen Jahrhunderts die Veröffentlichung seiner Gedichte in Deutschland gefördert hat. „Zeit und Ewigkeit, Dunkel und Licht, Zweifel und Glauben, Vergänglichkeit und Dauer, Natur und Kunst, Liebe und Tod, Tag und Nacht, die Vergänglichkeit der Jahreszeiten (...). Ich greife nach allen und lasse mich von der Sprache zu ihrer Abwägung und schmerzvollen Duplizität führen, die ja ein Paradoxon an sich ist: warum Licht, wenn es nachher ohnehin dunkel werden soll? Warum Dunkel, wenn es nachher ohnehin hell werden soll?“ Sprachliche Antinomien wachsen dem Ingenium des Dichters als Musik zu „als Akkorde und Rhythmen“, die ihm „als seltsam bildschaffende Wortklänge“ neue Wege weisen. „Die Paradoxa“, so sein künstlerisches Credo, „zeugen den Urimpuls des Lebens.“⁴

In Israel legte Manfred Winkler bis 2011 vier Gedichtbände auf Hebräisch vor, darunter die Übersetzung der Gedichte Paul Celans (1981 und 1983), dem er 1969, ein Jahr, bevor dieser seinem Leben ein Ende setzte, erstmalig in Jerusalem begegnete. In Deutschland erschienen zwischen 1997 und 2014 fünf Gedichtbände von Winkler, darunter Nachdichtungen seiner hebräischen Gedichte auf Deutsch, vier davon mit Nachwort von Hans Bergel: *Unruhe, Gedichte*, München,

¹ Manfred Winkler, Hans Bergel: Wir setzen das Gespräch fort. Briefwechsel eines Juden aus der Bukowina mit einem Deutschen aus Siebenbürgen. Hrsg und mit einem Nachwort von Renate Windisch-Middendorf, Berlin 2012, 124, S.302

² Briefwechsel, 1, S. 12

³ Briefwechsel, 78, S. 195

⁴ Briefwechsel, 23, S. 79

Südostdeutsches Kulturwerk, 1997; *Im Schatten des Skorpions*, Gedichte, Aachen, Rimbaud-Verlag, 2005; *Im Lichte der langen Nacht*, Gedichte, Aachen, Rimbaud-Verlag, 2008; *War es unser Schatten*. Gedichte, Aachen, Rimbaud-Verlag, 2010; *Wo das All beginnen soll*, Ausgewählte Gedichte, Berlin, Edition Noack&Block/Franck&Timme-Verlag, 2014. Parallel zu seiner Dichtung hat Winkler auch ein – in Israel viel beachtetes – Werk von Kleinskulpturen und Gemälden geschaffen.

Für sein Gesamtwerk erhielt er 1999 den renommierten Literaturpreis des israelischen Staatspräsidenten. Parallel zu seiner Dichtung hat Manfred Winkler auch ein – in Israel viel beachtetes Werk – von Kleinskulpturen geschaffen und in verschiedenen Techniken gemalt.

Den Herausgebern des Gedichtbandes, Monica Tempian (Univ. Wellington, Neuseeland) und Hans-Jürgen Schrader (Univ. Genf) gebührt das Verdienst, der vom Autor zyklisch-thematisch, nicht chronologisch konzipierten Komposition von sechs bereits erschienenen Einzelbänden editorisch gerecht zu werden. So steht Winklers Band „Im Schatten des Skorpions“ (Aachen 2005) am Beginn der Sammlung; es schließen sich an „Tief pflügt das Leben“ (Bukarest 1956) und „Unruhe“ (München 1997); die späten Lyrikbände „Im Lichte der langen Nacht“ (Aachen 2008) „War es unser Schatten?“ (Aachen 2010) und „Wo das All beginnen soll“ (Berlin 2014) folgen chronologisch. Die Herausgeber nahmen neben „Gedichte(n) aus Zeitschriften, Anthologien und Sammelbänden“ auch „Unpubliziertes aus dem Nachlass. Frühe Gedichte aus Erez Israel“, eine „Auswahl von Gedichten und Entwürfen der späten Jahre“, aus den 1990er Jahren und aus den Jahren nach 2000 mit in den Sammelband auf. Hans-Jürgen Schrader hat jedem der einzelnen Werkteile einen ausführlichen Kommentar mit literaturwissenschaftlichen, mythologischen, religionsgeschichtlichen Erläuterungen sowie bibliographische Hinweise beigelegt, die von den Lesern hoch eingeschätzt werden dürften. So könnte sich der tiefere Sinn des Titel gebenden Verses „Haschen nach Wind“ aus unterschiedlichen Versen und Konnotationen laut Schraders Verweis auf ein Zitat aus Kohelet, dem „Prediger Salomo“ (1, 14), erschließen: „Ich sah alles Tun, das unter der Sonne geschieht; und siehe, es war alles eitel und Haschen nach Wind“:

Die Zeit hat sich verkürzt

Ich will nicht weiter gehen
als bis zu dir
den Glanz
von deinen Haaren nehmen
und wenn du kommen solltest ungewollt
dich verlieren
im Haschen nach Wind
[Auszug]

oder

Du spielst mit deiner Traurigkeit

.....

Niemand ist mehr, als er geben kann,
Poesie, die schöne Illusion
einer entmachteten Zeit

Doch du verwirrst dich noch immer,
als wärst du achtzehn Jahre alt
und spielst mit deiner Traurigkeit,
mit deinen Augen
Haschen nach Wind

[Auszug]

Meiner Liebe kleiner Stern
wie groß du geworden bist
ich höre auf zu denken (vom Winde getragen)
den alten Frauen zu
sie schauen durch mich
und ich sehe sie wie noch nie
sehe mich vor den Knien der Treppen

Zeiten lasse ich vorübergehen
sie schweben mit langen Schärpen vorbei
ich weiß nicht mehr ob ich es bin
oder ein anderer, der aus mir spricht
ein alter König vielleicht -
ich versuche den Wind hasche nach ihm

[Auszug]

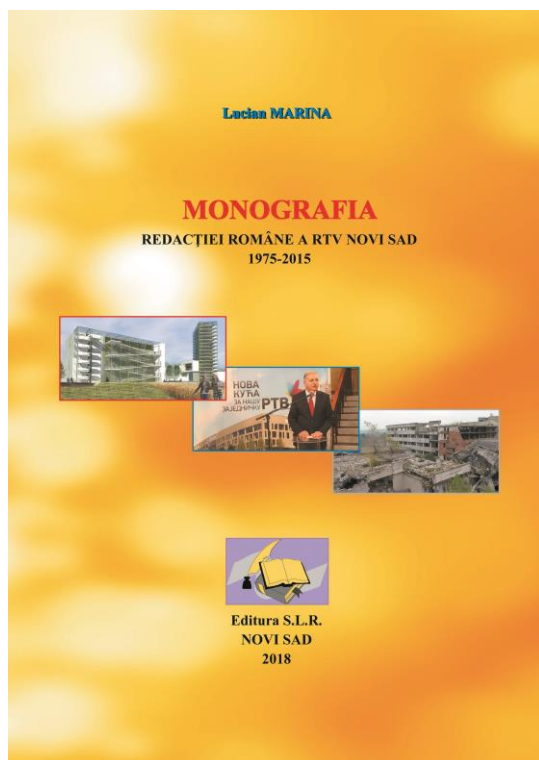
Lucian Marina, *Monografia Redacției Române a RTV Novi Sad. 1975-2015*, Novi Sad, Editura S.L.R., 2018, 288 p., ISBN 978-86-88717-09-0

Virginia POPOVIĆ

Universitatea din Novi Sad,

Facultatea de Filosofie

E-mail: popovic.virdjiniija@ff.uns.ac.rs

La Editura Societății de Limba Română din Voivodina, în anul 2018 a apărut *Monografia Redacției Române a RTV Novi Sad. 1975-2015*, tipărită în condiții grafice extraordinare, cu fotografii în culori, pe hârtie de primă calitate, cu intenția de a domina peste timp, păstrând între paginile ei cele mai importante informații despre Redacția Română a postului de radio și televiziune Novi Sad, de la înființare și până în 2015. Precum scrie în nota autorului, intenția lui Lucian Marina era să aducă „un omagiu acestor locuri și acestui oraș, iar înainte de toate, minunaților oameni care au construit Televiziunea Novi Sad, actualmente Postul public al Televiziunii Voivodinei, a colegilor merituoși pentru programul în limba română, precum și telespectatorilor noștri fideli.” Gândită atent, monografia cuprinde foarte multe informații referitoare la activitatea desfășurată de Redacția Programului Informativ în Limba Română a Televiziunii Novi Sad din anul 1975, când programul a fost difuzat săptămânal, cu emisiuni de jumătate de oră (emisiunea „Magazin TV”, difuzată duminică, 7 decembrie 1975,

la ora 8.00, din Studioul Televiziunii Belgrad, pe Programul 1, respectiv pe Canalul 10) și până în anul 2015, când se difuzează zilnic emisiuni în limba română. Intenția Redacției Române era să prezinte în cadrul „Magazinului” aspecte „din viața tuturor popoarelor și naționalităților din provincia noastră multinațională, dându-și în felul acesta contribuția modestă la înfăptuirea politicii de egalitate națională...”. Până în ziua de astăzi, Redacția Română și-a păstrat menirea, contribuind în mare măsură, în primul rând, la informarea locuitorilor români din satele bănățene, la păstrarea limbii și a culturii române pe aceste meleaguri. Prin posibilitatea de informare în limba maternă s-au deschis noi orizonturi iar, concomitent cu diversificarea conținutului programului s-au amplificat și modalitățile de informare în limba română și de cultivare a vieții politico-economice, a vieții socio-culturale, științifice, sportive a românilor din Serbia.

În elaborarea acestui volum, autorul nu a avut intenția să se bazeze doar pe cercetările proprii anterioare ci a decis să aplice mai multe metodologii de muncă: mai întâi a plecat de la propriile amintiri din perioada de dinainte cu trei-patru decenii de activitate în cadrul acestui segment informativ; apoi, s-a pus accent pe mărturisirile colaboratorilor și a colegilor autorului care au ieșit la pensie; pe cercetările de specialitate. Apelând la memoria colectivă și la verificarea datelor în baza informațiilor obținute în urma cercetărilor proprii prin arhive, biblioteci și documentația personală, autorul a conceput prezenta monografie, lăsând loc și altor cercetări, altor date disponibile din presa vremii pentru cercetări ulterioare.

Monografia de față oferă informații importante despre vremurile în care mass-media electronică a avut o însemnătate deosebită, când toți angajații au fost profund conștienți de responsabilitatea lor asupra fiecărui cuvânt și imagine care a fost difuzată. Concepută ca o carte cu foarte mulți coautori aleși dintre angajații permanenți sau colaboratorii externi, care au contribuit prin evocările lor personale la construirea memoriei colective, au realizat o recompunere a imaginii trecutului, reconstruind-o pornind de la prezent, de la gândirea sau paradigma dominantă din perioada respectivă. Amintirile dominante ale colaboratorilor volumului permit reconstituirea contextului momentelor importante din trecutul programului în limba română a RTV Novi Sad. Coordonatorul volumului, Lucian Marina, și-a propus să realizeze, în primele pagini, o retrospectivă a celor mai importante momente în dezvoltarea tehnologiei televiziunii și revoluția concepției de televiziune, de la primul televizor electromecanic și primele imagini în mișcare până la televiziunea în culori și începutul funcționării televiziunii digitale în baza standardului DVB.

Programul Informativ în limba română a Televiziunii Novi Sad împreună cu programul în limba română a Postului de Radio Novi Sad au avut „o înrâurire deosebit de puternică asupra unei bune părți a intelectualității române din Voivodina – Serbia, dar și asupra maselor largi.” Posibilitatea de informare în limba română a deschis noi orizonturi, s-a diversificat conținutul programului, s-au amplificat modalitățile de informare în limba română, nu doar a vieții politice și sociale, ci și a vieții economice, culturale, științifice, sportive, etc., ale românilor din Serbia.

La capitolul dedicat programului radio în limba română, autorul a surprins cele mai importante momente de la înființare, din 1949, când a fost prevăzut ca Postul de Radio Novi Sad să se dezvolte „ca instituție comună a popoarelor și minorităților naționale din Voivodina care sunt egale în drepturi și nu ca un centru informativ și cultural pentru minorități.” Primele emisiuni în limba română au fost realizate de redactorul Ion Marcoviceanu, iar cele mai ascultate emisiuni din domeniul culturii au fost emisiunile redactate de Miodrag Miloș, Slavco Almăjan, etc. În acest context sunt amintite emisiunile „Radiospectru” (redactor Petru Cârdu), „Cadran Cultural” (redactor Ioan Baba), „De vorbă cu artiștii amatori” (redactor Petru Ardeleanu-Rista), „Cuvânt și muzică” (redactor Felicia Marina Munteanu), „Radiodivertisment” (redactor Dimitrie Miclea), etc. Deosebit de populare erau emisiunile „Sâmbăta pe unda medie”, redactată de Costa Toader și mai târziu de Florin Țăran, Steluța Barbu, Lucian Marina, Ioan Baba, Traian Todoran, Ana Niculina Ursulescu; „Panorama Culturală” redactată de Teodor Munteanu, apoi de Felicia Marina Munteanu; „Emisiunea pentru ascultătorii de la sate”, realizată de Ilie Dolinga, Vichentie Idvorean, Nicolae Barbulov, Ștefan D. Marina, Ion Damian-Zaza, Lucian Coracu, Gheorghe Ureche, Petru Tomici, Petru Onciu, Lucian Marina, Valeriu Rodean, Georgeta Secoșan și Vichentie Iovanovici; „Bună dimineața fetițe, bună dimineața băieți!” și „Univers școlar”, realizate de Ana Niculina Ursulescu, și multe altele.

Între 1980 și 1981 a fost constituită Redacția programului informativ în limba română al Televiziunii Novi Sad, iar Redacția comună a programului informativ în limba română al Postului de Radio și Televiziune Novi Sad s-a împărțit în foarte scurt timp, în Redacția RNS și Redacția română a Televiziunii, funcția de redactor-șef al programului informativ în limba română la TV Novi Sad a fost exercitată de Ion Damian-Zaza. În perioada 1981-1989, în fruntea Redacției programului în limba română la Radio vine Ioan Baba. Primele emisiuni TV în limba română la Postul de Televiziune Novi Sad au fost pregătite și realizate de Redacția comună pentru programul în limba română al Postului de Radio și Televiziune Novi Sad. La procesul complex de pregătire și realizare a programului în limba română la Radio și TV Novi Sad au contribuit foarte mulți redactori, crainici, ziariști, colaboratori, lectori, cameramani, montajori, secretari de redacție, etc.

Partea a doua, la capitolul *Contribuții la monografia Redacției Programului în Limba Română a Televiziunii Novi Sad – Televiziunea Voivodinei*, sub titlul *Evocări*, autorul a inclus 34 de amintiri personale a angajaților și colaboratorilor RTV Novi Sad, care au scris despre unele momente însemnate legate de colaborarea lor la RTV Novi Sad ca parte importantă a vieții lor, demnă de a fi inclusă între copertele acestei prestigioase monografii.

Autorul Lucian Marina a oferit pagini însemnate despre colaboratorii din Vârșeț ai Redacției Române a Televiziunii Voivodina, despre emisiunile Programului Informativ în limba română, programul Televiziunii Voivodinei – Novi Sad, tehnica și tehnologia TV Novi Sad – RTV Voivodina, cercetarea programului și auditoriului, analiza suplimentelor din domeniul culturii la RTV.

Un loc semnificativ în volumul de față o are capitolul dedicat distrugerii televiziunii Novi Sad din partea bombardamentelor NATO, când, în cursul celor 78 de zile de agresiune aeriană asupra Iugoslaviei, edificiile Televiziunii Novi Sad au fost de cinci ori ținta proiectilelor NATO, când a fost distrusă marea majoritate a echipamentului televiziunii.

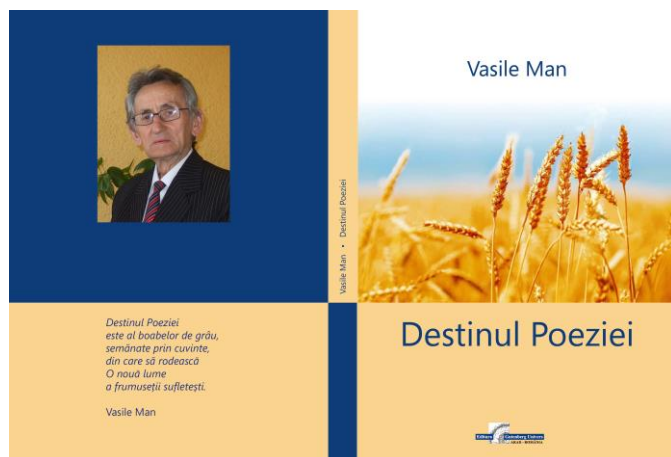
O monografie care cuprinde mii de informații, nu ar fi completă dacă totul ce este scris nu este documentat prin fotografii. Albumul Foto și cele câteva sute de fotografii răsfirate în întreg volumul dovedește bogata activitate culturală și informativă desfășurată la RTV Novi Sad în decursul celor 40 de ani de activitate. Fotografiile sunt preluate din arhiva personală a autorului volumului și din arhiva coautorilor. Toate aceste informații prețioase demonstrează faptul că „meseria de jurnalist este deosebit de plăcută deoarece vremea se petrece în mirifica lume a radiovizualului, în contactul direct cu publicul și în nobila misiune de a informa prompt și adevărat despre tot [...], în diferite perioade ale vieții și dezvoltării societății” (L. M.).

În faza de pregătire a manuscrisului pentru această MONOGRAFIE, sprijin a fost acordat și de Consiliul Național al Minorității Naționale Române din Serbia, dar tiparul a fost executat de Societatea de Limba Română din Voivodina, respectiv cu mijloacele financiare asigurate de autor.

Monografia Redacției Române a RTV Novi Sad este o carte de o importanță majoră pentru istoricul informării publice în limba română în Voivodina cât și pentru cultivarea limbii române în funcția menținerii identității naționale a românilor din Voivodina-Republica Serbia.

Vasile Man, *Destinul Poeziei*, Arad, Editura Gutenberg Univers, 2019, 175 p.

Dumitru MIHĂILESCU

Lui Vasile Man îi datorăm mai multe volume de versuri, relativ asemănătoare ca structură, unitare sub aspect tematic, a căror succesiune reprezintă o maturizare a glasului poetic. Autorul urmează, carte după carte, un drum suitor prin tot mai rafinata șlefuire a versului.

Vasile Man vine către sufletul nostru cu un nou volum de versuri, al zecelea, intitulat sugestiv *Destinul poeziei*, care ne dezvăluie un poet care aduce, prin poezia sa, o caldă vibrație a sensibilității, un lirism discret și autentic, fiind încă o dovadă că

talentul său poate naște și alte surprize lirice.

Întâlnim, în acest volum, o poezie a esențelor, circumscrisă unei teme majore a liricii universale, *iubirea*, având la bază *o prietenie literară*.

Într-un text, rânduit de poet la începutul volumului, acesta spune că „Destinul poeziei într-o prietenie literară este un har divin al asemănării dintre două valori spirituale. (...) Cartea *Destinul poeziei* descrie un portret al frumuseții sufletești a dragostei și credința în veșnicia luminii din viața spirituală.” (*Vocație și destin*)

Lectura poeziilor din acest minunat florilegiu ne amintește de gândurile lui Cicero despre prietenie: „Trebuie să căutăm prietenia nu împinși de speranța în răsplată, ci pentru că tot prețul ei stă tocmai în iubire.”

Vasile Man este încrezător în destinul poeziei: „Destinul Poeziei / este al boabelor de grâu / semănate prin cuvinte, / din care să rodească / O nouă lume / a frumuseții sufletești”, idee exprimată și în poezia *Portret III*: „Poezia ca destin / ne-a îmbrățișat / asemănările // Dorul / ne cunoaște / toate cărările.”

Poetul și-a organizat materialul liric în nouă secțiuni cu titluri sugestive: *Portrete*, *Pasteluri*, *Poeme noi*, *Rai de gânduri*, *Dedicații*, *Nihil sine Deo*, *Lumina mea*, *Trecerea prin lumină*, *Destin*. Interesant este faptul că șapte dintre cele nouă secțiuni cuprind câte nouă poezii, știut fiind faptul că cifra nouă are o semnificație simbolică aparte, fiind un simbol pitagoreic.

Iubirea se impune ca dominantă tematică a acestui volum, întreaga carte putând fi citită ca un poem de iubire, ființa iubită, *Lumina Mea*, fiind „dimineața frumoasă / a destinului meu” (*Dimineața destinului*). Alături de Beatrice, Laura, Veronica ori Cornelia, *Lumina Mea* este „revelația iubirii și destinul poeziei”, notează poetul în poezia *Lumina Mea*: „Numele tău / Lumina Mea / botezat de un destin / divin, / Ne însoțește / gândurile / asemănările / și sufletul / într-o lacrimă de lumină. // Tu ești / revelația iubirii / și destinul poeziei / în care se oglindește / Viața / din Cerul albastru / al sufletului. / Tu ești / Lumina Mea.”

Ființa iubită, „Regină / a frumuseții sufletești” (*Regina*), „un miracol / al luminii / coborât din inima mea” (*Concertul luminii*) este „Taină ascunsă / a tinereții mele sufletești” venind din „Albastrul infinit al Cerului, / să-mi sprijin / de brațul tău / destinul.” (*Pentru totdeauna*)

Poeziile din acest volum dublează, confesiv, o experiență fericită, a împlinirii, prezența ființei iubite are un efect tonic, adresările directe având un aer romantic sesizabil: „Bine ai venit /

Lumina Mea ! / Taină ascunsă / a tinereții mele sufletești” (*Taină ascunsă*); „Tu ești / liniștea / bucuriei mele sufletești” (*Liniștea bucuriei*); „Tu ești / o sărbătoare a luminii” (*Sărbătoarea luminii*); „Tu ești / Poezia iubirii” (*Cuvintele tale*).

Când se gândește la trecerea inevitabilă a timpului, constatăm în unele poezii o atitudine meditativă, dar care emană un ton optimist: „Vine un timp / Imposibil de oprit / Vara vieții / Iar acest anotimp / Are strălucirea luminii / Numai dragostea / Ascultă dorul inimii. Același sentiment îl exprimă și versurile poeziei *Când voi pleca*: „Când voi pleca / Cu dragostea sufletească în Cer / voi deveni / Îngerul tău păzitor.”

Poezia lui Vasile Man este una delicată, atent caligrafiată, iar economia mijloacelor stilistice îi trădează intenția de esențializare. Versurile sale au, câteodată, o neașteptată puritate și gingășie: „Cerul / știa / că noi semănăm / Când am întins o mână spre cer / Tu mi-ai arătat / miracolul luminii / din „albastrul infinit” // Atunci un înger / ne-a scris destinul” (*Destin*) sau „Cu mâinile / îmbrățișăm lumina / și scriem într-o stea / bucuria unui gând.” (*Dor*). Relevantă în acest sens este și poezia *Destin* : „Ninge în suflet / Cu gânduri de dor / Cuvintele poartă albul zăpezilor.”

Se poate constata în poeziile lui Vasile Man „o subtilitate aparte a metaforei, o căldură interioară a imaginilor poetice” (P. Gătăianțu): „Poezia, lacrima cuvintelor / care îți desenează / sufletul / în culorile / Cerului / unde îngerii / își ascund lacrimile de dor.” (*Lacrima cuvintelor*)

Încă de la debut, Vasile Man a fost catalogat „un elegiac luminos” (Ion Arieșanu), deoarece lumina este o prezență aproape obsesivă în poezia sa. Motivul luminii potențează încărcătura emoțională și ideatică a poeziilor din acest volum. „În ochii tăi / răsar diminețile / albastre ale luminii” (*În ochii tăi*); „Tu porți / în suflet / frumusețea luminii” (*Tu porți*); „de inima ta / se sprijină lumina” (*Destinul mamei*). În alte poezii vorbește despre „o lacrimă de lumină, o pagină de lumină” sau „Noi locuim / împreună / cu Poezia / într-o lacrimă de lumină” (*Destin*).

Se observă, în poeziile din acest volum, rafinarea expresiei artistice până la transparența ideii, fără a abandona nucleul metaforic al limbajului poetic, expresia poetică păstrându-și nealterată plasticitatea. Întâlnim, în aceste poezii, potriviri de cuvinte, disciplinate de o sintaxă fără ramificații spectaculoase, apte pentru a evoca, „starea inefabilului și a purității”. Poetul vorbește despre „lacrimi de lumină”, „malul însoțit al unui gând”, „liniștea bucuriei”, „frumusețea tăcerii”, „păduri de gânduri” etc.

Sub aspectul formei, expresia lirică a lui Vasile Man este modernă, ea nu se supune niciunei ordini poetice formale, versurile nu sunt supuse cenzurii rimei, ci se dezvoltă libere, cu suflul neîngrădit al respirației interioare.

Aproape totul se poate cita din acest minunat florilegiu, datorat unui autor de raftul întâi, pentru care poezia pare să nu aibă secrete.

Vasile Man se dovedește a fi un poet care crede în puterea tainică a cuvintelor, iar poeziile sale, „scrise sub semnul unui destin, se citesc direct cu sufletul”.

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

General aspects

The journal, “Studii de Știință și Cultură” (“Studies of Science and Culture”), published by “Vasile Goldiș” Western University of Arad, is issued on a quarterly basis. The journal is evaluated by the National Council for Scientific Research and rated B+, CNCSIS code 664, during 2005-2011, Scientific journal, reviewed and rated by CNCS in 2012, category: B, profile: humanities, field PHILOLOGY.

The journal is indexed in International Databases (IDB): CEEOL (www.ceeol.com) from Frankfurt am Main, Germany; EBSCO Publishing (www.ebscohost.com) from Ipswich, the United States of America; Index Copernicus-Journals Master List from Warsaw, Poland; and DOAJ, from Lund, Sweden.

Starting June 2012, the journal “Studii de Știință și Cultură” is published by “Vasile Goldiș” Western University of Arad, Romania, in partnership with the Department of Romanian, Aix Marseille University, CAER. EA 854, France; CIRMI (Interuniversity Lifelong Learning Research Center for Teachers of Italian) University of Paris 3 – Sorbonne Nouvelle, France, University of Novi Sad, Serbia, University of Jena, Institute for Slavic Languages, Jena Germany,

Paper submission

The submission of an article to “Studii de Știință și Cultură” for the prospect of being published, implies:

- that the authors take responsibility for the content, as well as for their ethical behaviour;
- that the article has not been published or submitted for publication to another journal/review;
- that the copyrights have been transferred to the “Studii de Știință și Cultură” journal.

The papers shall be submitted in Romanian or in a world language. The title of the article, the abstract and keywords shall be submitted in English, French and Romanian, as a word document (WORD 97, WINDOWS 98 or later versions), no longer than 15 pages, including drawings, tables and references, in Times New Roman Font, single-spaced.

The paper shall comprise:

- the title, font size 16, bold, centered;
- the authors' full name, workplace(s) (with its complete denomination, not abbreviated), address (addresses) of their workplace(s) and the e-mail of the contact person, font size 12, bold, right;
- the abstract, maximum length 10 rows, font size 12, italic, justified;
- keywords, maximum 5, font size 12, italic, justified;
- the text of the article, font size 12;
- the reference list, required for any article, shall be written according to the rules imposed by the International Standard ISO 7144/1986 entitled „Documentation-presentation of theses and similar documents”.

Citation Guidelines

„Studies of Science and Culture”, a Philology publication graded B by the National Council of Scientific Research (NCSR) contains the following main sections:

- I. Romance cultures / Romanian culture
- II. German language and culture / Romanian language and culture
- III. Slavic languages and cultures / Romanian language and literature
- IV. Traductology
- V. Scientific Culture
- VI. Banat studies
- VII. Book reviews

In conformity to international regulations (especially Chicago Style, MLA) we adopt starting from Volume XI, no. 2 / June 2015 the following way of presenting the bibliography for all the articles published in our journal:

1. The bibliography will be placed at the end of the article using Times New Roman 12. The entries in the bibliography will be placed in alphabetic order according to the author's last name. The author's last name will be in capital letters followed by the first name, the title of the publication in *Italics*, the place of publication, the publishing house, the year of the publication and, if necessary, the number of pages.

Example: BENGESCO, Georges, *Bibliographie franco-roumaine* [...], Paris, Ernest Leroux éditeur, 1907, XLIII + 219 + (supplément) 114 p. [1ère éd.: Bruxelles, P. Lacomblez, 1895].

2. The author will mention the source in the following way inside the article: the first name of the author in capital letters, the year of publication, and the page number.

Example: (PAPADAT-BENGESCU, 1924, 102).

3. The footnotes will contain comments, translations of quotations, biography explanations etc. The introduction of footnotes will be performed by automatic insertion in Word.

The articles to be peer reviewed by our committee will have to be sent in Word (together with a PDF copy) to the e-mail address: vasileman7@yahoo.com

The deadlines for submitting the articles are the following:

- **15th Feb. for the first publication of the year / March**
- **15th May for the second / June**
- **15th Aug. for the third / September**
- **15th Nov. for the last publication of the year / December**

The Editorial Board

Tables and diagrams, figures or other images shall be inserted in the text at the right place, numbered, and their resolution shall be such as not to affect the quality of the material.

The structure of the article presenting results of empirical research shall observe international standards, according to the acronym IMRAD (Introduction, Methods, Results and Discussions), to which are added the conclusions.

Articles of any other nature shall consist of an introduction, the body of the work and conclusions; the body of the work can be organized as the author(s) see(s) fit.

The papers shall be emailed to vasileman7@yahoo.com, or both in electronic format and in print, to the editorial office at: Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, Bd. Revoluției, nr.94-96 – revista „Studii de Știință și Cultură”.

Scientific articles are subject to single-blind peer review.

The number of reviewers for the evaluation of an article is 2, and the reviewing time is 30 days. Authors receive one of the following answers from the reviewers:

- article accepted;
- article accepted with alterations;
- article rejected.

The scientific reviewers shall focus, in evaluating papers, on the topicality of the subject, on the depth of scientific ideas, originality, as well as on the compliance with the instructions for

authors. Failure to comply with the standards required by the review shall result in the papers being rejected.

Authors are kindly asked to:

- cite the “Studies of Science and Culture” journal in other publications where they submit papers, stating:

- The journal title, “Studies of Science and Culture”, abbreviated as SSC;
- The volume, issue and year of publication;
- The page number where the cited text can be found;

- submit to editorial board of “Studies of Science and Culture” information on the publications where they cited our journal, by mentioning:

- The journal title, abbreviation;
- The volume, issue and year of publication;
- The page number where the cited text can be found.

Further information: - telephone - 0040/0257/280335

- 0040/0257/280448

- mobile: 0724-039978

- E-mail: vasileman7@yahoo.com

Contact person: Prof. VASILE MAN

Announcement for the authors

The magazine „Studii de Știință și Cultură”, starting with the volume 12, number 1/March 2016 subscribes, for evaluation, in order to be indexed in BDI Thomson ISI Philadelphia P. A. USA.

INSTRUCTIONS POUR LES AUTEURS

Aspects généraux

La revue "Studii de Știință și Cultură" ("Études de Science et de Culture"), éditée par l'Université de l'Ouest "Vasile Goldiș" d'Arad, est publiée trimestriellement. La revue a été évaluée par le Conseil National de la Recherche Scientifique de l'Enseignement Supérieur et classifiée dans la catégorie B+, code CNCSIS 664, pendant la période 2005-2011, Revue scientifique évaluée et classifiée par CNCS en 2012, catégorie B, profil humaniste, domaine PHILOLOGIE.

La revue est indexée dans les Bases de Données Internationales (BDI) suivantes: CEEOL (www.ceeol.com) de Frankfurt am Main, Allemagne, EBSCO Publishing (www.ebscohost.com) d'Ipswich, États-Unis, Index Copernicus-Journals Master List de Varsovie, Pologne et DOAJ, Lund, Suède.

Depuis le mois de juin 2012, la revue "Studii de Știință și Cultură" est éditée par l'Université de l'Ouest "Vasile Goldiș" d'Arad, Roumanie, en partenariat avec Le Département de Roumain d'Aix Marseille Université, CAER. EA 854, France; le CIRRM (Centre Interuniversitaire de Recherche pour la Formation Continue des Enseignants d'Italien) Université de Paris 3 – Sorbonne Nouvelle, France, Universite Novi Sad, Serbia, Universite Jena, Allemagne.

Soumission du manuscrit

La soumission d'un article à la Revue « Studii de Știință și Cultură », pour qu'il soit publié, présuppose:

- que les auteurs assument leur responsabilité en ce qui concerne le contenu, aussi qu'un comportement éthique;
- que l'article n'a pas été publié et qu'il ne sera pas soumis pour être publié dans une autre revue;
- que les droits d'auteur seront transférés à la revue « Studii de Știință și Cultură ».

Les textes des articles seront rédigés en roumain ou dans une langue de circulation internationale. Le titre de l'article, le résumé et les mots clés seront rédigés en anglais, en français et en roumain, sous la forme d'un document WORD 97, WINDOWS 98 ou des variantes ultérieures, à une dimension de 15 pages au plus, y compris les dessins, les tables et la bibliographie dans la fonte Times New Roman, en interligne simple.

Le manuscrit comprendra:

- le titre, en dimension de la fonte 16, en caractères gras, centré;
- le prénom et le nom complets des auteurs, le(s) lieu(x) de travail (en titre complet, sans abréviations), l'adresse (les adresses) du lieu (des lieux) de travail et l'adresse électronique de la personne de contact, en dimension de la fonte 12, en caractères gras, à droite;
- le résumé, 10 lignes au plus, dimension de la fonte 12, en italique, cadré;
- des mots clés, 5 au plus, dimension de la font 12, en italique, cadré;
- le texte de l'article en dimension de la fonte de 12;
- la bibliographie, obligatoire pour tout article, est écrite conformément aux règles imposées par le Standard international ISO 7144/1986 intitulé « Documentation – présentation des thèses et des documents similaires ».

Normes de rédaction

« Studii de Știință și Cultură / Revue de Science et de Culture » (www.revista-studii-uvvg.ro), revue répertoriée en catégorie B – domaine Philologie – par le Conseil National de la Recherche Scientifique (CNCS), a son contenu structuré comme suit :

I. Cultures romanes / culture roumaine

II. Culture et langue allemandes / culture roumaine

III. Langues et cultures slaves / langue et littérature roumaines

IV. Traductologie

V. Culture Scientifique

VI. Etudes de Banat

VII. Comptes rendus

Se conformant à la pratique internationale (cf. notamment Chicago Style, MLA), notre revue, à partir du volume XI, n° 2 / juin 2015, a décidé d'adopter en particulier les règles de citations suivantes pour chacun des articles qui y seront publiés :

1. La bibliographie, en corps 12, Times New Roman, sera placée en fin d'article, suivant l'ordre alphabétique des auteurs, chaque nom d'auteur y étant inscrit en majuscules, suivi du prénom, puis du titre en caractères italiques, du lieu d'édition, de la maison d'édition, de l'année de parution et, si besoin est, de la pagination.

Exemple : BENGESCO, Georges, Bibliographie franco-roumaine [...], Paris, Ernest Leroux éditeur, 1907, XLIII + 219 + (supplément) 114 p. [1^è éd.: Bruxelles, P. Lacomblez, 1895].

2. Dans le corps de l'article le contributeur indiquera entre parenthèses, dans l'ordre, le nom de l'auteur en majuscules, l'année de publication et la page.

Exemple : (PAPADAT-BENGESCU, 1924, 102).

3. Les notes de bas de page seront réservées aux commentaires, traductions de citations, indications biographiques, leçons etc. L'insertion de ces notes sera réalisée sous Word par incrémentation automatique.

Les articles à soumettre au comité de lecture devront être envoyés sous forme de fichier Word (accompagné du fichier en version PDF) à l'adresse vasileman7@yahoo.com au plus tard :

– le 15 février pour le premier numéro de l'année / Mars

– le 15 mai pour le deuxième numéro / Juin

– le 15 août pour le troisième numéro / Septembre

– le 15 novembre pour le dernier numéro de l'année / Decembre

Le Comité de Rédaction

Les tables et les diagrammes, les figures ou des autres dessin seront insérés dans le texte à l'endroit adéquat, numérotés, et ils auront, autant que possible, une bonne résolution, pour ne pas affecter la qualité du texte.

La structure de l'article qui présente des résultats des recherches expérimentales suivra les standards internationaux, conformément à l'acronyme IMRAD (introduction, méthodes et matériaux, résultats et discussions), auxquels on ajoutera les conclusions.

Les articles de toute autre nature seront composés d'une introduction, du corps de l'ouvrage et des conclusions, les corps de l'ouvrage pouvant être organisé selon le désir de l'auteur (des auteurs).

Les manuscrits seront envoyés, par voie électronique à l'adresse vasileman7@yahoo.com, ou sur un support électronique et imprimé, au siège de la rédaction: Université de l'Ouest "Vasile Goldiș" d'Arad, Blvd. Revoluției, no. 94-96 - revue « Studii de Știință și Cultură ».

Les articles scientifiques seront soumis au processus de critique PEER-REVIEW "en aveugle".

Le nombre de critiques pour l'évaluation d'un article est 2, et le temps d'analyse est 30 jours. Les auteurs reçoivent des critiques une des réponses suivantes:

- article accepté;
- article accepté avec des modifications;
- article rejeté.

Les référents scientifiques suivront, en évaluant les manuscrits, l'actualité de la thème; l'approfondissement des idées scientifiques, l'originalité, aussi que le respect des instructions pour les auteurs. Le non-respect des standards sollicités par la revue conduira au rejet des manuscrits.

Nous prions les auteurs de:

- citer la revue « Études de Science et de Culture » dans d'autres publications où ils collaborent, en précisant:

- Le titre de la revue « Études de Science et de Culture », abréviation – SSC;
- Le volume, le numéro et l'année de parution;
- Le nombre de la page du texte cité;

- transmettre à la rédaction de la revue « Études de Science et de Culture » des renseignements sur les publications où ils ont cité notre revue, en mentionnant:

- Le titre de la revue, l'abréviation;
- Le volume, le numéro et l'année de parution;
- Le nombre de la page du texte cité.

D'autres informations au – telephone : 0040/0257/280335

- 0040/0257/280448

- portable: 0724-039978

- Adresse électronique: vasileman7@yahoo.com

Personne de contact: prof. VASILE MAN

Annonce pour les auteurs

La revue „Studii de Știință și Cultură”, en commençant par le volume XII, numéro 1/mars 2016 s'inscrit, à l'évaluation, pour s'indexer dans BDI Thomson ISI Philadelphia P. A. USA.

INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI

Aspecte generale

Revista „Studii de Știință și Cultură”, editată de Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, apare trimestrial. Revista este evaluată de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior și clasificată în categoria B+, cod CNCSIS 664, în perioada 2005-2011, Revista științifică evaluată și clasificată de CNCS în anul 2012, categoria B, profil umanist, domeniul FILOLOGIE.

Revista este indexată în Bazele de Date Internaționale (BDI): CEEOL (www.ceeol.com) din Frankfurt am Main, Germania, EBSCO Publishing (www.ebscohost.com) din Ipswich, Statele Unite ale Americii, Index Copernicus-Journals Master List din Varșovia, Polonia și DOAJ, Lund, Suedia.

Începând cu luna iunie 2012, revista „Studii de Știință și Cultură” este editată de Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România în parteneriat cu Le Département de Roumain d’Aix Marseille Université, CAER. EA 854, France; le CIRMI (Centre Interuniversitaire de Recherche pour la Formation Continue des Enseignants d’Italie) Université de Paris 3 – Sorbonne Nouvelle, France, Universitatea Novi Sad, Serbia, din 2015 Universitatea Jena din Germania.

Prezentarea manuscrisului

Transmiterea către revista „Studii de Știință și Cultură” a unui articol spre publicare, presupune:

- autorii își asumă responsabilitatea privind conținutul, cât și comportamentul etic;
- articolul nu a mai fost publicat și nici nu va fi înaintat spre publicare altei reviste;
- dreptul de autor se trece asupra revistei „Studii de Știință și Cultură”.

Textele articolelor vor fi redactate în limba română sau într-o limbă de circulație internațională. Titlul articolului, rezumatul și cuvintele cheie vor fi redactate în limba engleză, franceză și română, ca document WORD 97, WINDOWS 98 sau variante ulterioare, cu o dimensiune de maximum 15 pagini, inclusiv desenele, tabelele și bibliografia cu Font Times New Roman, spațiere la un rând.

Manuscrisul va cuprinde:

- titlul, cu dimensiunea 16, aldine bold, centrat;
- prenumele și numele complet al autorilor, locul (locurile) de muncă (cu denumirea completă, nu prescurtat), adresa (adresele) locului (locurilor) de muncă și e-mailul persoanei de contact, cu dimensiunea literei 12, aldine, în dreapta;
- rezumatul, maximum 10 rânduri, dimensiunea literei 12, italic, justified;
- cuvinte cheie, maximum 5, dimensiunea literei 12, italic, justified;
- textul articolului cu dimensiunea literei de 12, spațiere la un rând;
- bibliografia, obligatorie pentru orice articol, se scrie conform regulilor impuse de Standardul internațional ISO 7144/1986 intitulat „Documentation-presentation of theses and similar documents”.

Norme de redactare

„Studii de Știință și Cultură”, publicație acreditată în categoria B, domeniul Filologie, de către Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS), își structurează conținutul în următoarele secțiuni:

- I. Culturi romanice / cultură românească
- II. Limbă și cultură germană / limbă și cultură românească
- III. Limbi și culturi slave / limbă și literatură română
- IV. Traductologie
- V. Cultură științifică
- VI. Studii banatice
- VII. Recenzii

Conformându-ne practicilor internaționale (cf. mai ales Chicago Style, MLA), adoptăm, începând cu volumul XI, nr. 2 / iunie 2015, în mod special următoarele reguli de indicare a sursei bibliografice pentru fiecare articol ce va fi cuprins în paginile revistei noastre :

1. Bibliografia, utilizând Times New Roman 12 p., va fi plasată la sfârșitul articolului; pozițiile din bibliografie se dispun în ordine alfabetică în funcție de numele autorului. Cu majuscule, se indică numele autorului urmat de prenume, apoi, conform normelor limbii, titlul lucrării în italic, locul publicării, editura, anul apariției și, dacă e necesar, numărul de pagini.

Exemplu : BENGESCO, Georges, Bibliographie franco-roumaine [...], Paris, Ernest Leroux éditeur, 1907, XLIII + 219 + (supplément) 114 p. [1ère éd.: Bruxelles, P. Lacomblez, 1895].

2. În corpul articolului, contributorul va indica între paranteze, în ordine: numele autorului cu majuscule, anul publicării și pagina.

Exemplu : (PAPADAT-BENGESCU, 1924, 102).

3. Notele de subsol vor fi rezervate comentariilor, traducerii citatelor, indicațiilor biografice etc. Introducerea notelor de subsol se va realiza în Word prin insertare automată.

Articolele ce urmează a fi supuse atenției comitetului de lectură se vor trimite în fișier Word (însoțite de o versiune PDF) la adresa : vasileman7@yahoo.com, cel mai târziu până la data de:

- 15 februarie pentru primul număr din an / martie
- 15 mai pentru al doilea număr / iunie
- 15 august pentru al treilea număr / septembrie
- 15 noiembrie pentru al patrulea număr / decembrie

Tabelele și diagramele, figurile sau alte desene vor fi inserate în text la locul potrivit, numerotate și vor avea o rezoluție cât mai bună pentru a nu impieta asupra calității materialului. Structura articolului ce prezintă rezultate ale unor cercetări experimentale va urmări standardele internaționale, conform acronimului IMRAD (introducere, metode și materiale, rezultate și discuții), la care se adaugă concluziile.

Articolele de orice altă natură vor fi alcătuite din introducere, corpul lucrării și concluzii, corpul lucrării putând fi organizat după dorința autorului (lor).

Manuscrisele se trimit, pe cale electronică la adresa vasileman7@yahoo.com, sau pe suport electronic și listat, la sediul redacției: Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, Bd. Revoluției, nr. 94-96 – revista „Studii de Știință și Cultură”.

Articolele științifice sunt supuse procesului de recenzare PEER-REVIEW "in orb".

Numărul de recenzori pentru evaluarea unui articol este de 2, iar timpul de recenzare este de 30 de zile. Autorii primesc de la recenzori unul din următoarele răspunsuri:

- articol acceptat;
- articol acceptat cu modificări;
- articol respins.

Referenții științifici vor urmări, la evaluarea manuscriselor actualitatea temei; aprofundarea ideilor științifice, originalitatea, cât și respectarea instrucțiunilor pentru autori. Nerespectarea standardelor solicitate de revistă, conduce la respingerea manuscriselor.

Autorii sunt rugați:

- să citeze revista „Studii de Știință și Cultură” în alte publicații unde colaborează, precizând:
 - Titlul revistei „Studii de Știință și Cultură”, abrevierea – SSC;

- Volumul, numărul și anul apariției;
- Numărul paginii textului citat;
- să transmită redacției revistei „Studii de Știință și Cultură” informații referitoare la publicațiile în care au citat revista noastră, menționând:
 - Titlul revistei, abrevierea;
 - Volumul, numărul și anul apariției;
 - Numărul paginii textului citat.

Alte informații: - telefon: 0040/0257/280335

- 0040/0257/280448

- mobil: 0724-039978

- E-mail: vasileman7@yahoo.com

Persoană de contact: prof. VASILE MAN

În atenția autorilor

Revista Studii de Știință și Cultură, începând cu volumul XII, numărul 1/martie 2016 se înscrie, pentru evaluare, în vederea indexării în BDI Thomson ISI Philadelphia P.A. USA.

Rugăm autorii să citeze în bibliografia articolelor și texte publicate în reviste cotate ISI.

2019 SUBSCRIPTIONS FOR THE REVIEW “STUDIES OF SCIENCE AND CULTURE”

Subscriptions:

The price of the journal “Studies of Science and Culture” is of 49 lei/issue, in euro 11euro/issue, in USD 15 USD/issue, and the subscribers for 2019 are entitled to a 25% discount.

The price of the yearly subscription for Romania is 164 lei/year, 4 issues.

Readers resident in Romania have the following payment options:

- bank account transfer into „Vasile Goldiș” University bank account, opened at B.C.R. Arad,

RO34RNCB0015028152520236 în lei

- cash payment at „Vasile Goldiș” Western University Pay Office Revoluției Avenue Nr. 94-96,

Schedule: Monday – Thursday: between 8-11 and 13-15,30

Friday: between 8-9 and 11-12,30

The price of the yearly subscription for readers resident outside Romania is 38 euro/year, or 50 usd/year, 4 issues.

Nonresident readers in Romania may send the money through bank account transfer into „Vasile Goldiș” University bank account, opened at B.C.R. Arad;

RO07RNCB0015028152520237 in EURO

RO77RNCB0015028152520238 in USD

Subscribers are asked to send to the address www.revista-studii-uvvg.ro a payment notification email in which to inform us of the shipping address for the paid subscription vasileman7@yahoo.com

Additional information regarding subscriptions can be obtained at tel. 0257/285804, int. 15, Adina Botea, fax: 0257/214454.

ABONNEMENTS À LA REVUE « STUDII DE ȘTIINȚA ȘI CULTURĂ » (« ÉTUDE DE SCIENCE ET DE CULTURE ») POUR L'ANNEE 2019

Le prix de la Revue « Studii de Știință și Cultură » est de 49 lei/p. ; en euros, un numéro coûte 11 euros et en dollars, un numéro coûte 15 dollars. Les abonnements pour l'année 2019 bénéficient d'un rabais de 25%.

Les prix des abonnements annuels pour la Roumanie sont de 164 lei/an, 4 numéros.

Les lecteurs du pays peuvent opter pour des abonnements en lei, ainsi:

- par virement bancaire au compte de l'Université de l'Ouest « Vasile Goldiș » d'Arad, ouvert à B.C.R. Arad, **RO34RNCB0015028152520236 pour RON**

- par paiement en espèces, à la Caisse de l'Université de l'Ouest « Vasile Goldiș » d'Arad, 94-96 Blvd. Revoluției,

Programme: Lundi – Jeudi : 8-11 h et 13- 15,30 h

Vendredi : 8-9 h et 11-12,30 h

Les prix des abonnements annuels pour les lecteurs de l'étranger sont de 38 euros/an, or 50 USD/an, 4 numéros.

Les lecteurs de l'étranger peuvent opter pour abonnements, ainsi:

- par virement bancaire aux comptes de l'Université de l'Ouest « Vasile Goldiș » d'Arad, ouverts à B.C.R. Arad;

RO07RNCB0015028152520237 pour EURO

RO77RNCB0015028152520238 pour USD

ATTENTION: Envoyez à l'adresse électronique www.revista-studii-uvvg.ro un courriel de notification du paiement, nous communiquant aussi l'adresse d'envoi pour l'abonnement payé, courriel vasileman7@yahoo.com

Vous pouvez obtenir des informations supplémentaires concernant l'effectuation des abonnements à tel. 0257/285804 int. 15, Adina Botea et par fax 0257/214454, pour OP ou les quittances acquittées.

ABONAMENTE LA REVISTA „STUDII DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ” PE ANUL 2019

Prețul Revistei Studii de Știință și Cultură este de 49 lei/buc., în euro un număr costă 11 euro, iar în dolari un număr costă 15 dolari, iar abonamentele pentru anul 2019 beneficiază de reducere 25%.

Prețurile abonamentelor anuale pentru România sunt de 164 lei/an, 4 numere.

Cititorii din țară pot opta pentru abonamente în lei, astfel:

- expediind banii în contul Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, deschis la B.C.R. Arad, **RO34RNCB0015028152520236 pentru RON**
- cu plata în numerar, la Casieria Universității de Vest „Vasile Goldiș” Arad, B-dul Revoluției Nr. 94-96,

Program: Luni – Joi: orele 8-11 și 13- 15,30

Vineri: orele 8-9 și 11-12,30

Prețurile abonamentelor anuale pentru cititorii din străinătate sunt de 38 euro/an, sau 50 usd/an, 4 numere.

Cititorii din străinătate pot opta pentru abonament, astfel:

- expediind banii în conturile Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, deschise la B.C.R. Arad;

RO07RNCB0015028152520237 pentru EURO

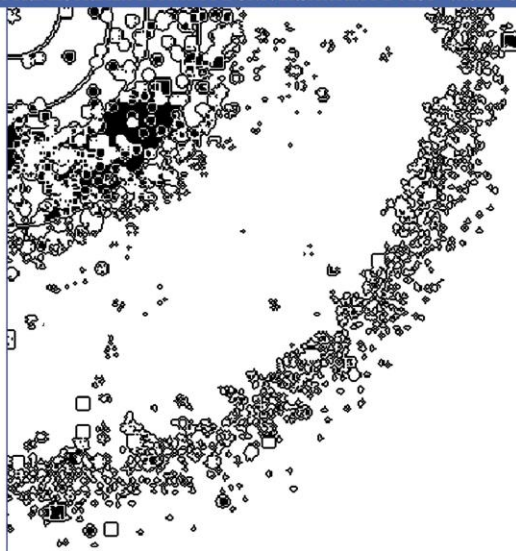
RO77RNCB0015028152520238 pentru USD

ATENȚIE: Trimiteți pe adresa www.revista-studii-uvvg.ro un e-mail de notificare de plată, în care să ne comunicați și adresa de expediție pentru abonamentul plătit, e-mail vasileman7@yahoo.com

Informații suplimentare privind efectuarea abonamentelor se pot obține la tel. 0257/285804 int. 15, Adina Botea și prin fax 0257/214454, pentru OP sau chitanțele achitate.

STUDII DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ EDITATĂ DE UNIVERSITATEA DE VEST "VASILE GOLDIȘ" DIN ARAD

Vasile Goldiș
University Press
Arad

Revista universitară de filologie,
cu apariție trimestrială,
„Studii de Știință și Cultură”,
acreditată CNCS, categoria B,
cuprinsă în șase baze de date internaționale,
Vă invită să publicați articole
cu rezultate ale activităților Dvs.
de cercetare științifică din domeniul filologie.

www.revista-studii-uvvg.ro
email: vasileman7@yahoo.com
tel: 0724039978

*Aula Filialei din Timișoara a Academiei Române
Bd. Mihai Viteazu nr. 24*

ACADEMIA ROMÂNĂ – FILIALA TIMIȘOARA
INSTITUTUL DE STUDII BANATICE „TITU MAIORESCU”

în colaborare cu:

CONSILIUL JUDEȚEAN TIMIȘ
SOCIETATEA ENCICLOPEDICĂ A BANATULUI
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „A. D. XENOPOL” DIN ARAD
PRIMĂRIA ȘI CONSILIUL LOCAL AL ORAȘULUI ORAVIȚA
MUZEUL JUDEȚEAN DE ETNOGRAFIE ȘI AL REGIMENTULUI DE GRANIȚĂ
DIN CARANSEBEȘ

INSTITUTUL DE CULTURĂ AL ROMÂNILOR DIN VOIVODINA (SERBIA)

și în parteneriat cu:

MITROPOLIA BANATULUI
UNIVERSITATEA POLITEHNICA DIN TIMIȘOARA
ARHIVELE NAȚIONALE. SERVICIUL JUDEȚEAN TIMIȘ
UNIUNEA ZIARIȘTILOR PROFESIONIȘTI DIN ROMÂNIA
ASOCIAȚIA ROMÂNĂ DE ISTORIE A PRESEI
organizează

SIMPOZIONUL ȘTIINȚIFIC INTERNAȚIONAL

CENTENARUL BANATULUI: 1919-2019

Timișoara,
28 – 29 iunie 2019